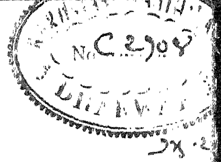
ಪಠ್ಯಪುಸ್ತಕ ಎಂದು ಮಂಜೂರಾಗಿದೆ

ಭಾರತದ

ಇತಿಹಾಸ ಬೋಧಿನಿ

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ

(ಆರನೆಯ ಇಯತ್ತೆಗಾಗಿ)

ಕೈ. ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಸೋಮಪ್ಪ ಕುಲಕರಣಿ
(ಗೌರೀಶಂ) ಶಾಲಾಗುರು
ಇವರ ಗ್ರಂಥಪ್ರಕಟನಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟವಾದುದು

ಲೇಖಕರು:

ಎಚ್. ನಾರಾಯಣ ಶರ್ಮ
ಧಾರವಾಡ.

ಪರಿಷ್ಕರಿಸಿದವರು:

ನಾ. ಕಸ್ತೂರಿ, ಎಂ. ಎ., ಬಿ. ಎಲ್.
ನಿವೃತ್ತ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು
ಮೈಸೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪ ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಕುಲಕರಣಿ,
ಧಾರವಾಡ

೧೯೫೬

ಬೆಲೆ: ರೂ ೧ ಆಣೆ ೬.

First Edition – 1955
Reprinted – 1956.

Copies – 10,000.

Paper used 36 lbs. Doublo Demy S. F.

Printed by Mr. B. Heri at the Basel Mission Press, Mangalore
and published by Mr. S. S. Kulkarni, Dharwar.

ಮೊದಲ ಮಾತು

ಭಾರತಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸಿಗುವ ಮೊದಲು ನಾವು ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡುವ ರೀತಿಯೆ ಬೇರೆಯಾಗಿತ್ತು. ಆಗಿನ ಇತಿಹಾಸದ ಅಭ್ಯಾಸಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ರಾಜ-ಮಹಾರಾಜರುಗಳ ವಂಶಾವಳಿ, ಯುದ್ಧಗಳ ಅನಾವಶ್ಯಕ ದೀರ್ಘವರ್ಣನೆಗಳು ಮತ್ತು ಇಸವಿಗಳ ನೆನಪು ಇವುಗಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವವಿದ್ದಿತು. ಈಗ ನಮ್ಮ ಇತಿಹಾಸಾಭ್ಯಾಸದ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ತುಂಬ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

ಇತಿಹಾಸವೆಂಬುದು ನಡೆದುಹೋದ ಘಟನೆಗಳ ನಿರೂಪಣೆ. ಈ ಘಟನೆಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಿಸುವಾಗ, ನಾವು ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದೇವೆ: ಒಂದು ಹಿರಿದಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪರಂಪರೆಯು ನಮಗೆ ಇದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಲು ಬಾಲಕರಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದು; ನಮ್ಮ ದೇಶದ ನಾಗರಿಕತೆಯ ಏರಿಳಿತಗಳ ಬಗೆಗೆ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು; ಆಯ್ದುಕೊಂಡ ಮಹತ್ತ್ವದ ಘಟನೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಮಹಾಪುರುಷರ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವದ ಪ್ರಭಾವ ಮತ್ತು ಅವರು ಸಾಧಿಸಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳ ಕಲ್ಪನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುವುದು; ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನಿಂದ ಒಂದು ಧ್ಯೇಯಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡುವ ಜನತೆಯು ಸಾಧಿಸಿದ, ಸಾಧಿಸಬಹುದಾದ ಪ್ರಗತಿಯನ್ನು ನಿವೇದಿಸುವುದು; ಇತಿಹಾಸವಾಚನದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿರುಚಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದು.

ಈ ಉದ್ದೇಶಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹೊಸ ಅಭ್ಯಾಸಪತ್ರಿಕೆಯನ್ನನುಸರಿಸಿ ೫, ೬, ಮತ್ತು ೭ನೆಯ ವರ್ಗಗಳ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗಾಗಿ ಈಗ 'ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಬೋಧಿನಿ' ಭಾಗ ೧, ೨, ೩ ಎಂಬ ಮೂರು ಹೊತ್ತಗೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದೇವೆ.

ವಿಷಯನಿರೂಪಣೆಯಲ್ಲಿಯ ಕಾಲಾನುಕ್ರಮದ ಸಂಬಂಧವು ತಿಳಿಯುವಂತೆ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿಷಯವಿಭಾಗದ ಕೊನೆಗೆ, ಕ್ರಮಗೊಳಿಸಿದ ಕಾಲರೇಷೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದೇವೆ. ಇದರಿಂದ ಆನುಷಂಗಿಕವಾಗಿ ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಮಹತ್ತ್ವದ ಇಸವಿಗಳ ಪರಿಚಯ ತಾನಾಗಿಯೇ ಆಗುವುದು. ಆವಶ್ಯಕ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನಕಾಶೆ ಹಾಗೂ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಸೇರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಬಾರದಂತೆಯೂ ನಿರೂಪಣೆಯು ಏಕಸೂತ್ರವಾಗುವಂತೆಯೂ ದಕ್ಷತೆ ವಹಿಸಿದೆ. ಬರೆವಣಿಗೆಯ ಭಾಷೆಯು ಸರಳ ಹಾಗೂ ಸುಲಲಿತವಾಗುವಂತೆ ಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಈ ಹೊತ್ತಗೆಗಳ ಉಪಯುಕ್ತತೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಲು, ಆಯಾ ಪ್ರಕರಣಗಳ ಕೊನೆಗೆ ಬಾಲಕರ ವಿಚಾರವಿಸ್ತಾರ, ವಿಷಯಸಂಗ್ರಹ, ಶೀಲನಿರ್ಮಾಣಗಳಿಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗುವ ಅಭ್ಯಸನಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ.

ಆವಶ್ಯಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವುದಕ್ಕೆ ನಾವು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ ಬೇರೆಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳ ಲೇಖಕರಿಗೂ ಮತ್ತು ಈ ಹೊತ್ತಗೆಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಿಸುವ ಹೊಣೆ ಹೊತ್ತ ಶ್ರೀ. ಎಸ್. ಎಸ್. ಕುಲಕರಣಿಯವರಿಗೂ ನಾವು ಕೃತಜ್ಞರಾಗಿದ್ದೇವೆ.

ಧಾರವಾಡ
ತಾ. ೧೪-೧೧-೫೪

ಗ್ರಂಥಕರ್ತರು

ಪರಿವಿಡಿ

ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸ ಬೋಧಿನಿ

ಎರಡನೆಯ ಭಾಗ

(ಮಧ್ಯಕಾಲ)

ಮುಸಲ್ಮಾನ ಮತ್ತು ಮರಾಠರ ಆಳಿಕೆ

೧. ಹಿನ್ನೋಟ

ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿರಾ! ಹಿಂದಿನ ಇಯತ್ತೆಯಲ್ಲಿ ನೀವು, ಸಿಂಧುನದಿಯ ತೀರದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಿಂದ ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಹಾಗೂ ಎರಡನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯವರೆಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರಿ; ಆದರಿಂದ, ಹರಪ್ಪ, ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೋಗಳ ಅವಶೇಷಗಳ ಚಿತ್ರ ನಿಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಕಟ್ಟಿದಂತಿದೆ: ಆರ್ಯರ ಉದಾರ ಮತ್ತು ದಿವ್ಯಜೀವನದ ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳು ನಿಮ್ಮ ಮನಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡಿವೆ; ಬುದ್ಧನ ಅಹಿಂಸೆಯ ತತ್ತ್ವ ಹಾಗೂ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಹೃದಯಪರಿವರ್ತನೆಗಳು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಹಿಂಸೆಯ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿವೆ; ಕನಿಷ್ಕ, ಸಮುದ್ರಗುಪ್ತ, ಹರ್ಷ, ಎರಡನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯವರಂಥ ವೀರ ಸಮ್ರಾಟರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ನಿಮ್ಮಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚೊತ್ತಿದಂತೆ ಉಳಿದು, ನಿಮ್ಮ ಜೀವನವನ್ನು ಹುರಿಗೊಳಿಸಿವೆ; ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಗುಪ್ತ-ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದವರು ಮಾಡಿದ ಆರ್ಯಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಪುನರುಜ್ಜೀವನ, ಸುಖ-ಶಾಂತಿಗಳ ಹೆಚ್ಚಳ, ದೇಶದ ಉತ್ಕರ್ಷ, ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಓದಿದರೆ, ಆ ಬಂಗಾರ ಯುಗದ ವರ್ಣನೆಯು ಯಾವನ ಹೃದಯವನ್ನು ಉಕ್ಕಿಸಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ!

ಅನೈಕ್ಯದ ಕೇಡುಗಾಲ:—ಆದರೆ, ಶ್ರೀಹರ್ಷ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯವರ ತರುವಾಯ ನಾಲ್ಕುನೂರು ವರ್ಷಕಾಲ ಇಡಿಯ ಭಾರತವನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸಮರ್ಥರಾಗಿ ಆಳುವ ಸಮ್ರಾಟರಾಗಲಿ, ತಮ್ಮ ದಿವ್ಯಜೀವನದಿಂದ ಜನರನ್ನು ಸನ್ಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಹಚ್ಚುವ ಪುಣ್ಯ-ಶಾಲಿಗಳಾಗಲಿ, ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ; ಅಂತೆಯೇ, ಉತ್ತರದ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣದ ಎರಡೂ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಗಳು ಹೋಳಾದುವು; ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ, ಅವರಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಪಂಗಡದ ಅಥವಾ ರಾಜ್ಯದ ಸಂಕುಚಿತ ಅಭಿಮಾನ ಮತ್ತು ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಗಳು ಮನೆಮಾಡಿದುವೇ

ಹೊರತು ಏಕರಾಷ್ಟ್ರೀಯತ್ವದ ಎಂದರೆ ಭಾರತೀಯರಾದ ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೆಂಬ ಭಾವನೆಯು ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಹೊಡೆದಾಟಗಳು ನಡೆದುವು. ಎಷ್ಟೋ ಮನೆತನಗಳು ಎದ್ದುವು, ಬಿದ್ದುವು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾರ, ತೋಮರ, ಚವ್ಹಾಣ, ಚಂದೇಲ ಮೊದಲಾದವರೂ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೋಳ, ಚೇರ, ಪಾಂಡ್ಯ, ಪಲ್ಲವ, ಕದಂಬ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರೂ ತಲೆ ಎತ್ತಿದರು. ಆದರೆ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಹತ್ತಿಕ್ಕಲಿಕ್ಕೆ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ 'ನಾವೆಲ್ಲರೂ ಒಂದು, ಒಂದೇ ದೇಶದವರು' ಎಂಬ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಭಾವನೆಯು ಇರಲಿಲ್ಲ; ಅದರಿಂದ, ಅವರು ಒಬ್ಬರಮೇಲೊಬ್ಬರು ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಕಾದಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂಥ ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳಿಂದ ಹೊರನಾಡಿನ ದಾಳಿಗಾರರಿಗೆ 'ಇಬ್ಬರ ಜಗಳದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯವನಿಗೆ ಲಾಭ' ಎಂಬಂತೆ ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿತು.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಹೊಂಚು:—ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಈ ಬಗೆಯಾಗಿ ಎಲ್ಲರೂ ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಹೋರಾಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ನಮ್ಮ ವಾಯವ್ಯಕ್ಕಿದ್ದ ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನ, ಅರಬಸ್ತಾನಗಳಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವುದರಲ್ಲಿತ್ತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೫೭೦ರಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ ಪೈಗಂಬರರು ಮಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಅವರು ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯ ಅಲೌಕಿಕಗುಣಗಳಾದ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕತನ, ಜಾಣ್ಮೆ, ಸತತೋದ್ಯೋಗ, ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ-ವಿಶ್ವಾಸಗಳಿಂದ ಹೆಸರುಪಡೆದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದರು. ಅರಬರಲ್ಲಿದ್ದ ಮೂಢನಂಬಿಗೆ, ಕೆಟ್ಟ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತುಹಾಕಲು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಇಸ್ಲಾಂ ಮತವನ್ನು ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು; ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ಕಷ್ಟಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು; ಮುಂದೆ, ಮಕ್ಕೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮದೀನಾ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದು, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಮುಸ್ಲಿಂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು. ಅದು ಚೆನ್ನಾಗಿಯೇ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಕಣ್ಣಾರೆ ನೋಡಿ, ಮಕ್ಕೆಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೬೩೨ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದರು. ತರುವಾಯ ಅವರ ಅನುಯಾಯಿಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪಶ್ಚಿಮ ಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ಪೇನಿನವರೆಗೂ ಪೂರ್ವಖಂಡದಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಬಾಗಿಲಿನವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು; ಆಗ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಲು ಹವಣಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಮುನ್ನೋಟ:—ಈ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ರಾಜ್ಯಗಳಿದ್ದುವು? ಭಾರತದ ರಾಜಕೀಯ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ ಹೇಗಿತ್ತು? ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಕ್ರಮಣದ ನಂತರ ಯಾವ ಯಾವ ಮಾರ್ಪಾಟುಗಳಾದುವು? ಎಂಬುದನ್ನು ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡುವ!

೨. ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಗಮನಕಾಲಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ಸ್ಥಿತಿ

ರಜಪೂತರು

ಸಾಮಾಜಿಕಸ್ಥಿತಿ—೭ನೆಯ ಶತಮಾನದನಂತರ ಸುಮಾರು ಮುನ್ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಪರರಾಯರ ದಾಳಿಯ ಭೀತಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಇರಲಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ, ದೇಶದಲ್ಲಿ ಎಚ್ಚರಿಕೆಯ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾರತೀಯರ ವಿಲಾಸಪ್ರಿಯತೆಯು ಬೆಳೆಯಿತು. ತಮ್ಮ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಅಭಿಮಾನವು ತಗ್ಗಿತು. ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಐಕ್ಯದ ಅರಿವಂತೂ ಇರಲೇ ಇಲ್ಲ, ಪರರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಸಂಬಂಧ ತಪ್ಪಿದುದರಿಂದ ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ಮೆಲ್ಲಗೆ ಸಂಕುಚಿತ ಭಾವನೆಯು ಬಲಿಯತೊಡಗಿತು. ಆಸೇತುಹಿಮಾ-ಲಯದ ವರೆಗೆ ಇರುವ ಪ್ರದೇಶವೇ ಮಾತ್ರ ಪುಣ್ಯಭೂಮಿ; ಅದರಾಚೆ ಇರುವವರೆಲ್ಲರು ಮ್ಲೇಂಛರು ಎಂಬ ಮನೋವೃತ್ತಿಯು ಬೆಳೆಯಿತು. ಹೊರಗಣ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿರುವ ಧರ್ಮಕ್ರಾಂತಿ, ಆರ್ಥಿಕ ಬದಲಾವಣೆ, ಹಾಗೂ ಯುದ್ಧದ ಹೊಸ ರೀತಿ ಇವುಗಳ ಅರಿವು ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು, ಎಂದಮೇಲೆ ಅದಕ್ಕೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿಯೂ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಬುದ್ಧಿ ಬರುವುದೆಂತು!

ತಮ್ಮ ಪಾಂಡಿತ್ಯದ ಪ್ರದರ್ಶನಕ್ಕಾಗಿ ಪಂಡಿತರು ಒಳ್ಳೊಳ್ಳೆಯ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಬರೆದರು. ಅದರಿಂದ ಕೆಲಮಟ್ಟಿಗೆ ಪಂಡಿತರ ಮನೋ-ರಂಜನೆ ಆಯಿತು. ಧರ್ಮದ ಆಚರಣೆ, ಶೀಲ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಕೆ ಆಡಂಬರಗಳು ಹೆಚ್ಚಾದುವು. ದುರಾಚಾರಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸಮಾಜದೊಳಗೆ ಬರತೊಡಗಿದುವು; ಇವುಗಳಿಂದ ಭಾರತವು ತನ್ನ ಆಂತರಿಕ ಶಕ್ತಿಗಳಾದ ಸತ್ಯವಂತಿಕೆ, ಶೀಲ, ಮುಂಧೋರಣೆ ಮತ್ತು ಐಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿತು.

ರಜಪೂತರ ಮುಖ್ಯಸದ್ಗುಣಗಳು:— ಉತ್ತರದಲ್ಲಿದ್ದ ಚಿಕ್ಕಪುಟ್ಟ ರಜಪೂತ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಗುಣಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದ ಧೈರ್ಯ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆ, ಮತ್ತು ಸಾಹಸ ಈ ಗುಣಗಳೇ ಮುಖ್ಯ. ಸ್ವಾಮಿಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನೂ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದರು. ವೈರಿಗಳನ್ನು ಧರ್ಮ-ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿ ಜಯ ಇಲ್ಲವೆ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೆಂಗಸರು ಯಾವುದೇ ಜಾತಿಯವರಿದ್ದರೂ ಸರಿ, ಅವರ ರಕ್ಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಅವರದು ಎತ್ತಿದ ಕೈ, ಶತ್ರುಗಳೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಎಂದೂ ಕಪಟ ಮಾಡುವವರಲ್ಲ. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲುವುದು ಖಂಡಿತವೆಂದು ಗೊತ್ತಾ ಕೂಡಲೇ ತಮ್ಮ ಮಾನಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಲು ಇವರ ಹೆಂಗಸರು ಬೆಂಕಿಗ

ಹಾರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಕ್ಕೆ 'ಜೋಹಾರ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ರಜಪುತ ಹೆಂಗಸರು ರಕ್ಷಾಬಂಧನ(ಕಂಕಣ ಕಟ್ಟುವದು)ದಿಂದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ವೀರರನ್ನು ತಮ್ಮ ಸಹೋದರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಂತಹ ಹೆಂಗಸರು ಸಂಕಟದಲ್ಲಿ ಸಿಲುಕಿದಾಗ ಅವರನ್ನು ಕಾಯಲಿಕ್ಕೆ ಜೀವದ ಹಂಗು ತೊರೆದು ಇವರು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದರು.

ಮುಖ್ಯ ದೋಷಗಳು:—ರಜಪೂತರಿಗೆ ರಾಜ್ಯಕಾರ್ಯದ ಜ್ಞಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ಮೋಸಗಾರಿಕೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅವರು ಕ್ರೂರಪಶುಗಳ ಬೇಟೆಯಾಡುವರು. ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ಸಂಗೀತ, ನೃತ್ಯ, ವಿಲಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುವರು. ಸುಂದರವಾದ ಉಪವನ, ಹೂದೋಟಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು. ಇವರಲ್ಲಿ ಅಫೂ ತಿನ್ನುವ ಚಟ ವಿಶೇಷವಾಗಿತ್ತು. ಯಾರು ಹೇಗಿರುವರು? ಅವರೊಡನೆ ಹೇಗೆ ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು? ಎಂಬುದರ ಅರಿವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ತಾವು ದೊಡ್ಡವರು, ದೊಡ್ಡ ಕುಲದವರೆಂಬ ಒಣ ಅಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಬಿದ್ದು, ತಮ್ಮವರೊಡನೆಯೇ ದ್ವೇಷ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಆಳಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಬಂತು.

ರಾಜಕೀಯಸ್ಥಿತಿ:—ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಮ್ರಾಟ ಶ್ರೀಹರ್ಷವರ್ಧನನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು, ತೀರ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಪಲ್ಲವರ ನರಸಿಂಹವರ್ಮ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಕ್ರಿ. ಶ. ೬೩೦ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದರಷ್ಟೇ! ಆ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ, ಭಾರತವು ಒಂದೇ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಯವನರು, ಕುಶಾನರು, ಶಕರು, ಹೂಣರು ಹೂಡಿದ ದಾಳಿಯ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಭಾರತೀಯರ ಒಕ್ಕಟ್ಟಿಗೆ ಧಕ್ಕೆ ತಗಲಿತ್ತು. ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿ ನಿರಾಸೆ ಮುಸುಕಿ ಧೈರ್ಯಶೌರ್ಯಗಳು ಕುಗ್ಗಿಹೋಗಿದ್ದುವು. ಇಂಥ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ ರಾಜವಂಶದವರು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಅರಸು ಮನೆತನದವರಾದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಭಾರತಧರ್ಮವನ್ನು, ಭಾರತಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕಾಪಾಡುತ್ತ ಬಂದರು.

ರಜಪೂತರು:—ರಜಪೂತ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ರಾಜಪುತ್ರ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸರಲರೂಪವಾಗಿದೆ; ಆದರೆ, ಇದರ ವಿವರಗಳು ಸರಿಯಾಗಿ ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಇವರಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಮಳದ ಪ್ರತೀಹಾರರು, ದಿಲ್ಲಿಯ ತೋಮರರು, ಮಾಳವೆಯ ಪರಮಾರರು, ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಚಂದೇಲರು, ಅಜಮೀರದ ಚವ್ಹಾಣರು ಮತ್ತು ಗುಜರಾಥದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಇವರೇ ಮುಖ್ಯರು.

ಭಿನ್ನಾಮಳದ ಪ್ರತೀಹಾರರು:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೨೫—೧೦೨೮) ಪ್ರತೀಹಾರರೆಂದರೆ, ಬಾಗಿಲ ಕಾಯುವವರು. ಇವರು ಶ್ರೀ ರಾಮನ ತಮ್ಮನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಣನ

ವಂಶದವರೆಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಭಿನ್ಮಾಳ ಮತ್ತು ಕನೋಜ ಇವೆರಡೂ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು. ರೋಹಿಲಾದಿ ಎಂಬವನೇ ಈ ಸಂತತಿಯ ಮೂಲಪುರುಷ. ಇವರ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ನಾಗಭಟ್ಟನೆಂಬ ಹೆಸರಾದ ಶೂರನು ಮೊದಲು ಜೋಧಪುರವನ್ನು ಗೆದ್ದನು; ತರುವಾಯ ಇಡಿಯ ಮಾರವಾಡ ವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಅದರ ಮುಂದೆ ಇರುವ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತದಿಂದ ಅರಬ ರನ್ನು ಓಡಿಸಿದನು. ಈತನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ವತ್ಸರಾಜನು ಅತಿ ಶೂರ ಮತ್ತು ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ ಇದ್ದನು. ಅವನು ಕನೋಜದ ಮೌಖರಿವಂಶದ ಇಂದ್ರಾ ಯುಧನೆಂಬ ಅರಸನನ್ನೂ, ಆತನ ನೆರವಿಗೆ ಬಂದ ಬಂಗಾಲದ ಪಾಲವಂಶದ ಗೋವಿಂದನನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಇವನು ಓಡಿಸಾದವರೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ಹಬ್ಬಿಸಿದನು; ಆದರೆ, ಇವನನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಧ್ರುವರಾಜನು ಹಣ್ಣುಮಾಡಿದನು.

ವತ್ಸರಾಜನ ತರುವಾಯ ಅವನ ಮಗ ೨ನೆಯ ನಾಗಭಟ್ಟನು ಕನೋಜ ವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದವರೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ಬೆಳೆಸಿದನು. ಅವನ ನಂತರ ಕ್ರಿ. ಶ. ೮೧೬ರಲ್ಲಿ ಇವನ ಮೊಮ್ಮಗ ೧ನೆಯ ಭೋಜನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು,

೧ನೆಯ ಭೋಜ:— ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ನಡುವಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇವನ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತೀಹಾರರಾಜ್ಯವು ಪಂಜಾಬದಿಂದ ಬಂಗಾಲದವರೆಗೆ, ಹಿಮಾಲಯದಿಂದ ನರ್ಮದೆಯವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ಇವನ ಆಳಿಕೆ ವೈಭವ-ಶಾಲಿಯಾಗಿತ್ತು. ಈ ದೊರೆಯು ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಜಪೂತರ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ಥಿರಗೊಳಿಸಿದನು. ಇವನ ಪ್ರಭಾವದಿಂದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಆಳಿಕೆಯ ಬೆಳಕು ಮಂದವಾಯಿತು. ಇವರ ಮನೆತನದ ರಾಜ್ಯಪಾಲನು ಗಝನಿಯ ಮಹಮ್ಮೂದ ನಿಗೆ ಹೆದರಿ ಗಂಗೆಯ ದಂಡೆಯಾಚೆಗೆ ಓಡಿಹೋದನಂತೆ; ಇಲ್ಲಿಗೆ ಅವರ ಆಳಿಕೆ ಮುಗಿಯಿತು,

ಮಾಳವೆಯ ಪರಮಾರರು:— ಉಪೇಂದ್ರ ಅಥವಾ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನು. ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯು ಧಾರಾಪಟ್ಟಣ. ಇವನ ತರುವಾಯ ೨ನೆಯ ವಾಕ್ಪತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರನಾದನು. ಈತನಿಗೆ ಮುಂಜ-ರಾಜ ಎನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು; ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯ ತೈಲಪನು ಮುಂಜನನ್ನು ಗೋದಾವರಿಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಾದ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಕೊಂದನು; ಆಮೇಲೆ, ಇವನ ಮೊಮ್ಮಗ ಪರಮಾರ ಭೋಜನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತರಿಸಿದರೂ, ಅವನು ಯುದ್ಧಪ್ರಿಯನಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ವಿದ್ವಾಂಸನೂ, ದೊಡ್ಡ ಕವಿಯೂ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಹಲವು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟು 'ಕವಿಕಲ್ಪದ್ರುಮ' ಎಂದು ಹೆಸರಾದಃ

ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಮಾಘ, ಹಲಾಯುಧ, ಪದ್ಮಗುಪ್ತ, ಧನಂಜಯ ಮುಂತಾದ ಕವಿಗಳಿದ್ದರು. ಧಾರಾನಗರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಏರ್ಪಡಿಸಿದನು. ಇವನು ಸ್ವತಃ ಯೋಗ, ಶಿಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ಅಲಂಕಾರ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ಸಾಹಿತ್ಯ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದನಂತೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ, ಪಾಲಿ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹನ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಗುಜರಾಥದ ಚಾಲುಕ್ಯರು:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೪೩-೧೦೪೧) ಈ ವಂಶದ ಮೂಲರಾಜನು ರಾಜ್ಯಕಟ್ಟಿದನು. ಅನಹಿಲವಾಡವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇವನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ, ಸುರತ ಮತ್ತು ಭಡೋಚ ಬಂದರಗಳಿದ್ದುವು. ಈ ವಂಶದ ಭೀಮದೇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗಝನಿಮಹಮ್ಮದನು ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದನು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ತೋಮರರು:—ಈ ವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷ ಅನಂಗಪಾಲನು. ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಇವನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇವನು ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರಿಯನು. ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಹನ್ನೆರಡು ಸುಂದರ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಇವನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅನಂಗಪಾಲನಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ಅಜಮೀರದ ೩ನೆಯ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬಳುವಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು.

ಅಜಮೀರದ ಚವ್ಹಾಣರು:—ಚವ್ಹಾಣರ ಇತಿಹಾಸವು ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದಿಂದ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ. ೧೧ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ **ಅಜಯದೇವನು** ಅಜಮೀರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈ ಮನೆತನದ ವಿಗ್ರಹರಾಜನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು. ಈತನಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯ ಮತ್ತು ವಿದ್ಯಾಭಿರುಚಿ ಇವೆರಡೂ ಗುಣಗಳಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅಜಮೀರದಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಮಹಮ್ಮದ ಘೋರಿಯೊಡನೆ ಯುದ್ಧಮಾಡಿದ ೩ನೇ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನು ಈ ಮನೆತನದ ಕೊನೆಯ ಅರಸನು; ಮುಂದೆ, ಇವರ ಮನೆತನ ಮುಗ್ಗಿತು.

ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಚಂದೇಲರು:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೮೦೦). ಈ ಅರಸುಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷ ನಾನಕ ಚಂದೇಲನು. ಪ್ರತೀಹಾರರ ಕೊನೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಈತನು ಬುಂದೇಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಆಳಹತ್ತಿದನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಆಳಿದ ಧಂಗ ದೊರೆಯು ಖಾಜೂರಾಹೋ ಎಂಬಲ್ಲಿ

ಸುಂದರ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯಿಂದ ಮೆರೆಯುವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವನು.

ಈ ಮೇರೆಗೆ, ಬಂಗಾಲದ ಪಾಲರು, ನವದ್ವೀಪದ ಸೇನರು, ದಾಹಲದ ಚೇದಿಗಳು, ಕನೋಜದ ಗಢವಾಲರು, ಪೂರ್ವಬಂಗಾಲದ ಖಡ್ಗರು, ವಿಕ್ರಮಪುರದ ಚಂದ್ರರು, ಇವರೇ ಮುಂತಾದ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ರಜಪೂತ ಅರಸುಮನೆತನದವರು ಆಳಿದರು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಭಾರತೀಯರಲ್ಲಿ ೭ನೆಯ ಶತಮಾನದನಂತರ ಸಂಕುಚಿತ ಮನೋಭಾವ ಉಂಟಾಗಲು ಕಾರಣಗಳೇನು?

೨. ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಆಡಂಬರ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು?

೩. ರಜಪೂತರಲ್ಲಿಯ ಗುಣದೋಷಗಳು ಯಾವುವು? ಅವುಗಳನ್ನು ಚರ್ಚಿಸಿ, ಅವುಗಳಿಂದ ದೇಶಕ್ಕೆ ಆದ ಅಪಾಯವೇನು? ಬರೆಯಿರಿ.

೪. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ರಜಪೂತ ಅರಸರ ಮನೆತನಗಳನ್ನೂ ಅವುಗಳ ಸಂಸ್ಥಾಪಕರ ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಹೊಂದಿಸಿ, ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ.
ಪರಮಾರ, ಪ್ರತೀಹಾರ, ರೋಹಿಲಾದಿ, ಉಪೇಂದ್ರ, ಚವ್ಹಾಣ, ಚಾಲುಕ್ಯ, ಮೂಲರಾಜ, ಅನಂಗಪಾಲ, ಅಜಯದೇವ, ತೋಮರ.

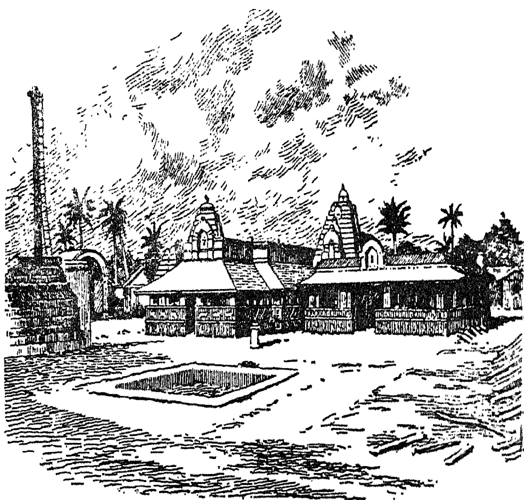

೩. ಕನ್ನಡ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಗಳು

ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು

ಕನ್ನಡಕುಲ:– ಅತ್ತ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ರಜಪೂತ ರಾಜ್ಯಗಳು ಏಳು-ಬೀಳುಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ, ಇತ್ತ, ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಗಳು ಹುಟ್ಟಿ, ತಲೆ ಎತ್ತಿ ಬಾಳಿದುವು. ಕನ್ನಡಕುಲವೆಂದರೆ, ಕನ್ನಡ ನುಡಿಯೇ ತಾಯ್ನುಡಿಯಾಗಿರುವ ಜನಾಂಗ. ಈ ಕನ್ನಡಕುಲದ ಬಳ್ಳಿ ಕ್ರಿ. ಪೂ. ಎರಡು ಮೂರು ಸಾವಿರ ವರುಷಗಳಿಂದಲೂ. ನಡೆದುಬಂದುದು.

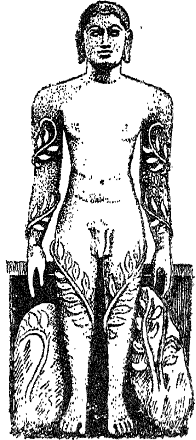
ಕನ್ನಡ ರಾಜ್ಯಗಳು:– ಬೌದ್ಧರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯರು ಕನ್ನಡ ನಾಡನ್ನಾಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಚಂದ್ರಗುಪ್ತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಾಲಿವಾಹನರು ಬನವಾಸಿ

ಬನವಾಸಿಯ ಮಧುಕೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ

ಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು "ಪ್ಲಿನಿ" ಎಂಬ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯ ಪ್ರವಾಸಿಯು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦ರ ಒಂದು ಬರೆಹದಲ್ಲಿ 'ಟಾಲೆಮಿ' ಎಂಬ ಇಜಿಪ್ತ ಪ್ರವಾಸಿಯು **ಬಾದಾಮಿ, ಇಂಡಿ, ಆನೇಗೊಂದಿ, ಬನವಾಸಿ, ಮುದಗಲ್ಲು, ಕಲಕೇರಿ** ಮೊದಲಾದ ಊರುಗಳ ಹಾಗೂ **ಹೊನ್ನಾವರ,** ಮಿರ್ಜಾನ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಬಂದರಗಳ ಹೆಸರು

ಗಳನ್ನೂ ಕಾಣಿಸಿರುವನು. ಆಗ, ಇಲ್ಲೆಲ್ಲ ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಆಡಳಿತ ಇದ್ದಿತು; ಅಲ್ಲಿಂದ ಮುಂದೆ **ಮಯೂರವರ್ಮನ ಕದಂಬವಂಶದ** ಇತಿಹಾಸ ಸಿಕ್ಕುತ್ತದೆ; ಅನಂತರ, ಗಂಗ ಅರಸರ ರಾಚಮಲ್ಲನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದ ಚಾವುಂಡ ರಾಯನು, ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೮೩ರಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ **ಶ್ರವಣ ಬೆಳುಗೊಳದ ಗೋಮಟೇಶ್ವರನ** ದಿವ್ಯ ಮೂರ್ತಿಯು ಈಗಲೂ ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತಿಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದಂತೆ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ನಿಂತಿದೆ. ತರುವಾಯ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ವಂಶ ಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರವಣಬೆಳುಗೊಳದ ಗೋಮಟೇಶ್ವರ ಮೂರ್ತಿ

ಚಾಲುಕ್ಯರು:— (ಕ್ರಿ. ಶ. ೫೫೦ರಿಂದ ೭೫೩) ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಗುಜರಾಥದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಹೀಗೆ ಮೂರು ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಹೆಸರು ಬರುತ್ತದೆ. ಗುಜರಾಥ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಬಗೆಗೆ ರಜಪೂತ ರಾಜಮನೆತನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇವರು ಬೇರೆ, ಮತ್ತು ಕನ್ನಡಿಗರ ಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನೆತ್ತಿ ಮೆರೆಯಿಸಿದ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಬೇರೆ; ಮುಂದೆ, ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಅವನತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ದೊಡ್ಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು. ಈ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜ್ಯವು ನಾಶವಾದ ಬಳಿಕ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಮತ್ತೆ ತಲೆಯೆತ್ತಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರಲ್ಲದೆ, ತಮ್ಮ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಕ್ಕೆ ಒಯ್ದರು. ಇವರೇ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯರು:— ಈ ಮನೆತನದ ಮೂಲಪುರುಷನ ಹೆಸರು ಜಯಸಿಂಹ. ಇವನೇ ಮೊದಲು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದವನು. ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬರುವ ಮೊದಲು ಜಯಸಿಂಹನು ಅಯೋಧ್ಯೆಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ದಂಡುಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನರ್ಮದಾ ಹೊಳೆಯ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಇಂದ್ರನೆಂಬ ಚಿಕ್ಕ ಅರಸನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆಲ್ಲ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಪಲ್ಲವರೊಡನೆ ಕಾಳಗ ನಡೆಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಮಡಿದನು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ದಿನ ತುಂಬಿದವಳು; ಆಕೆಯ ಕನಿಕರದ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ, ಸೋಮಯಾಜಿ ಎಂಬ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ತನ್ನ ಮನೆಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದು ಮಗಳಂತೆ ಸಾಕಿ ಸಲುಹಿದನು. ಆಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಿಂದ ಗಂಡು-

ಮಗು ಹುಟ್ಟಿತು. ರಾಜಸಿಂಹ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಳು. ರಾಜಸಿಂಹನು ದೊಡ್ಡವನಾದನು. ತಾಯಿಯ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ತಾನು ಬಲವಾದ ದಂಡು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಪಲ್ಲವರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವರ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು. ಈ ರಾಜಸಿಂಹನ ಮಗನೇ **೧ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ.** ರಾಜಸಿಂಹನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಆಗ ಹೈದರಾಬಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಜಂತೆಯನ್ನೇ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅವನ ತರುವಾಯ, ೧ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ ಯಾದರೂ ತಂದೆಗಿಂತ ಒಂದು ತೂಕಹೆಚ್ಚು ಶೂರನಿದ್ದುದರಿಂದ, ಬಾದಾಮಿಯ ಸುತ್ತಲಿನ ದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡು, ಬಾದಾಮಿಯನ್ನೇ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅಶ್ವಮೇಧ ಯಜ್ಞವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸಾರ್ವಭೌಮನಾದನು. ಈತನ ಮುಂದೆ, ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಮತ್ತು ಮಂಗಳೇಶ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರು, ಮಂಗಳೇಶನು ಬಾದಾಮಿಯ ಗುಡ್ಡದೊಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ವೈಷ್ಣವ ಗುಡಿಗಳನ್ನು ಕೊರೆಯಿಸಿದನು. ಇಂದಿಗೂ ಅವು ಕನ್ನಡಿಗರ ಕಲಾಕೃತಿಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿವೆ.

೨ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ:— ಕಕ್ಕ ಮಂಗಳೇಶನು ತೀರಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ ಕೀರ್ತಿ-ವರ್ಮನ ಮಗನಾದ ೨ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ತನ್ನ ಕೈಗೆ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು, ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಗಂಗ, ಕದಂಬ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿರುವ ಪಲ್ಲವ, ಕಲಿಂಗ, ಚೋಳ, ಕೇರಳ ರಾಜರನ್ನು ಹತ್ತಿಕ್ಕಿ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಗುರ್ಜರ, ಲಾಟ, ಮಾಳವ, ಕೋಸಲರನ್ನು ತನ್ನ ಮಾಂಡಲಿಕರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ಇಷ್ಟಕ್ಕೆ ನಿಲ್ಲದೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಮೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದ ಹರ್ಷರಾಜನನ್ನು ನರ್ಮದೆಯ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, 'ಪರಮೇಶ್ವರ ಪೃಥ್ವೀವಲ್ಲಭ' ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಸಮ್ರಾಟನೆನಿಸಿಕೊಂಡನು. ಇವನೇ ತನ್ನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹಿರಿಯರ ಮುಂಚಿನ ರಾಜಧಾನಿಯಾಗಿದ್ದ ಅಜಂತೆಯಲ್ಲಿಯ ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಕೊರೆಯಿಸಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ತರತರದ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸಿ, ಆಗಿನ ಜನಜೀವನವನ್ನು ನಮ್ಮ ಕಣ್ಮುಂದೆ ಇಟ್ಟಿರುವನು. ಅವು ಇಂದಿಗೂ ಅಚ್ಚಳಿಯದೆ ಉಳಿದಿರುವುವು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯೆಂದರೆ, ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಭಾಗ್ಯಕಾಲ. ಇವನ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಇರಾಣದ ಬಾದಶಹನಾದ ಖುಸ್ರು ಎಂಬವನು ತನ್ನ ಒಬ್ಬ ರಾಯಭಾರಿಯನ್ನು ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದ್ದನು. ಈತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆ ಬಂದ ಚೀನದ ಪ್ರವಾಸಿ ಹುಯೆನ್‌ತ್ಸಾಂಗನು (ಯವಾನ-ಚ್ವಂಗ) ಕರ್ನಾಟಕದ ಜನರ ಗುಣ-ಶೀಲ-ಸಂಪತ್ತಿಗಳನ್ನೇ ಕುರಿತು ಬಾಯಿ ತುಂಬ ಹೊಗಳಿದ್ದಾನೆ.

೧ನೆಯ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ:— ಇವನು ೨ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿಯ ಮಗನು. ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಅಸ್ವಸ್ಥನಾಗಿರುವಾಗ ಪಲ್ಲವರ ನರಸಿಂಹವರ್ಮನು ಬಾದಾಮಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು ಸುಲಿದನು. ಆಗ, ಮಕ್ಕಳು ಅವನ ಹತ್ತಿರ ಇರಲಿಲ್ಲ; ಮುಂದೆ ತಂದೆಯನ್ನು ಮುಪ್ಪಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಗುರಿಮಾಡಿದ ಪಲ್ಲವರ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು, ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಕಂಚಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಪಲ್ಲವರನ್ನು ಹಣ್ಣುಗೊಳಿಸಿದನು; ಆದರೆ, ಈತನು ಬಹು ದಯಾಳುವಾದುದರಿಂದ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರಿಗೆಲ್ಲ ಬೇಕಾದಷ್ಟು ದಾನ-ಧರ್ಮ ಮಾಡಿ, ದಕ್ಷಿಣ ಮಹಾಸಾಗರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ತನ್ನ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ಬಂದನು. ಈ ಗೆಲವಿನ ನೆನಪಿಗಾಗಿ, ಈತನ ರಾಣಿಯರಾದ ಲೋಕಮಹಾದೇವಿ ಮತ್ತು ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ಮಹಾದೇವಿಯರು ಪಟ್ಟದಕಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಲೋಕೇಶ್ವರ ತ್ರೈಲೋಕೇಶ್ವರ ಎಂಬ ಎರಡು ಶಿವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು.

ಅಳಿಗಾಲ:— ಮುಂದೆ, ನಾಲ್ಕೈದು ತಲೆಗಳ ನಂತರ, ೨ನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಇವರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಂಡರು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು

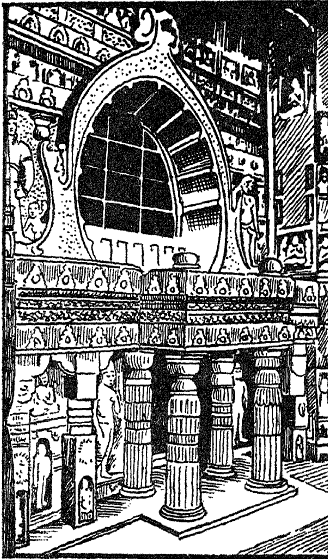
(ಕ್ರಿ. ವ. ೭೫೭ರಿಂದ ೯೭೩.)

ಮಯೂರಖಂಡದ ಮಾಂಡಲಿಕರು:— ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಮೂಲತಃ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬಂದರೆಂಬುದನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಬಲ ಆಧಾರಗಳಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಇವರು ನಾಶಿಕಜಿಲ್ಹೆಯ ಮಯೂರಖಂಡ ಎಂಬಲ್ಲಿ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ವಂಶದ ಇಂದ್ರನೆಂಬ ರಾಜನನ್ನು, ಅಯೋಧ್ಯೆಯಿಂದ ಬಂದ ಚಾಲುಕ್ಯವಂಶದ ಜಯಸಿಂಹನು ಸೋಲಿಸಿ, ಹಾಗೆಯೇ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ಈ ಜಯಸಿಂಹನೇ ಬಾದಾಮಿಯ ಚಾಲುಕ್ಯವಂಶದ ಮೂಲಪುರುಷನಷ್ಟೆ? ಮುಂದೆ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ಚಾಲುಕ್ಯರ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಹತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ತಮ್ಮ ಮೊದಲಿನ ಸೋಲಿನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಚಾಲುಕ್ಯರಿಂದ ತಮ್ಮ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆಯಲು ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಯೋಗ್ಯ ಸಮಯವೂ ಒದಗಿತು.

ಸ್ವತಂತ್ರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ:— ಕ್ರಿ. ವ. ೭೫೭ರಲ್ಲಿ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ೨ನೆಯ ಕೀರ್ತಿವರ್ಮ ಚಾಲುಕ್ಯನು ಶೂರನಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಆತನ ರಾಜ್ಯದಾಡಳಿತವೂ ಶಿಥಿಲವಾಗಿತ್ತು. ಆಗ ಮಯೂರಖಂಡದಲ್ಲಿ ಚಾಲುಕ್ಯರ

ಮಾಂಡಲಿಕನಾದ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ೨ನೆಯ ದಂತಿವರ್ಮನು (ಇವನಿಗೇ ದಂತಿದುರ್ಗನೆಂದೂ ಹೆಸರು.) ಕೀರ್ತಿವರ್ಮನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಇವನು ನಾಲ್ಕೈದು ವರುಷಮಾತ್ರ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದರೂ ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಪಲ್ಲವ, ಕಳಿಂಗ, ಮಾಳವ, ಲಾಟ, ಕೋಸಲ ಮುಂತಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು "ಕತ್ತ್ರಿಯಬಂಟ" ಎಂದು ಬಿರುದು ಪಡೆದನು.

೧ನೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜ:— ದಂತಿದುರ್ಗನ ತರುವಾಯ, ಆತನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪನಾದ ೧ನೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜನೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು, ಈತನು ಶೂರನೂ, ಶಿಲ್ಪ-ಕಲಾ ಪ್ರಿಯನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ದೌಲತ್ತಾಬಾದ (ದೇವಗಿರಿ) ದಿಂದ ೧೪ ಮೈಲುಗಳ ಅಂತರದ ಮೇಲೆ ಇರುವ **ವೇರೂಳ** (ವೇಳೂರು) ಎಂಬ ಊರ ಹತ್ತಿರದ ಅಖಂಡವಾದ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಮನೋಹರವಾದ **ಕೈಲಾಸ** ದೇವಾಲಯವನ್ನು **ವಿಶ್ವಕರ್ಮ** ಎಂಬ ಶಿಲ್ಪಿಯಿಂದ ಮಾಡಿಸಿದನಂತೆ. ಒಂದೇ ಒಂದು ಬಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಕೊರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ, ೧೬೦ ಅಡಿ ಉದ್ದ, ೫೦ ಅಡಿ ಅಗಲ ೯೩ ಅಡಿ ಎತ್ತರದ ಕಣ್ಣೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯವು ಕನ್ನಡ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ಬಹು ಸುಂದರವಾಗಿ ನಿರ್ಮಿತವಾಗಿದೆ.

ವೇರೂಳದ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗ

ವೀರ ಗೋವಿಂದ:— ಕೃಷ್ಣರಾಜನ ತರುವಾಯ ಆತನ ಮಗ ಧ್ರುವನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಅವನನಂತರ ೩ನೆಯ ಗೋವಿಂದನು ಅರಸನಾದನು. ಈತನೇ ವೀರಗೋವಿಂದ, ಈತನು ಮಾಳವ, ಗುರ್ಜರ, ಕೇರಳ ಮುಂತಾದ ೧೨ ಜನ ರಾಜರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿದನು. ಬಂಗಾಲದ ಧರ್ಮಪಾಲನನ್ನು ಮಾಂಡಲಿಕನನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಪಶ್ಚಿಮದಿಂದ ಪೂರ್ವಸಮುದ್ರದ ವರೆಗೆ, ಮಾಳವೆಯಿಂದ ಕಂಚಿಯವರೆಗೆ ಈತನ ರಾಜ್ಯವು ಹಬ್ಬಿತ್ತು, ಈತನು ಸಾಹಸಿ, ಉಪಕಾರಿ ಹಾಗೂ ದೈವಶಾಲಿ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನ ಮಗ ನೃಪತುಂಗ.

ನೃಪತುಂಗ:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೮೧೪ – ೮೭೭) ತರುವಾಯ **ನೃಪತುಂಗನು** ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಈತನಿಗೆ **ಅಮೋಘವರ್ಷ** ಎಂಬ ಬಿರುದಿದ್ದಂತೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ತಂದೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಗೊಳಿಸಲು ಮಳಖೇಡವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಅಲ್ಲಿ ರಾಜಬೀದಿ, ಧರ್ಮಶಾಲೆ, ಸಂತೆಯ ಸಾಲು, ಉಪವನ, ಅಗ್ರಹಾರ, ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಇಂದ್ರನ ಅಮರಾವತಿಯ ವೈಭವವನ್ನೇ ಇಳಿಸಿದ್ದನಂತೆ! ತನ್ನ ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ **ಕೊಂಕಣ, ಮಂತ್ರವಾಡಿ. ಬನವಸೆ, ಕುಂದರಿಗೆ, ಪುಲಿಗೆರೆ** ಮುಂತಾದ ಮಂಡಲಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅವುಗಳ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆಗೆ ಮಂಡಲಾಧಿಪರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದ್ದನು. ಈತನಿಗೆ ಅತಿಶಯಧವಳ, ನೀತಿನಿರಂತರ, ಕೃತಕೃತ್ಯ, ಮಲ್ಲವಲ್ಲಭ ಮುಂತಾದ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ಪರಮಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯತೊಡಗಿದನು.

ನೃಪತುಂಗ ದೊರೆಯು ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಪೂರ್ವನಾಗಿರುವಂತೆ, ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅದ್ವಿತೀಯನಾಗಿದ್ದನು. ಉತ್ತರ ಪುರಾಣ, ಪಾರ್ಶ್ವ ಅಭ್ಯುದಯ, ಜಯಧವಲ ಮುಂತಾದ ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳು ಈತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ಹುಟ್ಟಿದುವು. ಸ್ವತಃ ಈ ರಾಜಕವಿಯು **'ಕವಿರಾಜಮಾರ್ಗ'** ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಬರೆದು, ಕನ್ನಡಕ್ಕೆ ಮಹದುಪಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ. ಈಗ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿರುವ ಕನ್ನಡಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯದಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ **ಕಾವೇರಿಯಿಂದ ಗೋದಾವರಿಯ** ವರೆಗಿದ್ದ ಕನ್ನಡದ ಸೀಮೆಯೂ, ತಿರುಳುಗನ್ನಡ ನಾಡೂ, ಕನ್ನಡಿಗರ ವಿದ್ಯಾವೈಭವಗಳೂ ಚೆನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿತವಾಗಿವೆ. ಈತನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದ ಸುಲೇಮಾನ್ ಎಂಬ ವರ್ತಕನು, "ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಇಂದು ಅಮೋಘವರ್ಷನಿಗೆ ಸರಿತೂಗುವಂಥ ಮಹಾರಾಜರು ಮೂವರು ಮಾತ್ರ; ಬಗದಾದದ ಖಲೀಫ, ಚೀನದ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಹಾಗೂ ಕಾನ್‌ಸ್ಟಾಂಟಿನೋಪಲಿನ ರೂಮಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿ" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ.

ಮುಮ್ಮಡಿಕೃಷ್ಣ:–ನೃಪತುಂಗನ ತರುವಾಯ ನಾಲ್ಕೈದು ಮಂದಿ ಅರಸರು ಮಳಖೇಡದಲ್ಲಿ ಆಳಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕಡೆಯವನಾದ **ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನೇ** ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಈತನು ದಕ್ಷಿಣದ ಅರಸರನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದು, ಸಿಂಹಲ-ದ್ವೀಪಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ಅರಸನು ಇವನಿಗೆ ಅಂಕಿತನಾದನು. ತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ, ರಾಮೇಶ್ವರದ ಹತ್ತಿರ ತನ್ನ ಜಯಸ್ತಂಭವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ತಿರುಗಿ ಬಂದನು. ಆಮೇಲೆ ಗುರ್ಜರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಈತನ ರಾಜ್ಯವು

ಬುಂದೇಲಖಂಡದಿಂದ ತಂಜಾವರದವರೆಗೆ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ಈತನು ವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷ-ಪಾತಿಯು. **ಪೊನ್ನ** ಎಂಬ ಕವಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಒಲಗಕ್ಕೆ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅವನಿಗೆ "ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಕಾಣಿಕೆಗಳಿಂದ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿದನು. ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ **ಸಾಲೊಟಗಿ** ಎಂಬಲ್ಲಿ **ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ**ವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕೃತ ಕಲಿಯುವವರಿಗೆ ಊಟ-ಉಡಿಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿದ್ದನು. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆಳುವ ಅರಸರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಹೆಸರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರ ಅಳಿಗಾಲ:— ಮುಂದೆ ವೀರರು ಹುಟ್ಟಲಿಲ್ಲ. ಇವರ ಬಹುಕಾಲದ ವೈರಿಗಳಾದ ಮಾಳವೆಯ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಮುಂಜರಾಜನು ಮಳ-ಖೇಡಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆಹಾಕಿ, ಕೊಲೆಸುಲಿಗೆಮಾಡಿ ಮಳಖೇಡವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಹಾಳುಗೆಡವಿದನು.

ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರು

(ಕ್ರಿ. ವ. ೯೭೩ರಿಂದ ೧೧೮೯ರ ವರೆಗೆ)

ಬಾದಾಮಿಯ ತೈಲಪ:— ಮಳಖೇಡದಲ್ಲಿ ಮುಂಜನು ಮಾಡಿದ ಸುಲಿಗೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿ, ಆಗ ಬಾದಾಮಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಚಾಲುಕ್ಯ ತೈಲಪನು ತಪ್ತನಾಗಿ ತನ್ನ ದಂಡನ್ನೆಲ್ಲ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಮುಂಜನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದನು. ಅವನು ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಎಲ್ಲ ಸಂಪತ್ತಿಯನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಂಡು ತಿರುಗಿ ಮಳಖೇಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆಗತಾನೇ ರಾಜನಾಗಿದ್ದ ಕಕ್ಕಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವನ ಮಗಳಾದ ಜಾಕವ್ವೆಯನ್ನು ಮದುವೆಯಾದನು; ಮುಂದೆ ಸವದತ್ತಿಯ ರಟ್ಟರನ್ನೂ, ಕೊಂಕಣದ ಶಿಲಾಹಾರರನ್ನೂ, ಗುಜರಾಥ ಮಾಳವ, ನೇಪಾಳ ರಾಜ್ಯಗಳ ಅರಸರನ್ನೂ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಚೇರ ಚೋಳ ರಾಜರನ್ನೂ ಗೆದ್ದನು. ಮುಂಜನ ಮೇಲಿದ್ದ ಸಿಟ್ಟಿನಿಂದ, ಆತನನ್ನು ಸೆರೆ ಹಿಡಿದು ತಂದನು. ಅವನನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೆ ಬಿಕ್ಕೆಬೇಡಿಸಿ, ಆಮೇಲೆ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ತೈಲಪನು ಶತ್ರುಗಳಿಗೆ ಹುಲಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಕವಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯದಾತನು. ಮುಧೋಳದ ಬಳೆಗಾರಜಾತಿಯ **ರನ್ನನೆಂಬ** ಕವಿಗೆ ಮರ್ಯಾದೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲದೆ "ಕವಿಚಕ್ರವರ್ತಿ" ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಜಯಸಿಂಹ: – ತೈಲಪನ ತರುವಾಯ ಮೂರನೆಯ ತಲೆಯವನಾದ **ಜಯಸಿಂಹ**ನು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. ಈತನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಇವನ ಅಕ್ಕ "ಅಕ್ಕಾದೇವಿ" ಕಿಸುಕಾಡಿನ ಮಂಡಲೇಶ್ವರಿಯಾಗಿದ್ದಳು. ಈಕೆ ರಣಭೈರವಿ. ಈಕೆಗೆ **"ಗುಣದ ಬೆಡಂಗಿ" "ಏಕವಾಕ್ಯೆ"** ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು.

ಈಕೆ ಗೋಕಾವಿಯ ಕೊತವಾಲನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಅವನಿಗೆ ಜೀವದಾನ ಕೊಟ್ಟಳು.

ಕಲ್ಯಾಣರಾಜಧಾನಿ:—ಜಯಸಿಂಹನ ಮಗ ೧ನೆಯ **ಸೋಮೇಶ್ವರನು** ತಂದೆಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಶೂರ, ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನಿ. ಮಾಳವೆಯ ಮುಂಜರಾಜನ ಮಗ ಭೋಜರಾಜನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬರುವನೆಂಬ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ತಾನೇ ಅವನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅವನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ತಾನಾಳುವ ನಾಡಿನ ನಟ್ಟನಡುವಿರುವ **ಕಲ್ಯಾಣವನ್ನೇ** ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಕಟ್ಟಿ, ತಾನು ಅಲ್ಲಿ ಇರಹತ್ತಿದನು. ಇವನಿಂದಲೇ ಕಲ್ಯಾಣದ ಚಾಲುಕ್ಯರ ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಚೋಳರ ಹಾವಳಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಹಬ್ಬಿತು. ಸೋಮೇಶ್ವರನು **ಅಣ್ಣಿಗೇರಿಯ** ಹತ್ತಿರ ನಡೆದು ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಚೋಳರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ರಾಜೇಂದ್ರ ಚೋಳನು ಸತ್ತನು.

ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯ:—ಈತನು ಸೋಮೇಶ್ವರನ ೨ನೆಯ ಮಗ. ತಂದೆ ಇರುವಾಗಲೇ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗಿದ್ದನು. ತಂದೆಯ ಅಪ್ಪಣೆ ಪಡೆದು ದಂಡು ತಕ್ಕೊಂಡು, ಕನೋಜಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಚಂದ್ರದೇವನೆಂಬ ಕನ್ನಡಿಗ ವೀರನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ, ಬಂಗಾಲಕ್ಕೆ ನಡೆದನು; ಆಗ **ಬಂಗಾಳ, ಬಿಹಾರ, ಆಸಾಮು, ನೇಪಾಳಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, ನಾನ್ಯದೇವನೆಂಬ** ತನ್ನ ಕನ್ನಡ ದಂಡನಾಯಕನನ್ನು ಸಾಮಂತರಾಜನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಮರಳಿದನು. ಹೀಗೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬಿದ್ದ ರಾಜರಿಂದೆಲ್ಲ ಕಪ್ಪಕಾಣಿಕೆ ಎತ್ತಿ, ಉತ್ತರ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡಿಗರ ಪತಾಕೆಯನ್ನು ಹಾರಾಡಿಸಿ, ತಿರುಗಿ ತನ್ನ ಹಳೆಯ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ **ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಗೆ** ಬಂದನು.

ವಿಕ್ರಮಶಕ:—೧ನೆಯ ಸೋಮೇಶ್ವರನ ಮರಣದನಂತರ ಕೆಲವು ದಿನ ಆತನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಇಮ್ಮಡಿ ಸೋಮೇಶ್ವರನು ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತ ಕೆಲ ಕಾಲ ಬಳ್ಳಿಗಾವಿಯಲ್ಲಿ, ಕೆಲಕಾಲ ಬಂಕಾಪುರದಲ್ಲಿ, ಹಾಗೂ ಕೆಲಕಾಲ ಕಲ್ಯಾಣದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಇವನು ತನ್ನ ತಮ್ಮನಾದ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಶೌರ್ಯದ ಬಗೆಗೆ ಅಸೂಯೆ, ಅವನಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸ ತೋರಿಸುತ್ತ, ಆತನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಯತ್ನ ನಡೆಸಿದನು. ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನು ಅಣ್ಣನ ಈ ಒಳಸಂಚನ್ನು ತಿಳಿದು, ಶಿಲಾಹಾರ. ಕದಂಬ, ಕೇರಳ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಚೋಳರ ಮೇಲೆ ಏರಿ ಹೋದನು. ಚೋಳರಾಜನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ತನ್ನ ಮಗಳನ್ನು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಮುಂದೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಲು ಬಂದ ತನ್ನ ಅಣ್ಣನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೭೬ರಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಸಿಂಹಾಸನದ

ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು **ವಿಕ್ರಮ** ಶಕವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿದನು. ಇವನಿಗೆ ಸೋಲು ಎಂಬುದು ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಕರಾಡದ ಶಿಲಾಹಾರ ರಾಜನ ಮಗಳಾದ **ಚಂದಲ ದೇವಿಯ** ಸ್ವಯಂವರಕ್ಕೆ ಭಾರತದ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಅರಸರು ಬಂದಿದ್ದರು. ಚಂದಲದೇವಿಯು ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನಿಗೇ ಮಾಲೆ ಹಾಕಿದಳು. ಅವನು ೫೦ ವರುಷ ಆಳಿದನು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯೆಂದರೆ ಸುಖದ ಸುಗ್ಗಿ. ಇವನಲ್ಲಿ **ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರನೆಂಬ** ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರ ಪಂಡಿತನೂ, **ಬಿಲ್ಹಣನೆಂಬ** ಸಂಸ್ಕೃತ ಕವಿಯೂ ಇದ್ದರು. ಈತನು ಎಲ್ಲ ಜಾತಿ-ಮತದವರನ್ನೂ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಚಾಲುಕ್ಯರ ಕೊನೆ:— ಮುಂದೆ ಮೂವರು ನಾಲ್ವರು ಅರಸರು ಆಳಿದರು. ಕೊನೆಗೆ ಮುಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ದಂಡನಾಯಕನಾದ ಬಿಜ್ಜಳನು ತೈಲಪನನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ಚಾಲುಕ್ಯ ಪಟ್ಟವನ್ನು ತಾನೇ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು.

ಉಳಿದ ಕನ್ನಡ ಅರಸುಮನೆತನಗಳು:— ಬಿಜ್ಜಳನು (ಕ್ರಿ. ಪ. ೧೧೫೬-೧೧೬೮) **ಕಲಚೂರಿ** ಮನೆತನದ ಅರಸು. ಈತ ಜೈನ. ಈತನಿಗೆ ಮೊದಲು ಬಲದೇವನೆಂಬವನೂ ಮುಂದೆ ಶೈವಸಂಪ್ರದಾಯದ ಭಕ್ತಿಭಂಡಾರಿ ಬಸವಣ್ಣನವರೂ ಮಂತ್ರಿಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಬಸವಣ್ಣನವರು ಧಾರ್ಮಿಕ ಹಾಗೂ ಸಾಮಾಜಿಕ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲೆಲ್ಲ ನೈತಿಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಕೈಕೊಂಡು ವೀರಶೈವ ಮತಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಮೇಲೆ **ಹೊಯ್ಸಳ** ಯಾದವ ಅರಸರು (ಕ್ರಿ. ವ. ೧೧೯೬—೧೩೪೬) ಬಂದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರತಾಪಶಾಲಿ. ಈತನು ಶ್ರೀರಾಮಾನುಜಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಶ್ರೀವೈಷ್ಣವ ಮತದ ದೀಕ್ಷೆ ಪಡೆದು, ವೀರನಾರಾಯಣ, ವಿಜಯನಾರಾಯಣ, ಚೆಲುವನಾರಾಯಣ, ಕೀರ್ತಿನಾರಾಯಣ, ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈತನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ **ವೀರ ಬಲ್ಲಾಳನ** ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು ದ್ವೈತ ಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಅಭ್ಯಾಸನಗಳು

೧. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಕನ್ನಡದೇಶಗಳ ಬಗೆಗೆ ಬರೆದ ಮುಖ್ಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಥವಾ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರಿ. ಪ್ಲೀನಿ, ಟಾಲೆಮಿ, ಯುವಾನ ಚ್ವಂಗ.

೨. ಕೆಳಗಿನ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ಅಭಿನಯ ಮಾಡಿರಿ.*

*ಸೂ:—ಶಿಕ್ಷಕರು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕ ಮಾಡುತ್ತ ಈ ಪ್ರಸಂಗಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ಬಾಲಕರಿಂದ ಹೊರಡಿಸಬೇಕು. ಸಾಧ್ಯವೆನಿಸದಿದ್ದರೆ, ಶಿಕ್ಷಕರೇ ಸಂಭಾಷಣೆಯನ್ನು ರಚಿಸಬೇಕು.

(ಅ) ಯುದ್ಧದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಹರ್ಷವರ್ಧನ ಹಾಗೂ ೨ನೆಯ ಪುಲಿಕೇಶಿ ಇವರ ಭೆಟ್ಟಿ.

(ಆ) ಮುಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣನು ಪೊನ್ನನನ್ನು ಸನ್ಮಾನಿಸಿದ್ದು.

(ಇ) ತೈಲಪನು ಮುಂಜನನ್ನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿದ್ದು.

೩. ಕೆಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಮಾಡಿದ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ಅವರ ಗುಣ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನಾಗಲಿ ಹೇಳುವ ಒಂದೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಅಕ್ಕಾದೇವಿ, ರನ್ನ, ವಿಶ್ವಕರ್ಮ, ದಂತಿದುರ್ಗ, ವಿಜ್ಞಾನೇಶ್ವರ, ಬಸವಣ್ಣ, ವಿಷ್ಣುವರ್ಧನ.

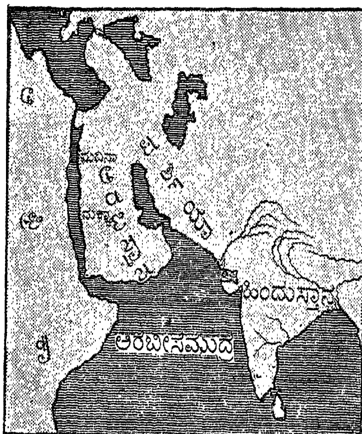
೪. ನಿಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡದ ಕೀರ್ತಿಪತಾಕೆಯನ್ನು ಅತಿ ದೂರ ಹಾರಿಸಿದ ಅರಸು ಯಾರು? ಅವನ ಸಾಹಸದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂರು ಮಾತುಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ. ಚಾಲುಕ್ಯ ವಿಕ್ರಮಶಕದ ವರ್ಷ ಯಾವುದು?

---

೪. ಅರಬರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟದ್ದು

ಅನುಕೂಲ ಸಮಯ:— ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಲು ಅರಬರು ಹವಣಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ಒಂದನೆಯ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಓದಿದಿರಿ. ಅವರ ಹವಣಿಕೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಅನೈಕ್ಯ, ಹಾಗೂ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹಗಳು ಬೆಳೆಯುತೊಡಗಿದ್ದುವು. ಪರಕೀಯರು ಗಡಿರಾಜ್ಯಗಳ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿ ನುಗ್ಗಿದರೆ, ಎಲ್ಲರೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿ ಅವರನ್ನು ಹಿಂದಕ್ಕಟ್ಟುವ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆ ಇಲ್ಲದಾಗಿತ್ತು.

ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ಕಾಸೀಮನ ದಾಳಿ:— ಕ್ರಿ. ಶ. ೮ನೆಯ ಶತಕದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ, ಅರಬಸ್ತಾನದೊಳಗೆ ಖಲೀಫ ವಲೀದನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ದಾಹರನೆಂಬ ಅರಸನ ಆಳಿಕೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಸಿಂಹಲ ದ್ವೀಪದ ಅರಸನು ಅರಬಸ್ತಾನದ ಖಲೀಫ ವಲೀದನಿಗೆ ಎಂಟು ಹಡಗುಗಳ ತುಂಬ ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿದ್ದನು. ಆ ಹಡಗುಗಳು ದಾರಿತಪ್ಪಿ ದಾಹರನ ರಾಜ್ಯದ ದೇವಲ ಬಂದರಕ್ಕೆ ಬಂದುವು. ಕೆಲವು ಪುಂಡರು ಇವುಗಳನ್ನು ಸುಲಿದರು; ದಾಹರ

ದೊರೆಗೆ ಇದಾವುದೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಖಲೀಫನಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ಹೇಗೋ ತಿಳಿಯಿತು. "ಆ ಹಡಗುಗಳ್ಳರನ್ನು ನಮ್ಮ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಡಬೇಕು; ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ತಪ್ಪುಗಾಣಿಕೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ನಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ನಮಗೆ ಕಳಿಸಬೇಕು" ಎಂದು ದಾಹರನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು.

ದಾಹರನಿಗೆ ಇದಾವ ಸಂಬಂಧವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. "ಅದರಿಂದ, ಹಡಗುಗಳ್ಳರು ಮತ್ತು ನಿಮ್ಮ ಸಂಪತ್ತುಗಳ ಬಗೆಗೆ ನೀವೇ ಏನಾದರೂ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ತಪ್ಪುಗಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಕಳಿಸುವುದಿಲ್ಲ" ಎಂದು ಉತ್ತರ ಕೊಟ್ಟನು. ಖಲೀಫನಿಗೆ ಇಷ್ಟೇ ನೆವ ಸಾಕಾಯಿತು. ಇರಾಣದ ಹೆಜ್ಜಾಜ ಸುಭೇದಾರನ

ಅಳಿಯನಾದ **ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ಕಾಸೀಮನು** ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೧೦ರಲ್ಲಿ, ೧೫೦೦೦ ದಂಡು ಸಹಿತವಾಗಿ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನು. ಇವನು ಸ್ವತಃ ಶೂರ, ಮುತ್ಸದ್ದಿ. ಇವನ ರಾಜತಂತ್ರದ ಫಲವಾಗಿ ಕೆಲವು ದೇಶದ್ರೋಹಿಗಳು ಇವನಿಗೆ ನೆರವಾದರು; ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳು ಪ್ರಾಂತದ ತುಂಬ ಹರಡಿದ್ದರು. ಪ್ರತೀಕಾರದ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಅವರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಎಂದಮೇಲೆ ಎಂತಹ ಪ್ರಜೆಗಳಿಂದ ದಾಹರ ರಾಜನಿಗೆ ಯಾವ ಬೆಂಬಲ ದೊರೆಯಬೇಕು? ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ಕಾಸೀಮನು ರಭಸದಿಂದಲೇ ಸಿಂಧ್-ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು.

ದಾಹರನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ:—ಅವನು ಮೊದಲು ದೇವಲದಲ್ಲಿ ಜಾಟರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ತನ್ನ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ದಾಹರನ ಮಗ ಜಯಸಿಂಹನಿಗೂ ಕಾಸೀಮನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಅದರಲ್ಲಿ ಜಯ-ಸಿಂಹನು ಸೋತು ಓಡಿಹೋದನು. ಕಾಸೀಮನು ಮುಂದಕ್ಕೆ ಸಾಗಿ ದಾಹರ ದೊರೆಗೆ ಇದಿರಾದನು. ನಿಕರದ ಯುದ್ಧವು ನಡೆಯಿತು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದ ಹಿಂದೂ ಅರಸರು ದಾಹರನ ನೆರವಿಗೆ ಬಾರದೆ ಇದ್ದುದು, ಭಾರತದ ದುರ್ದೈವ. ಮೊದ-ಮೊದಲಿಗೆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದಾಹರನದೇ ಮೇಲ್ಗೈಯಾದರೂ, ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ನಟ್ಟ ಬಾಣದಿಂದ ಗಾಯಾಳುವಾಗಿ ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದನು; ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದ ಅರಬಸೈನಿಕನು ಆತನನ್ನು ಇರಿದುಕೊಂದನು. ಈಗ ಅರಬರನ್ನು ಇದಿರಿಸುವವರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದಾಯಿತು. ಅವರು ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕ ಹಾಗೆ ಕೊಲೆ ಸುಲಿಗೆ ನಡೆಸಿದರು. ದಾಹರನ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಕಾಸೀಮನ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕರು. ಅವನು ಲೂಟಿಯ ಹಣದಲ್ಲಿ ⅕ವನ್ನು ಖಲೀಫರಿಗೆ ಕಳಿಸಿ, ಉಳಿದುದನ್ನು ಸೈನಿಕರಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದನು.

ಕಾಸೀಮನ ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ:—ಕಾಸೀಮನು ಸಿಂಧುಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಕೈಯಲ್ಲಿ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು; ದಾಹರನ ಮಂತ್ರಿಯನ್ನೇ ಮನವೊಲಿಸಿ ಆ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸುಭೇದಾರನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಹಿಂದುಗಳ ಮೇಲೆ ಜಿಝಿಯಾ ಎಂಬ ಭಾರವಾದ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಹೇರಿದನು.

ಕಾಸೀಮನಿಗೆ ಕೊನೆಗಾಲ:—ಕಾಸೀಮನ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದಾಹರನ ಹೆಣ್ಣು-ಮಕ್ಕಳು ಸಿಕ್ಕಿದ್ದರಷ್ಟೇ. ಖಲೀಫನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಅವರನ್ನು ರಾಣೀವಾಸಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿದನು. ಆ ಚತುರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತಂದೆಯ ಕೊಲೆಗಡುಕನಾದ ಕಾಸೀಮನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು—"ಕಾಸೀಮನು ನಮ್ಮನ್ನು ಅಪವಿತ್ರಗೊಳಿಸಿದ್ದಾನೆ" ಎಂದು ಖಲೀಫನಿಗೆ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿದರು. ಕಾಮಾಂಧ ಖಲೀಫನು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ, ಕಾಸೀಮನಿಗೆ ಮರಣಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ

ಖಲೀಫನು ಆ ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳನ್ನು ವಿಚಿತ್ರ ಕ್ರೂರತನದಿಂದ ಕೊಂದನಂತೆ. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲಾದರೂ ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯಗಳು ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿದ್ದರೆ ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸವೇ ಬೇರೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕಾಸೀಮನ ತರುವಾಯ ಜುನಾಯಿದ್ ಎಂಬುವನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೨೫ರಲ್ಲಿ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿ ಬಂದನು. ಅವನು ಗುಜರಾಥ, ಮಾಳವಾಗಳ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದನು; ಸೋತು ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಅವನ ತರುವಾಯ ತಾಮಿಮ ಎಂಬವನು ಆಡಳಿತಗಾರನಾಗಿ ನೇಮಕ ಹೊಂದಿದನು. ಅವನು ಮಾಳವಾದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ಕಾಲುಚಾಚಿದನು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಕೇಸರಿ ಪರಮೇಶ್ವರ ಪುಲಿಕೇಶಿ ರಾಜ್ಯವಾಳುತ್ತಿದ್ದನು! ಅವನು ಈ ದಾಳಿಗಾರರನ್ನು ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ಓಡಿಸಿದನು. ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತವು ಮಾತ್ರ ಅರಬರ ವಶದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ. ಶ. ೭೧೨ರಿಂದ ೧೦೨೫ರ ವರೆಗೂ ಉಳಿಯಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೨೫ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಗಝುನೀ ಮಹಮ್ಮದನು ಅರಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತ ಸಿಕ್ಕುದರಿಂದ ಅರಬರಿಗಾದ ಅನುಕೂಲತೆಗಳು:— ಸಿಂಧದಲ್ಲಿ ಅರಬರ ಆಳಿಕೆ ಆರಂಭವಾದುದರಿಂದ ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಬಗದಾದದ ಖಲೀಫರು ಭಾರತೀಯ ವೈದ್ಯರನ್ನೂ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳನ್ನೂ ತಮ್ಮ ದರಬಾರಿನಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡರು; ಅವರಿಂದ ಆಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಜ್ಞಾನಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಎಷ್ಟೋ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ವಿದ್ಯೆಯ ಹಂಬಲದಿಂದ ಭಾರತದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯತೊಡಗಿದರು. ಅಬೂ ಮಸ್ಹಾರ ಎಂಬ ಅರಬೀ ಜ್ಯೋತಿಷಿಯು, ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ವರುಷಗಳ ಕಾಲ ಇದ್ದು ಆ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಈ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಅರಬರ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಸುಧಾರಣೆಗೆ ಎಷ್ಟೋ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ದಾಳಿಯಿಡಲು ಮುಹಮ್ಮದ್ ಬಿನ್ ಕಾಸೀಮನಿಗೆ ಯಾವ ನೆವ ಸಿಕ್ಕಿತು?

೨. ದಾಹರನಿಗೆ ದೈವವು ಪ್ರತಿಕೂಲವಾಗಿತ್ತೆಂದು ಯಾವ ಮಾತಿನಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ?

೩. ಅರಬರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದ ಕನ್ನಡದ ಕಡುಗಲಿ ಯಾರು?

೪. ಕೆಳಗಿನವುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಒಂದೊಂದು ಮಾತನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ: ಜೆಝಿಯಾ, ತಾಮಿಮ, ಅಬೂ ಮಸ್ಹಾರ, ಖಲೀಫ ವಲೀದ.

೫. ಮುಸಲ್ಮಾನ ಆಡಳಿತದ ಆರಂಭ

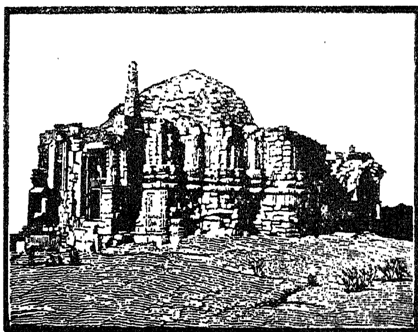
ಗಝ್ನಿ ಅರಸರು

ಭಾರತದ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳೆಲ್ಲ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಾಜರ ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಂದಾಗ, ವಾಯವ್ಯಪ್ರಾಂತದ ಕಣಿವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಅವರ ಸೈನ್ಯಗಳು ಧರ್ಮದ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕಾಗಿಯೂ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿಯೂ ಭಾರತದೊಳಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗಲು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿದುವು. **ಅಲಪ್ತಗೀನ** ಎಂಬವನು, ಭಾರತದ ಗಡಿಯ ತೀರ ಹತ್ತಿರದ ಅಫಗಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲಿ ಜನರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು; ಗಝ್ನಿ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಮುಂದೆ ಪಂಜಾಬದ ವರೆಗೂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. ತರುವಾಯ ಈತನ ಅಳಿಯನಾದ **ಸಬಕ್ತಗೀನನು** ಕ್ರಿ. ಶ. ೯೭೭ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಇವನೂ ಭಾರತದ ಕಡೆಗೆ ಹೊರಳಿದನು.

ಸಬಕ್ತಗೀನನು ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಕಾಶ್ಮೀರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ **ಜಯಪಾಲ**ನೆಂಬ ಶಾಹೀ ಅರಸನು, ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಮುಲ್ತಾನದವರೆಗೆ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಸಬಕ್ತಗೀನನನ್ನು ತಡೆಹಿಡಿದನು. ಜಯಪಾಲನು ಅಜಮೀರ, ಕನೋಜ, ಕಲಿಂಜರ, ರಜಪೂತ ಅರಸರನ್ನು ಕಲೆಹಾಕಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಈ ಬಲಾಢ್ಯ ಸೈನ್ಯದ ಇದಿರಿಗೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಟ ಸಾಗುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಸಬಕ್ತಗೀನನ ಮಗನಾದ **ಮಹಮ್ಮೂದನು** ಒಳ್ಳೇ ಕಲಿತನದಿಂದ ಕಾದಿದನು. ಜಯಪಾಲನಿಗೆ ಜಯವಾಗಲಿಲ್ಲ; ರಜಪೂತರೆಲ್ಲ ಓಡಿ-ಹೋದರು. ಜಯಪಾಲನು ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಅನಂಗಪಾಲನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಗ್ನಿಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಮಹಮ್ಮೂದನು ಸಿಂಧೂನದಿಯ ವರೆಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. ಖೈಬರ ಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಹತ್ತು ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಇಟ್ಟು ಸುಲಿಗೆಯ ಸಂಪತ್ತಿನೊಡನೆ ಗಝ್ನಿಗೆ ತಿರುಗಿದನು!

ಮಹಮ್ಮೂದನ ದಾಳಿಗಳು:—ಮಹಮ್ಮೂದನಿಗೆ ಈಗ ಭಾರತದ ಹೊನ್ನಿನ ರಾಶಿಯ ಕನಸುಗಳೇ ಕಾಣಹತ್ತಿದುವು; ಏಕೆಂದರೆ, ಭಾರತದ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಗಣಿತ ಐಶ್ವರ್ಯವಿರುವುದಾಗಿ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗುವುದೇ ಅವನ ಹಿರಿಯ ಹಂಬಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಹದಿನೇಳು ಸಲ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನು. **ಮುಲ್ತಾನ, ನಗರಕೋಟೆ, ಮಥುರಾ, ಸೋಮನಾಥ**ಗಳಲ್ಲಿಯಂತೂ ಸಂಪತ್ತಿನ ಕಣಿಯೇ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಂತಾಯಿತು. ಮಥುರಾದಾಳಿಯ ಬಗೆಗೆ 'ಉಲ್ಬಿ'

ಎಂಬ ಆತನ ಆಸ್ಥಾನವಿದ್ವಾಂಸನು ಬರೆದಿರುವುದೇನಂದರೆ:—"ಮಥುರೆಯು ಹಿಂದುಗಳ ಪರಮ ಪವಿತ್ರವಾದ ದೇವಸ್ಥಾನ. ಆ ನಗರದ ಶಿಲ್ಪಸೌಂದರ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದರೆ, ಅದು ಸ್ವರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ತೋರುತ್ತಿದ್ದಿತು; ಭಾರವಾದ ಕಲ್ಲುಗಳ ನೆಲಗಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಣ ಕಟ್ಟಿದೆ. ಸುತ್ತಲೂ ಸಾವಿರಾರು ಕಲ್ಲಿನ ಕೋಟೆಗಳಿವೆ. ನಗರದ ನಡುವೆ ಮುಗಿಲನ್ನು ಮುದ್ದಿಡುವ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಅದರ ಶಿಲ್ಪಸೌಂದರ್ಯದ ಬೆಡಗುಗಳನ್ನು ಬಣ್ಣಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಲೇಖಕನ ಲೆಕ್ಕಣಿಕೆಗಾಗಲಿ ಚಿತ್ರಕಾರನ ಕುಂಚಕ್ಕಾಗಲಿ ಶಕ್ತಿ ಸಾಲದು" ಸ್ವತಃ ಸುಲ್ತಾನನೇ ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವ ತನ್ನ ನೆನಪಿನ ಬರೆಹದಲ್ಲಿ "ಇಂತಹ ಕಲಾಪೂರ್ಣ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ, ಸಾವಿರ 'ದೀನಾರ'ಗಳನ್ನುಳ್ಳ ಚೀಲಗಳನ್ನು, ನೂರಾರು ಸಾವಿರಗಟ್ಟಲೆ ವೆಚ್ಚಮಾಡಬೇಕಾಗುವುದು; ಒಳ್ಳೆಯ ಕುಶಲಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಎರಡುನೂರು ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ದಣಿವಿಲ್ಲದೆ ದುಡಿಯಬೇಕು," ಎಂದಿದ್ದಾನೆ.

ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯ

ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳ ಸುಲಿಗೆಯಿಂದ ಮಹಮ್ಮೂದನಿಗೆ ಅಪಾರ ಸಂಪತ್ತು ಸಿಕ್ಕಿತು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೨೪ರಲ್ಲಿ ಸೌರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ **ಸೋಮನಾಥ** ದೇವಾಲಯದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನು. ಈ ದೇವಾಲಯವು ಸಮುದ್ರದ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ರಮ್ಯವಾದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿದೆ. ಭಾರತದ ಹನ್ನೆರಡು ಜ್ಯೋತಿರ್ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮನಾಥ ಲಿಂಗವೂ ಒಂದಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಕ್ತರ ಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಭೂಮಿ-ಕಾಣಿಕೆಗಳೂ ಹೇಳತೀರದಷ್ಟು ಇದ್ದುವು. ದೇವರ ವೆಚ್ಚಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಹಳ್ಳಿಗಳ ಉತ್ಪನ್ನ

ವಿದ್ದಿತು. ಭಕ್ತರು ಕೊಟ್ಟ ಬಂಗಾರದ ಸರಪಳಿಯ ಗಂಟೆಗಳು ಅವೆಷ್ಟೋ! ದೇವರ ಅರ್ಚನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಜನರು! ಉತ್ಸವಕಾಲಕ್ಕೆ ನರ್ತನ-ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಐನೂರು ಜನ ನರ್ತಕಿಯರು! ಎಂತಹ ದಿವ್ಯ ವೈಭವ! ಈ ವೈಭವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಗುಡಿಯಲ್ಲಿಯ ಮೂರ್ತಿಯೂ ಮನೋಹರವಾಗಿಯೇ ಇದ್ದಿತು! ಲಿಂಗಾಭಿಷೇಕಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯವೂ ಏಳುನೂರೈವತ್ತು ಮೈಲು ಅಂತರದ ಮೇಲಿರುವ ಗಂಗಾನದಿಯ ಪವಿತ್ರಜಲವನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದರು! ಕಾಶ್ಮೀರದಿಂದ ಹೂ-ಪತ್ರಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು! ಲಿಂಗಾರ್ಚನೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವ ಉಪಕರಣಗಳೆಲ್ಲ ಬಂಗಾರದುವು! ಒಟ್ಟಾರೆ, ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯವೆಂದರೆ ಕುಬೇರನ ಬೊಕ್ಕಸವೇ ಆಗಿತ್ತು! ಸುಮಾರು ಮೂವತ್ತು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ಅದರ ಆಸ್ತಿಯಿದ್ದಿತೆಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರ ಮತವಿದೆ. ಆದರೆ, ಆ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಅದರೊಳಗಿನ ಐಶ್ವರ್ಯವನ್ನೂ ಶತ್ರುಗಳಿಂದ ರಕ್ಷಿಸಲು ಬೇಕಾದ ಒಕ್ಕಟ್ಟೂ ರಣಕೌಶಲ್ಯವೂ ಜನರಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ.

ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಸ್ವಾಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಹಿಂತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದ ಮಹಮ್ಮೂದನನ್ನು ಪರಮಾರ ರಾಜನೂ ಸಿಂಧದ ಜಾಟರೂ ಚಾಲುಕ್ಯ ಭೀಮದೇವನೂ ಕಚ್ಛದ ರಾಣಾನೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಡ್ಡಗಟ್ಟಿದರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ.

ಗಝುನಿ ಮಹಮ್ಮೂದನ ತರುವಾಯ:—ಗಝುನಿ ಮಹಮ್ಮೂದನು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೦೩೦ರಲ್ಲಿ ಮಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಗಝುನಿ ಮನೆತನದ ಬಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಗತಿಗಳು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಘೋರಿ ಮನೆತನದ ಪಠಾಣರು ಈ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಅಫಗಾಣಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಆದರೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೭೫ರಲ್ಲಿ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮೂದನು ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬರುವ ವರೆಗೂ ಸುಮಾರು ನೂರಾಅರುವತ್ತು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ನಮ್ಮ ದೇಶದ ಮೇಲೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗಳಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಘೋರಿ ಮತ್ತು ಗುಲಾಮ ಮನೆತನಗಳು

ಮಹಮ್ಮೂದ ಘೋರಿ:—ಘೋರ ಎಂಬುದು ಅಫಗಾನಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಪ್ರಾಂತ. ಗಝುನಿ ಮಹಮ್ಮೂದನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಘೋರದ ಪಠಾಣರು ಅಧಿಕಾರಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದರು. ಮುಂದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಶಹಾಬುದ್ದೀನನು ಗಝುನಿಯ ಅರಸರನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದು ತಾನೇ ಒಡೆಯನಾದನು. ಇವನೇ **ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮೂದನೆಂದು** ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಈತನು ಭಾರತದ ವಾಯವ್ಯ ಗಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ, ರಜಪೂತಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಬಲಾಢ್ಯ ರಾಜರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಜರಾಥದಲ್ಲಿ ಜಯ-ಸಿಂಹ ಸಿದ್ಧರಾಜ, ಉತ್ತರಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚವಾಣರು, ಅಜಮೀರದಲ್ಲಿ ವಿಶಾಲದೇವ, ಸೋಮೇಶ್ವರ, ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಮೊದಲಾದವರು, ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ತೋಮರರು, ಬುಂದೇಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ಚಂದೇಲರು ಮುಂತಾದ ಮಹಾ ಮಹಾ ವೀರರು ಇದ್ದರು. ಇತ್ತ ಕನೋಜದಲ್ಲಿ ರಾಠೋಡವಂಶದ ಜಯಚಂದನು ಸುತ್ತಲಿನ ನಾಡಿಗೆಲ್ಲ ಒಡೆಯನಾಗಿದ್ದನು. ಇಂತಹ ಶೂರ-ಧೀರರ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೆರವರು ಹೊರನಾಡಿನಿಂದ ಕಾಲಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಇರಬಾರದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ, ಅವರವರಲ್ಲಿಯ ಒಳಜಗಳಗಳು ಹೊರನಾಡಿನವರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟುವು.

ರಜಪೂತರ ಒಳಜಗಳ:—೧೨ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದ ರಜಪೂತ ವೀರರೆಂದರೆ, ಅಜಮೀರದ **ಪೃಥ್ವೀರಾಜ ಚವ್ಹಾಣ** ಮತ್ತು ಕನೋಜದ **ಜಯಚಂದ ರಾಠೋಡ.** ಇವರಿಬ್ಬರೂ ದಿಲ್ಲಿಯ ತೋಮರ ವಂಶದ ಅನಂಗಪಾಲನ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು. ಅನಂಗಪಾಲನಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೇ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು; ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೌರ್ಯ-ಧೈರ್ಯ-ಸೌಂದರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆತನನ್ನು ಸರಿಗಟ್ಟುವವರು ಯಾರೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇದು ಜಯಚಂದನಿಗೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ತಾನೂ ಅನಂಗ-ಪಾಲನ ಮೊಮ್ಮಗನಲ್ಲವೇ? ಈ ಕಾರಣದಿಂದಾಗಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ-ಜಯಚಂದರಲ್ಲಿ ಹಗೆತನ ಹುಟ್ಟಿತು.

ಪೃಥ್ವೀರಾಜ

ರಜಪೂತರಿಂದ ಪಠಾಣರ ಪರಾಜಯ:—ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮೂದನು ಈ ಮೊದಲೇ ಮುಲ್ತಾನ ಲಾಹೋರಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಸಿಂಧ ಪಂಜಾಬ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ್ದನು; ಮುಂದೆ ರಜಪೂತ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲಚಾಚಲು ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ **ರಜಪೂತರ** ಒಳಜಗಳದ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೧೯೧ರಲ್ಲಿ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನು ಎರಡು ಲಕ್ಷ ಕುದುರೆಸವಾರರೊಂದಿಗೂ ಮೂರು ಸಾವಿರ ಆನೆಗಳೊಂದಿಗೂ ಸ್ಥಾನೇಶ್ವರದ ಹತ್ತಿರ ಅವನನ್ನು ಇದಿರಿಸಿದನು! ನಿಕರದ ಕಾಳಗವೆಸಗಿತು. ರಜಪೂತರ ಕೆಚ್ಚೆದೆಯ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರು

ಮೆತ್ತಗಾದರು! ಮರಮರ ಮರುಗುತ್ತ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮೂದನು ಮುಲ್ತಾನಕ್ಕೆ ಹೊರಟುಹೋದನು!

ಸಂಯುಕ್ತೆಯ ಸ್ವಯಂವರ:—ಇದೇ ಸಮಯಕ್ಕೆ, ಉರಿಯುವ ಬೆಂಕಿಯಲ್ಲಿ ತುಪ್ಪವನ್ನು ಚೆಲ್ಲಿದಂತೆ ಜಯಚಂದನಿಗೆ ಬೇಡವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂಗತಿಯೂ ನಡೆಯಿತು. ಜಯಚಂದನಿಗೆ ಸಂಯುಕ್ತೆಯೆಂಬ ರೂಪವತಿಯಾದ ಮಗಳಿದ್ದಳು. ತಂದೆಯು ರಜಪೂತರ ಕ್ಷಾತ್ರಪದ್ಧತಿಯಂತೆ ಮಗಳ ಸ್ವಯಂವರವನ್ನು ಸಾರಿದನು. ಎಲ್ಲ ರಾಜಕುಮಾರರಿಗೂ ಆಮಂತ್ರಣಗಳು ಹೋದವು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಕಳಿಸಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತು ಅವನ ಅಪಮಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸ್ವಯಂವರಮಂಟಪದ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ್ದನು. ಸಂಯುಕ್ತೆ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಶೌರ್ಯ, ಧೈರ್ಯ, ಸೌಂದರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮನಸೋತಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಸ್ವಯಂವರಮಂಟಪದಲ್ಲಿ ಬಂದಳು; ನೇರವಾಗಿ ಹೋಗಿ (ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ) ಗೊಂಬೆಗೇ ಮಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದಳು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನು ಕೂಡಲೆ ಅವಳನ್ನು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿಕೊಂಡು ಅಜಮೀರಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು.

ಇದರಿಂದ ಪೃಥ್ವೀರಾಜ-ಜಯಚಂದರಲ್ಲಿ ಹಗೆತನವು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದಿತು.

ಯುದ್ಧಸಿದ್ಧತೆ:-ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಘೋರೀಮಹಮ್ಮೂದನ ಎದೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಅಪಜಯದ ಬೆಂಕಿ ಉರಿಯುತ್ತಲೇ ಇತ್ತು. ರಜಪೂತರ ಸುಧಾರಿಸಿದ ಯುದ್ಧಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಪಠಾಣರು ಕಂಡಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆ ತಾವೂ ಸುಸಜ್ಜಿತವಾದ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಗೊಳಿಸಿದರು; ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನೂ ಬೆಳಸಿದರು. ಘೋರಿಯ ಸುಲ್ತಾನನು ಗುಟ್ಟಾಗಿ ಜಯಚಂದನ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬಯಸಿದನು. ಜಯಚಂದನಿಗೂ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಮೇಲೆ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಯುದ್ಧಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸುಲ್ತಾನನಿಗೆ ಹೇಳಿ ಕಳುಹಿದನು. ಪಠಾಣರ ಸಿದ್ಧತೆಯು ಇಮ್ಮಡಿ ಹುರುಪಿನಿಂದ ಸಾಗಿತು.

ಇತ್ತ, ಪೃಥ್ವೀರಾಜನು ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯ ಮತ್ತು ಹಿಂದೂಧರ್ಮರಕ್ಷಣೆಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸುತ್ತಲಿನ ರಜಪೂತ ಅರಸರಿಗೆಲ್ಲ ಪತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆದನು. ಸಮರಸಿಂಹ, ರಾವ ಮುಂತಾಗಿ ನೂರೈವತ್ತು ಜನ ಶೂರ ಅರಸರೆಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನ ಪರಿಶ್ರಮವು ಸಾರ್ಥಕವಾಯಿತು. ಭರದಿಂದ ಸಮರಸಿದ್ಧತೆಯು ಸಾಗಿತು.

ಸ್ಥಾನೇಶ್ವರದ ೨ನೆಯ ಯುದ್ಧ:—೧೧೯೩ನೆಯ ವರ್ಷ ಘೋರಿ ಮಹಮ್ಮೂದನು ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಸ್ಥಾನೇಶ್ವರ ಸಮರಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟನು. ಪೃಥ್ವೀರಾಜನು ಪ್ರಬಲ ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಪಠಾಣರಿಗೆ

ಇದಿರಾದನು. ಆದರೆ, ರಾತ್ರಿ ರಜಪೂತರು ಮೈಮರೆತಿರುವಾಗ, ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವರ ಮೇಲೆ ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಸುಲ್ತಾನನು ಏರಿಬಂದನು. ರಜಪೂತರು ಕಕ್ಕಾವಿಕ್ಕಿಯಾದರು. ಅನೇಕ ರಾಜರು ಮಡಿದರು; ಪೃಥ್ವೀರಾಜನೂ ಹತನಾದನು.

ದೇಶದ್ರೋಹಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ:— ಈ ಜಯದಿಂದ ಮಹಮ್ಮೂದನಿಗೆ ಇದಿರಾಳಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು. ಅಜಮೀರದ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸುಲಿದನು. ದೇವಾಲಯಗಳಿಂದ ಅಪಾರ ಹಣವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಸ್ವಜನದ್ರೋಹ ಸ್ವದೇಶದ್ರೋಹ ಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕೆ ಜಯಚಂದನಿಗೆ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷೆಯಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಘೋರೀಮಹಮ್ಮೂದನು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಜಯಚಂದನ ಉಪಕಾರವನ್ನು ನೆನೆಯದೆ, ಅವನನ್ನು ಕೊಂದು ಕನೋಜವನ್ನು ಸೂರೆಮಾಡಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು; ಹೀಗೆ, ಕಾಬೂಲದಿಂದ ಕಾಶಿಯವರೆಗೂ ಘೋರೀಮಹಮ್ಮೂದನು ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡಿದನು. ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಭಾಗವನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು ಅವನು ತನ್ನ ಪ್ರೀತಿಯ ಗುಲಾಮನಾದ ಕುತುಬುದ್ದೀನನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಅನಂತರ ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂತಿರುಗುವಾಗ, ಪಂಜಾಬದ ನೆರೆಯ ಖೋಕರರೆಂಬ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನವರು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದರು. (ಕ್ರಿ. ವ. ೧೨೦೬.)

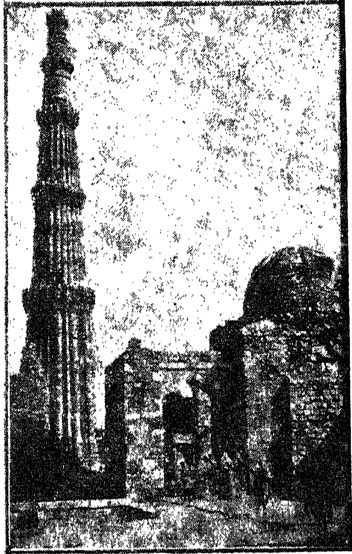
ಕುತುಬುದ್ದೀನ:— ಕುತುಬುದ್ದೀನನು ಚಿಕ್ಕವನಿರುವಾಗ ಇವನನ್ನು ಒಬ್ಬ ಸರದಾರನು ಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಆ ಸರದಾರನು ಈತನ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ-ಧೈರ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಡು, ಈತನನ್ನು ಮಹಮ್ಮೂದ ಘೋರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಕುತುಬುದ್ದೀನನು ಸರದಾರನಾದನು.

ಕುತುಬುದ್ದೀನ

ಕುತುಬುದ್ದೀನನು ಸಮಯ ಸಾಧಿಸಿ ಚಿತ್ತೂರು-ದಿಲ್ಲಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಒಡೆಯನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು; ಮುಂದೆ ಈತನಿಗೆ ಸಹಾಯಕನಾಗಿ **ಬಖ್ತಿಯಾರ ಖಿಲಜಿ** ಎಂಬ ಶೂರ ಸೇನಾಪತಿಯು ದೊರೆತನು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರಗಳ ವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದರು. ಈ ಕಾಲಾವಧಿಯಲ್ಲಿ ಪಠಾಣ ಜನಾಂಗಕ್ಕೆಲ್ಲ ಕುತುಬುದ್ದೀನನ ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ-ಶೌರ್ಯ-ಧೈರ್ಯ, ದೊಡ್ಡ ಮನಸ್ಸುಗಳ ಪರಿಚಯವು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಯಿತು.

ಘೋರೀ ಮಹಮ್ಮೂದನ ತರುವಾಯ ೧೨೦೬ರಲ್ಲಿ ಕುತುಬುದ್ದೀನನೇ ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾದನು. ಆ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದ ಪರಕೀಯರಾಜರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಮೊದಲಿಗನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಈತನಿಂದಲೇ "ಗುಲಾಮ" ಬಾದಶಾಹೀ ಮನೆತನವು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ, ಕುತುಬುದ್ದೀನನಂತೆ ಗುಲಾಮರಾಗಿದ್ದವರೇ ಇಬ್ಬರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹರಾದರು.

ಕುತುಬಮಿನಾರ

ಕುತುಬುದ್ದೀನನು ಶಾಂತಿ-ಸಮತೆಗಳಿಂದ ರಾಜವನ್ನು ಆಳಿದನು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಇವನು ಕುತುಬಮಸೀದೆ, ಕುತುಬ ಮಿನಾರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈ ಮಿನಾರವು ೨೩೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಾಗಿದ್ದು, ಮೇಲಿನ ಎರಡೂ ಅಂತಸ್ತುಗಳ ನಾಲ್ಕೂ ಗೋಡೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕುರಾನದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬರೆದಿವೆ. ಕುತುಬುದ್ದೀನನು ಕೊಡುಗೈ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ "ಲಕ್ಕಬಕ್ಷ್" ಎಂದರೆ ಲಕ್ಷಲಕ್ಷವಾಗಿ ದಾನಮಾಡುವವನು ಎಂಬ ಹೆಸರಿತ್ತು.

ಅಲ್ತಮಶಹನ ಆಳಿಕೆ:—(೧೨೧೧–೧೨೩೬) ಕುತುಬುದ್ದೀನನ ತರುವಾಯ ಅಳಿಯನಾದ **ಅಲ್ತಮಶಹನು** ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಅಲ್ತಮಶಹನು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ಕುತುಬುದ್ದೀನನ ಗುಲಾಮನಾಗಿದ್ದನು. ಇವನು ಬುದ್ಧಿವಂತನೂ ಧೈರ್ಯಶಾಲಿಯೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ಕುತುಬುದ್ದೀನನು ಈತನಿಗೇ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಕುತುಬುದ್ದೀನನಿಗೆ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ತುರ್ಕೀ ಅಮೀರರು ಅಲ್ತಮಶಹನನ್ನೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರು.

ಈತನು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಮಧ್ಯಭಾರತದ ಉಜ್ಜಯಿನಿಯ ವರೆಗೂ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು. ಈತನ ೨೬ ವರ್ಷಗಳ ಆಳಿಕೆಯ

ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಧುನದಿಯಿಂದ ಗಂಗಾನದಿಯ ವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರವಾಗಿತ್ತು.

ರೇಜಿಯಾ ಬೇಗಂ:—ಅಲ್ತಮಶಹನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಅರಸನಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. 'ರೇಜಿಯಾ ಬೇಗಂ' ಎಂಬ ಮಗಳು ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥಳಾಗಿದ್ದಳು. ಅವಳು ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಅಧಿಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದಳು. ಆಕೆಯ ಆಳಿಕೆ ಒಳ್ಳೆಯದಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಹೆಂಗಸನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಗೌರವಿಸಲು ಅನೇಕರು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯಗಳು ಎದ್ದುವು. ೧೨೪೦ರಲ್ಲಿ ಸರದಾರರೇ ಆಕೆಯನ್ನು ಕೊಂದರು. ತರುವಾಯ ಆಕೆಯ ಅಣ್ಣ ನಾಸಿರ್‌ಉದ್ದೀನನು ೧೨೪೦ರಿಂದ ೧೨೬೬ರ ವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವಾಳಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಆಮೇಲೆ ಅಮೀರರೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ **ಬಲ್ಬನ್** ಎಂಬ ಗುಲಾಮ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ತಂದರು.

ಸುಲ್ತಾನಾ ರೇಜಿಯಾ ಬೇಗಂ

ಬಲ್ಬನ್:—(೧೨೬೬—೧೨೮೬) ಬಲ್ಬನ್ನನು ತನ್ನ ಬುದ್ಧಿಶೌರ್ಯಗಳಿಂದ ಒಡೆಯನಾದ ಅಲ್ತಮಶಹನ ಹಾಗೂ ಸರದಾರರ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು.

ಬಲ್ಬನ್ನನು ಬರಿಯ ಬಿಗುವಿನಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡನು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿದ್ದ ಬಂಡುಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದೇ ಈತನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಮಧ್ಯಏಶಿಯಾದಿಂದ ಮಂಗೋಲ್ ಎಂಬ ಕ್ರೂರ ಅನಾಗರಿಕ ಜನರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನುಗ್ಗಿ ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು. ಬಲ್ಬನ್ನನು ಸಾಹಸದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನು. ಚಂದೇರಿ, ಮಾಳವಾ, ಗ್ವಾಲ್ಹೇರ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಈತನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ಸುಲ್ತಾನನು ೧೨೮೬ರಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು. ಮುಂದೆ ಖಿಲಜಿ ಅರಸರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು.

ಆ ಕಾಲದ ದಕ್ಷಿಣದ ಅರಸರು:—ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ, ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವ ರಾಮದೇವರಾಯ, ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳರು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಾದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಗಳು ಮುಂದೆ ತಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೂ ಬರಬಹುದೆಂಬ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಅವರಿಗೆ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಅಭ್ಯಾಸನಗಳು

೧. ಪೃಥ್ವೀರಾಜ-ಜಯಚಂದರಲ್ಲಿ ಹಗೆತನವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿದ ಎರಡು ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳು ಯಾವುವು?

೨. ಸ್ಥಾನೇಶ್ವರದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೃಥ್ವೀರಾಜನಿಗೆ ಜಯವೇಕಾಯಿತು? ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಪಜಯವೇಕಾಯಿತು?

೩. ಮಹಮ್ಮೂದ ಘೋರಿಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ ಮುಂದೆ ಜಯಚಂದನಿಗೆ ಯಾವ ಪ್ರತಿಫಲ ಸಿಕ್ಕಿತು? ಅದರಿಂದ ನಾವು ಯಾವ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿತು ಕೊಳ್ಳಬೇಕು?

೪. ಕೆಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ನಿಮಗೆ ಗೊತ್ತಿದ್ದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಒಂದೊಂದು ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.
ಉಲ್ಬೆ, ರೇಜಿಯಾ ಬೇಗಂ, ಬಲ್ಬನ್.

೫. 'ಲಕ್ಕಬಕ್ಷ್' ಎಂದು ಯಾರಿಗೆ ಹೆಸರಿತ್ತು? ಯಾಕೆ?

೬. ಯಾವ ಯಾವ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಿದರು? ಯಾಕೆ?

೭. ನೀವೇ ಸೋಮನಾಥದ ಆಗಿನ ಒಬ್ಬ ಪೂಜಾರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು, ಸೋಮನಾಥ ದೇವಾಲಯದ ವರ್ಣನೆಯನ್ನೂ ಅದರ ಮೇಲೆ ಆದ ದಾಳಿಯನ್ನೂ ನಿಮ್ಮ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರಿ.

೬. ಖಿಲಜಿ ಹಾಗೂ ತಗಲಖ ಅರಸರು

ಖಿಲಜಿ ಅರಸರು

ಹೇಡಿಗಳಾದ ಕೊನೆಯ ಗುಲಾಮ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರದಾರನಾಗಿದ್ದ **'ಜಲಾಲುದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿ'**ಯು ಬಂಡನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಈತನಿಂದಲೇ ಖಿಲಜಿ ಮನೆತನವು ಮೊದಲಾಯಿತು. ಆದರೆ, ಈತನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ೭೦ ವರುಷಗಳ ಮುದುಕನಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ತಮ್ಮನ ಮಗನಾದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರವನ್ನೊಪ್ಪಿಸಿ ಸುಖದಿಂದ ಕಾಲ ಕಳೆಯತೊಡಗಿದನು.

ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು ಅರಸನಾದುದು:—ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು ತುಂಬಾ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿ. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಲೇ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ದೇವಗಿರಿಗೆ ದಾಳಿಯನ್ನಿಟ್ಟನು. ಮೈಮರೆತ ದೇವಗಿರಿಯ ಯಾದವ ರಾಜನಾದ ರಾಮದೇವನು ಹೆದರಿ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ ಹೇರಳವಾದ ಹಣವೂ ಎಲಿಚಪುರ ಪ್ರಾಂತವೂ ಸಿಕ್ಕುವು (೧೨೯೬—೧೩೧೫).

ಈ ಗೆಲವಿನಿಂದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಆಸೆ ಹೆಚ್ಚಿತು. ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಬರುತ್ತಲೇ ಕಕ್ಕನನ್ನು ಕೊಂದು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ತುಸು ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸುತ್ತಲಿನ ಮಂಗೋಲ ಮೊದಲಾದವರ ಬಂಡುಗಳನ್ನು ಮುರಿದು ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಗಟ್ಟಿಗೊಳಿಸಿದನು.

ರತನಭೋರ ಮುತ್ತಿಗೆ:—(೧೩೦೧) ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲು ಬಲವಾಯಿತು. ಎರಡನೆಯ ಅಲೆಕ್ಝಾಂಡರನೆಂದೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿಯ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆಲ್ಲ ತಾನೇ ಧರ್ಮಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಬೇಕೆಂದೂ ಬಯಸಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲು **ರತನಭೋರ** ಅಥವಾ **ರಣತಂಭೋರ**ದತ್ತ ಸಾಗಿದನು.

ಅಲ್ಲಿ ರಾಣಾ ಅಮೀರದೇವನು ರಾಜನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಮಹಾವೀರನು. ಆದರೆ, ಬರಲಿರುವ ಸಂಕಷ್ಟಗಳ ಅರಿವಿಲ್ಲದೆ ಮೈಮರೆತಿದ್ದನು. ನೆರೆಹೊರೆಯ ರಾಜರಿಂದಲೂ ಸಹಾಯ ಬರದಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ಆಟ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಸಂಗತಿ ರಜಪೂತ ನಾರಿಯರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವರು ಜೋಹಾರ್ ಮಾಡಿದರು. ರಾಣಾನು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮಡಿದನು.

ಚಿತ್ತೂರ ಮುತ್ತಿಗೆ:—(೧೩೦೩) ರತನಭೋರ ವಿಜಯದ ತರುವಾಯ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು **ಚಿತ್ತೂರ** ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನು. ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆ

ರಾಣಾ ಭೀಮದೇವನು. ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಪದ್ಮಿನೀ ರಾಣಿಯು ಬಲು ಚೆಲುವೆ. ಆಕೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಈ ದಾಳಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು.

ರಾಣಾ ಭೀಮದೇವನು ಈ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನನ್ನು ಮಿತ್ರಗೆ ಮಾಡಿದನು. ಖಿಲಜಿಯು ಒಪ್ಪಂದಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧನಾದನು; ಆದರೆ ಪದ್ಮಿನಿಯನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ನೋಡಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಿದನು. ರಾಣಾ ಒಪ್ಪಿದನು; ಅವಳ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವನ್ನು ಕನ್ನಡಿಯಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಬೀಳ್ಕೊಡಲು ರಾಣಾನು ಕೋಟೆಯ ಹೊರಗೆ ಬಂದನು. ಕೂಡಲೇ ಅಲ್ಲಾ-ಉದ್ದೀನನ ಸೈನಿಕರು ಭೀಮದೇವನನ್ನು ಬಂಧಿಸಿದರು; ಶಿಬಿರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದರು. ಪದ್ಮಿನೀರಾಣಿಯನ್ನು ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟರೆ ಅವನನ್ನು ಬಿಡುವುದಾಗಿ ಅಲ್ಲಾ-ಉದ್ದೀನನು ಹೇಳಿದನು.

ಪದ್ಮಿನಿಯ ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನ:– ಪದ್ಮಿನೀರಾಣಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಆಕೆ ಒಂದು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದಳು. "ಐದು ನೂರು ದಾಸೀಜನ ಮತ್ತು ತಕ್ಕ ಸಂಪತ್ತು ಸಹಿತವಾಗಿ ಪರದೆಯ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೊರಡುವೆನು ನಿನ್ನ ಸೈನಿಕರಾರೂ ನಮ್ಮನ್ನು ನೋಡಕೂಡದು. ಇದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿದರೆ ನಿನ್ನ ರಾಣಿಯಾಗುವೆನು" ಎಂದು ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿದಳು. ಆದರಂತೆಯೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಾಯಿತು. ಪದ್ಮಿನೀರಾಣಿಯು ೫೦೦ ಜನ ಶೂರ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀವೇಷ ಹಾಕಿ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೊರಟಳು. ಶಿಬಿರವನ್ನು ಮುಟ್ಟುತ್ತಲೇ ಸೈನಿಕರು ಶಸ್ತ್ರಸಹಿತ ಹೊರಬಿದ್ದರು. ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳ ಈ ಗಡಿ-ಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜ-ರಾಣಿಯರು ಪಾರಾದರು. ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು ಹತಾಶನಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹಿಂತಿರುಗಿದನು. ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲಾದರೂ ರಜಪೂತರೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು; ಹಾಗೆ ಮಾಡದೆ ಮೈಮರೆತು ಕುಳಿತರು.

ಚಿತ್ತೂರಿನ ದುರಂತ:—ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು ಈ ಅಪಮಾನದ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಮರುವರುಷ ಮತ್ತೆ ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ರಜಪೂತರ ಆಟ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಭೀಮದೇವನು ಅಡವಿಯನ್ನು ಸೇರಿದನು. ಅಲ್ಲಾ ಉದ್ದೀನನು ಅರಮನೆಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. **ಪದ್ಮಿನೀರಾಣಿಯು** ರಜಪೂತ ಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ಜೋಹಾರ ಮಾಡಿದಳು! ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು ಮಾಲವದೇವನೆಂಬ ರಜಪೂತನನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ತಿರುಗಿದನು.

ದಕ್ಷಿಣದ ದಿಗ್ವಿಜಯ:—ದೇವಗಿರಿಯು ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾದ ಮೇಲೆ ದಕ್ಷಿಣದೇಶಗಳ ಮೇಲೆ ಅವನ ದೃಷ್ಟಿ ಬಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆಗಿತ್ತು. ಈ

ಅರಸರು ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಶೂರತನ ಕ್ರೂರತನಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದ್ದರೂ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೈನ್ಯಬಲವೆಷ್ಟೆಂಬುದನ್ನು ಅರಿತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇವರನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಾ ಉದ್ದೀನನು ತನ್ನ ಶೂರ ಸೇನಾಪತಿಯಾದ **ಮಲಿಕಕಾಫುರ**ನನ್ನು ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಮಲಿಕಕಾಫುರನು ಗುಜರಾಥದ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಗುಲಾಮನು. ಇವನು ತನ್ನ ಶೌರ್ಯ-ಧೈರ್ಯಗಳಿಂದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನು. ಈತನು ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಮೊದಲು ಓರುಗಲ್ಲು (ವರಂಗಲ್ಲು) ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಅಲ್ಲಿಯ **ಕಾಕತೀಯ** ಅರಸು ಸೋತು ಕಪ್ಪ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ಮೇಲೆ ಅವನು ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ **ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳ, ಮಧುರೆಯ ಪಾಂಡ್ಯ** ರಾಜರನ್ನು ಸೋಲಿಸುತ್ತ, ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು; ಸಾವಿರ ಒಂಟೆಗಳ ಮೇಲೆ ಹೇರಿದ ಹೇರಳ ಸಂಪತ್ತಿಯೊಡನೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಮರಳಿದನು. ಈ ದಿಗ್ವಿಜಯದಿಂದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಒಡೆತನವು ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೂ ಪಸರಿಸಿತು.

ಆಳಿಕೆಯ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ:— ಇವನು ಗೂಢಚಾರರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿ ತನ್ನ ವಿರುದ್ಧ ಒಳಸಂಚುಮಾಡುವವರನ್ನು ಗೊತ್ತುಹಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದನು. ಸರಕಾರದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ತಪ್ಪು ಮಾಡಿದಲ್ಲಿ ಅವರನ್ನು ನಿರ್ದಾಕ್ಷಿಣ್ಯವಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ದೊಡ್ಡ ಸೈನ್ಯವೊಂದನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ತಕ್ಕ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಿಸಿ, ಸದಾ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕುಡುಕತನ, ಜೂಜಾಟ, ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಅಬ್ಬರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ಶಾಸನಗಳಿಂದಲೇ ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಯಾರೂ ನಿರ್ಭೀತಿಯಿಂದ ಮುತ್ತು-ರತ್ನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಸರಕುಗಳ ಹಾಗೂ ಜನರ ಸಾಗಾಟಕ್ಕೆ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದ್ದನು. ಕಾಳುಕಡಿಗಳ ಧಾರಣಿಯೂ ಅಲ್ಪವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅವುಗಳ ಬೆಲೆಯನ್ನು ನಿಶ್ಚಿತಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಸರದಾರರ ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಮಂಗಲಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಬೇಕಾದರೂ ರಾಜನ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕಾಗಿತ್ತು.

ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಮರಣ:— ಇವನು ಇಪ್ಪತ್ತು ವರುಷಗಳ ವರೆಗೆ ಬಿಗುವಿನಿಂದಲೇ ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಿ ೧೩೧೬ರಲ್ಲಿ ಮಡಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಇವನ ಮಗನಾದ ಕುತುಬುದ್ದೀನ ಮುಬಾರಕನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಖಿಲಜಿಗಳ ಕೊನೆಗಾಲ:— ಕುತುಬುದ್ದೀನ ಮುಬಾರಕನು ಬಹಳ ವಿಲಾಸಿ! ಬೆಡಗಿನ ಬಟ್ಟೆಗಳನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಂಡು ಸರದಾರರ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಾನ-ನರ್ತನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು ಇವನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯ ವಿಷಯ; ಖಿಲಜಿಗಳ ಕೊನೆಗಾಲವು

ಇದೇ. ಮುಂದೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ತಗಲಖ ವಂಶದವರು ಆಕ್ರಮಿಸಿದರು.

ತಗಲಖ ಅರಸರು

ತಗಲಖ ಮನೆತನದ ಮೂಲ:—ತಗಲಖ ಅರಸುಮನೆತನದ ಮೂಲ-ಪುರುಷನು **ಗಿಯಾಸುದ್ದೀನನು.** ಈತನು ಬಲ್ಬನ್ನನ ಗುಲಾಮನಾಗಿದ್ದು ಬುದ್ಧಿಬಲದಿಂದ ಸಣ್ಣ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಕಾಲದಿಂದ ಪಂಜಾಬದ ಸುಭೇದಾರನಾದನು. ಖಿಲಜಿ ಮನೆತನಕ್ಕೆ ಅವನತಿ-ಯುಂಟಾದ ಸಮಯಸಾಧಿಸಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾದನು.

ಗಿಯಾಸುದ್ದೀನ ತಗಲಖ: – ಗಿಯಾಸುದ್ದೀನ ತಗಲಖನು ನ್ಯಾಯ ನೀತಿ ಶಾಂತತೆಗಳಿಂದಲೇ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದನು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲಿನ ಭಾರವಾದ ಕರ-ಕಂದಾಯಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಹಾಕಿ, ವ್ಯಾಪಾರದ ವೃದ್ಧಿಯಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಸೈನ್ಯಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಶತ್ರುಗಳ ಬಾಧೆಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿದನು. ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಆಶ್ರಯಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅಮೀರ್ ಖುಸ್ರು ಎಂಬ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಗೆ ಅವನು ತಿಂಗಳೊಂದಕ್ಕೆ ಸಾವಿರ ಟಂಕ ಸಂಬಳ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನು ೧೩೨೫ರಲ್ಲಿ ಮಡಿದ ಮೇಲೆ, ಮಗನಾದ ಮಹಮ್ಮದನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಮಹಮ್ಮದ ತಗಲಖನ ಯೋಗ್ಯಾಯೋಗ್ಯತೆ: – ಈತನು ಅತ್ಯಂತ ಬುದ್ಧಿಶಾಲಿ, ಚತುರ, ವಿದ್ವಾಂಸ. ಸಾಹಿತ್ಯ, ಸಂಗೀತ, ಶಿಲ್ಪ, ಜ್ಯೋತಿಷ, ವೈದ್ಯಕ, ಗಣಿತ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನ ಮುಂತಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನೂ ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಗ್ರೀಕ ವಿದ್ವಾಂಸನಾದ ಅರಿಸ್ಟಾಟಲನ ತರ್ಕಪದ್ಧತಿ, ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನಗಳ ಪರಿಚಯವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಂತಿಂತಹ ವಿದ್ವಾಂಸರು ವಾದದಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಇದಿರಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ 'ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮೂರ್ತಿ' ಎಂದು ಇತಿಹಾಸಕಾರರು ಈತನನ್ನು ಹೊಗಳಿದ್ದಾರೆ. ಈತನಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯ ಬಲವಿದ್ದಂತೆ ಮನಸ್ಸೂ ಮಿದುವಾಗಿದ್ದಿತು. ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಹಗಮನ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಸೆರೆ-ಸಿಂದಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಬಂಧಿಸಿದನು.

ಆದರೆ, ಈ ಮಿತಿಮೀರಿದ ಯೋಗ್ಯತೆಯೇ ಅವನ ಅಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು 'ಇಬ್ನಬತೂತ' ಎಂಬ ಆಸ್ಥಾನ ಇತಿಹಾಸಕಾರನು ಬರೆಯುತ್ತಾನೆ. ಮಹಮ್ಮದನಿಗೆ ತನ್ನ ವಿಚಾರದ ಮೇಲೆಯೇ ವಿಶ್ವಾಸ. ಹೆರವರು ಹೇಳಬಂದರೆ ತಲೆತಿರುಕತನದ ಸಿಟ್ಟು-ಸೆಡವುಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿ

ದ್ದನು. ಈ ಸ್ವಚ್ಛಂದವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಅನೇಕರು ಶತ್ರುಗಳಾದರು. ಅವನನ್ನು 'ಹುಚ್ಚು ದೊರೆ' ಎಂದು ತಿರಸ್ಕರಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಹುಚ್ಚು ಹಂಬಲಗಳು:— ಅಷ್ಟೊಂದು ವಿಶಾಲವಾದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನೆಮ್ಮದಿ ಉಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದನ್ನು ೨೪ ಭಾಗ ಮಾಡಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಆಡಳಿತದ ವೆಚ್ಚ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದೇ ಹೊತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರದ ಮಂಗೋಲರು ದಾಳಿಯಿಟ್ಟರು. ಅವರಿಗೆ ಹೇರಳ ಹಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಕಳಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅಫಗಾನಿಸ್ತಾನದ ಉತ್ತರದ ಹಲವು ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು ಸುಲಭದಲ್ಲೇ ಗೆಲ್ಲಬಹುದೆಂಬ ಆಸೆಯಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ೩,೭೦,೦೦೦ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಒಂದು ವರ್ಷದವರೆಗೆ ತಡೆದನು. ಕಡೆಗೆ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ವಿಷಮಿಸಿದುದನ್ನು ಕಂಡು, ಆ ಸೈನಿಕರನ್ನೆಲ್ಲ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿದನು. ಹೀಗಾಗಿ ಬೊಕ್ಕಸವು ಬರಿದಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಜೆಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾರವಾದ ಕರ-ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನು ಹೇರಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಬರುಹೋಗುವ ಸರಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಭಾರವಾದ ಸುಂಕವನ್ನು ಹೇರಿದನು. ಪ್ರಜೆಗಳ ಕಷ್ಟಕ್ಕೆ ಎಣೆಯಿಲ್ಲದಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಭಯಂಕರ ಬರಗಾಲ ಬಿತ್ತು! ಜನರು ಕೂಳು ಇಲ್ಲದೆ ಸಾಯುಹತ್ತಿದರು!

ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ದೇವಗಿರಿಗೆ:— ಮಹಮ್ಮದನು ಅಲ್ಲಾ ಉದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿಯಂತೆ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಾಳಿ ಇಟ್ಟು, ವಿಂಧ್ಯದಿಂದ ಕೃಷ್ಣಾನದಿಯವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನು ಸ್ಥಿರವಾಗಿ ತನ್ನ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲು ಬಯಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ದಿಲ್ಲಿಗಿಂತ, ಉತ್ತರ-ದಕ್ಷಿಣಭಾರತಗಳೆರಡಕ್ಕೂ ನಡುವೆ ಇರುವ ದೇವಗಿರಿಯೇ ತಕ್ಕ ರಾಜಧಾನಿ ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಎನಿಸಿತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ, ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ತನ್ನ ಸರದಾರರನ್ನೂ ಬಂಧುಮಿತ್ರರನ್ನೂ ದೇವಗಿರಿಗೆ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನ ಆಶಯವು ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೆ, ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ದೇವಗಿರಿಯಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಗೇ ಸಾಗಿಸಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅಪಾರ ಹಾನಿಯಾಯಿತು. ಜನರಿಗೂ ತಾಪವಾಯಿತು.

ತಾಮ್ರದ ರೂಪಾಯಿಗಳು:— ಹೀಗಾಗಿ, ದುಡ್ಡಿನ ಕೊರತೆ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ, ಬಂಗಾರ-ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳ ಬದಲು ತಾಮ್ರದ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದನು. ಈಗ ನಾವು ಕಾಗದದ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿರುವುದಿಲ್ಲವೆ? ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚೀನದೇಶದಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ತಗಡಿನ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಹಣದ ಮುದ್ರೆಯನ್ನೊತ್ತಿ ಅದನ್ನೇ ಆ ಹೆಚ್ಚು ಬೆಲೆಯ ಸಂಕೇತವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದನ್ನೇ ಮಹಮ್ಮದನು ಅನುಸರಿಸಿದನು. ಆದುದರಿಂದ ಮಹಮ್ಮದನ ಉಪಾಯವು

ಸೂಕ್ತವಾಯಿತು; ಆದರೆ, ಜನರು ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಕಳ್ಳರೂ, ಮೋಸಗಾರರೂ ತಮ್ಮ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇಂತಹ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪವೆಚ್ಚದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು; ಹೊರನಾಡಿನವರು ಈ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಹಿಡಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ವ್ಯಾಪಾರವೇ ಕಟ್ಟಾಗಹತ್ತಿತು! ಅರಸು ಮತ್ತೆ ಮೊದಲಿನಂತೆ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದನು. ತಾಮ್ರದ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬೊಕ್ಕಸಕ್ಕೆ ತರಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಬದಲು ಬೆಳ್ಳಿಯ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟನು. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ನಷ್ಟವಾಯಿತು.

ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳ ಉದಯ:— ಮಹಮ್ಮದನ ರಾಜ್ಯದ ಆಡಳಿತವೆಲ್ಲ ಸಡಿಲಾಯಿತು. ಹಿಮಾಲಯದ ತಪ್ಪಲಿನ ಹಲವು ರಾಜರು ದಂಗೆ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅತ್ತ ಕಳುಹಿಸಿದ ಸೈನ್ಯವು ಬೆಟ್ಟ-ಗುಡ್ಡಗಳ ನಡುವೆ ನಾಶವಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಶೂರ ಮಾಂಡಲಿಕರು, ಪಾಳೆಯಗಾರರು, ಸುಭೇದಾರರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಹತ್ತಿದರು. ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಯಾದವವಂಶದ ಸಂಗಮರಾಜನ ಮಕ್ಕಳಾದ ಹುಕ್ಕ-ಬುಕ್ಕರೆಂಬ ರಾಜಕುಮಾರರು, ೧೩೩೬ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು; ಅದರಂತೆ ಕಲಬುರ್ಗೆಯಲ್ಲಿ ಹಸನನೆಂಬ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರನು ಬಾಹಮನೀ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈ ಹೊಸ ರಾಜ್ಯಗಳ ಹುಟ್ಟಿನ ಇತಿಹಾಸವು ಮುಂದೆ ವಿವರವಾಗಿ ಬರುವುದು.

ಮಹಮ್ಮದನ ಮರಣ:— ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬಂಗಾಲ, ಗುಜರಾಥ, ದೇವಗಿರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಂಡಾಯುಗಳೆದ್ದುವು. ಗುಜರಾಥದ ಬಂಡಾಯವನ್ನು ಮುರಿದು ತಿರುಗಿ ಬರುವಾಗ, ೧೩೫೧ರಲ್ಲಿ ಈ ಮಹಮ್ಮದನು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಮುಂದೆ ಫಿರೂಝನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಫಿರೂಝ ತಗಲಖ:—(೧೩೫೧—೧೩೮೮) ಫಿರೂಝ ತಗಲಖನು ಮಹಮ್ಮದನ ಅಣ್ಣನ ಮಗನು. ಈತ ಚಂಚಲನು, ಧರ್ಮದ ದುರಭಿಮಾನಿ, ಯುದ್ಧ ಬೇಡಾದವ; ಆದರೂ ಇವನ ಹೆಸರು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಮನ್ನಣೆ ಹೊಂದಿದೆ. ಒಕ್ಕಲುತನಕ್ಕೆ ಒಳಿತಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಯಕೊಟ್ಟುದೇ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯ ಮಹತ್ವದ ವಿಷಯ.

ಪ್ರಜಾಪ್ರೇಮದ ಕಾರ್ಯಗಳು:— ಒಕ್ಕಲುತನದ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗಾಗಿ ಘೋಗ್ರಾ ಮತ್ತು ಯಮುನಾನದಿಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗೆ ನೀರಾವರಿಯ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ಆಗಿನ ಕಾಲದ ಪಂಜಾಬದ ನೀರಾವರಿಯ ಪದ್ಧತಿಯಂತೂ ಇಂದಿಗೂ ಆದರ್ಶವಾಗಿದೆ. ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಆರೋಗ್ಯರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಔಷಧಾಲಯಗಳು ಸ್ಥಾಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ದಾರಿಕಾರರಿಗೆ ಧರ್ಮ

ಶಾಲೆಗಳಾದುವು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಸುಮಾರು ೧೨೦೦ ಉದ್ಯಾನವನಗಳು ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. **ಈತನು ೧೩೮೮ರಲ್ಲಿ ಮಡಿದನು.**

ತೈಮೂರನ ದಾಳಿ:—ಫಿರೂಝುನ ತರುವಾಯ ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಜನರು ಆಳಿದರೂ ಎಲ್ಲರೂ ಅಸಮರ್ಥರು. ಅದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಸುಭೇದಾರರು ಸಹ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಹತ್ತಿದರು. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ತಾರ್ತರವಂಶದ ತೈಮೂರನ ಕ್ರೂರ ದಾಳಿಯಾಯಿತು. ತೈಮೂರನು ಮಧ್ಯಏಶಿಯದ ಕೀಶ ಪ್ರಾಂತದ ಸುಭೇದಾರನ ಮಗನು. ಎಂತಹ ಹಿಂಸೆಗೂ ಅವನ ಮನಸ್ಸು ಹೇಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಅವನು ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೆಯ ವಯಸ್ಸಿಗೇ ಇಡೀ ತಾರ್ತರ ದೇಶಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾದನು. ಮಧ್ಯ ಏಶಿಯವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಬಿರುಗಾಳಿಯಂತೆ ದಾಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು (೧೩೯೮).

ಈತನ ಅಪಾರ ಸೇನೆಯನ್ನು ತರುಬುವ ಶಕ್ತಿಯು ಆಗಿನ ಯಾವ ಅರಸರಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಮುಟ್ಟುವವರೆಗೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ, ಕೊಲೆ-ಸುಲಿಗೆ-ಕೊಳ್ಳೆಗಳನ್ನು ಮನಬಂದಂತೆ ನಡೆಸಿದನು. ಜನರು ಎದೆ ಯೊಡೆದು ಅಡವಿಯನ್ನು ಸೇರಿದರು. ತೈಮೂರನು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಸಮೀಪಿಸಿ ದಾಗ, ದಿಲ್ಲಿಯ ಅರಸನು ಸ್ವತಃ ಅವನನ್ನು ತಡೆಯಹೋದನು; ಆದರೆ ತೈಮೂರನು ನಗರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಭಂಡಾರವನ್ನು ಪೂರ್ಣ ಕೈವಶಮಾಡಿ ಕೊಂಡನು; ಜನರನ್ನು ಸಿಕ್ಕಂತೆ ಸುಲಿದು ಲಕ್ಷಾಂತರ ಜನರನ್ನು ಕಣ್ಣೆದುರಿಗೇ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಂದ ಮಿರತ, ಹರಿದ್ವಾರ, ನಗರಕೋಟ, ಜಮ್ಮು, ಲಾಹೋರಗಳನ್ನು ಸುಲಿಯುತ್ತ ತನ್ನ ದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ತಾನು ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೈಯದ ಖಿಜರ್‌ಖಾನನನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಸೈಯದರೇ ಒಡೆಯರಾದರು.

ಸೈಯದ ಅರಸರು:—(೧೪೧೪—೧೪೫೦) ಈ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಅರಸರ ಅಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ 'ಬಹಲೂಲ್ ಖಾನ ಲೋದಿ' ಎಂಬ ಸರದಾರನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ ಲೋದಿವಂಶವನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿದನು.

ಲೋದಿವಂಶ:—(೧೪೫೦—೧೫೨೬) ಲೋದಿ ವಂಶದ ಕೊನೆಯ ಅರಸ ನಾದ **ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಯ** ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ತೈಮೂರನ ವಂಶಸ್ಥನಾದ ಶೂರ **ಬಾಬರನು** ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದನು. **೧೫೨೬**ರಲ್ಲಿ **ಪಾನಿಪತ** ರಣಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಾಬರನಿಗೂ ಇಬ್ರಾಹಿಮನಿಗೂ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ಇಬ್ರಾಹಿಮನು ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು. ಬಾಬರನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾದನು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪಠಾಣರ ಆಳಿಕೆಯು ನಿಂತುಹೋಯಿತು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಬಿಟ್ಟ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿ ಬರೆಯಿರಿ.

(ಅ) ದೇವಗಿರಿಯ......ನು ಹೆದರಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನಿಗೆ......ಮತ್ತು......ಪ್ರಾಂತ ಸಿಕ್ಕವು.

(ಆ) ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನು ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವುದಕ್ಕೆ......ನನ್ನು ಕಳುಹಿದನು.

(ಇ) ......ಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚು ಲಕ್ಷ್ಯ ಕೊಟ್ಟದ್ದೇ ಫಿರೋಜನ ಆಳಿಕೆಯ ಮಹತ್ತ್ವದ ವಿಷಯ.

(ಈ) ತೈಮೂರನು ತಾನು ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ......ನನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು.

(ಉ) ......ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ......ರಣಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ......ಗೂ ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಗೂ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ......ನು ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸತ್ತನು......ನು......ಯ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ದೊರೆಯಾದನು.

೨. ಮಹಮ್ಮದ ತಗಲಖನ ಮೂರು ಮೂರ್ಖತನದ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಮೂರು ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿ ಬರೆಯಿರಿ.

೩. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟುವುಗಳು ಯಾವ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದಿವೆ?
ರತನಭೋರ, ಗಿಯಾಸುದ್ದೀನ, ಇಬ್ನಬತೂತ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ವಿಲಕ್ಷಣ ಮೂರ್ತಿ.

೪. ಪದ್ಮಿನೀದೇವಿಯ ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪದರಲ್ಲಿ ವರ್ಣಿಸಿರಿ. (ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ನಾಟಕವಾಡಿಸಬಹುದು.)

---

೭. ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬–೧೫೬೫)

ಹುಕ್ಕ ಅಥವಾ ಹರಿಹರ:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೩೬-೧೩೫೪) ದ್ವಾರ ಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳ ಬಲ್ಲಾಳ ರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾ ದುರಂಧರರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದ **ಹುಕ್ಕ-ಬುಕ್ಕರು**, ಆ ರಾಜ್ಯವು ಹಾಳಾದ ಬಳಿಕ ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತುಂಗಭದ್ರಾ ತೀರದ **ಹಂಪೆಯ** ಬಳಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿ, ಅದಕ್ಕೆ **ವಿಜಯ ನಗರ** ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಇವರ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ **ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ**ರಂತಹ ಮಹಾತಪಸ್ವಿಗಳ ಆಶೀರ್ವಾದ ದೊರೆಯಿತು. ವಿಜಯನಗರದ ಮೊದಲ ನೆಯ ಅರಸನಾದ ಹುಕ್ಕ ಅಥವಾ ಹರಿಹರನಿಗೆ, ಕ್ರಿ. ಶ. ಸು. ೧೩೩೬ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು. ಹರಿಹರರಾಯನಿಗೆ ತಮ್ಮನಾದ ಬುಕ್ಕನೇ ಸೇನಾಪತಿಯಾಗಿ ಇದ್ದನು. ಅಲ್ಲದೆ ಕಂಪಣ್ಣ, ಮಾರಪ್ಪ, ಮುದ್ದಪ್ಪ ಮೊದಲಾದ ತಮ್ಮಂದಿರು ಕಡಪೆ, ನೆಲ್ಲೂರುಗಳನ್ನೂ. ಬನವಾಸಿಯ ಕಡೆಯ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಉತ್ತರದಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿಯನ್ನು ತಡೆದು, ಹಿಂದೂರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹುಕ್ಕ-ಬುಕ್ಕರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ್ದಕ್ಕಾಗಿ, ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವರಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದರು. ಕಂಪಣ್ಣನು ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟು, ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ನವಾಬರ ವಂಶವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲಗೊಳಿಸಿದನು. ದ್ವಾರಸಮುದ್ರದ ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳದೇವನನ್ನು ಈ ನವಾಬನೇ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ ಕೊಂದಿದ್ದನು. ಆದುದರಿಂದ ಕಂಪಣ್ಣನ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಯ ಫಲವಾಗಿ, ತುಂಗಭದ್ರೆ-ಕೃಷ್ಣಾನದಿಗಳ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಿಂದೂಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೇ ನೆಲೆಗೊಂಡ ಹಾಗಾಯಿತು. ತನ್ನಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹರಿಹರನು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೂ ಆಂಧ್ರದ ಕೆಲ ಭಾಗವನ್ನೂ ಗೆದ್ದನು. ಇವನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ **ವಿರೂಪಾಕ್ಷ ದೇವರ ಗುಡಿ**ಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು.

ಬುಕ್ಕರಾಯ:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೫೪-೧೩೭೭) ಹರಿಹರನ ತರುವಾಯ ಬುಕ್ಕನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು. ಇವನು ಅಣ್ಣನಂತೆ ವೀರನಿದ್ದುದರಿಂದ, ರಾಮೇಶ್ವರದ ವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದನು. ಬುಕ್ಕಸಮುದ್ರ, ಬುಕ್ಕಸಾಗರ ಎಂದೂ ಈಗಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಅನೇಕ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ದಕ್ಷಿಣದೇಶದ ಅನೇಕ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇವನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ಇಮ್ಮಡಿ **ಹರಿಹರನು** ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನು ವಿದ್ಯಾಪ್ರಿಯನಿದ್ದುದರಿಂದ, ಅವನಿಗೆ **ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ** ಎಂಬ ಬಿರುದು ಉಂಟಾಯಿತು. ಇವನ

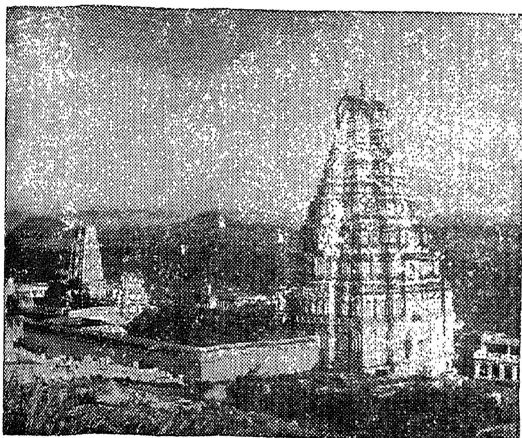
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರು ದೇಹವಿಟ್ಟರು. ಬಳಿಕ ಅವರ ತಮ್ಮಂದಿರಾದ **ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯರು** ಮಂತ್ರಿಗಳಾದರು. ಇವರು ವೇದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯ ಬರೆದು

ಸಾಯಣಾಚಾರ್ಯ ವಿದ್ಯಾರಣ್ಯ ಹುಕ್ಕರಾಜ

ಸನಾತನ ಧರ್ಮದ ಪುನರುದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗದರ್ಶಕರಾದರು. ಆ ಮೇಲೆ **ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯನು** ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಇವನು ವಿಜಯನಗರದ ಸುತ್ತಲೂ ಕೋಟೆಯ ಗೋಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನಲ್ಲದೆ ನಗರದಲ್ಲಿ ತುಂಗ-ಭದ್ರೆಯ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿದನು. ನದಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಒಡ್ಡು ಹಾಕಿಸಿದನು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರ ಸೋದರಳಿಯ **ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರನೆಂಬ** ಪಂಡಿತನು ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಬಾಹಮನಿ ರಾಜನಿಗೂ ಇವನಿಗೂ ಮುದಗಲ್ಲಿನ ದೆಸೆಯಿಂದ ಯುದ್ಧವಾಗಿ ದೇವರಾಯನು ಸೋತನು. ಆ ಮೇಲೆ **ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ** ಆಳಿಕೆ ನಡೆಯಿತು. ಬಾಹಮನಿಯ ಅರಸರೆಂದರೆ ಇವನಿಗೆ ನಿರಂತರ ಎದುರಾಳಿಗಳು. ಅವರಿಂದ ಇವನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು, ಅದನ್ನು ಬಲಿಸಿದನು. ತನ್ನ ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಮಸೀದೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಇವನಿಗೆ

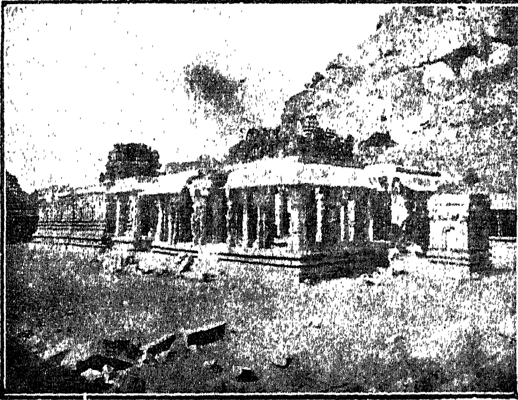
ವೀರಶೈವ ಮತದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸವಿದ್ದುದರಿಂದ, **ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶನು** ಇವನ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಇದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗದುಗಿನ ನಾರಣಪ್ಪನು **ಕುಮಾರವ್ಯಾಸ** ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ **ಕನ್ನಡ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು** ರಚಿಸಿದನು. ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನು ವಿದ್ಯಾಪ್ರಿಯನೂ ರಸಿಕನೂ ವೀರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಇವನ ತರುವಾಯ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಆದರೆ, **ಸಾಳ್ವನರಸಿಂಹನಾಯಕ** ಎಂಬವನು ವಿರೂಪಾಕ್ಷನನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಂದ ತಳ್ಳಿ ತಾನೇ ಅರಸನಾದನು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಗಮ ಮನೆತನವು ನಿಂತಿತು (೧೪೮೬).

ಇಂದಿನ ವಿಜಯನಗರದ ಒಂದು ದೃಶ್ಯ

ಸಾಳ್ವ ಮತ್ತು ತುಳುವಂಶ:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೭೯—೧೫೬೭) ಸಾಳ್ವ ಮನೆತನದ ಅರಸರಾರೂ ಗಟ್ಟಿಗರಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ, ಒಂದೆರಡು ತಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಮನೆತನದ ಪುಣ್ಯವು ಮುಗಿದು **ತುಳುವಂಶದ ನರಸದಂಡನಾಯಕನು** ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಾನೇ ಆಳತೊಡಗಿದನು. ಈ ತುಳುವಂಶದೊಳಗೆ **ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ**ನೆಂಬ ಮಹಾಪ್ರತಾಪಿಯಾದ ಅರಸನು ಆಳಿದನು (ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೦೯-೧೫೩೦). ಇವನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಯನಗರವು ಒಳ್ಳೆಯ ಘನತೆಗೇರಿತು. ಬಾಹಮನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಡೆದು, ಐದು ಭಾಗವಾಗಿ ಖಿಲವಾದುದರಿಂದ, ರಾಜನಿಗೆ ಅವರನ್ನು ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಲು ತುಂಬ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ವಿಜಯಯಾತ್ರೆಗಳನ್ನು

ಮಾಡಿದನು. ವಿಜಯನಗರದಿಂದ ಶಿವನಸಮುದ್ರ, ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಗಳ ವರೆಗಿನದು ಮೊದಲನೆಯದು. ಪೂರ್ವತೀರದ ಉದಯಗಿರಿಯಿಂದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಇದ್ದ ಒಡಿಸಾದ ಪ್ರತಾಪರುದ್ರದೇವನ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ ಅವನಿಂದ ಕಪ್ಪ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಪಡೆದುದು ಎರಡನೆಯದು. ರಾಯಚೂರನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡುದು ಮೂರನೆಯದು. ಇವನು **ವಿಜಾಪುರದ** ಅರಸನನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಇವನಿಗೆ **ಪೂರ್ವ-ಪಶ್ಚಿಮ-ದಕ್ಷಿಣ ಸಮುದ್ರಾಧೀಶ್ವರ, ಕರ್ನಾಟಕ ರಾಜ್ಯ ರಮಾರಮಣ** ಎಂಬ ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು. ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿಜಯವಿಟ್ಠಲನ ಗುಡಿ, ಹಜಾರ ರಾಮನ ಗುಡಿ, ವಿರೂಪಾಕ್ಷದೇವರ ಗುಡಿಯ ಪೂರ್ವ ಉತ್ತರ ಗೋಪುರಗಳು, ಬಸವಣ್ಣನ ಕಾಲುವೆ ಇವು ಕಟ್ಟಲ್ಪಟ್ಟುವು.

ವಿಜಯವಿಟ್ಠಲನ ಗುಡಿ

ವಿದ್ಯಾಪ್ರಿಯತೆ:—ಈ ಅರಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕನ್ನಡ-ತೆಲುಗು ಕವಿಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಾಶ್ರಯವು ದೊರೆಯಿತು. **ತಿಮ್ಮಣ್ಣ**ನೆಂಬ ಕವಿ, ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ದಶಪರ್ವಭಾರತವನ್ನು ಮುಂದೆ ಸಾಗಿಸಿ ಮುಗಿಸಿದನು. ಕನ್ನಡ ದಾಸರಲ್ಲಿ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧರೆನಿಸಿದ **ಪುರಂದರದಾಸರು** ಇವನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಅಪ್ಪಯ್ಯ ದೀಕ್ಷಿತರೆಂಬ ತೆಲುಗು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲಿ ಹಲವು ಸಾಹಿತ್ಯಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆದರು. ಆಂಧ್ರಕವಿ ಪಿತಾಮಹ ಎಂಬ ಬಿರುದಿನಿಂದ ಕೀರ್ತಿವೆತ್ತ ಅಲ್ಲಸಾನಿ ಪೆದ್ದಣ್ಣನನ್ನು ಈ ದೊರೆಯು

ಪಲ್ಲಕ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿ ಮೆರೆವಣಿಗೆ ಮಾಡಿಸಿ, ಗೌರವಿಸಿದನು. ತೆನ್ನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣನೆಂಬ ವಿದೂಷಕನು ಈ ದೊರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಶಸ್ತಿಯನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಅಳಿಯ ರಾಮರಾಜನ ಆಳಿಕೆ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ರಾಮರಾಯ:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೪೮-೧೫೬೫) ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ತರುವಾಯ **ಅಚ್ಯುತರಾಯ, ಸದಾಶಿವರಾಯ** ಇವರು ರಾಜ್ಯವಾಳಲು ಯೋಗ್ಯರಿಲ್ಲದುದರಿಂದ, ಕೃಷ್ಣರಾಯನ ಅಳಿಯನಾದ **ರಾಮರಾಯನೇ** ಆಳಹತ್ತಿದನು. ಇವನು ಶೂರನಿದ್ದುದರಿಂದ ದಕ್ಷಿಣದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ರಾಜರು ಒಬ್ಬರಿಲ್ಲೊಬ್ಬರು ಇವನ ಸಹಾಯ ಕೋರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಂತೆ ಇವನೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಹೀಗೆ ಎಷ್ಟೋ ದಿವಸ ಎಲ್ಲರಿಗೆ ಬೇಕಾದವನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಹುಸೇನ ನಿಜಾಮಶಹನಿಗೂ, ವಿಜಾಪುರದ ಅಲೀ ಆದಿಲಶಹನಿಗೂ ಬಹಳ ವಿರೋಧವುಂಟಾಯಿತು. ಆಗತಾನೇ ಅದೇ ರಾಮರಾಯನ ಮಗನು ತೀರಿಕೊಂಡುದರಿಂದ ಅವನು ದುಃಖದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಈ ಸಂಧಿ ಸಾಧಿಸಿ ಅಲೀ ಆದಿಲಶಹನು ರಾಮರಾಯನೊಡನೆ ಸ್ನೇಹ ಬೆಳೆಸಲು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ರಾಮರಾಯನು ಆದಿಲಶಹನ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ನೋಡಿ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು, ತನ್ನ ತಾಯಿಹೆಂಡರುಮಕ್ಕಳ ಭೆಟ್ಟಿಮಾಡಿಸಿದನು. ಆದಿಲಶಹನು ಮಗನಂತೆ ರಾಮರಾಯನೊಡನೆ ನಡೆದುಕೊಂಡನು. ಅವನೂ ಎರಡು ಮೂರು ದಿನ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ಔತಣ ಮಾಡಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬಂದಾಗ ಆದಿಲಶಹನು ನಿಜಾಮಶಹನ ಸೊಕ್ಕಿನ ನಡೆಯ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ತನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಕೇಳಿದನು. ರಾಮರಾಯನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡನು. ಅನಂತರ ನಿಜಾಮಶಹನ ಮೇಲೆ ಆದಿಲಶಹನೊಡನೆ ರಾಮರಾಯನ ಸೈನಿಕರು ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ಅಹಮ್ಮದನಗರವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡಿದರು. ರಾಮರಾಯನು ತನಗೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದುದಕ್ಕಾಗಿ ಆದಿಲಶಹನು ಆತನಿಗೆ ಬಾಗಿಲಕೋಟೆ, ಯಾದಗಿರಿ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಹಿಂದೂರಾಜನ ವಿಜಯಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೆನೆದು ಮುಸಲ್ಮಾನ ಅರಸರು ತಮ್ಮ ಅಂತಃಕಲಹವನ್ನು ಮರೆತರು.

ರಕ್ಕಸಗಿ-ತಂಗಡಿಗಿ-ಕಾಳಗ:—(ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೬೫) ಮುಂದೆ **ನಿಜಾಮಶಹ, ಕುತುಬಶಹ, ಆದಿಲಶಹರು** ಒಂದಾದರು. 'ಒಕ್ಕಟ್ಟೇ ಬಲ' ಎಂಬ ಮಾತು ಸತ್ಯ. ರಾಮರಾಯನಿಗೂ ಬಹಳ ಗರ್ವ ಬಂದಿತ್ತು. ನಿಜಾಮಶಹನಿಗೆ ರಾಮರಾಯನ ಮೇಲೆ ಬಹಳ ಕಣ್ಣು ಇತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ರಾಮರಾಯನನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಹಂಚಿಕೆಹಾಕಹತ್ತಿದನು. ಈ ಗುಜು ಗುಜು ನಡೆದುದು ರಾಮರಾಯನ ಕಿವಿಗೆ ಬಂತು. ಆದಿಲಶಹನಿಂದ ಬಂದ ದೂತನನ್ನು ಸಿಟ್ಟಿನ

ಭರದಲ್ಲಿ ಅವಮಾನವಮಾಡಿದನು. ಒಳಗೆ ಹೊತ್ತುತ್ತಿದ್ದ ಬೆಂಕಿಯು ಯುದ್ಧ ರೂಪದಿಂದ ಹೊರಬಿತ್ತು. ಮುಂದೆ (ವಿಜಾಪುರದ ಜಿಲ್ಹೆಯಲ್ಲಿ) ರಕ್ಕಸಗಿ ತಂಗಡಿಗಿಗಳ ನಡುವೆ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೂ, ರಾಮರಾಯನಿಗೂ ಘನಘೋರ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ರಾಮರಾಯನ ಸೈನ್ಯ ದೊಡ್ಡದು. ಕರ್ನಾಟಕದೊಳ ಗಿನ ಎಲ್ಲ ಪಾಳ್ಯಗಾರರು, **ಮಧುರೆಯ ನಾಯಕರು, ಬಂಕಾಪುರದ ನಾಯಕರು** ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದರು. ಮೊದಲು ರಾಮರಾಯನಿಗೆ ಜಯವಾಯಿತು; ಆದರೆ ಜಯವಾದ ಆನಂದದೊಳಗೆ ಲೋಲಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೇ, ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಒಮ್ಮಿಂದೊಮ್ಮೆ ರಾಮರಾಯನ ದಂಡಿನವರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದರು. ವಿಜಯ-ನಗರದ ಸೈನಿಕರು ಗಾಬರಿಯಾದರು. ಲಕ್ಷಗಟ್ಲೆ ಜನರು ಸತ್ತರು. ರಾಮ ರಾಯನೂ ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಡಿದನು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವು ನಷ್ಟವಾಯಿತು. ಮುಸಲ್ಮಾನರು ವಿಜಯನಗರವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಒಂದೇ ಸವನೆ ಆರು ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ಸುಲಿಗೆಮಾಡಿ, ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಬೀಳುಗೆಡವಿ, ಕೋಟಿಗಟ್ಲೆ ಹಣ ಒಯ್ದರು.

ಮುಂದಿನ ಅರಸರು:—ಸದಾಶಿವರಾಯನು ತನ್ನ ಹೆಂಡಿರು-ಮಕ್ಕಳನ್ನೆಲ್ಲ ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ನೂರಾರು ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕಷ್ಟು ದ್ರವ್ಯವನ್ನೆಲ್ಲ ತೆಗೆದು ಕೊಂಡು, ಪೆನುಗೊಂಡೆಯ ಕೋಟೆಗೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲದಿನ ಇದ್ದನು. ಮುಂದೆ **ವೆಂಕಟಪತಿರಾಯನು ಚಂದ್ರಗಿರಿಗೆ** ಹೋದನು. ಈ ವಂಶದ **ರಂಗ ರಾಯನಿಂದ** ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೪೦ರಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಚನ್ನಪಟ್ಟಣವನ್ನು (ಮದ್ರಾಸ) **ಕೊಂಡರು.**

ಅಂತು, ೩೦೦ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಬಾಹಮನಿ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒತ್ತಡವನ್ನು ತಡೆದು, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಹಿಂದೂ ಧರ್ಮವನ್ನೂ ಹಿಂದೂ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಯನ್ನೂ ಸುರಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿ ಬೆಳೆಸಿದರು. ಮುಂದೆ ಇದೇ ಪರಂಪರೆ ಯನ್ನು ಶಿವಾಜಿ ಛತ್ರಪತಿಯೂ ಪೇಶ್ವೆಗಳೂ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಂದುವರಿ ಸಿದರು.

ಪರದೇಶೀಯ ಪ್ರವಾಸಿಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ:— ಇಟಲೀದೇಶದ ವ್ಹೇನಿಸದಿಂದ **ನಿಕೊಲೊ ಕೊಂಟಿ** ಎಂಬ ಪ್ರವಾಸಿಯು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು. ತಾನು ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡದ್ದನ್ನು ಈತನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿರುವನು. ಅದರ ಸಾರಾಂಶ:— "ವಿಜಯನಗರದ ಸುತ್ತಳತೆ ಅರುವತ್ತು ಮೈಲು ಇದ್ದು, ಊರಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಾಲುವೆಗಳು ಹಾಯ್ದಿರುತ್ತವೆ. ದೇಶವು ತೋಟ-ಪಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭತ್ತ, ಕಬ್ಬು ವಿಪುಲವಾಗಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತವೆ. ದೇವಸ್ಥಾನ, ಪಾಠಶಾಲೆ, ಅರಮನೆ ಮುಂತಾದುವುಗಳು ಸಿರಿವಂತಿಕೆಯಿಂದ ತುಂಬಿರುತ್ತವೆ.

ಪಗಡೀಪಟ್ಟದ ಪೇಟೆಯಿಂದ ಊರು ಮೆರೆಯುತ್ತದೆ. ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಜನ ಸೈನಿಕರು ಊರಲ್ಲಿರುವರು. ಅರಸನು ಹತ್ತುಲಕ್ಷದ ವರೆಗೆ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಲ್ಲನು."

ಅಬ್ದುರ್ ರಜ್ಜಾಕ್:— ಇವನು ಇರಾಣದ ವಕೀಲನು. ಕೃಷ್ಣದೇವ-ರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದನು. ಇವನು ಬರೆದುದು:—"ಭಾರತದೊಳಗೆ ಇವನಷ್ಟು ಬಲಾಢ್ಯರಾದ ಅರಸರು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಊರೆಂದರೆ ಗುಲಾಬಿ ಹೂವಿನ ಬನವು. ಪೇಟೆಯಲ್ಲಿ ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ಮಾಣಿಕ್ಯ, ವೈಡೂರ್ಯಗಳ ದೊಡ್ಡ ವ್ಯಾಪಾರವು ನಡೆಯುವುದು. ಇಲ್ಲಿಯ ರಾಯನಲ್ಲಿ ಹನ್ನೊಂದುಲಕ್ಷ ದಂಡು ಇದೆ. ಕಾಲುವೆ ಕಾರಂಜಿಗಳಿಂದ ಊರು ಬಹು ಮನೋಹರವಾಗಿದೆ. ನವರಾತ್ರಿಯ ಉತ್ಸವವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ಜರುಗಿಸುತ್ತಾರೆ."

ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳು:— ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಹಾಳಾದ ಮೇಲೆ ಮೈಸೂರು, ಕೆಳದಿ, ಬೀಳಗಿ, ಸ್ವಾದಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ಕೆಲ ದಿನ ನಡೆದಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ, ಸ್ವಾದಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಬೀಳಗಿಯ ಚಿಕ್ಕ ರಾಜ್ಯಗಳು ೧೮ನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದುವು.

ರಾಜಕೀಯ:— ರಾಜರೆಲ್ಲರೂ ಬಲಾಢ್ಯರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಚತುರಂಗ ಸೈನ್ಯವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಸೇನಾಪತಿಗಳೂ ರಾಜ್ಯದ ಸುವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಕುದುರೆಸವಾರರು ಖಡ್ಗ-ಢಾಲು, ಚಪ್ಪಗೊಡಲಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಕಾಲ್ದಳದ ಸೈನಿಕರು ಕೈಗತ್ತಿ (ಜಂಬಿಯಾ)ಗಳನ್ನೂ ಬಿಲ್ಲು-ಬಾಣಗಳನ್ನೂ ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಕ್ಕಲುತನ:— ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಹೊಳೆಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿಯ ಅನುಕೂಲತೆಯಾಗಿತ್ತು. ಗೋದಿ, ಬತ್ತ, ಹತ್ತಿ, ಕಬ್ಬು, ಜೋಳ, ಸಣ್ಣ ಕಾಳುಗಳು ಬೇಕಾದಷ್ಟು ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಒಕ್ಕಲಿಗರಲ್ಲಿ ಎಮ್ಮೆ ಆಕಳುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚು.

ವ್ಯಾಪಾರ:— ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬೆಳ್ಳಿ, ಬಂಗಾರ, ತಾಮ್ರಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ಅರಿವೆ, ಅಕ್ಕಿ, ಕಬ್ಬಿಣ, ಸಕ್ಕರೆ, ಮಸಾಲೆಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ಹೊರನಾಡುಗಳಿಗೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು. ಕುದುರೆ, ಆನೆ, ಮುತ್ತು, ತಾಮ್ರ, ಹವಳ, ಪಾರಜ, ಇಂಗು, ಚೀನೀ ರೇಶಿಮೆಗಳು ಹೊರಗಿನಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹಣ್ಣುಹಂಪಲು ಕಾಯಿಪಲ್ಲೆ ಮೊದಲಾದುವು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಬೆಳೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಹಾಲು-ಹೈನಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಅಗ್ಗಳತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಚಂದನ, ಕೇಶರ, ಕಸ್ತೂರಿ, ಸುಗಂಧಗಳನ್ನು ಮನೆಮನೆಗೂ ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ತಾನೆ ಹೊಸದಾಗಿ ಭಾರತಕ್ಕೆ ಬಂದು ಗೋವೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದ ಪೋರ್ತು ಗೀಜರ ಮೂಲಕ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಅರಬಸ್ತಾನ-ಇರಾಣಗಳಿಂದ ತಂದ ಕುದುರೆಗಳನ್ನು ಕೊಂಡುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಾಗಾಟದ ಸಾಧನಗಳು: – ಚಕ್ಕಡಿಗಳೇ ಆಗಿನ ದೊಡ್ಡ ಸಾಧನಗಳು. ಎತ್ತು ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ತಲೆಹೊರೆ ಕಾವಡಿಗಳಿಂದಲೂ ಸಾಮಾನು ಗಳನ್ನು ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಹಡಗುಗಳೂ ಉಪಯೋಗದಲ್ಲಿದ್ದುವು.

ಕಲೆ-ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು: -- ಕಲೆ-ಕೈಗಾರಿಕೆಗಳು ಒಳ್ಳೇ ಊರ್ಜಿತ ಸ್ಥಿತಿ ಯಲ್ಲಿದ್ದುವು. ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ತಿರುಪತಿ, ಕಾಳಹಸ್ತಿ, ಕಂಚಿ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ಮಧುರೆ, ಶ್ರೀರಂಗ ಮುಂತಾದ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಲ್ಲ ಪುಣ್ಯಸ್ಥಳಗಳನ್ನೂ ಊರ್ಜಿತಗೊಳಿಸಿ, ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿ, ಗಗನದೆತ್ತರದ ಗೋಪುರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ಸಿಂಗರಿಸಿದರು. ದರಬಾರದಲ್ಲಿಯ ವಿಲಾಸಸಾಮಗ್ರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪರದೇಶಗಳಿಂದ ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಬಟ್ಟೆಯ ಕಾರಖಾನೆಗಳು ಬಹಳವಾಗಿದ್ದುವು. ಮುತ್ತು ರತ್ನಗಳ ಕೆತ್ತಿಗೆಯ ಕೆಲಸವೂ ಕುಂದಣದ ಕಲೆಯೂ ಒಳ್ಳೇ ಮನೋಹರವಾಗಿದ್ದುವು. ಯುದ್ಧದ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ ಗಳನ್ನೂ ಮನೆಯುಪಯೋಗದ ಒಡವೆಗಳನ್ನೂ ಧಾತುಗಳಿಂದಲೇ ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದರು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ತೆರವಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಬರೆಯಿರಿ.

(ಅ) ವಿಜಯನಗರದ......ನೆಯ ಅರಸನಾದ ಹುಕ್ಕ ಅಥವಾ......ನಿಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ......ರಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟವಾಯಿತು.

(ಆ) ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ......ವ್ಯಾಸನು......ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಭಾರತವನ್ನು......ಎಂಬ ಊರಲ್ಲಿ ಬರೆದನು.

(ಇ) ......ವಂಶದ ಕೃಷ್ಣರಾಯನಿಗೆ......ಮತ್ತು......ಎಂಬೆರಡು ಬಿರುದುಗಳಿದ್ದುವು.

(ಈ) ರಕ್ಕಸಗಿ......ಕಾಳಗವು......ಮತ್ತು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ನಡುವೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ......ರಲ್ಲಿ ಆಯಿತು.

(ಉ) ಇಟಲಿ ದೇಶದ......ದಿಂದ......ಎಂಬ......ಯು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಬಂದಿದ್ದನು.

೨. ಕೆಳಗೆ ಒಂದೆಡೆಗೆ ಹಲವು ಹೆಸರುಗಳನ್ನೂ ಇನ್ನೊಂದೆಡೆಗೆ ಅವರ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಎರಡೂ ಭಾಗಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹೊಂದಿಸಿ ಬರೆಯಿರಿ,

ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರ	ಒಂದನೆಯ ದೇವರಾಯನ ಮಂತ್ರಿ.
ತೆನ್ನಾಲಿ ರಾಮಕೃಷ್ಣ	ಕುಮಾರವ್ಯಾಸನ ಭಾರತವನ್ನು ಮುಗಿಸಿದನು.
ಲಕ್ಕಣ್ಣ ದಂಡೇಶ	ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ವಿದೂಷಕ.
ಲಕ್ಷ್ಮೀಧರ	'ವಿದ್ಯಾವಿಲಾಸ' ಎಂಬ ಬಿರುದುಳ್ಳವ.
ತಿಮ್ಮಣ್ಣ	ಪ್ರೌಢದೇವರಾಯನ ಪ್ರಧಾನ.

೩. ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕುರಿತು ಕೆಳಗಿನವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

(ಅ) ಹೊರನಾಡಿನಿಂದ ಬರುವ ಸರಕುಗಳು. (ಆ) ಸಾಗಾಟದ ಸಾಧನಗಳು. (ಇ) ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದ ದೇವಾಲಯಗಳು. (ಈ) ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜ್ಯಗಳು. (ಉ) ಒಕ್ಕಲುತನ.

೪. ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನ ಕಾಲದ ಅವನ ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲೊಬ್ಬನು ನಿಮಗೆ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದರೆ, ನಿಮ್ಮ ಅವನ ನಡುವೆ ನಡೆಯಬಹುದಾದ ಸಂಭಾಷಣೆ ಏನು? (ಶಿಕ್ಷಕರು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು ಅಭಿನಯ ಮಾಡಿಸಬಹುದು).

೮. ಬಾಹಮನೀ ರಾಜ್ಯ

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ:—ಮಹಮ್ಮದ ತಗಲಖನು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಬಲಪಡಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಆದರೆ ಅವನ ತರುವಾಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರು ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಒಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಹವಣಿಸಿದರು. ಅದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಹಿಂದುಗಳೂ ವಿಜಯನಗರ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದರು.

ಬಾಹಮನೀ ರಾಜ್ಯ:—ತಗಲಖ ಮಹಮ್ಮದನು ದೌಲತಾಬಾದದಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ತಿರುಗುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ **ಕುತಲಘಖಾನ** ಎಂಬ ಸರದಾರನನ್ನಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಆತನ ಕೈಯಲ್ಲಿ **ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಹಸನನು** ನಂಬಿಗೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈತನಿಗೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಹೆಯೊಳಗೆ ಕುಡಚಿ-ರಾಯಬಾಗಗಳು ಜಹಗೀರುಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಮುಂದೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಸುಭೇದಾರರು ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಹತ್ತಿ ಬಂಡನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಬಾದಶಹನು ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಹಸನನನ್ನೇ ಅವರ ಮೇಲೆ ಕಳುಹಿದನು. ಈತನು ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಅವರನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿದನು. ಆದರೆ, ಅಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಬಾದಶಹನ ಹುಚ್ಚು ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತಿದ್ದರು; ಹೊಸ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಬೇಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಹಸನನು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಕುಲಬುರ್ಗಿಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ಮತ್ತು ತಾನು **ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಹಸನ ಗಂಗೂ ಬಾಹಮನಿ** ಎಂಬ ಹೊಸ ಹೆಸರನ್ನು ಧರಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಬಾಹಮನಿ ರಾಜ್ಯವು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೩೪೭ರಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ:—ಬಳಿಕ ಇವನು ಅಕ್ಕಲಕೋಟೆ, ಮುಂಡರಿಗಿ, ಮುಧೋಳ, ಬಾಗಿಲುಕೋಟೆ, ಮಿರ್ಜಿ, ಜಮಖಂಡಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದನು.

ಯೋಗ್ಯತೆ:—ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನನ ಆರಂಭದ ಆಳಿಕೆ ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಹಿತಕರವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಮುಂದೆ ಮಾತ್ರ ಅರಸನಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ದುರಭಿಮಾನವು ಉಂಟಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯುಂಟಾಯಿತು. ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಣ ಪ್ರದೇಶವಾದ "ರಾಯಚೂರ ದೋಆಬ"ದ ಸಲುವಾಗಿ ಬಾಹಮನಿಯರೂ ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರೂ ಕಾದಾಡಿದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಹಸನನು ಮರಣಹೊಂದಿದ್ದನು (೧೩೫೮).

ವಿಜಯನಗರ ಮತ್ತು ಬಾಹಮನಿ ರಾಜ್ಯಗಳು:— ವಿಜಯನಗರ, ಬಾಹಮನಿ ರಾಜ್ಯಗಳು ನೆರೆಯ ನಾಡುಗಳು, ಮತ್ತು ಒಂದೇ ಕಾಲದುವು. ಇವುಗಳ ರಾಜರು ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಆಕ್ರಮಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ವಿಜಯನಗರದ ಪ್ರಚಂಡ ಶಕ್ತಿ-ಸೈನ್ಯಗಳ ಇದಿರಿಗೆ ಬಾಹಮನಿ ಬಾದಶಹರ ಆಟ ನಡೆಯುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆರನೆಯ ಬಾದಶಹನಾದ ಫಿರೋಜಶಹನು ವಿಜಯ-ನಗರದ ದೇವರಾಯನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು.

ಮಹಮ್ಮದಶಹ:—(೧೪೬೩-೧೪೮೨) ಬಾಹಮನಿ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಈತನೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಶೂರ, ವಿದ್ಯಾಪ್ರಿಯ, ವಿದ್ಯಾವಂತ. ಈತನಲ್ಲಿ **ಮಹಮ್ಮದ ಗವಾನ**ನೆಂಬ ಗುಣಶಾಲಿಯಾದ ಶೂರ ಮಂತ್ರಿಯಿದ್ದನು. ಈತನ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನದಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತಾರವಾಯಿತು. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಾಂತಿಯುಂಟಾಯಿತು. ತೆರಿಗೆ, ಭೂಕಂದಾಯ, ಆಡಳಿತದ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ನ್ಯಾಯಬದ್ಧವಾಗಿ ಇದ್ದುವು. ಕೆಲಕಾಲ ಬಾದಶಹನೂ ಮಂತ್ರಿಯೂ ಒಮ್ಮತದಿಂದ ನಡೆದರು. ಇದು ಕೆಲವರಿಗೆ ಸಹನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮಂತ್ರಿಯ ಮೇಲೆ ಇಲ್ಲದ ಆರೋಪ ಹೊರಿಸಿದರು. ಬಾದಶಹನು ಗವಾನನಂತಹ ಸತ್ಪುರುಷನನ್ನು ಹಿಂದು-ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದೆ ಕೊಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಈ ಕೃತ್ಯದ ಫಲವಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಡಕು ತೊಡಕುಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು, ಸರದಾರರು ತಲೆಯೆತ್ತಿದರು.

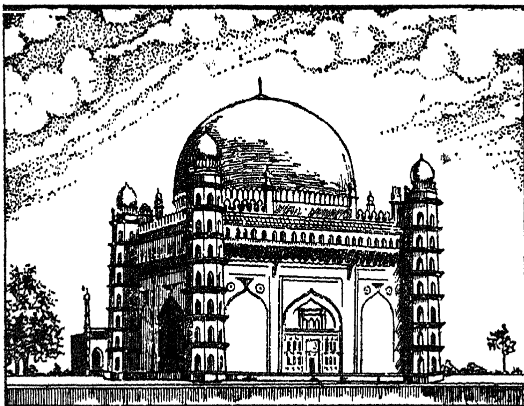
ಬಾಹಮನಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಭಾಗಗಳು:— ಮುಂದಿನ ಅರಸುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರದಾರರು ಪ್ರಬಲರಾದರು. ಕೊನೆಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರು ಒಂದೊಂದು ಸ್ವತಂತ್ರ ಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಹೀಗೆ, **ಇಮಾದಶಾಹಿ, ಬರೀದಶಾಹಿ, ಕುತುಬಶಾಹಿ, ನಿಜಾಮುಶಾಹಿ, ಆದಿಲಶಾಹಿ** ಎಂದು ಬಾಹಮನಿರಾಜ್ಯವು ಅಯ್ದು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಒಡೆಯಿತು. ಇದರಿಂದ, ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೀದರ, ಗೋವಳಕೊಂಡ ರಾಜ್ಯಗಳು ಔರಂಗಜೇಬನ ಕಾಲದ ವರೆಗೆ ನಡೆದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಮೊಗಲ ಮಹಾಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಹೋದುವು. ಅಹಮ್ಮದನಗರದ **ನಿಜಾಮುಶಾಹಿ**ಯನ್ನು **ನಿಜಾಮು ಉಲ್ಮುಲ್ಕ್** ಎಂಬವನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈ ಮನೆತನವು ಹೆಸರಾಗಿ ಬಾಳಿತು. ವಿಜಯ-ನಗರದ ಅಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ರಕ್ಕಸಗಿ-ತಂಗಡಿಗಿಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮಶಹನೇ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮುಖ್ಯ ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದನು. ನಿಜಾಮಶಹನ ಮಗಳು **ಚಾಂದಬೀಬಿ** ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಈ ರಾಜ್ಯವು ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಆಳಿಕೆಯ ವರೆಗೂ ಸಾಗಿತು.

ಆದಿಲಶಾಹಿ ಮನೆತನ:—(೧೪೯೦-೧೩೦೧) ಆದಿಲಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವನು **ಯೂಸುಪ್ ಆದಿಲಶಹನು.** ಈತನು ಬಾಹಮನಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ

ಸುಭೇದಾರನಾಗಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈತನ ತರುವಾಯ **ಇಸ್ಮಾಯಿಲ ಆದಿಲಶಹನು** ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಇಸ್ಮಾಯಿಲ ಆದಿಲಶಹ:—(೧೫೧೦-೧೫೩೪) ಇವನು ಪಟ್ಟವೇರಿದಾಗ ಕಮಾಲಖಾನ ಮುಂತಾದ ಸರದಾರರು ಇವನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಲು ಹವಣಿಸಿದರು. ಆಗ ಮುಧೋಳದ ಹಿಂದು ಅರಸನೇ ಈತನನ್ನು ಉಳಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ **ಆದಿಲಶಾಹಿ** ಮನೆತನಕ್ಕೂ ಹಿಂದುಗಳಿಗೂ ದಿನದಿನಕ್ಕೆ ಸಖ್ಯ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು. ಇಸ್ಮಾಯಿಲನ ತರುವಾಯ ಹೆಸರಾದ ಬಾದಶಹನೆಂದರೆ, **ಅಲ್ಲೀ ಆದಿಲಶಹನೇ.**

ಅಲ್ಲೀ ಆದಿಲಶಹ:—(೧೫೫೭-೧೫೭೯) ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರ ರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಿಜಾಮಶಹನ ಮಗಳಾದ ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧ **ಚಾಂದಬೀಬಿ** ವೀರರಾಣಿಯೇ ಈತನ ಹೆಂಡತಿ. ಈ ದೊರೆಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ವಿಜಯನಗರದ ಕೊನೆಯು ರಕ್ಕಸಗಿ-ತಂಗಡಿಗಿಯ ಕಾಳಗದಿಂದ ಆಯಿತು. ಇದರಲ್ಲಿ ರಾಮರಾಯನ ಕೊಲೆಯನ್ನು ಅಲ್ಲೀ ಆದಿಲಶಹನೇ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ತಂದೆ-ಮಕ್ಕಳ ಪ್ರೇಮವಿದ್ದಿತು. ಆ ದುರ್ಘಟನೆಗೆ ಕಾರಣವೇನಾಯಿತೋ ಎಂಬದು

ವಿಜಾಪುರದ ಬೋಲಗುಮಟ

ಗೊತ್ತಾಗಿಲ್ಲ. ಈತನ ತರುವಾಯ ೨ನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಮಶಹನ ಮಗನಾದ **ಮಹಮ್ಮದ ಆದಿಲಶಹನು** ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಮಹಮ್ಮದ ಆದಿಲಶಹ:— ಇವನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದರು. ಈತನೇ ವಿಜಾಪುರದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಭವ್ಯ ಬೋಲಗುಮಟವನ್ನೂ ಇನ್ನಿತರ ಕೆಲವು ಇಮಾರತಿಗಳನ್ನೂ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಬೋಲಗುಮಟದಂತಹ ಭವ್ಯಕಟ್ಟಡವು ಇಡೀ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕನ್ನಡ ಶಿಲ್ಪಿಗಳು ಅಮರಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈತನ ತರುವಾಯ ಎರಡನೆಯ ಅಲ್ಲೀ ಆದಿಲಶಹನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಎರಡನೆಯ ಅಲ್ಲೀ ಆದಿಲಶಹ:— ಈತನಲ್ಲಿ ಅಫಝುಲ್‌ಖಾನನೆಂಬ ಶೂರ ಸರದಾರನಿದ್ದನು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದಲ್ಲಿ **ಶಿವಾಜಿಯೆಂಬ** ಧೀರ ಹಿಂದೂ ತರುಣನು ಸ್ವತಂತ್ರ ಹಿಂದು ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಹವಣಿಸಿದನು. ಅವನನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿಯಲು ಅಫಝುಲ್‌ಖಾನನು ಹೋಗಿ ಶಿವಾಜಿಯ ತಂತ್ರಕ್ಕೆ ಬಲಿಯಾದನು. ಕೊನೆಗೆ ಔರಂಗಜೇಬನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆದಿಲ ಶಾಹಿಯು ಮೊಗಲರ ವಶವಾಯಿತು.

ಅಭ್ಯಾಸನಗಳು

೧. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಬರೆಯಿರಿ:

(ಅ) ಬಾಹಮನೀ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಯಾರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು? ಯಾವ ಇಸ್ವಿಯಲ್ಲಿ?

(ಆ) 'ರಾಯಚೂರ ದೋಆಬ' ಎಂದರೆ ಯಾವ ಪ್ರದೇಶ? ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾರು ಯಾರು ಕಾದಾಡಿದರು?

(ಇ) ಬಾಹಮನೀ ರಾಜ್ಯಗಳು ಒಡೆದು ಯಾವ ಯಾವ ರಾಜ್ಯಗಳಾದುವು?

(ಈ) ಆದಿಲಶಾಹಿ ಮನೆತನಕ್ಕೂ ಹಿಂದುಗಳಿಗೂ ಸಖ್ಯವು ಯಾವಾಗ ಬೆಳೆಯತೊಡಗಿತು?

(ಉ) ಬೋಲಗುಮಟವನ್ನು ಯಾರು ಕಟ್ಟಿಸಿದರು?

೨. ಕುತಲಘಖಾನ, ಮಹಮ್ಮದಗವಾನ, ಚಾಂದಬೀಬಿ, ಅಫಝುಲ್‌ಖಾನ, ನಿಜಾಮ ಉಲ್‌ಮುಲ್ಕ ಈ ಹೆಸರುಗಳು ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಬಂದ ಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರಿ.

ಮುಸಲ್ಮಾನರ ದಾಳಿ ಮತ್ತು ಶಾಹಿರಾಜ್ಯಗಳ ಸ್ಥಾಪನೆ

ಪ್ರಮಾಣ: ▭ = ೧೦ ವರ್ಷಗಳು

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೬೦೦ — ೬೨೨ ಹಿಜರಿ ಶಕೆಯು ಪ್ರಾರಂಭ- ಇಸ್ಲಾಮ ಧರ್ಮದ ಜನನ ಮತ್ತು ಪ್ರಸಾರ - ಖಲೀಫರು

ಅರಬರ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತದ ದಾಳಿ — ೭೧೨

೮೦೦

೯೦೦

೯೬೨ ಗಝ್ನಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ - ಅಲಪ್ತಗೀನ

ಗಝ್ನಿ ಮಹಮೂದನ ದಾಳಿಗಳ ಆರಂಭ — ೧೦೦೦

೧೦೨೪ ಸೋಮನಾಥದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ

ಮಹಮೂದನ ಮರಣ — ೧೦೩೦

ಠಾಣೇಶ್ವರದ ಮೊದಲನೆಯ ಯುದ್ಧ — ೧೧೯೧

ಅಲ್ತಮಷನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದದ್ದು — ೧೨೧೧

೧೧೭೫–೧೧೯೨ ಪೃಥ್ವಿರಾಜನ ಆಳಿಕೆ

ಬಲಬನ್ನನ ಆಳಿಕೆ — ೧೨೬೬–೧೨೮೬

೧೨೦೬ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸುಲ್ತಾನಶಾಹಿಯ ಆರಂಭ- ಕುತ್ಬುದ್ದೀನ

೧೨೨೧ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಮಂಗೋಲರ ದಾಳಿ

ರಣತಂಭೋರ ಮುತ್ತಿಗೆ — ೧೩೦೧

ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ಮಲಿಕಕಾಫರನ ದಾಳಿ — ೧೩೦೬–೧೩೧೧

೧೨೯೬ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನ ಖಿಲ್ಜಿಯು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕೂತದ್ದು

೧೩೦೩ ಚಿತ್ತೋರಿನ ಮುತ್ತಿಗೆ

ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ದೇವಗಿರಿಗೆ ಒಯ್ದದ್ದು — ೧೩೨೭

೧೩೨೦ ಅಲ್ಲಾವುದ್ದೀನನ ಮರಣ

ವಿಜಯನಗರ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ — ೧೩೩೬

ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ — ೧೩೪೭

೧೩೨೫–೧೩೫೧ ಮಹಮ್ಮದ ತಘಲಕನ ಆಳಿಕೆ

೧೩೫೧–೧೩೮೮ ಫಿರೋಜಶಹನ ಆಳಿಕೆ

ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ತೈಮೂರನ ದಾಳಿ — ೧೩೯೮

ಬಹಮನಿ ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿಗಾಲ — ೧೪೮೨

೧೪೧೨–೧೫೨೬ ಸಯ್ಯದ ಮತ್ತು ಲೋಡಿ ವಂಶದವರ ಆಳಿಕೆ ಸುಲ್ತಾನಶಾಹಿಯ ಅಳಿಗಾಲ

ಶಾಹಿ ರಾಜ್ಯಗಳ ಜನನ

ವರ್ಹಾಡದ ಇಮಾದಶಾಹಿ — ೧೪೮೪–೧೫೭೨

ಬೇದರದ ಬರೀದಶಾಹಿ — ೧೪೯೨–೧೬೫೬

ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯ — ೧೫೦೯–೧೫೩೦

ರಕ್ಕಸತಂಗಡಗಿಯ ಕಾಳಗ — ೧೫೬೫

ಗೋವಳಕೊಂಡದ ಕುತುಬಶಾಹಿ — ೧೫೧೨–೧೬೮೭

೧೪೯೦–೧೬೩೬ ಅಹಮದನಗರದ ನಿಜಾಮಶಾಹಿ

೧೪೯೦–೧೬೮೬ ವಿಜಾಪುರದ ಅದಿಲಶಾಹಿ

೧೮೦೦

೯. ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಾಪನೆ

ಬಾಬರ, ಹುಮಾಯೂನ, ಶೇರಶಹಾ

ಪಾದಶಾಹ-ಇ-ಹಿಂದ್:— ಪಾದಶಾಹ-ಇ-ಹಿಂದ್ ಎಂದರೆ ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಸಮ್ರಾಟ. ಈ ಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದ ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿಯಾದ **ಬಾಬರ**ನಿಂದಲೇ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಬಾಬರನ ಜನ್ಮ:–ಈ ಮೊದಲು ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದ ತೈಮೂರನ ವಂಶದಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೮೩ರಲ್ಲಿ ಬಾಬರನ ಜನ್ಮವಾಯಿತು. ಆತನ ಮೂಲಹೆಸರು **ಜಹಿರುದ್ದೀನ ಮುಹಮ್ಮದ;** ಆದರೆ ತಾಯಿಯ ತಂದೆ ಮೊಮ್ಮಗನ ಮುಖಲಕ್ಷಣವನ್ನು ನೋಡಿ 'ಬಾಬರ' ಎಂದರೆ ಸಿಂಹ ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟನು. ಮುಂದೆ ಅದೇ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆತನು ಬೆಳೆದು ಬಾಳಿದನು.

ಬಾಬರ

ತಂದೆಯು ತೀರಿಕೊಂಡಾಗ ಬಾಬರನಿಗೆ ೧೨ ವರ್ಷಮಾತ್ರ. ಇಂತಹ ಎಳತನದಲ್ಲಿ ಕಾಬೂಲದ ಪರಘಾನಾ ಪ್ರಾಂತದ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿದನು. ೧೪ ವರ್ಷದವನಿರುವಾಗಲೇ ಸಮರಕಂದವನ್ನು ಗೆದ್ದನು. ಕಡೆಗೆ ಕಾಬೂಲಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಮುಂದೆ ೧೫ ವರ್ಷಗಳ ವರೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು.

ಅಲ್ಲಿ ಬಾಬರನ ಜೀವಕ್ಕೆ ತುಸು ವಿಶ್ರಾಂತಿ ಸಿಕ್ಕಿತು. ನಡುನಡುವೆ ಭಾರತವನ್ನು ಸೇರಿ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಮರಳುವುದು ಆತನ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ೧೫೨೬ನೆಯ ಇಸವಿಯಲ್ಲಿ ಭಾರತದ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದುದು ಆರನೆಯ ಸಲ! ಈಗ ಉದ್ದೇಶವು ಮೊದಲಿನಂತೆ ಸುಲಿಗೆಯದಾಗಿರಲಿಲ್ಲ; ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದಾಗಿತ್ತು.

ಬಾಬರನು ಕಂಡ ಭಾರತ:—(೧೫೨೬) ಬಾಬರನು ಭಾರತವನ್ನು ಹಿಡಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಪ್ರಬಲ ಶಕ್ತಿಗಳಿದ್ದುವು. **ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಯು** ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅವನು ಶೂರನಿದ್ದಂತೆ ಕ್ರೂರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಈ ಕ್ರೂರತನಕ್ಕಾಗಿ ಸರದಾರರು ಒಳಗೊಳಗೇ ಹಲ್ಲು ಮಸೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ **ದೌಲತಖಾನ**ನೆಂಬ ಸರದಾರನು ಸಂಚುಮಾಡಿ ಬಾಬರನಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು. ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದರೆ ತಾನು ಸಹಾಯಮಾಡುವುದಾಗಿ

ಗುಪ್ತವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದನು. ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಗೆ ಇದಾವುದೂ ತಿಳಿದಿರಲಿಲ್ಲ; ತನ್ನ ಶೌರ್ಯದ ಸೊಕ್ಕಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮೈಮರೆತಿದ್ದನು.

ಇನ್ನೊಂದು ಪ್ರಬಲಶಕ್ತಿಯೆಂದರೆ, ಮೇವಾಡದ **ರಾಣಾ ಸಂಗರಾಜ.** ಆತನ ಮೈಮೇಲೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಾದ ೮೦ ಗಾಯಗಳಿದ್ದುವಂತೆ; ಆತನು ಅತ್ಯಂತ ಶೂರನು; ಆದರೂ ಇಬ್ರಾಹಿಮನನ್ನು ಇದಿರಿಸುವಷ್ಟು ಸೈನ್ಯ-ಸಾಮಗ್ರಿ ಆತನ ಹತ್ತಿರ ಇದ್ದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ, ಹೇಗಾದರೂ ಮಾಡಿ ಲೋದಿ ಮನೆತನವನ್ನು ಬೀಳಿಸಬೇಕೆಂಬುದು ಆತನ ಇಚ್ಛೆ. ಈ ಮೊದಲು ಬಾಬರನು ಭಾರತದ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಾಬೂಲಕ್ಕೆ ಮರಳಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನೆಂಬ ಸಂಗತಿ ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಮತ್ತು ತಾನು ಈಗ ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಯ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋದರೆ, ಸಂಗರಾಜನು ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬದು ಬಾಬರನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು.

ಪಾನಿಪತದ ೧ನೆಯ ಯುದ್ಧ:– (೧೫೨೬) ಬಾಬರನು ಮೊದಲು ಸೈನ್ಯ ಸಹಿತವಾಗಿ ಸೇನಾಪತಿಗಳನ್ನು ಕಳಿಸಿ, ಹಿಂದುಗಡೆ ದೊಡ್ಡ ದಂಡಿನೊಡನೆ ತಾನೂ ಬಂದನು. ಅವರಿಗೆ ಪಾನಿಪತ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಯು ಇದಿರಾದನು. ಬಾಬರನು ಮೊತ್ತಮೊದಲು ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ತೋಫುಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದನು. ಇಬ್ರಾಹಿಮನ ಆಟವು ನಿಂತಿತು. ಅವನು ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಡಿದನು. ಬಾಬರನು ಜಯಶಾಲಿಯಾದನು. ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆತನವನ್ನು ಪಡೆದನು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಮ್ರಾಟ:– ಬಳಿಕ ಆಗ್ರಾದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧ **ಕೊಹಿನೂರ್** ರತ್ನ ಸಿಕ್ಕಿತು! ಆ ಮೇಲೆ ಆತನು ಸುತ್ತಲಿನ ಶತ್ರುಗಳನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿಯಲು ಆರಂಭಿಸಿದನು.

ಕಾನುವಾದ ಕಾಳಗ:– (೧೫೨೭) ಬಾಬರನು ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾದುದು ಸಂಗರಾಣಾನಿಗೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಪಾನಿಪತದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ತಾನು ಲೋದಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡದಿದ್ದುದು ತಪ್ಪೆಂದು ಈಗ ಆತನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಈ ವಿಚಾರವನ್ನು ರಜಪೂತ ರಾಜರಿಗೆಲ್ಲ ತಿಳಿಸಿದನು. ಅವರೂ ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಆತನಿಗೆ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಲು ಒಪ್ಪಿದರು. ಹಲವು ಅಫಗಾನ ಸುಭೇದಾರರೂ ಸಂಗರಾಣಾನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡರು. ಬಾಬರನೂ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೊರಟನು. **ಕಾನುವಾದ** ಹತ್ತಿರ ಸಂಗರಾಣಾನಿಗೂ ಬಾಬರನಿಗೂ ಕೈಗೆ ಕೈ ಹತ್ತಿತು.

ಸಂಗರಾಣಾನ ವೀರಾವೇಶಕ್ಕೆ ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಹತ್ತಿತು! ತನ್ನ ಕುಡುಕತನವೇ ತನ್ನ ಅಪಜಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಬಾಬರನಿಗೆ ಹೊಳೆ

ಯಿತು. ಕೂಡಲೆ, ಸರಾಯಿಯನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಸುರುವಿ ಪಾತ್ರೆಗಳನ್ನು ಒಡೆದನು; ಇನ್ನೆಂದೂ ಕುಡಿಯಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಲ್ಲಾನ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಗಾಳಿಯ ಓಟದಿಂದ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಹತ್ತಿದನು. ಸಂಗ-ರಾಣಾನು ಸೋತನು. ಬಾಬರನಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆತನವು ಸ್ಥಿರವಾಯಿತು.

ಬಾಬರನ ಪುತ್ರಪ್ರೇಮ:—ಬಾಬರನು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಕಾಬೂಲದಲ್ಲಿ ದಂಗೆ ಎದ್ದಿತು. ಅದನ್ನು ಅಡಗಿಸಲು ಬಾಬರನ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಹುಮಾಯೂನನು ಹೊರಟನು. ಅವನು ಜಯಶಾಲಿಯಾಗಿ ಬಂದನು; ಆದರೆ ಬೇನೆಯಿಂದ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಎಷ್ಟು ಉಪಚರಿಸಿದರೂ ಗುಣವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಬಾಬರನು ಮಡಿಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟು ಮಗನ ಹಾಸಿಗೆಯ ಹತ್ತಿರ ಕುಳಿತು 'ದೇವಾ; ನನ್ನ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಮಗನನ್ನು ಉಳಿಸು' ಎಂದು ಬೇಡಿಕೊಂಡನು. ಅದೇನು ಆಶ್ಚರ್ಯವೋ! ಮುಂದೆ ಹುಮಾಯೂನನು ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಎದ್ದನು; ಬಾಬರನು ಹಾಸಿಗೆಹಿಡಿದನು; ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೦ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಬಾಬರನ ಯೋಗ್ಯತೆ:—ಅಂತ್ಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಬರನು ತನ್ನ ಮಗನ ಕೈಗೆ ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅವನಿಗೆ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಭಾರ ನೀತಿಯ ರಹಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದನಂತೆ. ಅದರಲ್ಲಿ "ಈ ದೇಶವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಹಿಂದು ಮತದವರಿಂದ ತುಂಬಿರುವುದು. ಅವರ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಗಳಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಬೆದರಿಕೆಯಿಂದ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಾರದು. ಉದಾರಭಾವನೆಯಿಂದ ಅವರ ಮುಖಂಡರನ್ನು ಗೌರವಿಸು" ಎಂದು ಬರೆದಿದ್ದನು. ಬಾಬರನು ಉದಾರಹೃದಯಿ, ವಿದ್ಯಾವಂತ. ಸ್ವತಃ '**ಬಾಬರನಾಮಾ**' ಎಂಬ ತನ್ನ ಚರಿತ್ರವನ್ನು ಬರೆದಿಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

ಹುಮಾಯೂನ:—(೧೫೩೦-೧೫೫೬) ಬಾಬರನ ಮರಣದ ನಂತರ ಹಿರಿಯ ಮಗನಾದ ಹುಮಾಯೂನನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಈತನಿಗೆ **ಕಾಮರಾನ, ಹಿಂಡಾಲ, ಅಸ್ಕರಿ** ಎಂಬ ತಮ್ಮಂದಿರಿದ್ದರು. ಹುಮಾಯೂನನು ಶೂರನು; ಆದರೆ ಮೆಲ್ಲೆದೆಯ ಮನುಷ್ಯನು. ಅವನ ಮಿದುವು ಮನಸ್ಸೇ ಅವನಿಗೆ ಮೂಲವಾಯಿತು.

ಸಂಕಟಗಳು:—ತಂದೆಯ ಮರಣದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ತಮ್ಮಂದಿರನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಿಂದ ಕಾಪಾಡುವುದಾಗಿ ವಚನಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕಾಮರಾನನನ್ನು ಕಾಬೂಲ ಪಂಜಾಬ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಗೂ, ಹಿಂಡಾಲನನ್ನು ಸಂಬಳ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೂ ಮಿರ್ಝಾ ಅಸ್ಕರಿಯನ್ನು ಮೇವಾಡ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಕಾಮರಾನನು ವಿಶ್ವಾಸಿಘಾತಕಿ.

ಸಾಧಿಸಿದರೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾಗಬೇಕೆನ್ನುವವನು. ಉಳಿದಿಬ್ಬರಿಗೆ ಅಣ್ಣನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹುಮಾಯೂನನಿಗೆ ಆಡಳಿತದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಧುಗಳ ಬಲವಿಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

ಇದ್ದ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ, ಹಿಂದಿನ ಲೋದಿ ದೊರೆಗಳ ಅಫಗಾನ ಸರದಾರರು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಮಾಡಿ ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಗುಜರಾಥದ ಸರದಾರನು ಪ್ರಬಲನಾಗಿದ್ದು ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಸಲುವಾಗಿ ಹೊಂಚುಹಾಕುತ್ತಿದ್ದನು. ರಜಪೂತ ದೊರೆಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸುವ ಕೆಲಸವೂ ಉಳಿದಿತ್ತು.

ಹುಮಾಯೂನ

ಯಶಸ್ವಿಯಾದ ಹೋರಾಟ:— ಪ್ರಬಲ ರಾಜಪುತ್ರರನ್ನೇ ಮೊದಲು ಅಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಹುಮಾಯೂನನು ಕಲಿಂಜರದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆದರೆ, ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಅಫಗಾನರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ಜೋನಪುರವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡರು. ಅದರಿಂದ ಕಲಿಂಜರದ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಕಿತ್ತು ಜೋನಪುರಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಹಾಗೆಯೇ ಬರುವಾಗ ಚುನಾರಗಡದ ಶೇರಖಾನನನ್ನೂ ಗುಜರಾಥದ ಬಹಾದ್ದೂರಶಹನನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಬಹಾದ್ದೂರಶಹನು ಓಡಿಹೋಗಿ ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದನು. ಅವನ ರಾಜ್ಯವೆಲ್ಲ ಹುಮಾಯೂನನ ವಶವಾಯಿತು. ಶೇರಖಾನನು ಅಂಕಿತನಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಚುನಾರಗಡ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಅವನಿಗೆ ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟನು.

ಬೆಳೆಯುವ ಅರಾಜಕತೆ:— ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಬಂಡುಗಳೆದ್ದುವು. ಅದರಂತೆ ಮಾಳವಾದಲ್ಲಿಯೂ ದಂಗೆಗಳಾದುವು. ಮೇವಾಡದ ಸುಭೇದಾರನಾಗಿದ್ದ ಅಸ್ಕರಿಯು ಅಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದನು. ಗುಜರಾಥವೂ ಕೈಬಿಟ್ಟು ಹೋಯಿತು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶೇರಖಾನನು ತಲೆಯೆತ್ತಿ ಮೆರೆದಾಡಹತ್ತಿದನು. ಅವನನ್ನು ಅಡಗಿಸಬೇಕೆಂದು ಹುಮಾಯೂನನು ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಳವ ಪ್ರಾಂತವೂ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡಿತು. ಈ ಗಡಿಬಿಡಿಗೆಲ್ಲ ಶೇರಖಾನನೆಂಬ ಅಫಗಾನ್ ಸುಭೇದಾರನೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣ.

ಶೇರಖಾನ:— ಜೋನಪುರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಅಯ್ದುನೂರು ಸವಾರರ ಮೇಲಿದ್ದ ಸೂರವಂಶದ ಸರದಾರನೊಬ್ಬನ ಮಗನೇ ಶೇರಖಾನನು. ಈತನ ಮೂಲ ಹೆಸರು **ಫರೀದ.** ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಶೂರನು, ವಿದ್ಯಾವಂತನು. ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಾಹಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ತುಂಬಾ ನುರಿತವನು. ಗುಲಿಸ್ತಾನ್ ಹಾಗೂ ಸಿಕಂದರ್‌ನಾಮಾ ಎಂಬ ಎರಡು ಮಹಾಕಾವ್ಯಗಳನ್ನು ಕಂಠಪಾಠ ಮಾಡಿದ್ದನು. ಅವನಿಗೆ ತಂದೆಯು ತನ್ನ ಎರಡು ಪರಗಣೆಗಳ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು; ಆದರೆ ತಂದೆಯು ಅವುಗಳನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳಲು ತಂದೆಯೊಂದಿಗೆ ಜಗಳತೆಗೆದು, ಇವನು ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಇಬ್ರಾಹಿಮ ಲೋದಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡನು. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ, ತಂದೆಯು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ಮೇಲೆ, ಜೋನಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸ ಮಾಡಿದನು; ಬಿಹಾರಪ್ರಾಂತದ ಸುಭೇದಾರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಪಾತ್ರನಾದನು. ಒಮ್ಮೆ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಬೇಟೆಗೆ ಹೋಗಿದ್ದರು; ಆಗ ಏರಿಬರುತ್ತಿರುವ ಹುಲಿಯನ್ನು ಫರೀದನು ತನ್ನ ಕತ್ತಿಯ ಒಂದೇ ಏಟಿನಿಂದ ತುಂಡರಿಸಿದನು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಸುಭೇದಾರನು ಫರೀದನಿಗೆ 'ಶೇರಖಾನ್' ಎಂದು ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಚುನಾರಗಡದ ಕಿಲ್ಲೇದಾರನಾದನು. ಹುಮಾಯೂನನು ಈ ಕಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಮರಳಿ ಅವನಿಗೇ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನಷ್ಟೇ. ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬಲಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಮಯವನ್ನು ನೋಡಿ ಬಂಗಾಲದ ರಾಜಧಾನಿಯಾದ ಗೌರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು.

ಶೇರಶಹ

ಹುಮಾಯೂನ ಶೇರಖಾನರ ಯುದ್ಧ:— ಶೇರಖಾನನ ಮುತ್ತಿಗೆಯ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ಹುಮಾಯೂನನು ಅತ್ತ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದನು; ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಚುನಾರಗಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿ ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ತರುವಾಯ ಬಂಗಾಲವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು ಅದನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು; ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲಕಾಲ ನಿಂತನು. ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶೇರಖಾನನು ಕಾಶಿಯಿಂದ ಕನೋಜದ ವರೆಗೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಹುಮಾಯೂನನು ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಹೋಗದಂತೆ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುಮಾಡಿದನು. ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ಬಂಗಾಲದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಮಳೆಯಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಬಹಳ ಹಾನಿಯಾಯಿತು. ಆ ಮೇಲೆ ಹುಮಾಯೂನನು ಅಲ್ಲಿಂದ ಹೊರಟು, ಗಂಗಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಬೀಡು ಬಿಟ್ಟನು. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಶೇರಖಾನನು ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು

ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ತಳವೂರಿದನು. ನದಿಯನ್ನು ದಾಟಿಬರಲು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಧೈರ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ; ಒಪ್ಪಂದದ ಮಾತುಕತೆ ನಡೆದುವು. ಹುಮಾಯೂನನೂ ಅವನ ಸೈನ್ಯವೂ ನಿಶ್ಚಿಂತೆಯಿಂದ ಉಳಿದುವು. ಇಂತಹ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಶೇರ ಖಾನನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅವನ ದಂಡನ್ನು ಮುತ್ತಿ ಕೈಗೆ ಸಿಕ್ಕವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲ ಹತ್ತಿದನು. ಹುಮಾಯೂನನು ಹೇಗೋ ಪಾರಾಗಿ ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋದನು. ಇದು ಬಕ್ಸಾರ ಹತ್ತಿರ ಇರುವ **ಚೌನ್ಸಾಯುದ್ಧ**ವೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ (೧೫೩೯).

ಶೇರಖಾನನು ದೊರೆಯಾದದ್ದು:— ಹುಮಾಯೂನನು ತನ್ನ ತಮ್ಮಂದಿರ ನೆರವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಯಾರೂ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ತಾನೇ ಸಣ್ಣ ಸೈನ್ಯ ದೊಡನೆ ಶೇರಖಾನನಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ, ಸೋತು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾದನು. ಶೇರಖಾನನು ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾದನು; ಶೇರಶಹ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡನು.

ಶೇರಶಹನ ದಿಗ್ವಿಜಯ:— ಶೇರಶಹನು ಅರಸನಾದ ಮೇಲೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ದಂಡಾಳುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿದನು; ಸ್ವತಃ ರಜಪೂತಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿಸಾಗಿ ದನು. ಜೋಧಪುರ, ಚಿತ್ತೂರ, ಗ್ವಾಲ್ಹೇರ, ರತನಭೋರಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿ ಕೊಂಡನು. ಆ ಮೇಲೆ **ಕಲಿಂಜರ** ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು.

ಕೊನೆಗಾಲ:— ಕಲಿಂಜರವು ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ರಾಜನಾದ **ಕಿರಾತಸಿಂಗನು** ಶೂರನು. ಮದ್ದು-ಗುಂಡು-ಸೈನ್ಯಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾ ಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಕೋಟೆ ಶೇರಶಹನಿಗೆ ಬೇಗನೆ ವಶವಾಗುವ ಲಕ್ಷಣ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ತೋಫಿನ ಗುಂಡುಗಳಿಂದ ಅದನ್ನು ಹಾರಿಸಲು ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ತಾನು ಮದ್ದಿನ ಮನೆಯ ಹತ್ತಿರ ನಿಂತು ಅವರನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಮದ್ದಿನ ಮನೆಗೆ ಬೆಂಕಿ ಹತ್ತಿತು. ಶೇರಶಹನು ಸುಟ್ಟುಕೊಂಡು ಸತ್ತನು (೧೫೪೫).

ಶೇರಶಹನ ಸುಧಾರಣೆಗಳು: (೧೫೪೧-೧೫೪೫) ಶೇರಶಹನು ಅಯ್ದೇ ವರ್ಷಗಳ ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ, ಎಂದೂ ಮರೆಯದ ಅರಸನಾಗಿ ದ್ದಾನೆ. ಬುದ್ಧಿಚಾತುರ್ಯ, ಆಡಳಿತಕ್ರಮದಲ್ಲಿಯ ಸುಧಾರಣೆಗಳು, ಸೈನ್ಯ ಯೋಜನೆ, ನ್ಯಾಯಪದ್ಧತಿಗಳಿಂದ ಭಾರತವನ್ನು ಆಳಿದ ಒಳ್ಳೆಯ ಅರಸರಲ್ಲಿ ಈತನ ಎಣಿಕೆಯಿದೆ.

ಒಕ್ಕಲುತನಕ್ಕೆ ಉತ್ತೇಜನ:— ಒಕ್ಕಲುತನದ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಈತನು ಒಂದು ಹೊಸ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದನು. ಮುಂದೆ ಅಕಬರನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಗಳಿಸಿದ ತೋಡರಮಲ್ಲನು ಶೇರಶಹನ ಮುಖ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಯಾಗಿ ಕೆಲಸಮಾಡಿದನು. ಪ್ರತಿ ಹಂಗಾಮಿನಲ್ಲಿ ಹೊಲಗಳ ಅಳತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಪಡಿಸುವಂತೆ ಶೇರಶಹನು ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದ್ದನು. ಹುಟ್ಟು

ವಳಿಯ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ಕಂದಾಯವೆಂದು ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುತ್ತಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಆಯಾ ಸುಗ್ಗಿಯ ಸಮಯಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅದರಿಂದ ರೈತರಿಗೆ ತೆರಿಗೆಯು ತಲೆಹೊರೆಯೆನಿಸುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯೂ ರೈತರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸದಂತೆ, ಹೆಚ್ಚು ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ತಕ್ಕೊಳ್ಳದಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಟ್ಟಿದ್ದನು. ಬರಗಾಲದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸೂಟುಬಿಡುತ್ತಿದ್ದನು; ಮತ್ತು ಒಕ್ಕಲುತನಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುವ ಅನುಕೂಲತೆಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದರ್ಪವು ಹೆಚ್ಚಬಾರದೆಂದು ಆಗಾಗ ಅವರನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ನ್ಯಾಯವಿಭಾಗ:—ಮಹತ್ತ್ವದ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸೈನ್ಯಖಾತೆ:—ಅಲ್ಲಾಉದ್ದೀನ ಖಿಲಜಿಯಂತೆ ಈ ಶೇರಶಹನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯಸಿದ್ಧತೆಯು ಸದಾ ಸಜ್ಜಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಪ್ರತಿವರ್ಷವೂ ಶಹನೇ ಅದರ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಸೈನ್ಯವನ್ನು ತನ್ನೊಡನೆ ದಿಗ್ವಿಜಯಕ್ಕೆ ಒಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದನು; ಉಳಿದರ್ಧವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಯುವುದಕ್ಕೆ ಇಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ವಿಶ್ರಾಂತಿ ದೊರೆತಂತಾಗಿ ಅವರು ಯಾವಾಗಲೂ ಹುರುಪಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಸೈನ್ಯಭರತಿಯ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನೇ ಲಕ್ಷ್ಯವನ್ನು ಪೂರಯಿಸುವುದಲ್ಲದೆ ಸಂಬಳದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನೂ ತಾನೇ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮೋಸಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸೈನ್ಯದ ಕುದುರೆಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಗುರುತು ಹಾಕಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ರೈತರ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಬಗೆಗೆ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು.

ಪ್ರಜಾಹಿತದ ಕಾರ್ಯಗಳು:—ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಹಲವು ಹೊಸ ಸುಂದರವಾದ ಮಂದಿರಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ವ್ಯಾಪಾರ ಉದ್ಯೋಗಗಳ ಬೆಳವಣಿಗೆಗಾಗಿ ತನ್ನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದನು. ಸಾಗಾಟದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಬಂಗಾಲದಿಂದ ಪಂಜಾಬದವರೆಗೆ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳನ್ನುಮಾಡಿಸಿದನು. ರಸ್ತೆಯ ಎರಡೂ ಮಗ್ಗಲು ಸಾಲುಮರಗಳನ್ನು ಹಚ್ಚಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಗೆ ಬಾವಿಗಳನ್ನು ಕಡಿಸಿದನು. ಧರ್ಮಶಾಲೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಹಿಂದುಗಳಿಗಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಮುಸಾಫಿರ್‌ಖಾನೆಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪರಿಚಾರಕರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದನು. ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಟಪಾಲು ಮುಟ್ಟಿಸುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆಮಾಡಿದನು. ಹುಕುಂನಾಮೆಗಳೂ ಫರ್ಮಾನುಗಳೂ ಸಂಸ್ಕೃತ ಹಾಗೂ ಪಾರ್ಸೀ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಆಡಳಿತ ವಿಭಾಗ:—ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಸರಕಾರ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಂತ, ಪರಗಣೆ ಎಂದರೆ ತಾಲೂಕುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ಯೋಗ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು, ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಅಯ್ದೇ ವರುಷಗಳ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಚಿರಸ್ಮರಣೀಯವಾದ ಕೆಲಸಗಳು ಶೇರಶಹನಿಂದಾದುವು. ಯಾವ ಧರ್ಮದವನಾದರೇನು? ಉತ್ತಮ ಗುಣ ಹಾಗೂ ಉತ್ತಮಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಮನ್ನಣೆ ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಶೇರಶಹನನ್ನು ಎಲ್ಲರೂ 'ರೈತರ ಬಂಧು' ಎಂದು ಕೊಂಡಾಡಿದರು.

ಶೇರಶಹನ ತರುವಾಯ:—ಈತನ ತರುವಾಯ ಮಗನಾದ ಸಲೀಮಶಹನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಈತನು ತಂದೆಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಮುಂದಿನ ಅರಸನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಒಳಜಗಳಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು.

ಹುಮಾಯೂನನು ಮತ್ತೆ ಬಂದುದು:—ಶೇರಖಾನನಿಂದ ಸೋತು ಹುಮಾಯೂನನು ದೇಶಭ್ರಷ್ಟನಾದನಷ್ಟೆ! ಅಲ್ಲಿಂದ ತಮ್ಮಂದಿರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡನು. ಯಾರೂ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಲಿಲ್ಲ. ಒಂಟಿಗನಾಗಿ ಸಿಂಧಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಹತ್ತಿದನು. ಯಾರಾದರೂ ಬೆಂಬಲ ಕೊಡಬಹುದೇ, ರಾಜ್ಯವು ಮತ್ತೆ ದಕ್ಕಬಹುದೇ?—ಎಂದು ಆಸೆ ಈತನಿಗೆ! ಕೊನೆಗೆ ಉಮರಕೋಟದ ಅಮಲದಾರನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಲಿಕ್ಕೆ ನೆಲೆ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಹತ್ತಿರ ಸರದಾರರಿಲ್ಲ, ಸೈನಿಕರಿಲ್ಲ; ಗಂಡ-ಹೆಂಡತಿ ಇಬ್ಬರೇ ಇಬ್ಬರು! ಅಲ್ಲಿಯೇ ಬಹುದಿನ ಉಳಿದರು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ೧೫೪೨ರಲ್ಲಿ **ಉಮರಕೋಟ**ದೊಳಗೆ ಅವರಿಗೆ ಒಂದು ಗಂಡು ಮಗು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆತನೇ ಮುಂದೆ **ಅಕಬರ** ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮೊಗಲ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯಾದನು. ಪುತ್ರೋತ್ಸವದ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಅತಿಥಿ-ಅಭ್ಯಾಗತರಿಗೆ ಕೊಡಲು ಅವನ ಹತ್ತಿರ, ಒಂದು ಭರಣಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಸ್ತೂರಿಯ ಹೊರತು ಮತ್ತೇನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನೇ ತುಸು ತುಸು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇತ್ತನಂತೆ. ಆ ಮೇಲೆ ಹುಮಾಯೂನನು ಹೆಂಡತಿ ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಕಂದಹಾರದಲ್ಲಿಟ್ಟು, ತಾನು ಇರಾಣಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಇರಾಣದ ಶಹನ ನೆರವು ಪಡೆದು, ಕಂದಹಾರ ಕಾಬೂಲಗಳನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಹದಿನೈದು ವರುಷಗಳ ತನಕ ಹುಮಾಯೂನನು ಸಿಂಹಾಸನಭ್ರಷ್ಟನಾಗಿ ಊರೂರು ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನು.

ಮುಂದೆ ಸೂರ ಮನೆತನದವರೊಳಗೆ ಕೊನೆಯ ಅರಸನಾದ ಸಿಕಂದರನ ಮೇಲೆ ಹುಮಾಯೂನನು ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ, ಸೋಲಿಸಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಒಡೆತನವನ್ನು ಮರಳಿ ಪಡೆದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳೊಡನೆ ಸಂಭ್ರಮದಿಂದ

ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು (೧೫೫೫). ಈ ಕೊನೆಗಾಲದಲ್ಲಿ **ಬೈರಾಮು ಖಾನ**ನೆಂಬ ಸರದಾರನು ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು.

ಕೊನೆ:—ಹುಮಾಯೂನನು ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಹು ದಿವಸ ಆಳಲಿಲ್ಲ. ಒಂದೇ ಒಂದು ವರ್ಷ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಆನಂದವನ್ನು ಪಡೆದನು. ೧೫೫೬ರಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಗ್ರಂಥಾಲಯದ ಮೆಟ್ಟಿಲನ್ನು ಇಳಿಯುವಾಗ, ಕಾಲುಜಾರಿ ಬಿದ್ದು ಪ್ರಾಣ ನೀಗಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಅಕಬರನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಒಂದೊಂದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕೊಡಿರಿ.

(ಅ) ಬಾಬರನಿಂದ ನೀವು ಯಾವ ಯಾವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಕಲಿತುಕೊಳ್ಳಬಹುದು?

(ಆ) ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಲು ಬಾಬರನಿಗೆ ಸಿಕ್ಕ ಅನುಕೂಲ ಪ್ರಸಂಗವು ಯಾವುದು?

(ಇ) ಹುಮಾಯೂನನು ರಾಜ್ಯಭ್ರಷ್ಟನಾಗಲಿಕ್ಕೆ ಅವನಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವ ಗುಣವು ಕಾರಣವಾಯಿತು?

(ಈ) ಮುಂದೆ ತನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವ ಗುಣಗಳ ಮೂಲಕ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಿರುಗಿ ಸಂಪಾದಿಸಿದನು?

೨. ಭಾರತವು ಶೇರಶಹನನ್ನು ಅವನ ಯಾವ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳಿಗಾಗಿ ನೆನಸಬೇಕು?

೩. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ: ದೌಲತಖಾನ, ರಾಣಾಸಂಗ, ಕೊಹಿನೂರ್, ಬಾಬರನಾಮಾ, ಕಾಮರಾನ, ಚೌನ್ಸಾ, ಉಮರಕೋಟ, ಬೈರಾಮುಖಾನ.

೧೦. ಘನವಂತನಾದ ಅಕಬರ

ಅಕಬರನ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ:—(೧೫೫೬) ಹುಮಾಯೂನನ ಮರಣ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಕಬರನಿಗೆ ಕೇವಲ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರುಷಗಳು. ಈತನ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಜಲಾಲುದ್ದೀನ ಮಹಮ್ಮದ. ಅಕಬರ ಎಂದರೆ ಘನವಂತ. ತನ್ನ ಮಗನ ಭವಿಷ್ಯತ್ತು ಬೆಳಕಿನದಾಗಲಿ ಎಂದು ತಂದೆ ಈ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದ. ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಮೇಲೆ 'ಅಕಬರ' ಎಂಬ ಹೆಸರೇ ಮುಂದೆ ಬಂದಿತು. ಹುಮಾಯೂನನಿಗೆ ನೆರವನ್ನಿತ್ತ ಬೈರಾಮಖಾನನೇ ಈತನಿಗೆ ಮುಖ್ಯ ಮಂತ್ರಿಯಾಗಿದ್ದನು.

ಅಕಬರ

ಅಕಬರನ ಶಿಕ್ಷಣ:—ಬಾಬರ ಮತ್ತು ಹುಮಾಯೂನರು ದೊಡ್ಡ ವಿದ್ವಾಂಸರಾಗಿದ್ದರು. ಆ ವಿದ್ಯಾವಂತಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವು ಅಕಬರನಲ್ಲಿ ರಕ್ತಗತವಾಗಿಯೇ ಬಂದಿತ್ತು; ಆದರೆ ಸ್ವತಃ ಶಿಕ್ಷಣ ಪಡೆಯುವದಕ್ಕೆ ಈತನಿಗೆ ಅನುವು ಇರಲಿಲ್ಲ, ಹುಟ್ಟಿದುದು ಹುಮಾಯೂನನ ವನವಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಬೆಳೆದುದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ಅಜ್ಞಾತ ವಾಸದಲ್ಲಿ. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ. ಆದುದರಿಂದ ಶಿಕ್ಷಣಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಬುದ್ಧಿ ಬಲು ಚುರುಕು. ಮುಂದೆ ವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡು ಅವರ ಸಹವಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ವಿದ್ಯಾವ್ಯಾಸಂಗ ಮಾಡಿದನು; ವಿದ್ಯೆಯ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂದು ಹೆಸರಾದನು.

ರಾಜ್ಯಭಾರ:—ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಬಲಿಷ್ಠರೆಲ್ಲರ ಕಣ್ಣೂ ಇದ್ದುವು. ಅವರಲ್ಲಿ **ಹೇಮೂ** ಎಂಬ ಹಿಂದೂರಾಜನು ಆಗ್ರಾವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಮೇಲೆ ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿ, ತಾನೇ ದೊರೆಯೆಂದು ಸಾರಿದನು; ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿದನು.

ಪಾನಿಪತದ ಎರಡನೆಯ ಯುದ್ಧ:—(೧೫೫೬) ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಕಬರನು ಬೈರಾಮಖಾನನೊಡನೆ ಜಲಂಧರದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಹೇಮೂ ದೊರೆಯಾದ ಸುದ್ದಿಯನ್ನು ಕೇಳಿದ ಕೂಡಲೆ, ಆತನಿಗಿದಿರಾಗಲು ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದನು;

ಹೇಮೂ ಸಾಮಾನ್ಯನಲ್ಲ. ಇಪ್ಪತ್ತೆರಡು ಯುದ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಯಿಯಾಗಿದ್ದನು. ಈತನ ಸೈನ್ಯವೂ ಬಲಾಢ್ಯವಾಗಿತ್ತು. ಅಕಬರನ ಪರವಾಗಿ ಬೈರಾಮು ಖಾನನು ಸಕಲ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪಾನಿಪತ ರಣಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಮೂವಿಗೆ ಇದಿರಾದನು. ಯುದ್ಧವು ಒಳ್ಳೆ ನಿಕರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಮೊಗಲರು ಹಣ್ಣಾಗಹತ್ತಿದ್ದರು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹೇಮೂವಿಗೆ ಬಾಣದಿಂದ ಬಲವಾದ ಗಾಯವಾಯಿತು. ಅರಿವುತಪ್ಪಿ ಅವನು ಅಂಬಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಕೊಂಡನು. ಸೈನಿಕರು ಸಿಕ್ಕ ಸಿಕ್ಕತ್ತ ಓಡಿದರು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆತನ:— ಆ ಮೇಲೆ ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನು ಸಂಭ್ರಮ ದಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿದನು. ಬೈರಾಮಖಾನನಿಗೆ 'ಖಾನ್-ಇ-ಖಾನಾನ್' ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆತನಿಗೇ ಎಲ್ಲ ಆಡಳಿತವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದನು. ಆಗ ಪಂಜಾಬ ಆಗ್ರಾ ದಿಲ್ಲಿಗಳ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಬಾದಶಹನ ಬಾಧ್ಯತೆಯಿದ್ದಿತು. ಮರುವರುಷವೇ ಅಜಮೀರ, ಗ್ವಾಲೇರ, ಜೋಧಪುರಗಳು ದಿಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದುವು.

ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದುದು:— ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾಲ್ಕೈದು ವರುಷ ಗಳು ಕಳೆದುವು. ಅಕಬರನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಭಾರದ ಅನುಭವ ಬಂದಿತ್ತು; **ಬೈರಾಮಖಾನ**ನಿಗೆ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯೆಂಬ ಸೊಕ್ಕೂ ಬಂದಿತ್ತು. ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಬೈರಾಮನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿದ್ದಿತೆಂದು ಅಕಬರನಿಗೆ ತೋರಿತು; ಆದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನು ಕಾವಲಿನ ಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಾಯಾತ್ರೆಗೆ ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟು, ಆಡಳಿತವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದನು.

ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ:— ಮಾಳವಾ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಆಗ **ಬಾಜಬಹದ್ದೂರ**ನು ದೊರೆ ಯಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು ಸಂಗೀತಗಾರ. ಕೇವಲ ವಿಲಾಸದಲ್ಲಿಯೇ ವೇಳೆ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದ, ಅವನನ್ನು ಎಚ್ಚರಿಸಲು ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನು ಆದಮ್‌ಖಾನ ನೆಂಬ ಸರದಾರನನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು. ಇವನು ಬಾಜಬಹದ್ದೂರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಓಡಿಸಿ, ಆತನ ರಾಣಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದನು. ಆಕೆ ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮಾಡಿ ಕೊಂಡಳು. ಆಗ ಅಕಬರನು ದುಷ್ಟನಾದ ಆದಮ್‌ಖಾನನನ್ನು ಓಡಿಸಿ ಮಾಳವರಾಜ್ಯವನ್ನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿಸಿದನು.

ಗೊಂಡವನ ದಂಡಯಾತ್ರೆ:— (೧೫೬೧) ಗೊಂಡವನದ ರಾಜ್ಯವು ರಾಣೀ **ದುರ್ಗಾವತಿಯ** ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿತ್ತು. ಗೊಂಡವನದ ದಂಡಯಾತ್ರೆ ಮಾಡಲು **ಅಸಫಖಾನ**ನೆಂಬ ಸರದಾರನನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು. ರಾಣೀ ದುರ್ಗಾ ವತಿಯು ಧೈರ್ಯವತಿ, ಚತುರೆ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ. ಕಾರಣವಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲು ಕೆದರಿದ

ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇದಿರಾದಳು. ರಾಣಿಯು ಸ್ವತಃ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು, ಯುದ್ಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು! ಅಕಸ್ಮಾತ್ತಾಗಿ ಆಕೆಯ ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಬಾಣ ನೆಟ್ಟಿತು; ಯುದ್ಧ ಮಾಡುವುದು ಶಕ್ಯವಾಗದೆ, ಕಿರುಗತ್ತಿಯಿಂದ ಇರಿದುಕೊಂಡು ಪ್ರಾಣ ಬಿಟ್ಟಳು. ಮುಂದೆ ಆಕೆಯ ಮಗನಾದ ವೀರನಾರಾಯಣನೂ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಮಡಿದನು. ಗೊಂಡವನವು ಮೊಗಲರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು.

ಹಿಂದುಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಉದಾರ ಧೋರಣೆ:—'ಇನ್ನುಳಿದ ರಜಪೂತರಾಜರನ್ನು ಖಡ್ಗಬಲದಿಂದಲೇ ಗೆಲ್ಲುವುದಾದರೆ, ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಶಾಂತರೀತಿಯಿಂದ ಉಳಿಯಲಾರದು' ಎಂಬದು ಅಕಬರನಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಆದುದರಿಂದ ಹಿಂದುಗಳೊಡನೆ ಸ್ನೇಹವನ್ನು ಬೆಳೆಸಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು.

ಈ ಉದ್ದೇಶವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡೇ **ಖ್ವಾಜಾ ಮುಯಿನುದ್ದೀನ** ಎಂಬ ಸತ್ಪುರುಷನ ಗೋರಿಯ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅಂಬರ ಸಂಸ್ಥಾನದ **ರಾಜಾ ಬಿಹಾರಿಮಲ್ಲನು** ಬಾದಶಹನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಿದನು; ಕಾಣಿಕೆ ಸಹಿತವಾಗಿ **ಜಯರಾಣಿ**ಯೆಂಬ ಮಗಳನ್ನು ಮದುವೆಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಹಿಂದುಗಳೊಡನೆ ಈ ರೀತಿ ರಕ್ತಸಂಬಂಧವಾದುದು ಇದೇ ಮೊದಲು. ಅಕಬರನೂ ಒಳ್ಳೇ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದಲೇ ನಡೆದುಕೊಂಡನು. ಇದರ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿಯೇ **ಬೀರಬಲ, ರಾಜಾ ತೋಡರಮಲ್ಲ**ರಂತಹ ಬುದ್ಧಿವಂತರು ಬಾದಶಹನ ಆಳಿಕೆಗೆ ಒಳಗಾದರು.

ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮುತ್ತಿಗೆ:—(೧೫೬೭–೧೫೬೮)—ರಜಪೂತ ರಾಜರಲ್ಲಿ ಚಿತ್ತೂರಿನ **ರಾಣಾ ಉದಯಸಿಂಗನು** ಹೆಸರಾದ ಶೂರನು; ಒಳ್ಳೇ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಆತನು ಅಕಬರನನ್ನು ಸ್ವಾಗತಿಸಲಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು, ರಾಣಾ ಉದಯಸಿಂಗನು, ಸಹಜವಾಗಿ ತನಗೆ ವಶವಾಗಲಾರನೆಂದು **ಅಕಬರನು** ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು.

ರಾಣಾ ಉದಯಸಿಂಗನು

ರಾಣಾ ಉದಯಸಿಂಗನು ಸೇನಾಪತಿ **ಜಯಮಲ್ಲ**ನಿಗೆ ಎಂಟು ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಕಳಿಸಿದನು. ಚಿತ್ತೂರು ಬಲು ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆ. ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ವರೆಗೆ ಹೋರಾಡಿದರೂ ಅದು ವಶವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದಿನ ರಾತ್ರಿ ಕೋಟೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಜಯ

ಮಲ್ಲನು ಅಕಬರನ ಗುಂಡಿಗೆ ಆಹುತಿಯಾದನು. ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಜೋಹಾರ್ ಮಾಡಿದರು. ರಜಪೂತ ದಂಡಾಳುಗಳು ಕೋಟೆಯ ಬಾಗಿಲನ್ನು ತೆರೆದು ಹೊರಬಿದ್ದರು; ಕಾದುತ್ತ ಕಾದುತ್ತ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿ ಮಡಿದರು. ಚಿತ್ತೂರು ಅಕಬರನ ಕೈವಶವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಉದಯಸಿಂಗನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಅರವಲಿ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಓಡಿದನು. ಅವನೆಂದಾದರೂ ಶರಣುಬರಬಹುದೆಂದು ಭಾವಿಸಿ ಅಕಬರನು ಅವನ ಬೆನ್ನಟ್ಟಲಿಲ್ಲ.

ಬೇರೆ ರಾಜ್ಯಗಳು:– ಉದಯಸಿಂಗನ ಗತಿಯು ಎಲ್ಲ ಅರಸರ ಎದೆಯನ್ನು ಒಡೆಸಿತು. ಅವರು ಸದ್ದಿಲ್ಲದೆ ಬಾದಶಹನ ಮಾಂಡಲಿಕರಾಗಹತ್ತಿದರು. ಜಯಪುರ, ರಣತಂಬೋರ, ಕಲಿಂಜರಗಳು ಕೈವಶವಾದುವು. ಜೋಧಪುರದ ಕಲ್ಯಾಣಮಲ್ಲನು ಮಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮನಸಬದಾರನಾದನು. ಆಮೇಲೆ ಗುಜರಾಥ ಬಂಗಾಲ ಬಿಹಾರ ಒಡಿಸಾ ಸಿಂಧ ಕಾಶ್ಮೀರ ಕಾಬೂಲಗಳೂ ಒಂದೊಂದಾಗಿ ಮೊಗಲರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಕೂಡಿದುವು.

ಉದಯಪುರದ ಸ್ಥಾಪನೆ:– ಚಿತ್ತೂರಿನ ಮುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಉದಯ-ರಾಣಾನು ಅರವಲೀ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಓಡಿಹೋಗಿದ್ದನಷ್ಟೇ! ಅಲ್ಲಿಯೇ **ಉದಯಪುರ** ಎಂಬ ಹೊಸ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯಭಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಚಿತ್ತೂರನ್ನು ಮತ್ತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಹತ್ತಿದನು. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ಆತನ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅವನ ಮಗನಾದ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗನು ಉದಯಪುರದ ಪಟ್ಟವನ್ನೇರಿದನು.

ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹ

ನರವೀರ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗ:— ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗನ ಪ್ರಭಾವವು ತಂದೆಗಿಂತಲೂ ಮಿಗಿಲಾದುದು. ಆತನು ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ಎಂದೂ ತಲೆಬೊಗ್ಗಿಸಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಅಕಬರನು ಅವನ ಮನವೊಲಿಸಲು **ರಾಜಾ ಮಾನಸಿಂಗ**ನನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು. ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗನು ಅವನನ್ನು ಅಪಮಾನಮಾಡಿ ಕಳಿಸಿದನು. ಇನ್ನು ಯುದ್ಧದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಉಪಾಯವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಅಕಬರನು ಪ್ರಚಂಡ ಸೈನ್ಯಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು

ನಡೆಸಿದನು. ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗನೂ ತನ್ನ ಸಣ್ಣ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಇಕ್ಕಟ್ಟಿನ ಯುದ್ಧವೇ ಒಳಿತೆಂದು ಭಾವಿಸಿ, **ಹಳದೀಘಟ್ಟದ** ಇರುಕಿನಲ್ಲಿ ಸೈನ್ಯದ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟನು.

ಹಳದೀಘಟ್ಟದ ಯುದ್ಧ:– (೧೫೭೬) ಹಳದೀಘಟ್ಟದ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ಅಕಬರನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಮೊಗಲ ಸೇನೆಯಲ್ಲದೆ, ಆತನ ಬೀಗರಾದ ರಜಪೂತರಾಜರೂ ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಬಂದಿದ್ದರು; ಉಳಿದ ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾಜರೂ ಇದ್ದರು. ರಜಪೂತರಲ್ಲಿಯ ಅನೈಕ್ಯವು ಅಕಬರನಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಇದಿರಾಳಿಯಾಗಿ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಗನೊಬ್ಬನೇ ಎಷ್ಟೋ ವೀರಾವೇಶದಿಂದ ಕಾದಿ, ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ರಣರಂಗದಿಂದ ಕಾಲ್ದೆಗೆದನು! ಅವನ ಹೆಂಡತಿ ಹಾಗೂ ಸಣ್ಣ ಮಗು ಅಮರಸಿಂಗ ಅವನೊಡನೆಯೇ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದರು! ಆ ಸಂಕಟಸಮಯದಲ್ಲಿ **ಭಾಮಾಸಾ** ಮಂತ್ರಿಯೇ ಅವನಿಗೆ ಜೀವದ ಮಿತ್ರನಾದನು. ಮುಂದೆ ಅದೇ ಮಂತ್ರಿಯ ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ಮೊಗಲರನ್ನು ಕೆಣಕಿ, ಮೇವಾಡ ಪ್ರಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನು; ಚಿತ್ತೂರು ಮಾತ್ರ ಆತನಿಗೆ ಕೊನೆಗೂ ಕೈವಶವಾಗಲಿಲ್ಲ! ಸಾಯುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ "ಚಿತ್ತೂರಿನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕಾಯ್ದುಕೊಳ್ಳಿರಿ" ಎಂದು ಸರದಾರರಿಗೆ ತನ್ನ ಸಂದೇಶವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಸ್ವದೇಶದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಏಕಾಕಿಯಾಗಿಯೂ ಹೋರಾಡಿದ ಈ ನರವೀರ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನ ಹೆಸರನ್ನು ಯಾರು ಮರೆಯಬಹುದು!

ದಕ್ಷಿಣದ ದಾಳಿಗಳು:– ಈ ವರೆಗೆ ಅಫಗಾನಿಸ್ಥಾನದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಪೂರ್ಣ ಉತ್ತರ ಭಾರತವು, ಮೊಗಲ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ್ತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ಉತ್ತರದ ರಜಪೂತ ರಾಜ್ಯಗಳೊಳಗೆ ಇಷ್ಟು ಹಾಹಾಕಾರ ಎದ್ದರೂ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜರಿಗೆ ಅದರ ಅರಿವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ರಾಜ್ಯವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿತ್ತು! ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮಂತ್ರಿಯಾದ **ಮಿಯಾ ಮಂಚು** ಎಂಬವನು ತನ್ನ ಪರವಾಗಿ ಅಕಬರನ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅಕಬರನಿಗೆ ಇದಿಷ್ಟೇ ನೆವ ಸಾಕಾಯಿತು. ಮಗನಾದ ಮುರಾದನೊಡನೆ ದೊಡ್ಡ ದಂಡನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅಹಮ್ಮದನಗರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದನು.

ಅಹಮ್ಮದನಗರದ ಮುತ್ತಿಗೆ:– (೧೬೦೦) ಮುರಾದನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ಅಹಮ್ಮದನಗರಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹಾಕಿದನು. ಆಗ ನಿಜಾಮಶಹನ ಮಗಳಾದ **ಚಾಂದಬೀಬಿ** ಆತನಿಗೆ ಇದಿರಾದಳು. ಮೊಗಲರನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡಿದಳು. ಮುರಾದನು ಅವಳೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು; ಆದರೆ ತೀವ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಅಕಬರನು ತಾನೇ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಈ ಸಮರದಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗದ ಜಗಳಗಳಿಂದ ಚಾಂದಬೀಬಿಯ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು. ಸ್ವಾಮಿದ್ರೋಹಿಯೂ

ದೇಶದ್ರೋಹಿಯೂ ಆದ ಮಿಯಾ ಮಂಚುವಿನ ಫಿತೂರಿಯಿಂದ ಅಹಮ್ಮದ ನಗರವು ಅಕಬರನ ಕೈಸೇರಿತು.

ಇಕ್ಕೇರಿ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆ:— ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಇಕ್ಕೇರಿ **ನಾಯಕರು** ಮಹಾ ಪ್ರತಾಪಿಗಳು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ಅಕಬರನಿಗೂ ಗೊತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಸಮಯದಲ್ಲಿ **ಸಂಕಣ್ಣ**ನು ಕಾಶೀಯಾತ್ರೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು ದಿಲ್ಲಿಯ ವೈಭವವನ್ನು ನೋಡಲು ಇಳಿದಿದ್ದನು. ಬಾದಶಹನು ನಾಯಕನನ್ನು ದರ-ಬಾರಕ್ಕೆ ಕರೆಸಿದನು. **'ಅಂಕುಶಖಾನ'**ನು ಅಕಬರನಲ್ಲಿ ಆಸ್ಥಾನಮಲ್ಲ; ಜಗ-ಜಟ್ಟಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದ. ಇವನಿಗೂ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೂ ಮಲ್ಲ-ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ಸಂಕಣ್ಣನು ಮಲ್ಲಯುದ್ಧಚಾತುರ್ಯದಿಂದ ಅಂಕುಶ ಖಾನನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಅಕಬರಬಾದಶಹನು ತುಂಬ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಸಂಕಣ್ಣನಾಯಕನಿಗೆ ಉಡುಗೊರೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಇಕ್ಕೇರಿಯು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಮಿತ್ರರಾಜ್ಯವಾಗಿ ಉಳಿಯಿತು.

ಉಳಿದ ದಕ್ಷಿಣದ ರಾಜ್ಯಗಳು:—ಅಕಬರನ ಅಬ್ಬರವು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಗೋವಳಕೊಂಡದ ಬಾದಶಹನು ಮಾಂಡಲಿಕನಾದನು. ಹೀಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗವು ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂಕಿತವಾಯಿತು.

ಅಕಬರನ ಅಂತ್ಯ:—(೧೬೦೫) ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿ ಅಕಬರನು ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಇವನ ಅಂತ್ಯಸಮಯ ಮಾತ್ರ ಸುಖಕರವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಇಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಮತ್ತು ಸೆಲೀಮನು ತಂದೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ, ಸೆಲೀಮನು ಅಕಬರನ ಪ್ರೀತಿಯ ಮಂತ್ರಿ **ಅಬುಲ್ ಫಜಲ**ನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಈ ಮನೋವ್ಯಥೆಯಿಂದಲೇ ಅಕಬರನು ೧೬೬೫ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು.

ಆದರ್ಶ ಆಡಳಿತ:—ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನ ಆಯುಷ್ಯದ ಬಹುಭಾಗವು ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ತನ್ನ ವಿಸ್ತೃತರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳ್ಳೆಯ ಆಳಿಕೆಯನ್ನಿಡದಿದ್ದರೆ ಶಾಂತಿ ಉಳಿಯುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದಕ್ಷರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಜಾತಿ-ಮತಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ವಕೀಲ್, ವಜೀರ್, ಬಕ್ಷಿ, ದಿವಾನ್ ಇತ್ಯಾದಿ ನೌಕರಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಅವರಲ್ಲಿ ಅವನ ವಜೀರನಾಗಿದ್ದ ಅಬುಲ್‌ಫಜಲ್ ಎಂಬವನು ಅಕಬರನ ಜೀವನಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೂ ಆಡಳಿತದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನೂ ಕುರಿತು ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ತಮ್ಮ ಅಬುಲ್‌ಫೈಜಿ ಹೆಸರಾದ ಆಸ್ಥಾನಕವಿಯಾಗಿದ್ದನು. ತಾನ್‌ಸೇನ ಎಂಬವನು ಆಸ್ಥಾನದ ಗಾಯಕರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನು. ರಾಜಾ ತೋಡರಮಲ್ಲನು ಆಡಳಿತ ಸುಧಾರಣೆಯಲ್ಲಿ ಅಕಬರನ ಬಲಗೈ

ಯಂತೆ ಇದ್ದನು. ರಾಜಾ ಮಾನಸಿಂಗ, ರಾಜಾ ಬೀರಬಲ್ ಮುಂತಾದವರು ಅಕಬರನ ಸೇನಾನಿಗಳಾಗಿದ್ದರು.

ಅಬುಲ್‌ಫಜಲ್

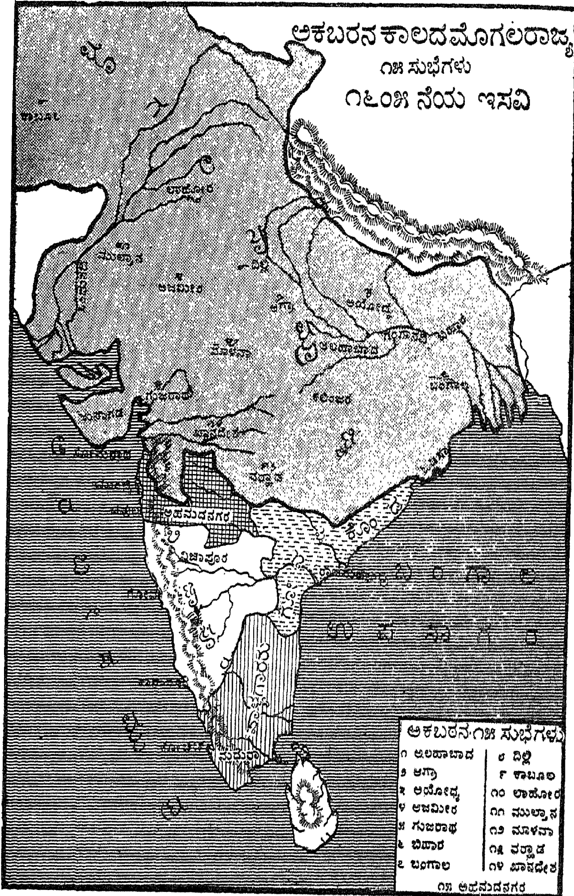
ರಾಜಾ ತೋಡರಮಲ್ಲ

ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ—ಕೃಷಿಸುಧಾರಣೆಗಳು:— ಒಕ್ಕಲುತನದ ಬೆಳವಣಿಗೆಯ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ರಾಜಾ ತೋಡರಮಲ್ಲನ ನೇಮಕವಾಗಿತ್ತು. ಈತನು ಕೃಷಿ-ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗೆಗೆ—೧. ಹೊಲಗಳನ್ನು ಅಳೆಯುವುದು. ೨. ಬೆಳೆಗಳ ಸ್ಥಿತಿಯಂತೆ ಅವುಗಳ ತರಗತಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು. ೩. ಭೂಮಿಯ ತರಗತಿಯಂತೆ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡುವುದು, ಮುಂತಾಗಿ ಮೂರು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಬೆಳೆಯ ಮೂರರಲ್ಲೊಂದು ಭಾಗ ತೆರಿಗೆಯೆಂದು ಗೊತ್ತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತುಕೋಟಿ, ಹಾಗೂ ಸುಂಕ ಮೊದಲಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತುಕೋಟಿ ಉತ್ಪನ್ನ ಬರುತ್ತಿತ್ತು

ಸೈನ್ಯ ಸಂಘಟನೆ:—ಈ ಮೊದಲಿದ್ದ ಜಹಗೀರದಾರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಮನಸಬದಾರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದನು. ಇವರೆಲ್ಲ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೇ. ಇವರ ಮೇಲೆ ಅಮೀರರೆಂಬ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಈ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಸಂಬಳವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಸೈನಿಕರೂ ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೂ ಯಾವಾಗಲೂ ರಾಜನಿಷ್ಠರಾಗಿ ಸಿದ್ಧತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದಲ್ಲದೆ, ಈ ಮನಸಬದಾರರಲ್ಲಿ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಕರು ರಜಪೂತರಿದ್ದರೆಂಬುದನ್ನು ನೆನಪಿಡುವಂತಿದೆ.

ಸುಭೆಗಳು:—ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ೧೫ ಸುಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು. ಅದರಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಪರಗಣೆ ಮತ್ತು ಸರಕಾರ ಎಂಬ

ಭಾಗಗಳು. ಸುಭೆಗೆ ಸುಭೇದಾರನೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯ ಕಡೆಗೆ ಆದಾಯ-ವ್ಯಯಗಳ ಸಂಪೂರ್ಣ ಹೊಣೆಗಾರಿಕೆಯಿದ್ದಿತು. ಶಾಂತಿಯನ್ನು ಕಾಯುವವನು ಫೌಜದಾರನು. ಆತನ ಕೈಕೆಳಗೆ ಕೊತವಾಲನು.

ನ್ಯಾಯದಾನ:— ಬಾದಶಹನೇ ಮುಖ್ಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನು. ಕುರಾನದ ನೀತಿಯಂತೆ ಮತ್ತು ಕಾಜಿ ಉಲ್ಮಾಗಳ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ ನ್ಯಾಯನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತಿದ್ದಿತು. ಕಾಜಿಗಳು ಹಿಂದೂಜನರ ನಡೆನುಡಿಗಳನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾಗಿ

ಇದ್ದರು. ಜಾತಿ-ಮತ-ಪಂಥಗಳ ಭೇದವಿಲ್ಲದೆ ನ್ಯಾಯವಿಚಾರವಾಗು ತ್ತಿತ್ತು.

ದಿನ್ ಇಲಾಹಿ ಧರ್ಮಸ್ಥಾಪನೆ:—ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಬ್ಬರೂ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಬಡಿದಾಡುವುದು ಅಕಬರನಿಗೆ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳಿಗೂ ಸಮ್ಮತವಾಗುವಂತೆ ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮಗಳ ಸತ್ಯತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಆಯ್ದುಕೊಂಡು **'ದಿನ್ ಇಲಾಹಿ'** (ದೇವರ ಧರ್ಮ) ಎಂಬ ಹೊಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು. ಈ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಆತನ ಆಸ್ಥಾನಪಂಡಿತರಾದ ಅಬುಲ್ ಫಜಲ್ ಮತ್ತು ಫೈಜಿ ಎಂಬ ಪಂಡಿತರು ಬಹಳ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರು. ಈ ಹೊಸ ಧರ್ಮದ ಸ್ಮಾರಕಕ್ಕಾಗಿ ಫತ್ತೇಪುರ ಸಿಕ್ರಿಯಲ್ಲಿ "ಇಬಾದತ್ ಖಾನಾ" ಎಂಬ ಒಂದು ಭವ್ಯ ಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಪ್ರತಿ ಗುರುವಾರ ಅಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಬಗೆಗೆ ಚರ್ಚೆ ನಡೆಯುತ್ತಿತ್ತು. ಬೌದ್ಧಭಿಕ್ಷುಗಳೂ, ಜೈನಯತಿ ಗಳೂ, ಕ್ರೈಸ್ತ ಪಾದ್ರಿಗಳೂ, ಸುಫಿಪಂಥದ ಯೋಗಿಗಳೂ, ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಮೌಲ್ವಿಗಳೂ, ಪಾರ್ಸಿ ಧರ್ಮಬೋಧಕರೂ, ಅಲ್ಲಿ ಕಲೆತು ಧರ್ಮಚರ್ಚೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕಡೆಗೆ ಅವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳಿಸಿ ಅಕಬರನು ದಿನ್ ಇಲಾಹಿ' ಎಂಬ ತನ್ನ ಪಂಥವನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದನು. ಸ್ವತ ಅಕಬರನು ಅದರಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ ಬಾದಶಹನು ಯಾರನ್ನೂ ಬಲವಂತಪಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಈ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದರು. ಆತನ ತರುವಾಯ ಅದು ಉಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ.

ಅಕಬರನ ದಿನಚರಿ:—ಅಕಬರನಿಗೆ ದೇವ-ಧರ್ಮಗಳ ಮೇಲೆ ತುಂಬಾ ನಂಬುಗೆ. ಸಿಕ್ರಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ ನಿತ್ಯವೂ ಬೆಳಗ್ಗೆ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕ್ರೈಸ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೂ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಅಂತಃಪುರದ ಹಿಂದೂ ರಾಣಿಯರ ಪೂಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಗವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಬೆಳಗಿನ ಎಂಟು ಗಂಟೆಗೆ ಕಿಡಕಿಯ ಬಳಿ ನಿಂತು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ದರ್ಶನ ಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಮೇಲೆ ದರಬಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿ ಹೊಸಬರನ್ನು ಕಾಣು ತ್ತಿದ್ದನು. ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದಲ್ಲಿ ಊಟ- ಉಡಿಗೆ ತೀರಿಸಿಕೊಂಡು, ಸಾಯಂಕಾಲ ಮತ್ತೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಮತ್ತು ಆಟ ಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು.

ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಸುಧಾರಣೆ:—ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನು ಮೊದಲಿಗೆ ವಿದ್ಯಾವಂತನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮುಂದೆ ವಿದ್ವಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದ, ಹಾಗೂ ಸ್ವಂತ ವ್ಯಾಸಂಗದಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾರವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದನು. ಚಿತ್ರಕಲೆ ಗಾಯನಕಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತುಂಬಾ ಪ್ರೀತಿ ಇತ್ತು. ಬೀರಬಲನೊಡನೆ ವಿನೋದ

ದಲ್ಲಿ ಕಾಲಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಪ್ರಜೆಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನರೆಂಬ ಭೇದ ಮಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ರವಿವಾರದ ದಿನ ಯಾರೂ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲ ಬಾರದೆಂದು ಕಟ್ಟಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದನು. 'ಸತಿ' ಹೋಗುವ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲದ ಎಲ್ಲ ಮತೀಯರ ಮೇಲೂ ಅದುವರೆಗೂ ಹೇರಿದ್ದ ಜಿಜಿಯಾ ಎಂಬ ಕರವನ್ನು ತೆಗೆದುಬಿಟ್ಟನು. ಎಲ್ಲ ಧರ್ಮದವರಿಗೂ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ, ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಆದರ್ಶ ಅರಸು ಎಂದು ಹೇಳ ಬಹುದು. "ನ್ಯಾಯವಾದ ರಾಜ್ಯಭಾರವೇ ಅರಸನು ದೇವರಿಗೆ ತೋರಿಸ ಬೇಕಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆ; ವಿಧೇಯತೆಯಿಂದ ವರ್ತಿಸುವುದೇ ಪ್ರಜೆಗಳು ರಾಜನಿಗೆ ತೋರಿಸಬೇಕಾದ ಕೃತಜ್ಞತೆ" ಎಂದು ಅಕಬರನು ಹೇಳುವನು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಕೆಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ನೀವು ಓದಿದ ಒಂದೊಂದು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಂಗತಿ ಯನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ:
ಹೇಮೂ, ಬೈರಾಮಖಾನ, ರಾಣೀ ದುರ್ಗಾವತೀ, ತೋಡರಮಲ್ಲ, ಪ್ರತಾಪ ಸಿಂಹ, ಚಾಂದಬೀಬಿ, ಅಬುಲ್‌ಫಜಲ್, ತಾನಸೇನ.

೨. ಇಕ್ಕೇರಿ ಸಂಕ್ಕಣನಾಯಕನನ್ನು ಬರಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಅಕಬರ ನಿಗೂ ಆತನಿಗೂ ನಡೆದಿರಬಹುದಾದ ಸಂಭಾಷಣೆ ಏನು?
(ಶಿಕ್ಷಕರು ಈ ಪ್ರಸಂಗದ ಸಂಭಾಷಣ ಮಾಡಿಸಬೇಕು).

೩. ಹಿಂದುಸ್ತಾನದ ಬಾಹ್ಯರೇಷೆಯ ನಕಾಶ, ತೆಗೆದು, ಅದರಲ್ಲಿ, ಅಕಬರ ರಾಜ್ಯ ವಿಸ್ತಾರ ಹಾಗೂ ಸುಭೆಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರಿ.

೪. ಅಕಬರನಲ್ಲಿದ್ದ ಯಾವ ಗುಣಗಳು ಅವನಿಗೊದಗಿದ ತೊಂದರೆಗಳ ನಿವಾರಣೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾದುವು?

೫. ಅಕಬರನ ಯಾವ ಯಾವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೀವು ಮೆಚ್ಚುತ್ತೀರಿ? ಯಾಕೆ?

೧೧. ಜಹಾಂಗೀರ ಮತ್ತು ಶಾಹೇಜಹಾನ

ಜಹಾಂಗೀರನ ಜನ್ಮ:— ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನ ಮಕ್ಕಳು ಬದುಕುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಅವನು ಸಿಕ್ರಿಯ ಶೇಖಸಲೀಮನಿಗೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಡೆಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಹುಟ್ಟಿ ಬದುಕಿದ (೧೫೬೯) ಮಗನೇ ಸಲೀಮನು.

ಬಹರಾಮನ ಮಗನಾದ **ಅಬ್ದುರ್ ರಹಮಾನನು** ಅಕಬರನ ದರಬಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಈತನು ಒಳ್ಳೇ ವಿದ್ವಾಂಸನು. ಈತನಲ್ಲಿಯೇ ಸಲೀಮನ ಶಿಕ್ಷಣ ಆಯಿತು. ತುರ್ಕಿ, ಹಿಂದಿ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಕುರಾನವನ್ನು ಓದುವುದರಲ್ಲಿಯೂ, ರಾಜಕಾರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಒಳ್ಳೇ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಜಹಾಂಗೀರ

ಹದಿನೈದು ವರುಷದವನಾಗುತ್ತಲೇ **ಅಂಬರದ ಭಗವಾನದಾಸನ** ಮಗಳಾದ **ಮಾನಬಾಯಿ**ಯೊಡನೆ ಸಲೀಮನ ಮದುವೆ ಆಯಿತು. ಮುಂದೆ **ಜೋಧಬಾಯಿ**ಯೊಡನೆ ಲಗ್ನವಾಯಿತು.

ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ:—(೧೬೦೫) ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನ ತರುವಾಯ ಸಲೀಮನು ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೇರಿದನು. ಈತನು ಬಲು ವಿಲಾಸಿ. ಈತನ ಮಗನಾದ ಖುಸ್ರು ರಾಜನಾಗಲು ತಕ್ಕವನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನನ್ನೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕೆಂದು ಮಾನಸಿಂಗ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಯತ್ನ ನಡೆಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಸಲೀಮನು ಖುಸ್ರುವನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಅವನು ತಂದೆಯ ಕ್ಷಮೆಯನ್ನು ಕೋರಿ, ಪಾರಾಗಿ ಮಥುರೆಯ ಕಡೆಗೆ ಓಡಿಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲಿ ತಂದೆಯ ವಿರುದ್ಧ ಸಂಚು ನಡೆಸಿದನು. ಶೀಖರ ಗುರು **ಅರ್ಜುನ ಸಿಂಗನು** ಆತನಿಗೆ ಧನ-ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು. ಆದರೆ ಗುರು ಅರ್ಜುನಸಿಂಗನನ್ನು ಜಹಾಂಗೀರನ ಸುಭೇದಾರನೊಬ್ಬನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕೊಂದನು. ಆದುದರಿಂದ, ಶೀಖರೆಲ್ಲರೂ ಮೊಗಲ ಸಿಂಹಾಸನದ ಕಡುವೈರಿಗಳಾದರು. ಖುಸ್ರು ತಂದೆಯ ಕೈಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಸೆರೆ ಸಿಕ್ಕನು. ಕೊನೆಗೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟನು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಲೀಮಶಹನು 'ನೂರುದ್ದೀನ ಮಹಮ್ಮದ ಜಹಾಂಗೀರ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಳಹತ್ತಿದನು. 'ಜಹಾಂಗೀರ' ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವವ.

ಮೇವಾಡದ ವಿಜಯ:—ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನ ತರುವಾಯ ಆತನ ಮಗ **ಅಮರಸಿಂಹನು** ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಅವನಾದರೂ ತಂದೆಯಂತೆ ವೀರನು. ತಂದೆಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪೂರಯಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸಮಯ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದು ಜಹಾಂಗೀರನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೆ ತನ್ನ ಮಗ ಖುರ್ರಮನ ಕೈಕೆಳಗೆ ದೊಡ್ಡ ದಂಡನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಚಿತ್ತೂರಿಗೆ ಮುತ್ತಿಗೆ ಹಾಕಿಸಿದನು. ಅಮರಸಿಂಹನ ಸೈನ್ಯ ಸಣ್ಣದು, ಆದರೂ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಹಣಿಯಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ಅಮರಸಿಂಹನಿಗೂ ಜಹಾಂಗೀರನಿಗೂ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಮೊಗಲರಿಗೂ ಅಷ್ಟೇ ಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಯಾವ ಅಪಮಾನ ಕಾರಕ ಶರ್ತುಗಳನ್ನೂ ಹಾಕದೆ ಅವನನ್ನು ಮಾಂಡಲಿಕನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು.

ದಕ್ಷಿಣದ ಗೆಲವು:—ಅಹಮ್ಮದನಗರವು ಈ ಮೊದಲೇ ಮೊಗಲರಿಗೆ ಅಂಕಿತವಾಗಿತ್ತು. ಮತ್ತೆ **ಮಲಿಕ ಅಂಬರನೆಂಬ** ಸರದಾರನು ಸುತ್ತಲಿನ ಮರಾಠಾ ಸೈನಿಕರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು, ಮೊಗಲರ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋಗುವ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದನು. ಆಗ ಖುರ್ರಮನೇ ಅಹಮ್ಮದನಗರಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆ ರಾಜ್ಯವು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಪೂರಾ ಅಂಕಿತವಾಯಿತು (೧೬೧೭). ಈ ಎರಡೂ ಗೆಲುವುಗಳಿಂದ ಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ ಜಹಾಂಗೀರನು ಮಗನಾದ ಖುರ್ರಮನಿಗೆ 'ಶಾಹೇಜಹಾನ' ಎಂದರೆ ಜಗದರಸು ಎಂಬ ಪದವಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ನೂರಜಹಾನ:—ನೂರಜಹಾನಳು ಒಬ್ಬ ಇರಾಣಿ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ಥನ ಮಗಳು. ಆಕೆಯ ಮೊದಲ ಹೆಸರು **ಮೆಹರ್ ಉನ್ನಿಸಾ.** ಅವಳನ್ನು ಬಂಗಾಲದ ಜಹಾಗೀರದಾರ ಶೇರ್ ಅಫಗಾನನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿತ್ತು. ಕೈಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರ ಬರುತ್ತಲೇ ಜಹಾಂಗೀರನು ಶೇರ್ ಅಫಗಾನನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿ ಅವನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಹಿಡಿತರಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ ನಾಲ್ಕು ವರುಷಗಳ ಮೇಲೆ ಅವಳು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಮದುವೆಯಾದಳು. ಆ ಮೇಲೆ ಅವಳಿಗೆ 'ನೂರಜಹಾನ' ಎಂದರೆ ಜಗಜ್ಜ್ಯೋತಿ ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟನು. ಅವಳು ಚತುರೆಯಾಗಿದ್ದಳು. ಅದರಿಂದ ರಾಜ್ಯದ ಕಾರಭಾರವೆಲ್ಲ ಅವಳ ಕೈಸೇರಿತು. ತನ್ನ ತಂದೆ-ಅಣ್ಣಂದಿರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟಳು.

ನೂರಜಹಾನ

ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ರೋ:—ಈ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಜಹಾಂಗೀರನ

ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಆ ಮೇಲೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಹಾಕಿನ್ಸ್ ಎಂಬವನನ್ನು ವ್ಯಾಪಾರದ ಒಪ್ಪಿಗೆ ಪಡೆಯಲು ಮೊಗಲ ದರಬಾರಕ್ಕೆ ಕಳಿಸಿದರು; ಆದರೆ, ಪೋರ್ತುಗೀಜರು ಅವರ ಉದ್ದೇಶ ವನ್ನು ಈಡೇರಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ **ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ರೋ** ಎಂಬ ಚತುರ ರಾಯಭಾರಿಯು, ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಕಾಣಿಕೆಯೊಡನೆ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಕಂಡನು; ಆತನ ಮನಪೊಲಿಸಿ, ಎಲ್ಲಿ ಬೇಕಾದಲ್ಲಿ, ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಅಪ್ಪಣೆ ಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅಹಮದಾಬಾದ, ಸುರತ, ಭಡೋಚ, ಮಚ್ಛಲೀಪಟ್ಟಣ ಮುಂತಾದ ಊರುಗಳಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರು ವ್ಯಾಪಾರಕೇಂದ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಬಂಡು:– ನೂರಜಹಾನಳು ಬಹು ಮಹತ್ತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಣಿ. ತನ್ನ ಮೊದಲಿನ ಗಂಡನಿಂದಾದ ಮಗಳನ್ನು ಶಹರಿಯಾರನಿಗೆ ಕೊಟ್ಟು, ಅವನನ್ನೇ ಉತ್ತರಾಧಿಕಾರಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಲು ಹವಣಿಸಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಶಾಹೇಜಹಾನನು ಬಂಡನ್ನು ಹೂಡಿದನು; ಆದರೆ, ನೂರಜಹಾನಳ ಸೈನ್ಯದ ಮುಂದೆ ಅವನ ಆಟ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ಅಂತಃಕಲಹದಿಂದ ಜಹಾಂಗೀರನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಾಪವೆನಿಸಿತು. ಅವನ ಪ್ರಕೃತಿ ಕೆಟ್ಟು ೧೬೨೭ರಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದಿದನು. ನೂರಜಹಾನಳು ಹೃದ್ರೋಗದಿಂದ ಸತ್ತಳು. ಶಾಹೇಜಹಾನನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು.

ಜಹಾಂಗೀರನ ಯೋಗ್ಯತೆ:– ಜಹಾಂಗಿರನು ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಶೂರ; ಆದರೆ ವಿಲಾಸಿ. ಅವನು ಸ್ವತಃ ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಚಿತ್ರಗಾರನೂ ಗಾಯಕನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬೇಡಲು ಅನುಕೂಲವಾಗಬೇಕೆಂದು ದರಬಾರದ ಹೊರಮಗ್ಗಲು ಚಿನ್ನದ ಸರಪಳಿಯ ಗಂಟೆಯನ್ನು ತೂಗುಬಿಡಿಸಿದ್ದನು. ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಬೇಡುವವರು ಅದನ್ನು ಬಾರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಜಗಳಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವೇ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅವನ ವಿಲಾಸಪ್ರಿಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅವನ ಆಳಿಕೆಯು, ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಏಳ್ಗೆಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಆಸ್ಪದ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಈತನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇದ್ದ **ತುಳಸೀದಾಸ ಗೋಸ್ವಾಮಿಯು** ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹಿಂದೀ ಕವಿ ಮತ್ತು ಸತ್ಪುರುಷನಾಗಿದ್ದನು.

ಶಾಹೇಜಹಾನ

(೧೬೨೭ — ೧೬೫೮)

ಶಾಹೇಜಹಾನನು ಸಿಂಹಾಸನವೇರಿದುದು:– ನೂರಜಹಾನಳ ಆಳಿಕೆಯ ಪರಿಣಾಮವಾಗಿ ಜಹಾಂಗೀರನ ಮಕ್ಕಳೆಲ್ಲ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೋ ನೆಲೆಸಿದ್ದರು. ಶಾಹೇಜಹಾನನು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದನು. ಬಾದಶಹನ ಮರಣವಾಗುತ್ತಲೇ

ನೂರಜಹಾನಳ ಅಣ್ಣನಾದ ಅಸಫಖಾನನು ಸಿಂಹಾಸನದ ನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ಶಾಹೇಜಹಾನನನ್ನು ಕರೆಕಳುಹಿದನು. ಶಾಹೇಜಹಾನನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದನು; ಮಾವನ ನೆರವಿನಿಂದಲೇ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಏರಿದನು. ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನು ಅತಿ ವೈಭವದಿಂದ ನೆರವೇರಿಸಿದನು. ಅನೇಕ ಪಂಡಿತರಿಗೂ ಶೂರ ಸರದಾರರಿಗೂ ನೆರವಿಗರಿಗೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ-ಕಾಣಿಕೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

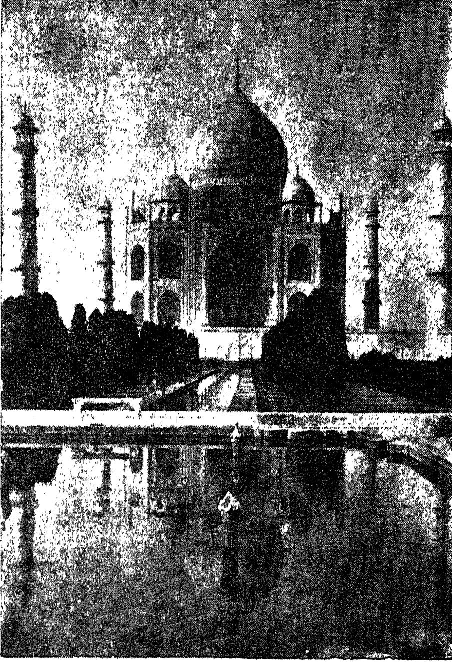
ಶಾಹೇಜಹಾನ

ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಸದ್ಗುಣಗಳು:— ಶಾಹೇ-ಜಹಾನನಿಗೆ ಎಳತನದಲ್ಲಿಯೇ ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವು ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು; ಮತ್ತು ಸ್ವಭಾವತಃ ಶೂರನು. ಈತನು ವಿಲಾಸ-ವೈಭವಗಳಿಗೆ ಮನಸೋಲದಿದ್ದರೆ ಅಕಬರನಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹೆಸರಾಗಬಹುದಿತ್ತು. ತಂದೆಯ ಕಾಲದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅಡಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಈತನ ಆಳಿಕೆ ಮುಗಿಯಿತು. ಅಲ್ಲದೆ, ಮಗನಾದ ಔರಂಗಜೇಬನ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಈತನಿಗೆ ಮುಳುವಾಯಿತು.

ಪೋರ್ತುಗೀಜರನ್ನು ಹೊರಗೆ ಹಾಕಿದುದು:— ಹುಗಳಿಯಲ್ಲಿ ೧೫೭೯ರ ಸುಮಾರಿಗೆ ಠಾಣ್ಯವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದ ಪೋರ್ತುಗೀಜರು, ಜಹಾಂಗೀರನ ಆಳಿಕೆಯ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಿಯೇ ವರ್ತಿಸಹತ್ತಿದರು. ಬರುಹೋಗುವ ಸರಕುಗಳ ಮೇಲೆ ಸುಂಕವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳತೊಡಗಿದರು. ಆಮೇಲೆ ಬಂಗಾಲ ಉಪಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸಮಾಡುವ ಹಿಂದೂ-ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಹಿಡಿದು ಕ್ರಿಶ್ಚಿಯನ್ ಧರ್ಮದೀಕ್ಷೆಕೊಡುವ ಮತ್ತು ಕೆಲವರನ್ನು ಗುಲಾಮರಂತೆ ಮಾರಾಟಮಾಡುವ ದುಷ್ಟವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಕೈಹಾಕಿದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬಾದಶಹನು ಹುಗಳಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋಗಿ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು.

ಮುಮುತಾಜಳ ಮರಣ:— ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ **ಮುಮುತಾಜ** ಎಂಬ ಪ್ರೀತಿಯ ಪತ್ನಿಯಿದ್ದಳು. ಈಕೆ ೧೬೩೧ರಲ್ಲಿ ಮಡಿದಳು. ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ ಸಂಸಾರವೆಲ್ಲ ಶ್ಮಶಾನದಂತೆ ತೋರಹತ್ತಿತು. ಮುಂದೆ ಆಕೆಯ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಯಮುನಾನದಿಯ ದಂಡೆಯ ಮೇಲೆ ಗೋರಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ, ಅದರ ಮೇಲೆ **ತಾಜಮಹಾಲ** ಎಂಬ ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತ ಸ್ಮಾರಕಮಂದಿರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ನಾನಾ ರಾಷ್ಟ್ರಗಳ ಕಲೆಗಾರರನ್ನು ಕರೆಯಿಸಿದನು. ಅದನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಜನರು ಸತತವಾಗಿ ೨೦ ವರುಷ ದುಡಿದರಂತೆ. ಸುಮಾರು

೯ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚವಾಯಿತಂತೆ. ಬಿಳಿಯ ಸಂಗಮರವರಿ ಕಲ್ಲಿನಿಂದ ಕಟ್ಟಿದ ಆ ಮಂದಿರವು ಹಾಲ್ಗಡಲಿನಿಂದ ಹೊರಬಂದಂತೆ, ಅಥವಾ ಬೆಳುದಿಂಗಳ ಲೋಕದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಬಿದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ.

ತಾಜಮಹಾಲ, ಆಗ್ರಾ

ಶಾಹೇಜಹಾನ ನಗರ:— ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸುವ ಹವ್ಯಾಸ ಹೆಚ್ಚು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಹತ್ತಿರ ವೈಭವಪೂರ್ಣವಾದ ನಗರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ, ಅದಕ್ಕೆ **ಶಾಹೇಜಹಾನಾಬಾದ** ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟನು.

ಮಯೂರಾಸನ:— ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ ಮುತ್ತು-ಮಾಣಿಕಗಳ ಮೇಲೆ ಪ್ರೀತಿ ಬಹಳ. ಭಂಡಾರದ ಎಲ್ಲ ರತ್ನಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿ, ೧೬೩೫ರಲ್ಲಿ ಮಯೂರ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಅದು ಗರಿಗೆದರಿ ನಿಂತ ನವಿಲಿನ ಆಕೃತಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಅದರ ವೈಭವವನ್ನು ಪರದೇಶದ ಪ್ರವಾಸಿಗಳು ಮನವಾರೆ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸುಂದರ ಶಿಲ್ಪಕೃತಿಗಳು:— ದಿವಾನ-ಈ-ಖಾಸ ಎಂಬ ಶಾಹೇಜಹಾನನ ದರಬಾರಗೃಹವು ಆತನ ವೈಭವದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿತ್ತು. ಅದರ ಮಹಾದ್ವಾರದ ಮೇಲೆ, "ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗ ಒಂದಿದ್ದರೆ ಅದು ಇದು; ಅದು ಇದು, ಅದು ಇದು," ಎಂದು ಬರೆದಿದೆ. ಇದರಂತೆಯೇ ರಂಗಮಹಾಲ ಶಾಹಬುರ್ಜ್, ಜುಮ್ಮಾಮಸೀದೆ ಮೊದಲಾದುವೂ ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿಯ ಹೆಸರಾದ ಕಟ್ಟಡಗಳೇ. ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿಯ ಮೋತೀಮಸೀದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದವನು ಶಾಹೇ ಜಹಾನನೇ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಬಾದಶಹನಲ್ಲಿ ಸೌಂದರ್ಯ ಪ್ರೀತಿಯು ಎಷ್ಟಿದ್ದಿತೆಂಬುದನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಕಲ್ಪಿಸಬಹುದು. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಾದಶಹನ ಅರ್ಧ ಆಯುಷ್ಯವೆಲ್ಲ ಕಲೋಪಾಸನೆಯಲ್ಲೇ ಕಳೆಯಿತು. ಆದರೆ, ಅವನ ಇಳಿವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಕ್ಕಳಿಂದಲೇ ಬಹಳ ಕಷ್ಟವು ಉಂಟಾಯಿತು.

ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಮಕ್ಕಳು:— ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ **ದಾರಾ, ಸೂಜಾ, ಔರಂಗ ಜೇಬ** ಮತ್ತು **ಮುರಾದ** ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಗಂಡುಮಕ್ಕಳು; ಮತ್ತು ಜಹಾನ್‌ಆರಾ, ರೋಶನ್‌ಆರಾ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳು ಇದ್ದರು. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೆ ಆ ಕಾಲದ ಶಿಕ್ಷಣವು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ಸಿಕ್ಕಿತ್ತು. ಎಲ್ಲ ಮಕ್ಕಳೂ ಯುದ್ಧವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರು.

ದಾರಾನ ದೊಡ್ಡಸ್ತಿಕೆ:— ಇವರೆಲ್ಲರಲ್ಲಿ ದಾರಾನು ಹೆಚ್ಚು ವಿದ್ಯಾವಂತನೂ ಶೂರನೂ ಆಗಿದ್ದನು. ಹಿಂದುಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ತುಂಬಾ ಗೌರವ, ಪ್ರೀತಿ; ಸಂಸ್ಕೃತದಲ್ಲೂ ಪಾರ್ಸಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲೂ ಪಾಂಡಿತ್ಯವಿತ್ತು. ಮೇಲಾಗಿ ಹಿರಿಯ ಮಗನು. ಆದುದರಿಂದ ಅವನೇ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ಬಾದಶಹನ ಇಚ್ಛೆ.

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ:— ಬಾದಶಹನು ಸೂಜಾನನ್ನು ಬಂಗಾಲದ ಸುಭೇ-ದಾರನನ್ನಾಗಿಸಿದ್ದನು. ಮುರಾದನನ್ನು ಗುಜರಾಥಕ್ಕೂ, ಔರಂಗಜೇಬನನ್ನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ, ದಾರಾನನ್ನು ಕಾಬೂಲ, ಪಂಜಾಬಗಳಿಗೂ ಸುಭೇದಾರರನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದನು.

ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನ ಆಧಿಪತ್ಯ:— ಔರಂಗಜೇಬನು ದಕ್ಷಿಣದ ಸರ-ದಾರನಾದ ಮೇಲೆ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳೆಸಿ ತೆರಿಗೆಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದನು. ಒಕ್ಕಲುತನಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿ ಉತ್ಪನ್ನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಂಡನು. ವಿಜಾಪುರ ಗೋವಳಕೊಂಡ ಬೀದರ ಕಲ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು.

ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ:— ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ ಅಸ್ವಸ್ಥತೆ ಯುಂಟಾಯಿತು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ದಾರನ ಹೊರತು ಉಳಿದ ಮಕ್ಕಳಾರೂ

ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿರಲಿಲ್ಲ. ದಾರಾನೇ ತಂದೆಯ ಆರೈಕೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಸ್ವಸ್ಥತೆಯ ಸುದ್ದಿ ಗುಪ್ತವಾಗಿತ್ತು. ಆದರೂ ಹೇಗೋ ಬೈಲಿಗೆ ಬಂದಿತು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮಕ್ಕಳು ತಾವೇ ಸ್ವತಂತ್ರ ಬಾದಶಹರೆಂದು ಸಾರಿದರು. ಔರಂಗ-ಜೇಬನು ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು ಗಡಿಬಿಡಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ; ದಾರಾನ ಧರ್ಮದೃಷ್ಟಿಯು ವಿಶಾಲವಾಗಿದ್ದುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. 'ನಿನ್ನನ್ನೇ ಬಾದಶಹನನ್ನು ಮಾಡುವೆ' ಎಂದು ಮುರಾದನನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿ ದಾರಾನ ವಿರುದ್ಧ ಎಬ್ಬಿಸಿದನು. ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡಿ ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ದಾರಾನ ಕಡೆಯ ಯಶವಂತಸಿಂಗನಿಗೂ ಮುರಾದ ಮತ್ತು ಔರಂಗಜೇಬನ ದಂಡಿನವರಿಗೂ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ದಾರಾನ ದಂಡಿನವರಿಗೆ ಸೋಲಾಯಿತು. ದಾರಾನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಓಡಿದನು. ಅವನನ್ನು ಔರಂಗಜೇಬನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕೊಂದು-ಬಿಟ್ಟನು.

ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಅಧಿಕಾರ ಸಿಕ್ಕಿತು:– ಮುರಾದ-ಔರಂಗಜೇಬರು ಆಗ್ರಾವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಮುರಾದನನ್ನು ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಮಬ್ಬಿನಲ್ಲಿಯೇ ಇಟ್ಟು, ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸುವ ಹೊಂಚನ್ನು ನಡೆಯಿಸಿದನು. ಸಮಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿ ಶಾಹೇಜಹಾನನನ್ನೂ ಮುರಾದನನ್ನೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸೆರೆಮನೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿಸಿ, ತಾನು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಅಧಿಕಾರವನ್ನು ಆಕ್ರಮಿಸಿದನು; **ಅಲಮ್‌ಗೀರ್** ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಗೆಲ್ಲುವವ—ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳಿತನು.

ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಕೊನೆ:– ಔರಂಗಜೇಬನು ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾದುದನ್ನು ಕೇಳಿ ಶಾಹೇಜಹಾನನಿಗೆ ಹುಚ್ಚೇ ಹಿಡಿದಂತಾಯಿತು! ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಔರಂಗಜೇಬನು ಮುರಾದನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದ ಸುದ್ದಿಯೂ ಅವನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು! ಸೂಜಾನ ಕೊಲೆಯಾದುದೂ ಗೊತ್ತಾಯಿತು! ಅವನು ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದನು. ಕಡೆಗೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೬೬ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಕೆಳಗಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಒಂದೊಂದು ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹೇಳಿರಿ:

(ಅ) ಜಹಾಂಗೀರನ ಮೊದಲಿನ ಹೆಸರು ಯಾವುದು? ಆ ಹೆಸರನ್ನಿಡಲು ಕಾರಣವೇನು?

(ಆ) ಜಹಾಂಗೀರನಲ್ಲಿದ್ದ ಗುಣಗಳು ಯಾವುವು?

(ಇ) ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಸೌಂದರ್ಯಪ್ರೀತಿಯು ಅವನ ಯಾವ ಯಾವ ಕೃತಿಗಳಿಂದ ಗೊತ್ತಾಗುತ್ತದೆ?

(ಈ) ಶೀಖರು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವೈರಿಗಳಾದರು?

೨. ಕೆಳಗಿನ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳನ್ನು ನೀವು ಮೆಚ್ಚುತ್ತೀರೊ, ತಿರಸ್ಕರಿಸುತ್ತೀರೊ? ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಬಗೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಎರಡೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಉತ್ತರ ಬರೆಯಿರಿ.

ಅಬ್ದುರ್ ರಹಮಾನ, ಅಮರಸಿಂಹ, ಮಿಹರ್ ಉನ್ನೀಸಾ, ಸರ್ ಥಾಮಸ್ ರೋ, ತುಳಸೀದಾಸ, ದಾರಾ.

೩. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾದ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರೆಯಿರಿ.

ಮಯೂರಾಸನ, ತಾಜಮಹಾಲು, ಜಹಾಂಗೀರನ ನ್ಯಾಯದಾನಪದ್ಧತಿ.

---

೧೨. ಔರಂಗಜೇಬ

(೧೬೫೮—೧೭೦೭)

ಔರಂಗಜೇಬನ ಶಿಕ್ಷಣ:— ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಎಳೆಯತನದಲ್ಲಿಯೇ ಪಾರ್ಸಿ ಹಿಂದೀ ಭಾಷೆಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗಿತ್ತು. ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಅಕ್ಷರಶಃ ಪಾಲಿಸಬೇಕೆಂಬ ಬಯಕೆ ಇವನದಾಗಿತ್ತು. ವಯಸ್ಸಿಗೆ ಬಂದ ಬಳಿಕ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವನಿಗೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಶಿಕ್ಷಣ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಮತ್ತು ತಂದೆಯು ಇವನ ಶೂರತನವನ್ನು ಕಂಡು, ಇವನನ್ನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಕಳುಹುತ್ತಿದ್ದನು. ಹದಿನೈದನೆಯ ವರುಷಕ್ಕೆ ಹತ್ತುಸಾವಿರ ಸವಾರರ ಅಧಿಪತಿಯಾದನು.

ಔರಂಗಜೇಬ

ಬಾದಶಹನಾದ ಮೇಲೆ:— ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ಯೋಗ್ಯತೆಯಿಂದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಭಾಗ್ಯಶಾಲಿ ಬಾದಶಹನೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದಿತ್ತು. ಇವನು ಜನರ ನೀತಿಯನ್ನು ಸುಧಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೆರೆಕುಡಿತ, ಜೂಜು, ಜಾತ್ರೆ, ದೀಪಾವಳಿ, ಮೊಹರಮ್, ಮತ್ತು ಹೋಳಿಹಬ್ಬಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿಬಿಟ್ಟನು. ಹಿಂದಿನ ಬಾದಶಹರು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನೂ ಉತ್ಸವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಇವನು ನಿಷೇಧಿಸಿದನು. ಇವನ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನರ್ತಕರಿಗೂ ಗಾಯಕರಿಗೂ ಚಿತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅರಮನೆಯ ಜ್ಯೋತಿಷಿಗಳೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಇವನು ಮನೆಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಆದರೆ, ಇವನಲ್ಲಿದ್ದ ಧರ್ಮದ ದುರಾಗ್ರಹವು ಇವನ ಕೀರ್ತಿಗೆಲ್ಲ ಕಲಂಕ ಹಚ್ಚಿತು! ಇವನಿಂದಾದಷ್ಟು ಹಿಂದುಗಳ ಮತ್ತು ಹಿಂದುತ್ವದ ಹಿಂಸೆ ಬೇರೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಆಗಲಿಲ್ಲ; ಅದರಿಂದ, ಇವನು ಮೇಲೆ ಮೇಲೆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೃಕ್ಷದ ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಸುತ್ತಿದ್ದರೂ, ಬೇರು-ಬೊಡ್ಡೆಗಳಿಗೆ ಗೆದ್ದಲಿ ಹಿಡಿದುವು! ಇವನ ದೇಹ ಬೀಳುವ ಹೊತ್ತಿಗೇ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೃಕ್ಷವೂ ಬೀಳುವಂತಾಯಿತು; ಇವನ ತರುವಾಯ ಬೇಗನೆ ಬಿದ್ದುಹೋಯಿತು!

ಸಂಶಯ ಸ್ವಭಾವ:—ಔರಂಗಜೇಬನ ಆಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಇರಾಣ, ಅಬಿಸೀನಿಯಾ, ಕಾನ್‌ಸ್ಟ್ಯಾಂಟಿನೋಪಲ್, ಬುಖಾರಾ, ಮಕ್ಕಾ ಮುಂತಾದ ರಾಜ್ಯಗಳಿಂದ ರಾಜದೂತರು ಬರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಅವನು ಸತ್ಕರಿಸ

ತ್ತಿದ್ದನು. ಆದರೆ, ಬಳಗದವರನ್ನು ನಂಬುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಜೆಗಳ ಬಗೆಗೆ ತುಂಬಾ ಸಂಶಯವನ್ನು ತಾಳಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಮಗನಾದ ಮಹಮ್ಮದನನ್ನು ಈತನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು.

ಹಿಂದುಗಳಿಗೆ ಹಿಂಸೆ:—ಔರಂಗಜೇಬನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಕೂಡಲೆ, ಅಕಬರನ ಕಾಲದಿಂದ ಮಾಯವಾದ **ಜಿಝಿಯಾ** ಕರವನ್ನು ಮತ್ತೆ ಹೇರಿದನು. ಹೊಸ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಗೊಡಲಿಲ್ಲ. ಇದ್ದ ದೇವಾಲಯಗಳನ್ನು ಕೆಡಹಿ ಮಸಿದೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನು. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ, ಹಿಂದುಗಳು ಯಾರೂ ಪಲ್ಲಕ್ಕಿ-ಆನೆ-ಕುದುರೆಗಳ ಮೇಲೆ ಸವಾರಿ ಮಾಡುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದು-ಗಳನ್ನು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನಾಗಿ ಧರ್ಮಾಂತರಿಸುವುದಂತೂ ನಿತ್ಯವೂ ನಡೆದೇ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ಧರ್ಮದ ದುರಭಿಮಾನದಿಂದ ಹಿಂದೂ ಜನರ ವೈರವನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡನು.

ಮೀರಜುಮ್ಲಾನ ಮರಣ:—**ಮೀರಜುಮ್ಲಾ** ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಸಿಂಹಾಸನಾ ರೋಹಣದಲ್ಲಿ ಬಹಳ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ್ದನು; ಉಳಿದ ಕೆಲಸಗಳಲ್ಲಿ ಕೂಡ, ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಬಲಗೈಯಂತಿದ್ದನು. ಅವನು ೧೬೬೩ರಲ್ಲಿ ಆಸಾಮ-ಕುಚ್ ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯ ದಂಗೆಗಳನ್ನು ಅಡಗಿಸಿ ಬರುವಾಗ ಮಡಿದು ಹೋದನು. ಇದರಿಂದಂತೂ ಔರಂಗಜೇಬನು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಒಂಟಿಗ-ನೆಂದೇ ಹೇಳಬಹುದು.

ಔರಂಗಜೇಬನ ಆಳಿಕೆ:—ಇವನ ಆಳಿಕೆಯ ಕಾಲವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಮೂರು ಭಾಗವಾಗಿ ಮಾಡಬಹುದು: (೧) ೧೬೫೮ರಿಂದ ೧೬೬೯ನೆಯ ವರ್ಷದ ವರೆಗೆ ಆಂತರಿಕ ಕಲಹ. (೨) ೧೬೬೯ರಿಂದ ೧೬೮೧ರ ವರೆಗೆ ಉತ್ತರ ಭಾರತದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. (೩) ೧೬೮೨ರಿಂದ ಮರಣದ ವರೆಗೆ ಎಂದರೆ ೧೭೦೭ರ ವರೆಗೆ ದಕ್ಷಿಣದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು. ಈ ಅವಧಿಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವಾ:

೧೬೫೮ರಿಂದ ೧೬೬೯:—ಈ ಹತ್ತು ವರುಷಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಎಂಟು ವರುಷ ಶಾಹೇಜಹಾನನು ಬದುಕಿದ್ದನು. ಆತನಿರುವವರೆಗೂ ಏನು ಮಾಡು ವುದಕ್ಕೂ ಅಂಜಿಕೆ. ಶಾಹೇಜಹಾನನ ಮರಣದ ನಂತರ ಆ ಅಂಜಿಕೆಯು ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

೧೬೬೯ರಿಂದ ೧೬೮೧:—ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಹುಶಃ ಧರ್ಮಾಂಧತೆಯ ಕೃತ್ಯಗಳೇ ನಡೆದುವೆನ್ನಬಹುದು. ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಧರ್ಮ-ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕೆ, ಕಾಶಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರ ಹತ್ತಿರ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದರು; ಔರಂಗಜೇಬನು ಇದನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಕಾಶಿಯಲ್ಲಿಯ

ಗುಡಿಗಳನ್ನು ೧೬೭೯ರಲ್ಲಿ ಕೆಡಹಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ನೌಕರಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಕಿತ್ತೊಗೆದನು. ಇದನ್ನು ಮಾಡಬಾರದೆಂದು ಶಿವಾಜಿಯು ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಬುದ್ಧಿವಾದದ ಒಂದು ಸುಂದರ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು. ಅದರ ಪರಿಣಾಮವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ದ್ವೇಷದಲ್ಲಿಯೇ ಆಯಿತು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಜಾಟ ಮತ್ತು ಶೀಖಜನರ ಧರ್ಮ-ಛಲನೆ ನಡೆಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲವೆಲ್ಲ ಕಾದಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಯಿತು.

ಜಾಟರ ದಂಗೆ:— ಮಥುರೆಯಲ್ಲಿ ಕೇಶವ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಕೆಡಹಿ ಮೇಲೆ ಮಸೀದೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದುದೇ ಈ ಜಾಟಜನರ ದಂಗೆಗೆ ಕಾರಣ. **ಗೋಕುಲಜಾಟ** ಎಂಬವನು ಮುಂದಾಳಾಗಿ ದಂಗೆಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಿದನು. ಬಾದಶಹನ ದಂಡಿನವರು ಅವನನ್ನು ಕೊಂದರು. ಆ ಮೇಲೆ ರಾಜರಾಮನೆಂಬ ಜಾಟನಾಯಕನೂ ಮರಣಹೊಂದಿದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ದಂಗೆ ಅಡಗಿತು.

ಶೀಖರ ಬಂಡಾಯ:— ಶೀಖರ ಬಂಡಾಯವೇಳುವುದಕ್ಕೂ ಔರಂಗಜೇಬನ ಧರ್ಮಾಂಧತೆಯೇ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಆ ಧರ್ಮದ ಗುರುಗಳಾದ ಹರಗೋವಿಂದ, ತೇಜಬಹಾದ್ದೂರ, ಎಂಬ ಇಬ್ಬರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶೀಖರ ಬಂಡಾಯವಡಗಿತು; ಮಾತ್ರ ಮುಂದೆ **ಗುರುಗೋವಿಂದ** ಸಿಂಗನ ಹೊಸ ಕಟ್ಟುಗಳಂತೆ ಅವನ ಉಜ್ವಲನಾಯಕತ್ವದಲ್ಲಿ ಶೀಖರು 'ಸಿಂಹ'ರಾದರು.

ಗುರುಗೋವಿಂದ ಸಿಂಗ

ಜೋಧಪುರದ ಯುದ್ಧ:— ಜಸವಂತಸಿಂಗನು ಜೋಧಪುರದ ಅರಸನು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಅವನನ್ನು ಖೈಬರ್ ಸುಭೇದಾರನನ್ನಾಗಿ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದನು. ಜಸವಂತಸಿಂಗನು ಸಾಯಲು ಔರಂಗಜೇಬನು ಜೋಧಪುರದ ರಾಜ್ಯವನ್ನೂ ರಾಜನ ಇಬ್ಬರು ರಾಣಿಯರನ್ನೂ ರಾಜಪುತ್ರನನ್ನೂ ತನ್ನ ವಶಕ್ಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಕೆಚ್ಚೆ

ದೆಯ ರಜಪೂತರಿಗೆ ಇದನ್ನು ತಡೆಯಲಾಗಲಿಲ್ಲ. **ದುರ್ಗಾದಾಸ** ಸೇನಾಪತಿಯು ಬಂಡೆಬ್ಬಿಸಿದನು. ಬಾದಶಹನ ಸೈನ್ಯಕ್ಕೂ ಅವನಿಗೂ ಕಾಳಗವೆಸಗಿತು. ಔರಂಗಜೇಬನ ಮಗ ಅಕಬರ ಎಂಬ ರಾಜಕುಮಾರನು, ರಜಪೂತರ ಪಕ್ಷ ವಹಿಸಿ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸೇರಿದನು. ಸೇನಾಪತಿಯು ರಾಣಿಯರಿಗೆ ಪುರುಷರ ವೇಷ ಹಾಕಿ ಆ ವಂಶವನ್ನೆಲ್ಲ ಪಾರುಮಾಡಿ ತಾನು ಸಾಹಸದಿಂದ ಹೋರಾಡ ಹತ್ತಿದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿಯೇ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ದೊಂಬೆಗಳೆದ್ದುದರಿಂದ ಔರಂಗ ಜೇಬನು ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಸಾಗಿದನು. ಅಂತು ಜಾಟರು, ಶೀಖರು, ರಾಜಪುತ್ರರು ಈ ಮೂರು ಜನಾಂಗದವರೂ ಮೊಗಲ ಸಿಂಹಾಸನದ ಬದ್ಧವೈರಿಗಳಾದರು.

ದಕ್ಷಿಣದ ದಿಗ್ವಿಜಯ–ಶಿವಾಜಿ ಮತ್ತು ಔರಂಗಜೇಬ:–(೧೬೮೧–೧೭೦೭) ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ವಿರುದ್ಧ

ಔರಂಗಜೇಬನ ದರಬಾರ ಹಾಗೂ ಶಿವಾಜಿಯ ಭೆಟ್ಟಿ

ಹಿಂದುಧರ್ಮದ ಧ್ವಜವನ್ನೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲಿಸಲು ಯುದ್ಧದ ಸಿದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮಾಡು ತ್ತಿದ್ದನು. ಮೊಗಲರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದನು. ಈತನನ್ನು ಹಣಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ಮೊದಲು **ಶಾಯಿಸ್ತೈಖಾನ**ನೆಂಬ ಶೂರ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಶಿವಾಜಿಯು ಉಪಾಯದಿಂದ ಅವನ ವಸತಿಯನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಆಗ ನಡೆದ ಕಾಳಗದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೋಗಿ, ಶಾಯಿಸ್ತೈಖಾನನು ತನ್ನ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡನು. ಅಂತೂ ಆತನ ಪ್ರಾಣವುಳಿಯಿತು.

ಆ ಮೇಲೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ಜಯಸಿಂಗ ಮತ್ತು ದಿಲೇರಖಾನರೆಂಬ ಸರದಾರರನ್ನು ಕಳುಹಿದನು. ಅವರು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಮನವೊಲಿಸಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ದರಬಾರಕ್ಕೆ ಕರೆತಂದರು; ಆದರೆ ದರಬಾರದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ರಾಜಮರ್ಯಾದೆ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾದಶಹನ ಮಾತಿಗೆಲ್ಲ ಶಿವಾಜಿಯು ಇದಿರುತ್ತರಗಳನ್ನೇ ಕೊಟ್ಟನು. ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಆಗ್ರಾದಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು; ಆದರೆ, ಅವನು ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ತಕ್ಕ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಮಿಠಾಯಿಬುಟ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸೆರೆಮನೆಯಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋದನು. ಔರಂಗಜೇಬನಿಗೆ ಮತ್ತೆ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿತು.

ಆದಿಲಶಾಹಿ-ಕುತುಬಶಾಹಿಗಳ ನಾಶ:—ಔರಂಗಜೇಬನ ಇಸ್ಲಾಮ್ ಭಕ್ತಿ ಎಷ್ಟು ತೀವ್ರವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ, ಶಿಯಾ ಎಂಬ ಪಂಗಡದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ಅವನು ತನ್ನ ಸುನ್ನಿ ಪಂಗಡದಷ್ಟೇ ಗೌರವಿಸಲು ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಶಿಯಾ ಪಂಗಡವನ್ನು ನಿರ್ಮೂಲ ಮಾಡಿ, ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಸುನ್ನಿಪಂಥವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪಿಸಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದನು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವನು ದಕ್ಷಿಣದ ಶಿಯಾ ಪಂಥದ ಶಾಹೀ ರಾಜ್ಯಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ೨ನೆಯ ಅಲ್ಲೀ ಆದಿಲಶಹನ ನಾಲ್ಕು ವರ್ಷದ ಮಗನು ಪಟ್ಟದ ಮೇಲಿದ್ದನು. ಸರದಾರರೇ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದ್ದರು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಅವರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದನು. ವಿಜಾಪುರದವರು ಸೋತರು. ಶರಣಾಗತರಾದರು. ಆದಿಲಶಾಹಿಯು ಮೊಗಲರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿತು.

ಕುತುಬಶಾಹಿಯ ಅಬ್ದುಲ್‌ಹುಸೇನ ಅರಸನಿಗೆ **ಅಕ್ಕಣ್ಣ ಮಾದಣ್ಣ** ಎಂಬ ಹಿಂದು ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದರು. ಈ ಮಂತ್ರಿಗಳೂ ಅರಸನೂ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಆಗಾಗ ದ್ರವ್ಯಸಹಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಗೋವಳಕೊಂಡದಲ್ಲಿ ಹೆಸರಾದ ವಜ್ರದ ಕಣಿವೆಗಳಿವೆಯೆಂದು ಔರಂಗಜೇಬನ ಕೇಳಿಕೆಯಲ್ಲಿತ್ತು. ರಾಜನಂತೂ ವಿಲಾಸಿ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಔರಂಗಜೇಬನು ಗೋವಳಕೊಂಡವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಅಬ್ದುಲ್‌ರಜಾಕನೆಂಬ ಸೇನಾಪತಿಯು ಮೊಗಲರಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ ಕಾದಿದನು. ಕಡೆಗೆ ಕೋಟೆ ಮೊಗಲರ ಕೈಸೇರಿತು. ಕುತುಬಶಾಹಿ ಕುಗ್ಗಿತು.

ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆ:—ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಆಳಿಕೆ ಮುಗಿದು ಸಂಭಾಜಿಯು ಪಟ್ಟವೇರಿದ್ದನು. ಆತನು ತಂದೆಗಿಂತ ಮೀರಿದ ಶೂರನು; ಆದರೆ, ಸಹವಾಸದೋಷದಿಂದ ವ್ಯಸನಾಧೀನನಾದನು. ಔರಂಗಜೇಬನು ವಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಹಿಡಿತರಲು ದಂಡು ಕಳಿಸಿದನು. ಅದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ ಸಂಭಾಜಿಯು ವಿಲಾಸದಿಂದ ಇದ್ದನು. ಕೊನೆಗೆ ಮೊಗಲ ಸರದಾರರು ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ತಂದರು; ಔರಂಗಜೇಬನು

ಸಂಭಾಜಿಯ ಕಣ್ಣು ಕಿತ್ತಿಸಿ ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಆಮೇಲೆ ರಾಯಚೂರು, ಆದವಾನಿ, ಸೀರಾ, ಬೆಂಗಳೂರು, ಬೆಳಗಾವಿ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನು.

ಕೊನೆಯ ದಿನಗಳು:– ಬಾದಶಹನ ಆಯುಷ್ಯದ ಕೊನೆಯ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ವರ್ಷಗಳು ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದುವು.

(೧) ಅಕಬರನ ಧರ್ಮಸಹಿಷ್ಣುತೆಯ ಉದಾರಧೋರಣೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಧರ್ಮಾಂಧನಾದುದೇ ಇವನ ಅಳಿಗಾಲದ ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವು. ಇದರಿಂದ ಹಿಂದುಗಳೆಲ್ಲ ಇವನ ವೈರಿಗಳಾದರು.

(೨) ದಕ್ಷಿಣ ದಿಗ್ವಿಜಯದ ಭರದಲ್ಲಿ ಶಿಯಾಪಂಥದ ಆದಿಲಶಾಹಿ ಕುತುಬಶಾಹಿಗಳನ್ನು ಮುರಿದದ್ದರಿಂದ, ಮರಾಠರಿಗೆ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಬಲಗೊಳ್ಳಲು ದಾರಿಮಾಡಿಕೊಟ್ಟಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬಲಗೊಂಡ ಮರಾಠರನ್ನು ಮುರಿಯುವುದು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಕಠಿಣ ಕೆಲಸವಾಯಿತು.

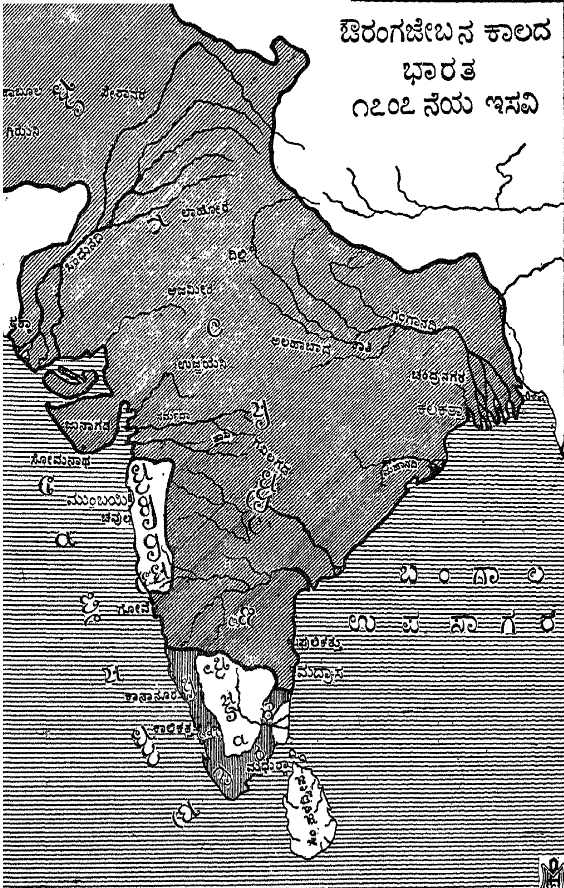
(೩) ಔರಂಗಜೇಬನ ಧರ್ಮಾಂಧತೆಯ ಮೂಲಕ, ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲದ ವೀರಾಳುಗಳು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರದಂತಾದರು. ಆಗ ಅದನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಿಕ್ಕವರನ್ನು ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ತುಂಬಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾಯಿತು; ಅಲ್ಲದೆ, ಅವರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಸವಲತ್ತುಗಳನ್ನು ಕೊಡಲೇ ಬೇಕಾದುದರಿಂದ, ಅವರು ವಿಲಾಸಿಗಳಾದರು. ಆ ಸೈನಿಕರು ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಹೊರಲಿಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಆಳುಗಳನ್ನು ಇಡಹತ್ತಿದರು, ಎಂದ ಮೇಲೆ, ಸ್ವಯಂಧೀರರಾದ ಮರಾಠರ ಇದಿರಿಗೆ ಈ ವಿಲಾಸಿಗಳು ತಡೆಯುವರೆ?

(೪) ಔರಂಗಜೇಬನ ಸಂಶಯವೃತ್ತಿಯೇ ಅವನ ಸರ್ವನಾಶ ಮಾಡಿತು. ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಯಾವುದೊಂದು ಕೆಲಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ, ಅವನು ಅದನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡುವುದರೊಳಗೇ ಅದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬನನ್ನು ನಿಯಮಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಆ ಕೆಲಸವು ಆರಂಭಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದು, ವೇಳೆ ಶ್ರಮ ಹಣ ಇವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

(೫) ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ಒಮ್ಮೆಲೆ ನೌಕರಿಯಿಂದ ತೆಗೆದು ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ತುಂಬುವುದರಿಂದ ಸಂಬಳದ ಪರಾಟ ನಡೆಯಿತು. ಬೊಕ್ಕಸ ಬರಿದಾಗಹತ್ತಿತು. ಆದುದರಿಂದ, ಸಿಕ್ಕವರ ಮೇಲೆ ಸಿಕ್ಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕರವನ್ನು ಹೇರಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಬೇಡವಾಗುವ ಹೊತ್ತು ಬಂದಿತು.

ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬರೆದ ಮೃತ್ಯುಪತ್ರ:– "ಅಣ್ಣ-ತಮ್ಮಂದಿರೆಲ್ಲ ಒಮ್ಮನದಿಂದ ನಡೆಯಿರಿ. ಒಳಜಗಳಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಳಕೊಳ್ಳುವಿರಿ. ನಗು-ನಗುತ್ತಲೇ ಎಲ್ಲ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಿರಿ. ನಾನಂತೂ ನನ್ನಲ್ಲಿದ್ದ ದೋಷಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತೇನೆ. ದೇವರು

ನನಗೆ ಯಾವ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಡುವನೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ನನ್ನ ಕೆಟ್ಟ ಕೆಲಸಗಳ ಬೆಂಕಿ ನನ್ನನ್ನು ಸುಡುತ್ತಿದೆ. ಬರುವಾಗ ನಾನೇನೂ ತಂದಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ನನ್ನ ಅಂತ್ಯವಿಧಿ ಅತಿ ಸಾದಾರೀತಿಯಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕು. ನಾನು ಕೈಯಿಂದ

ಟೊಪ್ಪಿಗೆಯನ್ನು ಹೊಲಿದು ಮಾರಿದುದರ ಬೆಲೆ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿ ಎರಡಾಣೆ. ಕುರಾನದ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಬರೆದು ಮಾರಿದ ಹಣ ಮುನ್ನೂರು ಅಯ್ದು ರೂಪಾಯಿ.

ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತ್ಯವಿಧಿಯ ಖರ್ಚನ್ನು ಕಳೆದು ಉಳಿದ ಹಣವನ್ನು ಫಕೀರರಿಗೆ ದಾನ ಮಾಡಿರಿ."

ಔರಂಗಜೇಬನ ಅಂತ್ಯ:–(೧೭೦೭) ಹೀಗೆ ಚಿಂತೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವಾಗ ೯೦ ವರ್ಷದವನಾಗಿ ೧೭೦೭ನೆಯ ವರ್ಷ ಮಡಿದನು. ಈತನ ಗೋರಿಯನ್ನು, ದೌಲತಾಬಾದದ ಹತ್ತಿರ ಶೇಖಬುರಹಾನುದ್ದೀನ ಎಂಬ ಸಾಧುವಿನ ಗೋರಿಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿ, ಅತ್ಯಂತ ಸಾದಾರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ತರುವಾಯ ಈತನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಪಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಜಗಳಗಳು ನಡೆದುವು.

ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ ಮತ್ತು ಕಾರಭಾರ:—ಔರಂಗಜೇಬನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊಗಲ ರಾಜ್ಯವು ಮಿತಿಮೀರಿ ಬೆಳೆಯಿತು. ಅಫಗಾನಿಸ್ತಾನದಿಂದ ಕನ್ಯಾಕುಮಾರಿಯ ವರೆಗೆ ಇಡಿಯ ಭಾರತವೇ ಇವನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದಿತ್ತು. ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲತೆಗೆ ಅನೇಕ ಸುಭೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಸುಭೇದಾರರಿಗೆ ದಿವಾಣಿ, ಲಷ್ಕರೀ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿದ್ದನು. ಗುಪ್ತಪೋಲೀಸರನ್ನು ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಮೇಲೆಯೂ ನಿಯಮಿಸಿದ್ದನು. ತನ್ನ ಹೆಸರಿನ ನಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದಿದ್ದನು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಚಾರ:—ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ಈತನಿಗೆ ಬಲು ನಂಬಿಕೆ. ಕುರಾನಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ನಮಾಜು, ಉಪವಾಸಗಳನ್ನು ತಪ್ಪದೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಕುರಾನಿನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ ಕೈಕೂಲಿಯನ್ನು ಕೂಡ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನು ಸುನ್ನೀಪಂಥದವನು; ಅದರಿಂದ ಶಿಯಾಪಂಥದ ಮುಸಲ್ಮಾನರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿದ್ದನು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಟಿಪ್ಪಣಿ ಬರೆಯಿರಿ.

(ಅ) ಔರಂಗಜೇಬನಲ್ಲಿ ಅರಸನಾಗುವ ಯೋಗ್ಯತೆ.

(ಆ) ಔರಂಗಜೇಬನು ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಬರೆದ ಮೃತ್ಯುಪತ್ರ.

(ಇ) ಶೀಖರ ಬಂಡಾಯ.

(ಈ) ಔರಂಗಜೇಬನ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ.

೨. ಔರಂಗಜೇಬನು ಮಾಡಿದ ರಾಜಕೀಯ ತಪ್ಪುಗಳು ಯಾವುವು?

೩. ಮೀರಜುಮ್ಲಾ, ಶಾಯಿಸ್ತೆಖಾನ, ಗೋಕುಲಜಾಟ ಇವರು ಯಾರು? ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನ ಬಗೆಗೆ ಎರಡೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೧೩. ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ

(೧೫೨೬–೧೮೦೭)

ಪಟ್ಟಕ್ಕಾಗಿ ಜಗಳ:—ಔರಂಗಜೇಬನು ಮೊಗಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವೃಕ್ಷವನ್ನು ಭಾರತದ ತುಂಬ ಬೆಳೆಸಿದನು. ಇವನ ಮರಣದ ಕಾಲಕ್ಕೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ಬಂಡುಗಳು ಏಳುವಂತಾಗಿತ್ತು. ಬಾದ-ಶಹನ ಮಕ್ಕಳು ಪಟ್ಟದ ಬಾಧ್ಯತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಬಡಿದಾಡಿ ಸತ್ತರು. ಮಯೂರಸಿಂಹಾಸನದ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತ ಕೊನೆಯ ಅರಸನೆಂದರೆ ಮುಹಮ್ಮದಶ-ಹನೇ. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ **ನಿಜಾಮುಉಲ್ಮುಲ್ಕನು** ಒಳ್ಳೆಯ ಮಂತ್ರಿಯೆಂದು ಹೆಸರಾಗಿದ್ದನು; ಆದರೆ, ಬಾದಶಹನಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ಕೂಡಿ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ನಿಜಾಮುಉಲ್ಮುಲ್ಕನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡನು.

ನಾದಿರಶಹ

ನಾದಿರಶಹನ ದಾಳಿ:—ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇರಾಣದ ಅರಸನಾದ **ನಾದಿರಶಹನು,** ಆಗ್ರಾದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ಮಾಡಿದನು (೧೭೩೯). ಮೊಗಲರ ಸೈನ್ಯವು ಅವನ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಲಿಲ್ಲ. ಮುಹ-ಮ್ಮದಶಹನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಇಬ್ಬರೂ ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದರು! ನಾದಿರಶಹನು ಮಯೂರಸಿಂಹಾಸನವನ್ನೂ ೭೦ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಇರಾಣಕ್ಕೆ ನಡೆದನು.

ಮೊಗಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ ಮುಳುಗಿತು:—ತರುವಾಯ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಅರಸರು ಆಳಿದರು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ **೨ನೆಯ ಬಹಾದ್ದೂರ್‌ಶಹನು** ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿತ್ತು. ಬಾದಶಹನಿಗೆ ತನ್ನ ಅಜ್ಜ-ಮುತ್ತಂದಿರ ವೈಭವವೆಲ್ಲ ಹಾಳಾದುದರ ಉರಿಯೊಂದು ಕಡೆ, ತಮ್ಮನ್ನು ನಿರ್ನಾಮ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಇಗ್ಲಿಷರ ಮೇಲಿನ ಸೇಡು ತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಹಂಬಲ ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ! ಈ ತಳಮಳದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ೧೮೫೭ನೆಯ ವರುಷ, ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಿರುದ್ಧ ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧವನ್ನು ಸಾರಿದರು. ಸಿಪಾಯಿಗಳ ಬಂಡಾಯವೆಂದು ಅದು ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಿದೆ. ಬಹಾದ್ದೂರ್‌ಶಹನೂ

ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದನೆಂದು ಅವನನ್ನು ಪಟ್ಟದಿಂದ ತಳ್ಳಿ ರಂಗೂನಿನಲ್ಲಿ ಸೆರೆಯಿಟ್ಟರು! ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮೊಗಲ ಮನೆತನವು ಮುಗ್ಗಿತು.

ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹರು, ಬಾಬರನಿಂದ ಔರಂಗಜೇಬನ ವರೆಗೆ ಸುಮಾರು ಎರಡುನೂರು ವರುಷಗಳ ಕಾಲ ವೈಭವದಿಂದ ಆಳಿದರು. ಅವರೆಲ್ಲರ ಶಿಕ್ಷಣ, ಆಡಳಿತ, ಅವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯ ಸಾಹಿತ್ಯ, ಕಲೆ, ಉತ್ಸವ, ಮುಂತಾದುವುಗಳನ್ನು ನೋಡುವಾ:

(ಅ) ಬಾದಶಹರ ಶಿಕ್ಷಣ:—ಬಾಬರನು ತನ್ನ ಆತ್ಮಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಕೆಲವು ಕವನಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಹುಮಾಯೂನ, ಜಹಾಂಗೀರ, ಔರಂಗಜೇಬ ಇವರು ಪಾರ್ಸಿ, ತುರ್ಕೀ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು. ಔರಂಗಜೇಬನು ನ್ಯಾಯವಿಚಾರಣೆಯ ಬಗೆಗೆ ಒಂದು ಹೊತ್ತಗೆಯನ್ನೇ ಬರೆದಿದ್ದಾನೆ. ಅಕಬರನು ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದಲೂ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಸಹವಾಸದಿಂದಲೂ ಬಲ್ಲಿದನಾದನು.

(ಆ) ರಾಜ್ಯದಾಡಳಿತ:—ಆಡಳಿತದ ಅನುಕೂಲತೆಗಾಗಿ ಸುಭೆ, ಪರಗಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಯೋಗ್ಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದ್ದರು. ಔರಂಗಜೇಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಉಳಿದವರೆಲ್ಲ ರಜಪೂತರೊಡನೆ ಗೆಳೆತನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅಕಬರನಂತೂ ಅವರೊಡನೆ ಶರೀರಸಂಬಂಧ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದನು. ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲ ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಅಂಕಿತರಾಗಿದ್ದರು. ಆತನಿಗೆ ಆಲೋಚನೆ ಹೇಳಲು ಕೆಲವೇ ನಂಬಿಗೆಯ ಮಂತ್ರಿಗಳಿದ್ದರು. ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರವಿತ್ತು. ಪ್ರಜಾಪ್ರಭುತ್ವಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಅವಕಾಶವಿರಲಿಲ್ಲ.

(ಇ) ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ:—ಇವರಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದೀ, ಪಾರಸೀ ಭಾಷೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹ ಸಿಕ್ಕಿತು. ಅವೇ ದರಬಾರದ ಭಾಷೆಗಳಾದುವು; ಆದರೆ ಸಂಸ್ಕೃತಕ್ಕೂ ಮನ್ನಣೆಯಿತ್ತು. ಅನೇಕ ಉತ್ತಮ ಸಂಸ್ಕೃತ ಗ್ರಂಥಗಳು ಪಾರ್ಸಿಗೆ ಭಾಷಾಂತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟುವು. ಅಬ್ದುರ್ ರಹಮಾನ್, ಅಬುಲ್ ಫಜಲ್, ಫೈಜಿ, ತೋಡರಮಲ್, ತುಳಸೀದಾಸ, ಸೂರದಾಸ, ದಾರಾ, ಜಗನ್ನಾಥಕವಿ, ಗಿರಿಧರನಾಥ ಮೊದಲಾದವರು ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳ ರಚನೆ ಮಾಡಿದರು. ವಿಜ್ಜಿಕಾ ಎಂಬ ಕವಯಿತ್ರಿಯು "ಆನಂದ ತಿಲಕಾ" ಎಂಬ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಬರೆದಳು.

(ಈ) ಚಿತ್ರ ಹಾಗೂ ಶಿಲ್ಪಕಲೆ:—ದರಬಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ಅರಮನೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಲಾಸಗೃಹಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಬಗೆಬಗೆಯ ಚಿತ್ರಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿಸುವುದು ಬಾದಶಹರಿಗೂ ಬೇಗಮರಿಗೂ ಪ್ರೀತಿಯ ವಿಷಯವಾಗಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇರಾಣದಿಂದ ಹಾಗೂ ತುರ್ಕಸ್ಥಾನದಿಂದ ಚಿತ್ರಕಾರರನೇಕರು ದಿಲ್ಲಿ ಆಗ್ರಾ

ಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದು ನೆಲಸಿದರು. ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ತಾಜಮಹಲು, ಮೋತೀಮಹಲು, ದಿವಾನ-ಈ-ಖಾಸ್, ರಂಗಮಹಲು ಇವು ಇನ್ನೂ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬೆರಗುಗೊಳಿಸುವಂತೆ ನಿಂತಿವೆ. ಶಾಹೇಜಹಾನನು ದಿನಾಲು ತನ್ನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು, ಕಿಡಕಿಯ ಮುಖಾಂತರ ತಾಜಮಹಲನ್ನು ನೋಡುತ್ತ ಮೈಮರೆಯುತ್ತಿದ್ದನಂತೆ!

ಊಟ-ಉಡಿಗೆ:— ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಒಟ್ಟಾಗಿ ಇರಹತ್ತಿದ್ದರಿಂದ ಊಟ-ಉಡಿಗೆ, ಉತ್ಸವ-ಸಮಾರಂಭ, ರೀತಿ-ನೀತಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರೊಬ್ಬರು ಅನುಕರಣ ಮಾಡುವುದು ಸಹಜ. ಅಕಬರಬಾದಶಹನು ಎರಡೂ ತರದ ಉಡಿಗೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಘೋಷಾಪದ್ಧತಿಯು ಕೆಲವು ಹಿಂದುಜನರಲ್ಲಿ ಸೇರಿಕೊಂಡಿತು. ಲಾಹೋರ್ ಡಾಕಾಗಳ ಮಲಮಲಿನ ಬಟ್ಟೆ, ಕಾಶ್ಮೀರದ ಉಣ್ಣೆಯ ಬಟ್ಟೆಗಳು, ಮುಲ್ತಾನದ ಚೀಟುಗಳು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಇರಾಣ, ಚೀನದೇಶಗಳಿಂದಲೂ ಬಟ್ಟೆಗಳು ಬರುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇಲ್ಲಿಂದ ಪರದೇಶಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

ಉತ್ಸವಗಳು:— ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಉತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮನಾಗಿಯೇ ಭಾಗತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಹತ್ತಿದರು. ಅಕಬರನು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನೌರೋಝ, ಎಂಬ ಉತ್ಸವವನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಹಾಡು-ಕುಣಿತಗಳು ನಡೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಔರಂಗಜೇಬನು ಸಂಗೀತ, ನರ್ತನಗಳಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವನಿದ್ದರೂ, ಅವನ ಸರದಾರನಾಗಿದ್ದ ಶಾಯಿಸ್ತೆಖಾನನು ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದಾಗ, ನಾಲ್ಕುನೂರು ಜನ ನರ್ತಕಿಯರನ್ನು ಕರೆದೊಯ್ದಿದ್ದನಂತೆ. ಹಿಂದುಗಳ ಹರಕೆ, ವ್ರತ-ನಿಯಮಗಳು ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು. ಮುಸಲ್ಮಾನರ 'ಮೊಹರಂ' ಮೊದಲಾದ ಹಬ್ಬಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳು ಭಾಗವಹಿಸಹತ್ತಿದರು.

ವ್ಯಾಪಾರ-ಕೈಗಾರಿಕೆ:— ನೇಯ್ಗೆ, ಒಕ್ಕಲುತನ ರಥಗಳ ರಚನೆ, ಹಡಗುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ತಯಾರಿಸುವುದು ಮೊದಲಾದುವು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದ್ದುವು. ವ್ಯಾಪಾರವಾದರೂ ಏರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಇತ್ತು. ಒಳದೇಶದಲ್ಲಿ ರಾಜಮಾರ್ಗಗಳ ಅನುಕೂಲತೆ ಚೆನ್ನಾಗಿತ್ತು. ಪೋರ್ತುಗೀಜ ಹಾಗೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಾರ ಬೆಳೆಯಿತು. ದೂರ ದೇಶದ ಕೂಡ ಹಡಗುಗಳ ಮುಖಾಂತರ ವ್ಯಾಪಾರ ನಡೆದಿತ್ತು.

ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನ:— ಮುಸಲ್ಮಾನ್ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಶಸ್ತ್ಯ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಕೆಲವು ಮತಾಂತರಗಳು ನಡೆದುವು; ಆದರೆ ಎರಡೂ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಒಂದುಗೂಡಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನಗಳೂ ಆದುವು. ಕಬೀರದಾಸರ 'ಕಬೀರ ಪಂಥ' ಮತ್ತು

ಅಕಬರನ "ದಿನ್-ಇಲಾಹಿ" ಪಂಥ, ಇವು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳಾಗಿವೆ." ದಾಸಪಂಥವೂ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂದಿತು. ಭಕ್ತಿಪಂಥಗಳು ಜನಪ್ರಿಯವಾದುವು.

ಒಟ್ಟಾರೆ, ಮೊಗಲರ ಕಾಲವು ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಿಗಳಿಂದ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯನ್ನು ರೂಪುಗೊಳಿಸಿದ ಕಾಲವೆನ್ನಬಹುದು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ನಾದಿರಶಹನು ಹಿಂದುಸ್ತಾನದಿಂದ ಇರಾಣಕ್ಕೆ ಏನೇನು ಒಯ್ದನು?

೨. ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಂತ್ಯ ಹೇಗೆ ಆಯಿತು?

೩. ಹೈದರಾಬಾದ್ ಸಂಸ್ಥಾನವನ್ನು ಯಾರು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು? ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ವೇನಾಯಿತು?

೪. ಮೊಗಲರ ಕಾಲದ (ಅ) ಆಡಳಿತ (ಆ) ಸಾಹಿತ್ಯರಚನೆ ಹಾಗೂ (ಇ) ಶಿಲ್ಪಕಲೆ ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಮೂರು ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೫. ಉಡಿಗೆ, ಉತ್ಸವ, ಧಾರ್ಮಿಕ ಜೀವನ ಈ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದು-ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೇಲೆ ಪರಸ್ಪರ ಆದ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೬. ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿಗಾಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೨ನೆಯ ಬಹಾದ್ದೂರ್‌ಶಹನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಬಾಬರನು ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಯಬಹುದು? (ಶಿಕ್ಷಕರು ಅದನ್ನು ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿನಯಿಸಬೇಕು).

ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

ಪ್ರಮಾಣ : □ = ೧೦ ವರ್ಷಗಳು

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೫೦೦

ಕಾನುವಾದ ಕಾಳಗ- ರಾಣಾಸಂಗನ ಸೋಲು ೧೫೨೭
ಶೇರಶಹನು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದು ೧೫೪೦
ಹುಮಾಯೂನನ ಗೋಳಾಟ, ಅಕಬರನ ಜನನ ೧೫೪೨
ಬಹಿರಾಮಖಾನನ ಮರಣ ೧೫೬೧
ಹಳದೀಘಟ್ಟದ ಕಾಳಗ, ರಾಣಾ ಪ್ರತಾಪಸಿಂಹನ ಸೋಲು ೧೫೭೬
ಅಹಮದನಗರವನ್ನು ಗೆದ್ದದ್ದು ೧೬೦೧
ಅಕಬರನ ಮರಣ, ಜಹಾಂಗೀರನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ೧೬೦೫
ಕಾಂಗ್ರಾ ಕೋಟೆಯ ಪತನ ೧೬೨೦
ಮುಮತಾಜಳ ಮರಣ ೧೬೩೧
ಪಟ್ಟಕ್ಕೋಸುಗ ಅಣ್ಣತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧಗಳು - ಔರಂಗಜೀಬನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ೧೬೫೮
ಶೀಖ ಗುರು ತೇಜಬಹದೂರನ ಕೊಲೆ ೧೬೭೫
ಔರಂಗಜೀಬ-ರಾಜಾಜಯಸಿಂಗರ ಒಪ್ಪಂದ ೧೬೮೧
ವಿಜಾಪುರದ ಆಕ್ರಮಣ ೧೬೮೬
ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆ, ಮರಾಠಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧ ೧೬೮೯

೧೫೨೬ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾಣಿಪತದ ಯುದ್ಧ- ಬಾಬರ - ಮೊಗಲ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ
೧೫೩೦ ಬಾಬರನ ಮರಣ
೧೫೪೫ ಶೇರಶಹನ ಮರಣ
೧೫೫೬ ಹುಮಾಯೂನನು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಮರಳಿ ಗಳಿಸಿದ್ದು - ಅವನ ಮರಣ - ಅಕಬರನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ - ಎರಡನೆಯ ಪಾಣಿಪತದ ಯುದ್ಧ
೧೫೬೮ ಚಿತ್ತೂರಿನ ವಿಜಯ
೧೬೦೨ ಅಬುಲ ಫಸಲನ ಮರಣ
೧೬೧೬ ಅಹಮದನಗರದ ಆಕ್ರಮಣ
೧೬೨೭ ಜಹಾಂಗೀರನ ಮರಣ - ಶಾಹೆಜಹಾನನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ
೧೬೪೮ ಕಾಂದಹಾರವನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದು
೧೬೬೬ ಶಾಹೆಜಹಾನನ ಮರಣ
೧೬೭೯ ಜೋಧಪುರವನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದು, ದುರ್ಗಾದಾಸನ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧ
೧೬೮೨ ಔರಂಗಜೀಬನ ದಕ್ಷಿಣ ದಂಡಯಾತ್ರೆ
೧೬೮೭ ಗೋವಳಕೊಂಡದ ಆಕ್ರಮಣ
೧೭೦೭ ಔರಂಗಜೀಬನ ಮರಣ

೧೭೦೭ – ೧೮೫೭ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅವನತಿ

೧೮೦೦

ಬಹದೂರಶಹನ ಪದಚ್ಯುತಿ, ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಅಳಿಯಿತು ೧೮೫೭

೧೯೦೦

೧೪. ಶೀಖರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಇತಿಹಾಸ

ಹೊಸ ಹೊಸ ಪಂಥಗಳು: - ಪಠಾಣ ಮತ್ತು ಮೊಗಲ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೂ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಎರಡೂ ಜನಾಂಗಗಳೂ ಪರಸ್ಪರವಾಗಿ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಅರಿತು ಬಾಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಹಿಂದೂ-ಮುಸಲ್ಮಾನರಲ್ಲಿ ಬಾಂಧವ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧು ಕಬೀರ ಮೊದಲಾದವರು ಪ್ರಯತ್ನಪಟ್ಟರು. ಇದೇ ಪ್ರಯತ್ನದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮಹಾಪುರುಷನು ಮುಂದಾದನು. ಆತನ ಹೆಸರು ನಾನಕ. ಈತನೇ **ಗುರು ನಾನಕ.**

ಗುರು ನಾನಕ

ನಾನಕರ ಕಥೆ— ಲಾಹೋರ ಜಿಲ್ಹೆಯ ತಾಳವಂಡಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ, ಕ್ರಿ. ವ. ೧೪೬೯ರಲ್ಲಿ ನಾನಕರು ಹುಟ್ಟಿದರು.

ನಾನಕರು ಎಳತನದಲ್ಲಿ ಮುಗ್ಧನಂತೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಬೆಳೆ-ಬೆಳೆದಂತೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಯೋಚನಾಪರರಾಗಿ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು. ಮನೆತನದ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಅವರ ಲಕ್ಷ್ಯವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಮಗನು ದುಡಿಯಲೆಂದು ತಂದೆ ಅಂಗಡಿ ಇಟ್ಟುಕೊಟ್ಟನು. ಅದನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗಿಸದಿರಲು ಕಮತವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟನು. ಅದನ್ನೂ ನಡೆಸುವುದಾಗಲಿಲ್ಲ! ಮದುವೆ ಮಾಡಿದರೆ ಹಾದಿಗೆ ಬಂದಾನೆಂದು ಅವನಿಗೆ ಮದುವೆ ಮಾಡಿದನು. ಆಗಲೂ ಮಗನು ದಾರಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ; ಆ ಮೇಲೆಯೂ ಅದೇ ಹಾಡೇ! ಸುಲ್ತಾನಪುರದಲ್ಲಿ ಸರಕಾರೀ ಕೆಲಸವನ್ನು ಹಚ್ಚಿಕೊಟ್ಟನು! ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಆಸ್ಥೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದೂ, ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಗಳ ತಿರುಳನ್ನು ಆಳವಾಗಿ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡುವುದೊಂದೇ ಅವರ ಕೆಲಸ! ಹಲವು ವರುಷಗಳ ತಪಸ್ಸಿನ ಫಲವಾಗಿ, ಒಮ್ಮೆ ಎಲ್ಲ ಮಾನವರಿಗಾಗಿ ಸಮಾನ ಧರ್ಮವನ್ನು ಕಂಡುಹಿಡಿದರು. ಅಂದೇ ನೌಕರಿಗೆ ಶರಣುಹೊಡೆದು ಸಂನ್ಯಾಸಿಯಾಗಿ ಹೊರಬಿದ್ದರು. ಇವರ ಸಂಗಡ **ಮರ್ದಾನ**ನೆಂಬ ನಂಬಿಗೆಯ ಜೊತೆಗಾರನಿದ್ದನು. ಅವನೇ ಮುಂದೆ ನಾನಕರ ಶಿಷ್ಯನಾದನು.

ತತ್ತ್ವಪ್ರಚಾರ:— ನಾನಕರು ತಮ್ಮ ಹೊಸಧರ್ಮದ ತತ್ತ್ವವನ್ನು, ಕಿವಿಗೆ ಇಂಪಾಗುವಂತೆ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನೆಡುವಂತೆ ಪದಗಳ ರೂಪದಿಂದ ಹೇಳು ತ್ತಿದ್ದರು. ಮರ್ದಾನನು '**ರಿಬೆಕ್**' ಎಂಬ ವಾದ್ಯವನ್ನು ನುಡಿಸುತ್ತಿದ್ದನು; ನಾನಕರು ಹಾಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕೇಳಲು ಜನರು ಗುಂಪು-ಗುಂಪಾಗಿ ನೆರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ಹೊಸ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಭೇದವಿಲ್ಲ; ಕೀಳು-ಮೇಲುಗಳಿಲ್ಲ. ನೀತಿವಂತನಾದ ಸರಳಜೀವಿಗೆ ಇಹ-ಪರಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಪ್ರೇಮವೊಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ಪಾಲಿಸಬೇಕಾದ ತತ್ತ್ವವು. ಅದರಿಂದ ಶಿಷ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ ಮೆಲ್ಲಮೆಲ್ಲಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು. ನಾನಕರು ಮುಂದೆ ಸಂಚಾರ ಬೆಳೆಸಿದರು.

ನಾನಕರು ಮೊದಲು ವೈದಿಕವಿದ್ವಾಂಸರನ್ನು ಹುಡುಕಿಕೊಂಡೇ ಸಂಚಾ ರಕ್ಕೆ ಹೊರಟರು. ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಬೃಂದಾವನ-ಕಾಶಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈದಿಕ ವಿದ್ವಾಂಸ ರಿದ್ದರು. ಅವರೊಡನೆ ನಾನಕರ ಹೊಸ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವಗಳ ಚರ್ಚೆ ನಡೆ ಯಿತು! ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರೂ ನಾಗರಿಕರೂ ಈತನಿಗೆ ಶಿಷ್ಯರಾಗಿ ಸಿಕ್ಕರು. ಆ ಮೇಲೆ ಪುರಿ, ರಾಮೇಶ್ವರ, ತಿರುಪತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಾದ ಮಾಡುತ್ತ, ಶಿಷ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತ ಸಿಂಹಳದ್ವೀಪಕ್ಕೂ ಹೋಗಿಬಂದರು! ತರುವಾಯ ಮಕ್ಕಾಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಮೌಲ್ವಿ-ಕಾಜಿಗಳಿಗೂ ಹೊಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮನಗಾಣಿಸಿಕೊಟ್ಟು ಮಾತೃಭೂಮಿಗೆ ಮರಳಿದರು.

ಅವರ ತತ್ತ್ವದ ಸೂತ್ರ:—ನಾನಕರು ಹಿಂದೂ-ಮುಸಲ್ಮಾನರ ತಿಕ್ಕಾಟದ ಕಾರಣವನ್ನು ಅರಿತರು. ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಹಲವು ಜಾತಿಭೇದಗಳಿಂದಲೇ ಹಲವು ದೇವತೆಗಳ ಉಪಾಸನೆಯಿಂದಲೇ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗಿದೆ; ಎಲ್ಲರೂ 'ತಮ್ಮಷ್ಟಕ್ಕೆ ತಾವು' ಎನ್ನುವ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ ಬಹು-ಸಂಖ್ಯಾಕ ಸಮಾಜದವರೆಲ್ಲ ತುಂಡು-ತುಂಡಾಗಿ ಅಲ್ಪ ಸಂಖ್ಯಾಕರಾಗಿದ್ದಾರೆ. 'ಏಕೇಶ್ವರವಾದದಿಂದ ಮಹಮ್ಮದೀಯರಲ್ಲಿ ಸಂಘಟನೆ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಿದೆ; ಬಂಧು ಭಾವನೆ ಬಲವಾಗುತ್ತಿದೆ' ಎಂದು ಅವರು ತಿಳಿದು, ಹೊಸ ಧರ್ಮವನ್ನು ಮೂರ್ತಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ತಂದರು. ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆಲ್ಲ ಉಪದೇಶಿಸಿ ದರು. ಅದರ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು.

ಪಂಥಪ್ರಚಾರ:— ಆ ಮೇಲೆ ನಾನಕರು ಖರಾತ್‌ಪುರದಲ್ಲಿಯೇ ಆಶ್ರಮ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತರು. ಅವರನ್ನು **ಗುರು ನಾನಕ** ಎಂದೂ, ಅವರ ಧರ್ಮವನ್ನು **ಗುರು ಪಂಥ**ವೆಂದೂ ಕರೆಯಹತ್ತಿದರು. ಮರ್ದಾನನು ಪಟ್ಟಶಿಷ್ಯನಾಗಿ ಅವರಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ನಾನಕಪಂಥದ ಬೆಳಕು ಬಹು ಬೇಗ ಬಲು ದೂರ ಹಬ್ಬಿತು. ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಬಹುಜನರು ಶಿಷ್ಯರಾದರು.

ಕೊನೆ-ಕೊನೆಗೆ ಈ ಪಂಥಕ್ಕೆ 'ಶಿಷ್ಯರ ಧರ್ಮ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು; ಅದನ್ನೇ ನಾವೀಗ 'ಶೀಖ' ಧರ್ಮ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ.

ಶೀಖಪಂಥದ ಸಮಾಲೋಚನೆ:— ಹಿಂದು ಇಸ್ಲಾಂ ಧರ್ಮಗಳ ಸತ್ಯ-ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಮೀಪವಾಗಿಯೇ ಇರುವ ಮತವದು. ಗುರುನಾನಕರ ಬೋಧದ ಸಾರವೆಂದರೆ: "ಜಾತಿಭೇದವನ್ನೆಂದೂ ಎಣಿಸಬೇಡಿರಿ; ಮಾನವರೆಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು. ಎಲ್ಲರೂ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು— ಹಿಂದುವೇ ಇರಲಿ, ಮುಸಲ್ಮಾನನೇ ಇರಲಿ— ಬಂಧುಭಾವದಿಂದ ಕಾಣಬೇಕು. ತ್ರಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿಯೂ ದೇವರನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿರಿ; ಸರಳವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದಲೇ ಸುಖವು ಲಭಿಸುವುದು. ದೇವರು ಒಬ್ಬನೇ. ಆತನೇ ಸತ್ಯ. ಆತನೇ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ. ಆತನಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಸಮಾನರು. ಆತನ ಆದೇಶಗಳೇನಂದರೆ, ಪರೋಪಕಾರ, ಸತ್ಯನಿಷ್ಠೆ, ಸದಾಚಾರ, ಪರಸ್ಪರ ಪ್ರೇಮ, ಸಹಾನುಭೂತಿ, ಸಹಕಾರ, ಸದುದ್ಯೋಗಗಳು. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸಿರಿ" ಎಂದು ಗುರು ನಾನಕರು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಅದರಂತೆ ಆಚರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರಿಂದ ಅಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಶೀಖಧರ್ಮವು ಬೆಳೆಯಿತು.

ಶೌರ್ಯೋಪಾಸನೆ:— ಗುರು ನಾನಕರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೀಖಧರ್ಮವು ಎಷ್ಟೇ ಹೆಚ್ಚಾದರೂ ಶೀಖರು ಈಗ ಅರ್ಧಕೋಟಿಗೆ ಮಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಶೀಖರ ವಸತಿಯೆಲ್ಲ ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ವಾಯವ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. ಅದೆಲ್ಲ ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಂದ ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಮುಸಲ್ಮಾನರಿಗೆ ತಮ್ಮ ಖಲೀಫರ ವಚನದಷ್ಟು ಮಹತ್ತ್ವವು ನಾನಕರ ಪಂಥದಲ್ಲಿ ಕಾಣಲಿಲ್ಲ. ಬಾಬರಶಹನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಗುರು ನಾನಕರೇ ತುರಂಗವಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕಾಯಿತು; ಆದರೆ ಬಾಬರನು ಗುರುನಾನಕರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು, ಅವರನ್ನು ಬಂಧಮುಕ್ತಮಾಡಿದನು. ಮುಂದೆ ಮಾತ್ರ ಶೀಖರಿಗೆ ಹಿಂಸೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಅದರಿಂದ ಅವರು ಶೌರ್ಯೋಪಾಸನೆಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು. ಕ್ಷತ್ರಿಯರಂತೆ ಯುದ್ಧಕಲೆಯಲ್ಲಿ ಬಲ್ಲಿದರಾದರು.

ಬಾಬರನಿಂದ ಮುಂದೆ ಇಬ್ಬರು ಮೂವರು ಬಾದಶಹರು ಪರಧರ್ಮ ಸಹಿಷ್ಣುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಅವರ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೀಖರು ಸುಖವಾಗಿ ಇದ್ದರು; ಗುರು ಅಂಗದನು ನಾನಕರ ವಚನಗಳನ್ನೂ ಉಪದೇಶಗಳನ್ನೂ ಶೇಖರಿಸಿ, **'ಗ್ರಂಥಸಾಹೆಬ'** ಎಂಬ ಪವಿತ್ರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಿದನು. ಅಮರದಾಸ, ರಾಮದಾಸ ಎಂಬ ಗುರುಗಳು ಅಕಬರ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪ್ರೀತಿ-ಗೌರವಗಳನ್ನು ಗಳಿಸಿ, ಅಮೃತಸರವನ್ನು ಪವಿತ್ರಯಾತ್ರಾಕ್ಷೇತ್ರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡರು; ಆದರೆ ಮುಂದೆ ಎಂದರೆ ಜಹಾಂಗೀರನ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಶೀಖರಿಗೆ

ಕಷ್ಟದ ಕಾಲವು ಬಂದಿತು. ಜಹಾಂಗೀರನ ಮಗ ಖುಸ್ರುವು ತಂದೆಯ ವಿರುದ್ಧ ದಂಗೆ ಎಬ್ಬಿಸಿ ಪಂಜಾಬಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಗುರು ಅರ್ಜುನನು ಆತನಿಗೆ ನೆರವಾದುದರಿಂದ ಜಹಾಂಗೀರನು ಆ ಶೀಖ ಗುರುವನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿರಿಸಿದನು. ಅರ್ಜುನನ ತರುವಾಯ ಗುರುಪೀಠಕ್ಕೆ ಬಂದ ಹರಗೋವಿಂದನನ್ನೂ ಜಹಾಂಗೀರನು ಕಾರಾಗೃಹದಲ್ಲಿರಿಸಿ ಹಿಂಸಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಶೀಖರು ಸುಸಜ್ಜಿತರಾದ ಸೈನಿಕರಾಗಬೇಕಾಯಿತು. ಅವರು ಸಮರ್ಥರಾಗುವಷ್ಟಕ್ಕೇ ಔರಂಗಜೇಬನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ವಿಶಾಲ ಮನೋಭಾವದ ದಾರಾನನ್ನೇ ದಿಲ್ಲಿ ಸಿಂಹಾಸನದಲ್ಲಿ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕೆಂದು ಶೀಖರು ಹವಣಿಸಿದ್ದನ್ನು ಅವನು ಮರೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಸಂಕಟ ಪರಂಪರೆ:— ಔರಂಗಜೇಬನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಗುರು ತೇಜಸಿಂಗನು ಶೀಖರ ಒಂಬತ್ತನೆಯ ಗುರುವಾಗಿದ್ದನು. ಈ ಬಾದಶಹನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಹಿಂದುಗಳ ಹಿಂಸೆಯು ಶೀಖರ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಕೆರಳಿಸಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಶೀಖ-ಧರ್ಮವು ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿಯ ಸುಧಾರಕಪಂಥದಂತೆಯೇ ಇದೆ. ಗುರು **ತೇಜಸಿಂಗ, ಶೀಖ** ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿ ಸಮಯವನ್ನು ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಬಾದಶಹನಿಗೆ ಶೀಖರ ಈ ಏರಾಟ ತಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ಅವನು ತೇಜಬಹಾದ್ದೂರನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನಲ್ಲದೆ, ಆತನ ಹೆಣ ಕೂಡ ಶೀಖರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಬಲವಾದ ಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಕಾವಲಿನಲ್ಲಿಟ್ಟನು! ಆದರೆ, ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶೀಖರು ತುಂಬ ಸಾಹಸದಿಂದ ಆ ಹೆಣವನ್ನು ತಕ್ಕೊಂಡುಹೋದರು.

ಗುರು ಗೋವಿಂದ ಸಿಂಹ:— ತರುವಾಯ ಗುರು ತೇಜಸಿಂಗರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಗುರು ಗೋವಿಂದಸಿಂಹರು ಶೀಖರ ೧೦ನೆಯ ಗುರುಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಬಂದರು. ಅವರು ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗಾದ ಶೀಖರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಕಣ್ತೆರೆದು ನೋಡಿದರು! ಶೀಖರು ಬಾಳಿ ಬೆಳೆಯಬೇಕಾದರೆ, ಕ್ಷಾತ್ರಧರ್ಮವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸದೆ ಗತ್ಯಂತರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಗುರು ಗೋವಿಂದಸಿಂಹರು ನಿಶ್ಚಯಿಸಿದರು.

ಅಲ್ಲಿಯ ವರೆಗೆ ಶೀಖರು ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಕ್ಷತ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದರೂ, ವೇಷ-ಭೂಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಸೌಮ್ಯರೇ ಆಗಿದ್ದರು. ಆದದರಿಂದ, ಗುರುಗೋವಿಂದರು ಶೀಖರ ಹೊರವೇಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕ್ಷಾತ್ರವೃತ್ತಿಯ ಚಿಹ್ನಗಳನ್ನೇ ಏರ್ಪಡಿಸಿದರು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕಚ್ಛ (ವೀರಗಚ್ಚೆ), ಕಂಗನ್ (ಕಬ್ಬಿಣದ ಬಳೆ), ಕಿರಪಾಣಿ (ಖಡ್ಗ, ಕೃಪಾಣ) ಕೇಶ (ಕೂದಲು, ಜಟಾ,) ಕಂಗವಾ (ಹಣಿಗೆ, ಬಾಚಣಿಕೆ) **ಈ ಪಂಚ 'ಕ' ಕಾರ**ಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಶೀಖರು 'ಸಿಂಹ'ಗಳಾದರು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಎಲ್ಲರ ಹೆಸರಿನ ಮುಂದೆ 'ಸಿಂಗ' ಎಂದು ಜೋಡಿಸಹತ್ತಿದರು.

ಶೀಖರ ಸಂಹಾರ:—ಇಷ್ಟಾದ ಮೇಲೆ ಗುರು **ಗೋವಿಂದಸಿಂಹರು,** ಸಣ್ಣ ದೊಂದು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿಕೊಂಡು ಔರಂಗಜೇಬನ ವಿರುದ್ಧ ಬಂಡಾಯ ವನ್ನೇ ಎಬ್ಬಿಸಿದರು. ಔರಂಗಜೇಬನು ದಂಡೆತ್ತಿಹೋದನು. ಶೀಖರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸಹತ್ತಿದನು. ಗುರು ಗೋವಿಂದಸಿಂಹರಂತೂ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೊಳಗಾದರು. 'ಶೀಖರ ಪವಿತ್ರ ಗ್ರಂಥವಾದ ಗ್ರಂಥಸಾಹೆಬ ಇರುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇರುವ ವರೆಗೆ ನಾನಿದ್ದೇ ಇರುತ್ತೇನೆ' ಎನ್ನುತ್ತ ಗೋದಾವರೀ ನದೀತೀರದಲ್ಲಿ ಅವರು ಪ್ರಾಣಬಿಟ್ಟರು! ಅಲ್ಲಿಗೇ ಅವರ ಗುರುಪರಂಪರೆ ನಿಂತಿತು; ಆದರೆ ಶೀಖ ಜನಾಂಗವು ಉಳಿಯಿತು. ಮುಂದೆ ರಣಜಿತಸಿಂಗ ಮೊದಲಾದ ಶೀಖ ಅರಸರು ಆಳಿದರು. ಇಂದಿಗೂ ಶೀಖರು ತಮ್ಮ ಪಂಥವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು, ಭಾರತಕ್ಕೆ ಯಶಸ್ಸನ್ನು ತರುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ತೆರವಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗ್ಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ತುಂಬಿ ಬರೆಯಿರಿ:—

(ಅ) ಕ್ರಿ. ಶ.......ರಲ್ಲಿ ನಾನಕರು ಹುಟ್ಟಿದರು.

(ಆ) ......ನೆಂಬವನು ಇವರ ನಂಬುಗೆಯ ......ನು.

(ಇ) ಇವರು......ದಲ್ಲಿಯೇ ......ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ನಿಂತರು.

(ಈ) ಇವರು ಕ್ರಿ. ಶ......ರಲ್ಲಿ ದೇಹವಿಟ್ಟರು.

(ಉ) ಶೀಖರ ಧರ್ಮಗ್ರಂಥದ ಹೆಸರು......ಅದು ಗುರು......ರ ವಚನ ಗಳ ಸಂಗ್ರಹವು.

(ಊ) ಶೀಖರ ಕ್ಷಾತ್ರವೃತ್ತಿಯ ಚಿಹ್ನಗಳು:—೧......೨......೩...... ೪......೫......

೨. ಗುರು ನಾನಕರಲ್ಲಿ ನೀವು ಕಂಡ ವಿಶೇಷ ಗುಣಗಳು ಯಾವವು?

೩. ಮೊಗಲರಿಂದ ಚಿತ್ರಹಿಂಸೆಗೆ ಒಳಗಾದ ಶೀಖರ ಗುರುಗಳು ಯಾರು?

---

೧೫. ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನಗಳು

ಧರ್ಮಭೂಮಿ:— ಮನುಷ್ಯನಿಗೆ ಈ ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಸುಖವು ದೊರೆಯಬೇಕಾದರೆ, ದೇವ-ಧರ್ಮಗಳು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಎಲ್ಲ ಜನಾಂಗಗಳೂ ಒಪ್ಪುತ್ತವೆ. ದೇವರಿಂದಲೇ ಈ ಸೃಷ್ಟಿ ಹುಟ್ಟಿದೆ, ಮುಂದೆ ಆತನಲ್ಲಿಯೇ ಅಡಗುತ್ತಿದೆ. ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಯನ್ನು ಸಾರಬೇಕಾದರೆ ಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ತಾವು ಶುದ್ಧ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯುಳ್ಳವರಾಗಿ, ಅತ್ಯುನ್ನತವಾದ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸಿದ ಅನೇಕ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನ-ಕಾರರು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು.

ತುಳಸೀದಾಸರು:— ಪಠಾಣ ಮತ್ತು ಮೊಗಲ ಅರಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮದ ಹೋರಾಟವೆಲ್ಲ ಬಹುಶಃ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯೇ ನಡೆಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಭಕ್ತಿಪಂಥ ತುಂಬ ಪ್ರಚಾರಕ್ಕೆ ಬಂತು. ಅಕಬರ ಬಾದಶಹನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯ ಅನೇಕ ಜನ ಆಸ್ಥಾನ ಪಂಡಿತರಿದ್ದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ಹಸ್ತಿನಾಪುರದ ಆತ್ಮಾರಾಮರೊಬ್ಬರು. ಅವರೇ ತುಳಸೀದಾಸರ ತಂದೆ. ತಂದೆಯ ಬಳಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಭ್ಯಾಸಮಾಡಿ ತುಳಸೀದಾಸರು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪಂಡಿತರಾದರು.

ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತಮಾನಸ:— ತುಳಸೀದಾಸರು ವಿದ್ವಾಂಸರು, ಕವಿಗಳು. ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತ್ರೆಯನ್ನೇ 'ಶ್ರೀರಾಮಚರಿತ ಮಾನಸ' ಎಂದು ಹಿಂದಿಯಲ್ಲಿ ರಾಮಾಯಣವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅದೇ ತುಳಸೀರಾಮಾಯಣ. ಅದು ಒಳ್ಳೇ ಸರಸವಾದ ಭಕ್ತಿಕಾವ್ಯ. ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಈಗಲೂ ಅದನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಓದುತ್ತಾರೆ. ತುಳಸೀದಾಸರನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಗಳ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮೀರಾಬಾಯಿ:— ಮೀರಾಬಾಯಿ ಉತ್ತರಭಾರತದ ರಜಪೂತ ವಂಶದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದಳು. ಈಕೆಯ ತಂದೆಯು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ನಿಜವಾದ ಭಕ್ತ. ಅದೇ ಭಕ್ತಿಯು ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮನೆಮಾಡಿತ್ತು! ನಿತ್ಯವೂ ಹಾಡಿ ಕುಣಿದು ದೇವನಿಗೆ ತನ್ನ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು. ಕೊನೆಕೊನೆಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಹೊರತು ಜಗತ್ತೇ ಆಕೆಗೆ ಶೂನ್ಯವೆನಿಸಿತು.

ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಮದುವೆಯಾದ ಮೇಲೆ:— ಆಕೆಯನ್ನು ರಾಣಾ ಕುಂಭಸಿಂಗನಿಗೆ ಮದುವೆಮಾಡಿ ಕೊಟ್ಟರು. ಆಕೆಗೆ ಹಗಲಿರುಳೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತಿ. ಗಂಡಹೆಂಡಿರಿಗೆ ಕೂಡ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ. ರಾಣಾ ಬೇಸರುಗೊಂಡನು. ಆಕೆಗೆ ವಿಷಕುಡಿದು ಪ್ರಾಣಬಿಡಲು ಹೇಳಿದನು. ವಿಷದ ಪರಿಣಾಮ ಏನೂ

ಆಗಲಿಲ್ಲ. ಆ ಮೇಲೆ ಜಲಸಮಾಧಿಯ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ನದಿಯ ತೆರೆಗಳು ಆಕೆಯನ್ನು ದಂಡೆಗೆ ತಂದು ಚೆಲ್ಲಿದುವು.

ಶ್ರೀ ಮೀರಾಬಾಯಿಯವರು

ಮಹಾಸಾಧ್ವಿ ಮೀರಾಬಾಯಿ:— ಆ ಮೇಲೆ ಆಕೆಯು ವೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ರೂಪಗೋಸಾವಿ ಸಾಧುಗಳ ಶಿಷ್ಯಳಾದಳು. ಆ ಗೋಸಾವಿಗಳ ಆಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೀರಾಬಾಯಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತಿಪರವಾದ ಪದ-ಪದ್ಯಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಸುಸ್ವರದಿಂದ ಹಾಡುತ್ತ ಮೈಮರೆಯುವಳು. 'ಮಹಾಸಾಧ್ವಿ ಮೀರಾಬಾಯಿ' ಯೆಂದು ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಆಕೆಯ ಕೀರ್ತಿ ಹಬ್ಬಿತು.

ಪತಿಗೆ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ:— ಪತ್ನಿಯ ಕೀರ್ತಿಯನ್ನು ರಾಣಾನು ಕೇಳಿದನು. ಇಂತಹ ಸಾಧ್ವಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟೆನಲ್ಲಾ! ಎಂದು ಅವನಿಗೆ ಬಹಳ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪವಾಯಿತು. ರಾಜಮರ್ಯಾದೆಯಿಂದ ಆಕೆಯನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಗೆ ಕರೆತಂದನು. ತಾನೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಭಕ್ತನಾದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮೀರಾಬಾಯಿಯು ಮನೋಹರವಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಮೀರಾಕೇ ಪ್ರಭು ಗಿರಿಧರ ನಾಗರ' ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆಯು ಇರುವುದು.

ಚೈತನ್ಯರು:— ಚೈತನ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೪೮೫ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಜಗನ್ನಾಥನ ಆರಾಧಕರಿವರು. ಬಂಗಾಲ ಒಡಿಸಾಗಳಲ್ಲಿ ಇವರು ವೈಷ್ಣವಧರ್ಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅನೇಕ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿತೋರಿಸಿದರು. ಅದರಿಂದ ಭಕ್ತರು ಇವರನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅವತಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು.

ಚೈತನ್ಯಪಂಥ:— ಚೈತನ್ಯರು ವಿದ್ವಾಂಸರು; ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು. ಇವರ ನಡೆನುಡಿಗಳು ಭಕ್ತರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತಿದ್ದುವು. ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತಿಯೇ ಈ ಪಂಥದ ಮುಖ್ಯತತ್ತ್ವ. ಈ ಪಂಥದವರಿಗೆ ಜಾತಿಭೇದವಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನನ್ನು

ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅಧಿಕಾರವಿದೆ. ಭಕ್ತಿಯೊಂದೇ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ.

ಪಂಥದ ಪರಿಣಾಮ:— ಈ ಪಂಥದ ಉದಾರ ಮತ್ತು ಸುಲಭವಾದ ತತ್ತ್ವಗಳೂ ಆಚಾರ-ವಿಚಾರಗಳೂ ಬಹುಜನರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚುಗೆಯಾದುವು. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಜಾತಿಯವರೂ ಇದರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದರು. ಬಂಗಾಲ ಓಡಿಸಾಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇವಾಲಯಗಳ ಸುತ್ತಲೂ ಈ ಜನರ ವಸತಿಯಿದೆ. ಶ್ರೀಚೈತನ್ಯರು ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೫೩೩ರಲ್ಲಿ ದೇಹವನ್ನಿಟ್ಟರು.

ಆಳ್ವಾರರು ಯಾರು?— ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಂತರು ವೈಷ್ಣವಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದಂತೆ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವು ಸಂತರು ಅದನ್ನು ಹಬ್ಬಿಸಿದರು. ಅವರಿಗೆ 'ಆಳ್ವಾರರು' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಆಳ್ವಾರ್ ಎಂದರೆ ಭಕ್ತಿಸಾಗರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದವರು ಅಥವಾ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇವರು ಒಟ್ಟು ಹನ್ನೆರಡು ಜನರಾದರು. ಹುಟ್ಟಿನಿಂದ ಇವರೆಲ್ಲ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕುಲದವರು. ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮೇಲೆ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರೂ ಆಳ್ವಾರರೇ. ಅಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವೂ ಆತನ ದಶಾವತಾರಗಳೂ ಇವರ ಆರಾಧ್ಯ ದೇವತೆಗಳು; ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಾಹನ-ಆಯುಧ-ಪರಿವಾರಗಳೇ ಆಳ್ವಾರರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದರಂತೆ. ಇವರೆಲ್ಲ ೭ರಿಂದ ೯ನೆಯ ಶತಮಾನದೊಳಗಾಗಿ ಆಗಿಹೋಗಿರಬೇಕು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪೆರಿಯಾಳ್ವಾರ, ಶ್ರೀರಂಗನಾಯಕಿ, ತಿರುಪ್ಪನಾಳ್ವಾರರ ಚರಿತ್ರೆಗಳು ಹೆಸರಾಗಿವೆ.

ಶ್ರೀ ಆಳ್ವಾರರು

ಪೆರಿ ಆಳ್ವಾರ:— ಪೆರಿ ಆಳ್ವಾರ್ ಎಂದರೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಆಚಾರ್ಯ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಇವರನ್ನೇ ವಿಷ್ಣುಚಿತ್ತರೆಂದೂ ಹೇಳುವರು. ಮದ್ರಾಸ ಪ್ರಾಂತದ ತಿನ್ನವೆಲ್ಲಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ವಿಲ್ಲಿಪುತ್ತೂರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಇವರ ಜನ್ಮವಾಯಿತು. ಎಳತನದಲ್ಲಿಯೂ ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಪರಮ ಭಕ್ತಿ. ಆತನ ಪೂಜೆಗೆಂದು ಶಾಂತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕುಟೀರವನ್ನು

ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡಿದ್ದರು; ಅಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೂ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಸಿಂಗರಿಸಿ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ಒಮ್ಮೆ ದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಮಧುರೆಯಲ್ಲಿಯ ವಿದ್ವಾಂಸರ ಪರಿಷತ್ತಿಗೆ ಹೋದರು; ಅಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ವಾದದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ವೈಷ್ಣವ ಧ್ವಜವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದರು. 'ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಭಜಿಸುತ್ತಿರುವುದೇ ಭವಪಾಶದಿಂದ ಪಾರಾಗುವ ಸುಲಭಮಾರ್ಗ' ಎಂಬುದೇ ಇವರ ಉಪದೇಶದ ಸಾರ.

ಶ್ರೀ ರಂಗನಾಯಕಿಯರು

ಶ್ರೀ ಆಂಡಾಳ್ (ಶ್ರೀರಂಗನಾಯಕಿ):—ಒಮ್ಮೆ ವಿಷ್ಣುಚಿತ್ತರು ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆಂದು ಹೂವುಗಳನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಆಗ ಉದ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೂಸಿನ ಅಳುದನಿ ಕೇಳಿಸಿತು. ಕೂಡಲೆ ಹೋಗಿ ಎತ್ತಿಕೊಂಡರು. ಅದೊಂದು ಮುದ್ದಾದ ಹೆಣ್ಣು ಕೂಸು. ಹಾಗೆಯೇ ತಂದು ದೇವರ ಮುಂದೆ ಮಲಗಿಸಿದರು; ದೇವರ ಆದೇಶದಂತೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕೋದಯಿ—ಎಂದರೆ ಕುಸುಮ ಕೋಮಲೆ—ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ಇದೇ ಹೆಣ್ಣು ಕೂಸೇ ಮುಂದೆ ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತೆಯಾದಳು; ಶ್ರೀ ಆಂಡಾಳ್ ಅಥವಾ ಶ್ರೀರಂಗನಾಯಕಿ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದಳು.

ಶ್ರೀ ಆಂಡಾಳಳ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿ ಅಪಾರವಾಗಿತ್ತು. ಇಷ್ಟದೇವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೃದಯಂಗಮವಾದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದಳು. ದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಶ್ರೀರಂಗ-ಶ್ರೀರಂಗನಾಯಕಿಯರ ಮದುವೆಯ ಮಹೋತ್ಸವ ನಡೆಯಿತು. ಮಂಗಲವಾದ್ಯಗಳು ಭೋರ್ಗರೆಯುತ್ತಿದ್ದುವು. ಶ್ರೀರಂಗನಾಯಕಿ ವಿಷ್ಣುಮಂದಿರದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಟ್ಟಳು. ಆಗ ಝುಗ್ಗನೆ ದಿವ್ಯಪ್ರಭೆ ಮಂದಿರದ ತುಂಬ ಹರಡಿತು. ರಂಗನಾಯಕಿಯೂ ತೇಜೋರೂಪದಿಂದಲೇ ಆ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಬೆರೆತುಹೋದಳು.

ತಿರುಪ್ಪನಾಳ್ವಾರ:—ತಿರುಪ್ಪನಾಳ್ವಾರರು ಹುಟ್ಟಿದುದು ಹರಿಜನರಲ್ಲಿ. ಇವರ ತಂದೆ ಗಾನವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ನಿಪುಣ. ಮಗನೂ ಅದನ್ನೇ ಕಲಿತ, ದೇವರ ನಾಮದ ಹೊರತು ಇವನು ಬೇರೆಯೇನನ್ನೂ ಹಾಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಮುಂದೆ ಈ ಹುಡುಗನಿಗೆ ಶ್ರೀರಂಗದೇವರನ್ನು ಕಾಣುವ ಇಚ್ಛೆಯಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋದನು. ಆದರೆ ಇವನನ್ನು ಒಳಗೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಈತ ಹಾಗೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಕಾವೇರಿಯ ದಕ್ಷಿಣದ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಗುಡಿಸಲನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಂಡನು; ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀರಂಗನ ಭಜನೆ ಮಾಡಹತ್ತಿದನು. ಎಂದಾದರೂ ದೇವರ ಉತ್ಸವ ಹೊರಟರೆ, ದೂರದಿಂದಲೇ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ನೋಡಿ ಆನಂದಪಡುತ್ತಿದ್ದನು.

ಶ್ರೀ ತಿರುಪ್ಪನಾಳ್ವಾರರು

ಒಮ್ಮೆ ದೇವರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ, ಸಾರಂಗಮಾಮುನಿ ಈತನನ್ನು ಹೆಗಲ ಮೇಲೆ ಹತ್ತಿಸಿಕೊಂಡು ದೇವಾಲಯದೊಳಗೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಈತನಿಗೆ 'ಮುನಿವಾಹನ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಮುನಿವಾಹನರು ಭಕ್ತಿಪರವಶತೆಯಿಂದ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಹಾಡಹತ್ತಿದರು. ಈ ಅದ್ಭುತವನ್ನು ನೋಡಲು ಜನರು ಕಿಕ್ಕಿರಿದು ಕೂಡಿದರು. ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ಹಾಗೆಯೇ ತಿರುಪ್ಪನ ದೇಹದಿಂದ ದಿವ್ಯಜ್ಯೋತಿಯೊಂದು ಹೊರಟಿತು; ದೇವನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಕೂಡಿಹೋಯಿತು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಅವರನ್ನು ತಿರುಪ್ಪನಾಳ್ವಾರ ಎಂದು ಕರೆಯತೊಡಗಿದರು.

ಕರ್ನಾಟಕ

ಬಸವೇಶ್ವರರು:— ಕನ್ನಡನಾಡು ಧರ್ಮಗಳ ದಿವ್ಯಸ್ಥಾನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಯಾವುದೇ ಧರ್ಮತತ್ತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ತಂತ್ರದ ಬೆನ್ನು ಹತ್ತಿದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ಕ್ರಾಂತಿಯೇಳುವುದು. ಬೌದ್ಧ-ಜೈನಮತಗಳು ಹೀಗೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದುವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಹನ್ನೆರಡನೆಯ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿಯೂ ವೈದಿಕಧರ್ಮದ ಕರ್ಮಠತನವು ಬೆಳೆಯಿತು. ಅದಕ್ಕೆ ಇದಿರಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರು ವೀರಶೈವಮತದ ಪುನರುದ್ಧಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರು.

ಬಸವೇಶ್ವರರ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯಗಳು:— ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನದ ಮಹತ್ತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ, ಅವರ ಶ್ರೇಷ್ಠತೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು.

ವಚನ ವಾಙ್ಮಯ:—ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನಿರಕ್ಷರಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಆದರೆ ಕಲಿತವರಿಗೂ ಕಲಿಯದವರಿಗೂ ಕೂಡಿಯೇ ಬೇಕು ದೇವ-ಧರ್ಮಗಳು! ಅಶಿಕ್ಷಿತರಿಗೆ ಅವು ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ? ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ, ಅವರು ಅಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವರು. ಅಂತಹ ಬಹುಜನರುಳ್ಳ ಸಮಾಜವು ತಲೆಯೆತ್ತಲಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಸವೇಶ್ವರರು ತಮ್ಮ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ತಿಳಿಗನ್ನಡದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಿದರು. ಇದರಿಂದ, ಶಾಸ್ತ್ರರಚನೆಗೆ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ಕನ್ನಡ ಶಬ್ದಭಾಂಡಾರವೂ ಇದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿದ ಶಿವಶರಣರೂ, **ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ** ಮೊದಲಾದ ಶಿವಶರಣೆಯರೂ ವಚನರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ತಮ್ಮ ಅನುಭವದ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ಬಸವಣ್ಣನವರ ವಚನ ವಾಙ್ಮಯವೇ ಅವರು ಮಾಡಿರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ. "ತಂದೆ ನೀನು, ತಾಯಿ ನೀನು, ಬಂಧು ನೀನು, ಬಳಗ ನೀನು; ಎನಗೆ ನೀನಲ್ಲದೆ ಮತ್ತಾರು ಇಲ್ಲವಯ್ಯಾ" ಎಂಬ ವಚನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದ ನುಡಿ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಇದರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಅನನ್ಯಶರಣಾಗತಿಯ ತತ್ತ್ವವಿದೆ.

ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರು

ಅನುಭವಮಂಟಪ:—ಬಸವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಲೋಕಕಲ್ಯಾಣವೇ ಮುಖ್ಯ. ತಮ್ಮದೇ ಸರಿ ಎಂಬ ಹಟವಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಶರಣ-ಶರಣೆಯರೆಲ್ಲ ಕೂಡಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಅನುಭವಮಂಟಪವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಶ್ರೀ-ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳು ಅದರ ಹಿರಿಯರು. ಅವರ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿಯೇ ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೊಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಚರ್ಚೆಮಾಡಿ, ತಕ್ಕ ವಚನಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿದರು.

ಧರ್ಮಸುಧಾರಣೆ:—ಬಸವೇಶ್ವರರು ವೀರಶೈವಧರ್ಮದ ಗುರು, ಲಿಂಗ, ಜಂಗಮ ಮೊದಲಾದ ಅಷ್ಟಾವರಣಗಳಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟೋ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರದು ಷಟ್‌ಸ್ಥಳದ ವೇದಾಂತಮಾರ್ಗ.

ಹರಿಜನೋದ್ಧಾರ:—ವೀರಶೈವ ಧರ್ಮದ ಮುಖ್ಯಚಿಹ್ನವೆಂದರೆ ಇಷ್ಟಲಿಂಗ. ಆ ದೀಕ್ಷೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಹೊಲೆತನವಾಗಲಿ ಕೀಳು-ಮೇಲುಗಳಾಗಲಿ

ಮಾಯವಾಗುವುವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. "ವಿಪ್ರ ಮೊದಲು ಅಂತ್ಯಜ ಕಡೆಯಾಗಿ ಲಿಂಗಧಾರಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಒಂದೇಯೆಂಬೆ" ಈ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ಅವರ ಮಾನವಸಮಾನತೆಯ ತತ್ತ್ವವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಇದೇ ಕಾರಣ ದಿಂದಲೇ ಮಾದರ ಹರಳಯ್ಯ, ನುಲಿಯ ಚೆನ್ನಯ್ಯ, ಘೋರ ಕಕ್ಕಯ್ಯ ಮೊದ ಲಾದವರು, ಎಲ್ಲರೊಡನೆ ಸರಿಸಮಾನರಾಗಿ ಬಾಳಿದರು. ಇಲ್ಲಿಂದಲೇ ಹರಿ-ಜನೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು.

ಜಾತೀಯತಾ ನಿವಾರಣೆ:— ಈಗ ಜಾತೀಯತೆಯಿಂದ ಭಾರತವು ಹಾಳಾ ಗುತ್ತಿರುವಂತೆ, ಆಗಲೂ ಇದರಿಂದ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆ ನಡೆದಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ಬಸವೇಶ್ವರರು ಕಿತ್ತೊಗೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದರು. ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಜಾತಿಯೆಂದರೆ ಕುಲಕಸಬಿನಿಂದಾದುದು. "ಕಾಸಿ ಕಮ್ಮರನಾದ, ಬೀಸಿ ಮಡಿವಳನಾದ, ಹಾಸನಿಕ್ಕಿ ಸಾಲಿಗನಾದ, ಕುಲವೇನೋ ಅವಂದಿರ ಕುಲವೇನೋ!" ಅದರಂತೆ ತಮ್ಮ ಅನುಯಾಯಿಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಕಸಬಿನವರನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡು ಜಾತೀಯತೆಯ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿದರು.

ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸ:— ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಮಾತಿಗೇ ಮಹತ್ತ್ವ ಬಂದಿದೆ; ಕೃತಿಗಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸ್ಥಿತಿ ಆಗಲೂ ಇತ್ತು. 'ಅದರಿಂದ ಕಾಯಕವೇ ಕೈಲಾಸವಯ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿದರು; ದುಡಿತಕ್ಕೆ ದೊಡ್ಡಿತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಬುದ್ಧಿಬಲದ ಮಾತು ಹಾಗಿರಲಿ, ಹಿರಿಯರ ಆಸ್ತಿಯನ್ನು ಅವ ಲಂಬಿಸುವುದು ಕೂಡ ಪಾಪವೆಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಧರ್ಮದ ಮರ್ಮ:— ಧರ್ಮವೆಂದರೆ ಯಾವುದರಿಂದ ಮಾನವನ ಉತ್ತ ರೋತ್ತರ ಏಳ್ಗೆಯಾಗುವುದೋ ಅದು. ಆ ಮರ್ಮ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಯಲೆಂದು 'ಕೊಲ್ಲದಿಪ್ಪುದೆ ಧರ್ಮ' ಎಂದು ವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದರು. ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಬಿರುಸು ಮಾತನ್ನಾಡಿದರೆ, ಅವರ ಮನಸ್ಸು ನೋಯಿಸಿದರೆ, ಮನೆಮುರುಕ ತನದ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅದು ಕೂಡ ಕೊಲೆಯೇ ಎಂದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆಯೆ ಧರ್ಮದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರ್ಮಠತನವನ್ನು ತೋರಬಾರದು, ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಯಾಗುವುದು, ಎಂದು ಹಲವು ವಚನಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಅಲ್ಲಮಪ್ರಭುಗಳೂ ಚೆನ್ನಬಸವಣ್ಣ ನವರೂ, ಅಕ್ಕಮಹಾದೇವಿ, ಮುಕ್ತಾಯಕ್ಕ ಮೊದಲಾದವರೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ವಚನಗಳಲ್ಲಿ ದಿವ್ಯತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಇಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಚನಕಾವ್ಯ ಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ, ಇವರು ಕನ್ನಡಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೆ ಅಮೂಲ್ಯ ಕಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಸಲಿಸಿರುವರು.

ಶ್ರೀಮನ್ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು:—ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರೂ ಅಚ್ಚ ಕನ್ನಡಿಗರೇ. ಇವರನ್ನು ಶ್ರೀಹನುಮಂತ ದೇವರ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಉಡುಪಿಯ ನೆರೆಯ ಪಾಜಕ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ ಬಾಳಿ ಬೆಳೆದು ತತ್ತ್ವದ ಪ್ರಸಾರ ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದೆ. ಇವರು ದ್ವೈತಮತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದರು.

ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು

ಉಜ್ವಲವಾದ ಮೇಧಾಶಕ್ತಿ:—ಶ್ರೀ ಆಚಾರ್ಯರು ಅತ್ಯಂತ ಮೇಧಾವಿಗಳು. ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಳವಾದ ಅಭ್ಯಾಸಿಗಳು. ಎಲ್ಲ ಆಚಾರ್ಯರಂತೆ ಪ್ರಸ್ಥಾನತ್ರಯಿ (ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಭಗವದ್ಗೀತೆ, ಉಪನಿಷತ್ತು)ಗಳಿಗೆ ದ್ವೈತ ಪರವಾಗಿ ಟೀಕೆಗಳನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಇವಲ್ಲದೆ ಮತ್ತೆ ೩೭ ಉದ್ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನೂ ಬರೆದು, ತಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವೈಷ್ಣವ ಮತತತ್ತ್ವ:—ಶ್ರೀಆಚಾರ್ಯರು ವೈಷ್ಣವಮತಸ್ಥಾಪಕರು. ವಿಷ್ಣು-ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬುದೇ ಇವರ ಹೇಳಿಕೆಯ ಸಾರ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಪರಮಾತ್ಮ. ಮಾನವನಲ್ಲಿರುವುದು ಜೀವಾತ್ಮ. ಜೀವಾತ್ಮನು ಭಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವನು; ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವನು— ಇವೇ ಮುಂತಾದುವು ವೈಷ್ಣವಮತದ ತತ್ತ್ವಗಳು. ಈ ಮತದಲ್ಲಿ ಪರ-ಮಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಜೀವಾತ್ಮಗಳು ಎರಡು ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ದ್ವೈತಮತವೆಂದೂ, ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ಸ್ಥಾಪಿತವಾದುದರಿಂದ ಮಾಧ್ವಮತ ಎಂದೂ ವೈಷ್ಣವಮತಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ.

ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪಂಥ:— ಈ ವೈಷ್ಣವ ಭಕ್ತಿಪಂಥದ ಪ್ರಭಾವವು ಇಡಿಯ ಭಾರತವನ್ನೇ ವ್ಯಾಪಿಸಿತು. ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ದಾಸಪಂಥದವರು ಈ ಮತವನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪುರಂದರದಾಸ, ಕನಕದಾಸ, ವಿಜಯದಾಸ ಮುಂತಾದವರನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಭಕ್ತಿಯೇ ಏಕೆ?— ಶ್ರೀಆಚಾರ್ಯರ ವೈಷ್ಣವಪಂಥದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ. ಶಂಕರಾಚಾರ್ಯರು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದರು.

ಭಗವಂತನ ಆರಾಧನೆಗೆ ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ಕರ್ಮ ಎಂದು ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಿವೆ. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗವು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಠತನವಾಗಲಿ, ತಾಂತ್ರಿಕ ಆಚಾರಗಳಾಗಲಿ ತಲೆಯೆತ್ತುವ ಸಂಭವವಿದೆ; ಆದರೆ, ಭಕ್ತಿಪಂಥವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸುಲಭವು. ಶ್ರೀಬಸವೇಶ್ವರರು ಕೂಡ 'ಎಲವೋ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನೇ, ಒಮ್ಮೆ ಶರಣೆನ್ನು' ಎಂದು ಭಕ್ತಿಗೇ ಮಹತ್ತ್ವ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತನು ಭಗವಂತನ ಕಡೆಗೆ ಹೋಗಬೇಕಾಗುವುದೆಂದೂ, ಭಕ್ತಿಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನೇ ಭಕ್ತನ ಕಡೆಗೆ ಬರುವನೆಂದೂ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಪುರಂದರದಾಸರು:— ಪುರಂದರದಾಸರ ಮೂಲ ಹೆಸರು ಶ್ರೀನಿವಾಸ ನಾಯಕರು. ಚಿನಿವಾಲರ ಮನೆತನದವರು. ನಾಯಕರು ಔಷಧಕ್ಕೆ ಕೂಡ ಒಂದು ಕಾಸನ್ನೂ ದಾನಧರ್ಮ ಮಾಡಿದವರಲ್ಲ. ಆದರೆ, ಒಳ್ಳೇ ಸದಾಚಾರಿಗಳು.

ಶ್ರೀ ಪುರಂದರದಾಸರು

ಹಣದಾಸೆ ಬಿಟ್ಟ ಹರಿದಾಸರು:— ನಾಯಕರ ಸದಾಚಾರ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಾಯಿತು. ಅವರ ಕೃಪಣತನವನ್ನು ಬಿಡಿಸಲು ದೇವನು ಒಂದು ಲೀಲೆಯನ್ನು ತೋರಿದನು. ಬಡ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಾಗಿ ಬಂದು, ಮಗನ ಮದುವೆಗಾಗಿ ದಾನವನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ನಾಯಕರು 'ಆಗ ಬಾ-ಈಗ ಬಾ' ಎಂದು ಎಡತಾಕಿಸಿ, ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ಒಡಕು ಕಾಸು ಕೊಟ್ಟರು. ಆ ಮೇಲೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ನಾಯಕರ ಹೆಂಡತಿಯ ಹತ್ತಿರ ದಾನವನ್ನು ಬೇಡಿದನು. ಆ ಸಾಧ್ವಿಯ ಹತ್ತಿರ ಹಣವಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗನ ಮದುವೆಯ ಮಾತನ್ನು ಕೇಳಿ ಮನಸ್ಸು ಕರಗಿತು. ಮೂಗಿನೊಳಗಿನ ನತ್ತನ್ನು ಕೊಟ್ಟುಬಿಟ್ಟಳು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ನಾಯಕರಲ್ಲಿಯೇ ಅದನ್ನು ಒತ್ತೆ ಇಡಲುಹೋದನು. ಅವರು ಅದು ತಮ್ಮ ಹೆಂಡತಿಯದೇ ಎಂದು ಗುರುತಿಸಿದರು. ಕೂಡಲೆ ಅದನ್ನು ಪೆಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟು, ಮನೆಗೆ ಬಂದು ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು 'ನತ್ತು ಎಲ್ಲಿ?' ಎಂದು ಕೇಳಿದರು. ಆ ಹೆಣ್ಣು ಮಗಳು ತರುತ್ತೇನೆಂದು ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ಒಳಗೆ ಹೋದಳು. ವಿಷ ಕುಡಿಯುವ ಸಿದ್ಧತೆ ನಡೆಸಿದಳು. ಕುಡಿಯುವುದಕ್ಕೆ ಬಟ್ಟಲನ್ನು ಎತ್ತಿದಾಗ ನತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಿತ್ತು. ಗಂಡನಿಗೆ ತಂದು ತೋರಿಸಿದಳು. ನಾಯಕರು ಗಡಿಬಿಡಿಯಿಂದ ಅಂಗಡಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡುತ್ತಾರೆ.

ನತ್ತು ಅಂಗಡಿಯಲ್ಲಿಲ್ಲ. ಮನೆಗೆ ಬಂದು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನಿಲ್ಲ. ಇದು ಶ್ರೀಹರಿಯದೇ ಆಟವೆಂದು ತಿಳಿದು ನಾಯಕರು ಹಣದಾಸೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹರಿದಾಸರಾದರು.

ನಾಯಕರು ಪುರಂದರದಾಸರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಿಜಯನಗರದ ವ್ಯಾಸರಾಯರಲ್ಲಿಯೇ ಇವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವಾಯಿತು. ಅವರೇ ಈ ಹೆಸರನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಪುರಂದರದಾಸರ ಪದ್ಯಗಳು ಲೌಕಿಕ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಎರಡೂ ವಿಚಾರಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡು ಬಲು ಮನೋಹರವಾಗಿವೆ. ಭಕ್ತಿರಸ ತುಂಬಿ ತುಳುಕುತ್ತದೆ. ಪದ್ಯಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ 'ಪುರಂದರ ವಿಟ್ಠಲ' ಎಂಬ ಮುದ್ರಿಕೆಯಿರುತ್ತದೆ.

ಕನಕದಾಸರು:—ಕನಕದಾಸರು ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಾಡ ಎಂಬ ಹಳ್ಳಿಯವರು. ಜಾತಿಯಿಂದ ತಳವಾರರು. ಆಗಿನ ಅವರ ಹೆಸರು ಕನಕ. ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದುದು ಒಕ್ಕಲುತನ. ಆದರೆ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸದಾಚಾರಿ, ದೇವ-ಭಕ್ತ.

ಕನಕನ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ದೇವರು ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ದಾಸನಾಗಲು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡಲು ಒತ್ತಾಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ದುಡಿದುಣ್ಣುವ ಕನಕನಿಗೆ ಈ ಭಿಕ್ಷಾವೃತ್ತಿ ಸೇರಲಿಲ್ಲ. ಬೇಗನೆ ಅದಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಲಿಲ್ಲ. ಕೊನೆಗೊಮ್ಮೆ ದೇವರು ವಿಚಿತ್ರಲೀಲೆಯನ್ನು ತೋರಿದನು. ಕನಕನಿಗೆ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಯು ಅರಿವಾಯಿತು. ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟು ಕನಕದಾಸನಾದನು.

ಕನಕನ ಕಿಂಡಿ:—ಕನಕನಿಗೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಗುರುಗಳಿಂದ ಉಪದೇಶ ದೊರೆಯಿತು. ಆತನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಬಗೆಗೆ ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದರ್ಶನಕ್ಕೆಂದು ಉಡುಪಿಯ ಮಠಕ್ಕೆ ಹೋದನು. ಆ ಮಠ-ದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ದೇವಾಲಯವನ್ನು ಜಾಗ್ರತಸ್ಥಾನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕನಕದಾಸ ತಳವಾರನಲ್ಲವೇ! ಅದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ದೇವದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಿಡಲಿಲ್ಲ. ಕನಕನಿಗೆ ಬಲು ಕೆಡುಕೆನಿಸಿತು. 'ದೇವಾ ನಿನ್ನ ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಜಾತಿಯ ಜಂಭವೇ', ಎಂದು ಒಂದೆಡೆ ಮರೆಯಾದನು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸ್ತುತಿಸಹತ್ತಿದನು. ದೇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು ಜಾತಿಯಲ್ಲ; ನೀತಿ, ಭಕ್ತಿ. ಕೂಡಲೆ ದೊಡ್ಡ ಸಪ್ಪಳವಾಗಿ, ಕನಕದಾಸನಿದ್ದ ಕಡೆಯ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಿಂಡಿ ಬಿದ್ದಿತು. ಅದರೊಳಗಿಂದ ಆತನಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ದರ್ಶನ ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಈತನು ಮಹಾನುಭಾವನೆಂದು ಎನ್ನಹತ್ತಿದರು. ಆ ಕನಕನ ಕಿಂಡಿ ಈಗಲೂ ಇದೆ.

ಕನಕದಾಸರ ಕೇಶವರಾಯ:— ಕನಕದಾಸರು ಕಾಗಿನೆಲ್ಲಿಗೆ ಬಂದು ಕೇಶವ ದೇವರ ಆರಾಧಕರಾಗಿ ಉಳಿದರು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಭಕ್ತಿಪರವಾದ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೇರಳವಾಗಿ ರಚಿಸಿದರು. 'ಕಾಗಿನೆಲೆಯಾದಿಕೇಶವರಾಯ' ಎಂಬುದು ಇವರ ಮುದ್ರಿಕೆಯು. ಈ ಹಾಡುಗಳು ಸರಸವಾಗಿವೆ. ಇವರು 'ಮೋಹನ ತರಂಗಿಣಿ' ಮೊದಲಾದ ಕಾವ್ಯಗಳನ್ನೂ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ

ಜ್ಞಾನದೇವರು— ಪೈಠಣದ ಬಳಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಪೇಗಾಂವಿ ಎಂಬೂರಲ್ಲಿ ವಿಟ್ಠಲಪಂತ ಎಂಬ ಗೃಹಸ್ಥನಿದ್ದನು. ಈತನು ಅಲ್ಲಿಯ ಕುಲಕರ್ಣಿ. ಈತನ ಹೆಂಡತಿ ರುಕ್ಮಿಣಿಬಾಯಿ. ಇವರ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜ್ಞಾನದೇವರು ಹುಟ್ಟಿದರು.

ಜ್ಞಾನದೇವರು

ಜ್ಞಾನದೇವರ ಯೋಗ್ಯತೆ, ತತ್ತ್ವ:— ಜ್ಞಾನದೇವರು ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು. ದಯಾಪರರು— "ಕೊಡಗಳು ಬೇರೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ನೀರೆಲ್ಲ ಒಂದೇ, ಬಟ್ಟೆಗಳು ಬೇರೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಎಳೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ; ಆಭರಣಗಳು ಬೇರೆಯಾದರೂ ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಬಂಗಾರ ಮಾತ್ರ ಒಂದೇ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವವನು ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ" ಎಂಬುದು ಇವರ ತತ್ತ್ವವಾದ. ಇವರು ಪಾಂಡುರಂಗನ ಭಕ್ತರು.

ಏಕನಾಥರು:— ವಿಜಯನಗರದ ಅರಸರು ಪಾಂಡುರಂಗನ ಮೂರ್ತಿಯನ್ನು ವಿಜಯನಗರಕ್ಕೆ ಒಯ್ದಿದ್ದರಂತೆ. ಅದನ್ನು ಭಾನುದಾಸರೆಂಬವರು ತಿರುಗಿ ಪಂಢರಪುರಕ್ಕೆ ತಂದರಂತೆ. ಅವರ ಮೊಮ್ಮಕ್ಕಳು ಸೂರ್ಯನಾರಾಯಣ. ಇವರ ಮಕ್ಕಳೇ ಏಕನಾಥರು.

ಏಕನಾಥರ ಗುರುಗಳು ಜನಾರ್ದನ ಪಂಡಿತರು. ಅವರು ಶಿಷ್ಯನ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿದ್ದರು. ಅವರು ಒಮ್ಮೆ ಶಿಷ್ಯನಿಗೆ ಲೆಕ್ಕಬರೆಯುವ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು. ಆಗ ಒಂದು 'ಪೈಯ' ಲೆಕ್ಕ ಹೊಂದದಾಯಿತು. ಏಕನಾಥರು ಏಕಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅದನ್ನು ಹುಡುಕುವುದರಲ್ಲಿ ಮಗ್ನರಾದರು. ಅದು ಸಿಕ್ಕಿತು

ಆಗ ಆನಂದದಿಂದ ಚಪ್ಪಾಳೆ ಹೊಡೆದರು. ಗುರುಗಳು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿಂತಿದ್ದರು.— 'ಈ ಪೈಯಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸನ್ನೇ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಚರಣದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಿಸಿದರೆ ನೀನು ನಿಜಪದವನ್ನು ಹೊಂದುವೆ'—ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದಲೇ ಏಕನಾಥರಿಗೆ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು; ಪರಮ ಭಗವದ್‌ಭಕ್ತರಾದರು. ಇವರು ಭಾಗವತಕ್ಕೆ ಟೀಕೆಯನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ; ವಾಲ್ಮೀಕಿ ರಾಮಾಯಣಕ್ಕೆ ಬರೆದ ಮರಾಠೀಟೀಕೆಯು 'ಭಾವಾರ್ಥರಾಮಾಯಣ' ಎಂದು ಹೆಸರಾಗಿದೆ. ಏಕನಾಥರನ್ನು ಜಗದ್ಗುರುವಿನ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ—ತ್ರೈಲೋಕ್ಯ ವೆಲ್ಲ ಜನಾರ್ದನನ ಸ್ವರೂಪ. ಆತನು ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗೂ ವ್ಯಾಪಿಸಿರುವನು. ಆತನನ್ನೇ ಅನನ್ಯಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಮೊರೆಹೊಗಬೇಕು' ಎಂಬುದೇ ಅವರ ಉಪದೇಶದ ಸಾರ.

ತುಕಾರಾಮರು:— ಆಳಂದಿಯಿಂದ ಒಂದೆರಡು ಹರದಾರಿಯ ಮೇಲೆ ದೇಹೂ ಎಂಬ ಊರಿದೆ. ಅದೇ ತುಕಾರಾಮರ ಜನ್ಮಗ್ರಾಮ. ಅವರು ಮೊದಲು ವೈಶ್ಯವೃತ್ತಿಯವರು. ಧನ-ಸಂಪನ್ನರು. ಆದರೂ, ಪಾಂಡು-ರಂಗನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಭಕ್ತರು. ಒಮ್ಮೆ ಬರಗಾಲ ಬಿದ್ದಾಗ, ಮನೆಯ ಕಮತ-ಕಟ್ಟೆ ಮುರಿಯಿತು. ಅಂಗಡಿಯ ವ್ಯಾಪಾರದಲ್ಲಿ ಹಾನಿ ಆಯಿತು. ಬಡತನ ಬೆನ್ನಟ್ಟಿತು. ಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕರು ಸತ್ತರು; ಇದರಿಂದ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬೇಸತ್ತು ಮನೆತನದ ದೇವರಾದ ಪಾಂಡುರಂಗನ ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯಹತ್ತಿದರು.

ಸಂತ ತುಕಾರಾಮರು

ತುಕಾರಾಮರ ಅಭಂಗಗಳು:— ನಾಮದೇವರು ಪ್ರಾಕೃತಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಶತಕೋಟಿ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವೆವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದರಂತೆ. ದೇವರ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಕೆಲವು ಅಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಉಳಿದುವು. ಮುಂದೆ ಅದೇ ಪಾಡುರಂಗನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದಲೇ ತುಕಾರಾಮರು ಗ್ರಂಥಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಪೂರ್ಣಮಾಡಿದರು. ತುಕಾರಾಮರ ಭಕ್ತಿಪರವಾದ ಅಭಂಗಗಳು ಅಪಾರವಾಗಿವೆ.

ಶಿವಾಜಿಯ ಸಹಾಯಕರು:—ಶ್ರೀ ರಾಮದಾಸರು ಶಿವಾಜಿರಾಜನಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದಂತೆ, ತುಕಾರಾಮರು ಸಹಾಯಕರಾದ ರಾಜಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಆದರೂ, ಭಕ್ತಿಪಂಥದಲ್ಲಿಯೇ ಇವರ ಕೀರ್ತಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀ ರಾಮದಾಸರು

ಗುಜರಾಥ

ನರಸಿಂಹ ಮೇಹತಾ:—ನರಸಿಂಹ ಮೇಹತಾ ಅವರ ಮೂಲ ಹೆಸರು ನರಸಿಂಹ ಮಹಂತ. ಇವರು ಜುನಾಗಡದ ಒಬ್ಬ ನಾಗರ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಕ್ಕಳು. ಚಿಕ್ಕಂದಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾಯ್ತಂದೆಗಳನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ-ದೊಡ್ಡಪ್ಪಂದಿರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತರು. ಎಳೆತನದಲ್ಲಿ ಇವರು ಕೇವಲ ಆಟಗುಳಿ; ಮನೆಗೆಲಸಕ್ಕೆ ಮೈಗಳ್ಳರು. ಇದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಇವರ ಅತ್ತಿಗೆ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಬಾಯಿಗೆ ಬಂದಂತೆ ಬೈದಳು. ನರಸಿಂಹ ಮಹಂತರಿಗೆ ಮನೆ ಬೇಡವಾಯಿತು; ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲಿಗೊ ಹೊರಟರು.

ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹ ಮೇಹತಾ

ಈಶ್ವರದರ್ಶನ:— ಕಟ್ಟಡವಿಯಲ್ಲಿ ನಡೆದು ನಡೆದು ಸಾಕಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೊಂದು ಶಿವಾಲಯವು ಕಂಡಿತು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಮಲಗಿಬಿಟ್ಟರು. ಏಳು ದಿನಗಳ ವರೆಗೆ ಅನ್ನವಿಲ್ಲ, ನೀರಿಲ್ಲ. ನಡುನಡುವೆ 'ದೇವಾ, ನನ್ನನ್ನೇಕೆ ಬದುಕಿಸಿರುವೆ' ಎಂದು ನಿಟ್ಟುಸಿರು! ದೇವರಿಗೆ ದಯೆ ಬಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷನಾದನು. 'ನಿನ್ನ ಪ್ರಿಯ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ನನಗೆ ಕೊಡು' ಎಂದು ಮಹಂತರು ಕೇಳಿದರು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೃಷ್ಣನಾಮವೇ ನನಗೆ ಅತಿ ಪ್ರಿಯವಾದುದು.

ಅದನ್ನು ನನಗೆ ಕೊಡುವುದಲ್ಲದೆ, ಕೃಷ್ಣನ ಲೀಲೆಯನ್ನೂ ನಿನಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ತೋರಿಸುವೆ– ಎಂದು ಯಮುನಾ ತೀರಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ದನು.

ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು ಕಂಡುದು:– ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರೊಡನೆ ಭಕ್ತಿಪರವಶನಾಗಿ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯಾಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ನರಸಿಂಹ ಮಹಂತನ ಮೇಲೆ ಆತನ ದೃಷ್ಟಿ ಬಿತ್ತು. ಈ ಭಕ್ತನಿಗೆ ಕೃಷ್ಣನ ಅನುಗ್ರಹವೇ ಆಯಿತು. 'ನೀನು ಕಂಡ ಈ ವಿಲಾಸವನ್ನೇ ಬಣ್ಣಿಸುತ್ತ ಭಕ್ತಿಪಂಥವನ್ನು ಹರಡು' ಎಂದು ಹೇಳಿದನು.

ಕೈಕೊಂಡ ಕಾರ್ಯ:– ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದರ್ಶನದಿಂದ ನರಸಿಂಹ ಮೇಹತಾರಿಗೆ ಅಲೌಕಿಕ ಕವಿತ್ವಶಕ್ತಿ ಬಂದಿತು. ಆಮೇಲೆ ಕೃಷ್ಣನ ಎಲ್ಲ ಲೀಲೆಗಳನ್ನು – ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಸಕ್ರೀಡೆಯನ್ನು – ಬಣ್ಣಿಸಿ, ಗುಜರಾಥಿ ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಹೆಣೆದಿದ್ದಾರೆ; ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ತೆರವಿದ್ದ ಸ್ಥಳಗಳನ್ನು ಯೋಗ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತುಂಬಿರಿ.

(ಅ) ತುಳಸೀದಾಸರು......ಎಂಬ ಕಾವ್ಯವನ್ನು...... ಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ.

(ಆ) ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಗಂಡನ ಹೆಸರು......ಆಕೆಯ ಮುಂದೆ...... ಗಳ ಶಿಷ್ಯಳಾದಳು.

(ಇ) ಶ್ರೀಚೈತನ್ಯರು......ನ ಆರಾಧಕರು. ಇವರು......ಗಳಲ್ಲಿ...... ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಹಬ್ಬಿಸಿದರು.

(ಈ) ......ಆತನ ......ಗಳೂ ಆಳ್ವಾರರ ಆರಾಧ್ಯದೇವತೆಗಳು.

(ಉ) ಶ್ರೀ ಬಸವೇಶ್ವರರು......ಮತದ ಪುನರುದ್ಧಾರ ಮಾಡಿದರು.

(ಊ) ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರು......ಮತಸ್ಥಾಪಕರು.

(ಎ) ಪುರಂದರದಾಸರಿಗೆ ವಿಜಯನಗರದ.........ರಲ್ಲೇ ಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವಾಯಿತು.

(ಏ) ಕನಕದಾಸರು......ಕೆ ಬಂದು ......ರ ಆರಾಧಕರಾಗಿ ಉಳಿದರು.

(ಐ) ಜ್ಞಾನದೇವರು......ನ ಭಕ್ತರು.

(ಒ) ಏಕನಾಥರನ್ನು......ನ ಅವತಾರವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

(ಓ) ಒಮ್ಮೆ ಬರಗಾಲ ಬಿದ್ದಾಗ ತುಕಾರಾಮರ......ಮುರಿಯಿತು......

...ದಲ್ಲಿ ಹಾನಿಯಾಯಿತು......ಬೇಸತ್ತರು......ಭಜನೆಯಲ್ಲಿ...
...ಹತ್ತಿದರು.

(ಔ) ಶ್ರೀ...ನ ದರ್ಶನದಿಂದ ನರಸಿಂಹ ಮೆಹತಾರಿಗೆ ಅಲೌಕಿಕ......
......ಬಂದಿತು.

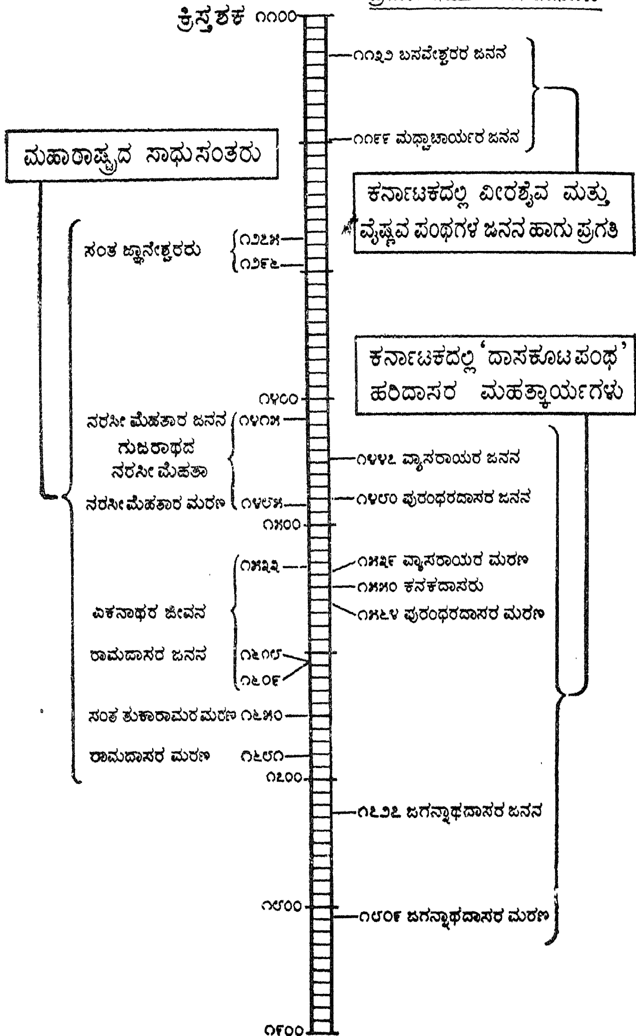
೨. ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಧಾರ್ಮಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ಎರಡೆರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರಿ.

ಬಸವೇಶ್ವರ, ತಿರುಪ್ಪನಾಳ್ವಾರ, ಕನಕದಾಸ, ತುಕಾರಾಮ, ಮೀರಾಬಾಯಿ.

೩. ಕನಕದಾಸನ ಕಥೆಯನ್ನು, ಅಭಿನಯ ಮಾಡಿರಿ. (ಗಂಡುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ)

೪. ಮೀರಾಬಾಯಿಯ ಕಥೆಯನ್ನು ಅಭಿನಯಿಸಿರಿ. (ಹೆಣ್ಣುಮಕ್ಕಳ ಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ)

ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಧಾರ್ಮಿಕ ಆಂದೋಲನೆಗಳು

೧೬. ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕ ಶಿವಾಜಿ

(೧೬೩೦-೧೬೮೦)

ಮಹಾಪುರುಷನ ಅಗತ್ಯ:–ವಿಜಯನಗರದ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿಗಾಲದ ನಂತರ, ಹಿಂದುಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಬಲಾಢ್ಯ ಅರಸರು ಯಾರೂ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಹಿಂದುಗಳ ಈ ಅಧೋಗತಿಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ಮುನ್ನಡೆಯಿಸಲು ಒಬ್ಬ ಮುಂದಾಳು ಮಹಾಪುರುಷನು ಬೇಕಾಗಿದ್ದನು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಳಗದ ಕಣದಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬಾದಶಹನನ್ನು ಇದಿರಿಸುವ ಗಂಡೆದೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಿದವನೆಂದರೆ ಶಿವಾಜಿರಾಜನು.

ಶಿವಾಜಿಯ ಬಾಲ್ಯ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ:–ಭೋಸಲೆ ಎಂಬ ಮನೆತನದ ಶೂರ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರ ಶಹಾಜಿಯು, ವಿಜಾಪುರ ಬಾದಶಹರಲ್ಲಿ ಸರದಾರನಾಗಿದ್ದನು. ಈತನ ಧರ್ಮಪತ್ನಿಯ ಹೆಸರು ಜೀಜಾಬಾಯಿ. ಈಕೆ ವೀರಪತ್ನಿಯಾಗಿದ್ದಂತೆ ವೀರಮಾತೆಯೂ ಆಗಿದ್ದಳು. ಈಕೆಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ೧೬೩೦*ನೆಯ ವರ್ಷ ಶಿವಾಜಿಯ ಜನ್ಮವಾಯಿತು. ಈತನೇ ಮುಂದೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪಕ ಶಿವಾಜಿ ಮಹಾರಾಜನೆಂದು ಇತಿಹಾಸಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು.

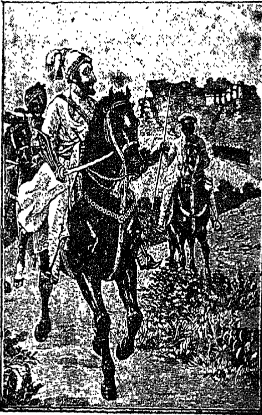
ಶಹಾಜಿ ಭೋಸಲೆಗೆ ಪುಣೆ ಸುಪೆ ಜಹಗೀರುಗಳಿದ್ದುವು. ಆ ಕಾಲದ ಶೂರ ಸರದಾರರ ಸ್ವಭಾವಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಈತನೂ ಒಂದೆರಡು ಸಲ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು; ಆದರೆ, ಫಲವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ಜಹಗೀರಿಯಲ್ಲಿಯ 'ಮಾವಳಿ' ಎಂಬ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನ ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಒಳ್ಳೆಯ ರೀತಿಯಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಪ್ರೇಮವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದನು. ಇದರ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ಮಕ್ಕಳಾದರೂ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಿ ಎಂದು ಆತನ ಆಸೆ. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಶಿವಾಜಿ, ಎಳತನದಲ್ಲಿಯೇ ದಿಟ್ಟತನ ಜಾಣತನಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆದುದರಿಂದ, ಮಗನ ಶಿಕ್ಷಣ ಒಳಿತಾಗಿಯೇ ನಡೆಯಲೆಂದು ಶಹಾಜಿ, ಒಳ್ಳೆಯ ಗುರುಗಳನ್ನೇ ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಶಿವಾಜಿಯು ವಿದ್ಯಾಬುದ್ಧಿಗಳನ್ನು ಬಹುಬೇಗ ಕಲಿತನು; ಅದರೊಡನೆಯೇ ಕುದುರೆಯ ಏರಾಟ, ಕತ್ತಿ-ಢಾಲುಗಳ ಉಪಯೋಗ, ದಾಂಡಪಟ್ಟೆಗಳ ತಿರುವಾಟ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣನಾದನು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತಾಯಿ ಜೀಜಾಬಾಯಿಯು ಮಗನನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಿದ್ದಳು. ಅಲ್ಲಿ ದಾದೋಜಿ ಕೊಂಡದೇವ ಎಂಬ ವಿದ್ವಾಂಸನಿದ್ದನು. ಅವನು ಶಹಾಜಿಯ ಜಹಗೀರಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥಾಪಕನು. ಅವನೇ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ರಾಜಕೀಯ ಶಿಕ್ಷಣವನ್ನು

---

*ಕೆಲವು ಇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ೧೬೨೭ ಎಂದೂ ಇದೆ.

ಕೊಟ್ಟನು. ಜೀಜಾಬಾಯಿಯು ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕಾಗಲೆಲ್ಲ ಭಾರತದ ವೀರ ಪುರುಷರ ಚರಿತ್ರೆಗಳನ್ನು ಮಗನಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಳು. ಈ ನಡುನಡುವೆ ದಾದಾಜಿಯು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗಿ ಮಾವಳೆ ಜನರ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತಿದ್ದನು. ತಾನಾಜಿ ಮಾಲುಸರೆ, ಏಸಾಜಿ ಕಂಕ, ಬಾಜೀ ಪಾಸಲಕರ ಮುಂತಾದ ಮಾವಳೇ ವೀರರಂತೂ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರಾದರು. ಈ ಎಲ್ಲ ಸನ್ನಿವೇಶಗಳೂ ಶಿವಾಜಿಯ ವೀರಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬೀಜವನ್ನು ಬಿತ್ತಿದುವು.

ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಂಕಲ್ಪ:— ದಾದೋಜಿ ತೀರಿಕೊಂಡ ಬಳಿಕ, ಜಹಾಗೀರಿಯ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಶಿವಾಜಿಯೇ ವಹಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹಲವು ಜನ ಕಿಲ್ಲೆದಾರರಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲ ಶೂರರು, ಹಿಂದು ಧರ್ಮದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡು ತನ್ನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕಿಟ್ಟುಕೊಂಡನು. ಇದೇ ಹೊತ್ತಿಗೆ ತುಕಾರಾಮ, ರಾಮದಾಸರೆಂಬ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಧುಗಳು ಈತನನ್ನು ಕಂಡು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಗೆ ಹುರುಪುಕೊಟ್ಟರು; ಹರಸಿದರು. ಅಲ್ಲಲ್ಲಿಯ ವೀರ ಸರದಾರರು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕಂಡು, ತಾವೂ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದಾಗಿ ವಚನ ಕೊಟ್ಟರು. ಕುಲದೇವತೆಯಾದ ಅಂಬಾಭವಾನಿಯ ಕೃಪೆಯೂ ಇವನಿಗಿತ್ತು. ಪ್ರಜೆಗಳಂತೂ ಜೀವಕ್ಕೆ ಜೀವ ಕೊಡಲು ಸಿದ್ಧರಾದರು; ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಶಿವನ ಅವತಾರವೆಂದು ಭಾವಿಸಿದರು. ಮಾವಳೇ ಜನರೂ ಬೆನ್ನುಕಟ್ಟಿದರು. ಅಲ್ಲಿಂದಲೇ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಂಚು ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಛತ್ರಪತಿ ಶಿವಾಜಿ

ಪೂರ್ವಸಿದ್ಧತೆ:— ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹರಲ್ಲಿ ಪ್ರಚಂಡ ಸೇನಾಸಿದ್ಧತೆಯಿತ್ತು; ಆದರೆ ಅವರು ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಬಿಗುವಿನ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಇಟ್ಟಿರಲಿಲ್ಲ. ದಕ್ಷಿಣದ ಆದಿಲಶಾಹಿಯಲ್ಲಿ ಅಷ್ಟೊಂದು ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರಲಿಲ್ಲ; ಆದರೂ ಗಟ್ಟಿಮುಟ್ಟಾದ ಸಿದ್ಧತೆಮಾಡಿಕೊಂಡೇ ಶಿವಾಜಿಯು ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸಾಹಸ ಮಾಡಬೇಕಾಯಿತು.

ಈ ಕಾರ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಭದ್ರವಾದ ತೋರಣಕೋಟೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಆ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಸರಿಪಡಿಸಲು ಅಗಿಸಿದಾಗ ಹೇರಳ ಹಣ ಸಿಕ್ಕಿತಂತೆ. ಅದರಿಂದ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಭದ್ರಪಡಿಸಿ, ಮದ್ದು-ಗುಂಡು ಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ರಾಯಗಡ ಕೋಟೆ ಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಕೊಂಡಾಣೆ, ಪುರಂದರ, ಕಲ್ಯಾಣ ಕೋಟೆ ಗಳು ವಶವಾದುವು. ಆಬಾಜಿ ಸರದಾರನು ಕಲ್ಯಾಣದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರನ ಸುಂದರ ಸೊಸೆಯನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು, ಶಿವಾಜಿರಾಜನೆದುರಿಗೆ ತಂದು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಆಗ ಶಿವಪ್ರಭು ಆಬಾಜಿಗೆ 'ಇಂತಹ ಹೀನ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕುದಲ್ಲ' ಎಂದು ಬುದ್ಧಿ ಹೇಳಿದುದಲ್ಲದೆ, 'ಇಂತಹ ಸುಂದರ ಸ್ತ್ರೀಯ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ನಾನು ಹುಟ್ಟಿದ್ದರೆ ಎಂತಹ ಸುಂದರನಾಗಬಹುದಿತ್ತು!' ಎಂದು ಆಕೆಯನ್ನು ತಾಯಿಯಂತೆ ಸನ್ಮಾನಿಸಿ ಕಳಿಸಿದನಂತೆ! ಹೀಗೆ ಶೌರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಔದಾರ್ಯಗಳಿಂದ ಇಡಿಯ ಕೊಂಕಣಪ್ರಾಂತವೇ ಶಿವಾಜಿಯ ವಶವಾಯಿತು.

ಶಹಾಜಿಯ ಬಿಡುಗಡೆ:—ಶಿವಾಜಿಯ ಈ ಸಾಹಸ-ಸಿದ್ಧತೆಗಳ ಸುಳಿವು ಆದಿಲಶಾಹಿಗೆ ಅಂಜಿಕೆಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿತು. ಸಸಿಯಿರುವಾಗಲೇ ಕಿತ್ತು ಬಿಡುವುದು ಒಳಿತೆಂದು ಶಾಹಿ ಅರಸರು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಹುಡುಕಿದರು. ಶಿವಾ ಜಿಯ ತಂದೆ ಹೇಗೂ ಅವರಲ್ಲಿ ಸರದಾರನಾಗಿದ್ದನು. ಆತನ ಮೇಲೆ ಸುಳ್ಳೇ ಸಂಶಯದ ಆರೋಪ ತಂದು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟರು! ಆತನ ಬಿಡುಗಡೆಯ ನೆವ ದಿಂದ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಅವರ ಇಚ್ಛೆ; ಆದರೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಮೊಗಲ ಬಾದಶಹರೊಡನೆ ಪತ್ರವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಿ, ಮೇಲಿಂದಮೇಲೆ ವಿಜಾಪುರದವರಿಗೆ ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆಸಿದನು; ತಂದೆಯ ಬಿಡು-ಗಡೆ ಮಾಡಿದನು. ಆದಿಲಶಹನು ಒಳಗೇ ನೊಂದುಕೊಂಡನು.

ಅಫಝುಲಖಾನನ ಕೊಲೆ:—ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಶಿವಾಜಿಯು ವಿಜಾಪುರ ಸರ-ದಾರನ ಜಾವಳಿ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಗೆದ್ದು, ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರತಾಪಗಡದ ಕೋಟೆ ಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ವಿಜಾಪುರದ ಶಹನಿಗೆ ಸಿಟ್ಟು ಬಂದಿತು. ಶಿವಾಜಿಯ ಪಾರುಪತ್ಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಫಝುಲಖಾನ ಎಂಬ ಶೂರ ಸರದಾರನನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಖಾನನು ತನ್ನ ವಕೀಲನ ಮುಖಾಂತರ ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕರೆಸಿಕೊಂಡನು. ಭೆಟ್ಟಿಯ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಖಾನನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಕಠಾರಿಯಿಂದ ಇರಿಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಕೂಡಲೆ ಶಿವಾಜಿಯು ತನ್ನ ಉಕ್ಕಿನಂಗಿಯ ಮರೆಯಲ್ಲಿದ್ದ ಹುಲಿಯುಗುರುಗಳಿಂದ ಅವನನ್ನು ಕೊಂದನು. ಅಫಝುಲ ಖಾನನ ಅಂತ್ಯವಾಗುತ್ತಲೆ ವಿಜಾಪುರದ ಸೈನ್ಯ ದಿಕ್ಕೆಟ್ಟು ಓಡಿತು. ಆಮೇಲೆ ಖಾನನ ಮಗ ಫಾಜಲ್‌ಖಾನನು ಸಿದ್ದೀ ಜೋಹರ್ ಎಂಬ ಶೂರ ಸರದಾರ

ನೊಡನೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಪನ್ಹಾಳಗಡ ಕೋಟೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಜೀವದ ಗೆಳೆಯ **ಬಾಜೀಪ್ರಭು** ಅವರಿಗೆ ಇದಿರಾಗಿ ಕಾದಹತ್ತಿದನು. ಬಾಜೀಪ್ರಭು ಆ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು. ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ವಿಜಾಪುರದ ಸೈನ್ಯವು ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿತು. ಮುಂದೆ ವಿಜಾಪುರದವರೊಡನೆ ಕಾದಾಡಬಾರದೆಂದು ಶಹಾಜಿಯು ಮಗನಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದನು. ಅಲ್ಲಿಗೆ ಆ ಹೋರಾಟ ನಿಂತಿತು.

ಮೊಗಲ ಸರದಾರನ ಪಲಾಯನ:—ಶಿವಾಜಿಯ ಸ್ವರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಸುದ್ದಿ ಮೊಗಲರ ಕಿವಿಗೂ ಮುಟ್ಟಿತ್ತು. ಅವರೂ ಆತನನ್ನು ದಂಡಿಸುವ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿದ್ದರು. ಶಿವಾಜಿಯ ಸರದಾರ ನೇತಾಜಿ ಪಾಲಕರನು ಮೊಗಲರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಔರಂಗಾಬಾದದ ವರೆಗೂ ಊರುಗಳನ್ನು ಸುಲಿದನು. ಆಗ ಔರಂಗಜೇಬನು ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ದಂಡಿಸಲು, ಶಾಯಿಸ್ತೇಖಾನನೆಂಬ ಒಬ್ಬ ಶೂರ ಸರದಾರನನ್ನು ಕಳಿಸಿದನು. ಅವನು ಪುಣೆಯಲ್ಲಿ ಬೀಡುಬಿಟ್ಟನು. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಈ ಸುದ್ದಿ ತಿಳಿಯಿತು. ಆತನು ಸಿಂಹಗಡದಿಂದ ಬಂದು ಪುಣೆಯ ಹೊರಮಗ್ಗಲು ಶೂರ ಸೈನಿಕರೊಡನೆ ಅಡಗಿಕೊಂಡು ಕುಳಿತನು. ಮಧ್ಯ-ರಾತ್ರಿಯ ಸುಮಾರಿಗೆ ಮದುವೆಯ ಮೆರೆವಣಿಗೆಯ ನೆವದಿಂದ ಪುಣೆಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಖಾನನ ಬೀಡಾರವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಕಾನನು ಗಡಬಡಿಸಿ ಕಿಡಕಿಯೊಳಗಿಂದ ಪಾರಾಗಿ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯು ಖಡ್ಗವನ್ನು ಬೀಸಿದನು. ಖಾನನ ಕೈಬೆರಳು ಕತ್ತರಿಸಿದುವು. ಗಡಬಿಡಿಯಲ್ಲಿ ಖಾನನ ಮಗ ಫತ್ತೇಖಾನನ ಕೊಲೆಯಾಯಿತು; ಮತ್ತಿಬ್ಬರು ಮಕ್ಕಳು ಗಾಯಹೊಂದಿದರು. ಮೊಗಲ ಸೈನ್ಯವು ತಳಕಿತ್ತಿತು. ಶಿವಾಜಿಯು ಸಿಂಹ-ಗಡಕ್ಕೆ ಸಾಗಿದನು. ಶಾಹಿಸ್ತೇಖಾನನಿಗಾದ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಔರಂಗಜೇಬನ ಕಣ್ಣು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ಕೆಂಪಗಾದುವು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ಆಗಮನ:—ಈ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಶಹಾಜಿಯ ಮರಣವಾಯಿತು (೧೬೬೪). ಶಿವಾಜಿಗೆ ಬಹಳ ದುಃಖವೆನಿಸಿತು. ಆದರೂ ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಕೆಲಸವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದೆ ತುಸು ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮೊಗಲ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡನು. ಅದರಂತೆ ವಿಜಾಪುರದವರ ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ ಹಿಡಿದುಕೊಂಡನು. ಮತ್ತೆ ಮೊಗಲರ ಸುರತ ಪಟ್ಟಣವನ್ನು ಸುಲಿದನು. ಇದರಿಂದ ವಿಜಾಪುರದವರೂ ಮೊಗಲರೂ ಸಿಟ್ಟಾಗಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಬಂದರು. ಮೊಗಲರ ಕಡೆಗೆ ಜಯ-ಸಿಂಗ ಮತ್ತು ದಿಲೇರಖಾನ ಎಂಬ ಶೂರ ಸೇನಾಪತಿಗಳಿದ್ದರು. ಇವರನ್ನು ಇದಿರಿಸುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಿವಾಜಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು; ಜಯಸಿಂಗನೊಡನೆ

ಸಂಧಾನವನ್ನು ಬೆಳೆಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಆತನ ಹೇಳಿಕೆಯಂತೆ, ಔರಂಗಜೇಬ ನಲ್ಲಿಗೆ ಸಂಭಾಜಿ ಸಹಿತವಾಗಿ ತೆರಳಿದನು. ಮೊಗಲರ ಆಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದ್ದ ರಜಪೂತರಾಜರೊಂದಿಗೆ ಸಂಧಾನ ನಡೆಯಿಸಿ, ಅವರನ್ನೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟುಗೂಡಿಸಿ, ಇಡೀ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಎಬ್ಬಿಸಬೇಕೆಂಬುದೇ ಶಿವಾಜಿಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಅವನು ಆಗ್ರಾಕ್ಕೆ ತೆರಳಲು ಒಪ್ಪಿದ್ದು; ಆದರೆ, ರಜಪೂತರು ಅಷ್ಟು ಉತ್ಸಾಹ ತೋರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಓಲಗದಲ್ಲಿ ಬಾದಶಹನಿಗೂ ಶಿವಾಜಿಗೂ ಮಾತಿಗೆ ಮಾತು ಬೆಳೆಯಿತು. ಆಗ ಶಿವಾಜಿ, ಸಂಭಾಜಿ ಇವರನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಲಾಯಿತು. ಅಲ್ಲಿಂದ, ಶಿವಾಜಿಯು ಬಹು ಚಮತ್ಕಾರದಿಂದ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಸ್ವದೇಶಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು. ಮುಂದೆ ಶಿವಾಜಿಯು ನರಗುಂದ, ಧಾರವಾಡ, ಬಂಕಾಪುರ ಮೊದಲಾದುವುಗಳನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ರೀತಿ ತನ್ನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು.

ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ:—(೧೬೭೪) ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಈ ವರುಷ ಬಹಳ ಮಹತ್ತ್ವದ್ದು. ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟು ವರುಷಗಳ ಸಂತತ ಸಾಹಸದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ಮತ್ತು ಕರ್ನಾಟಕದೊಳಗಿನ ಎಲ್ಲ ದೊಡ್ಡ ದೊಡ್ಡ ಕಿಲ್ಲೇದಾರರೂ ಆತನಿಗೆ ಅಂಕಿತರಾಗಿದ್ದರು; ಅಲ್ಲದೆ, ತಾನೂ ಹಲವು ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಸರದಾರರ ಅನುಮತಿಯಿಂದ ರಾಯಗಡದಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣ ಸಮಾರಂಭವು ಸಾಂಗವಾಯಿತು. ಈ ಸಮಾರಂಭಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ರಾಜರೂ, ಸರದಾರರೂ, ರಾಯಭಾರಿಗಳೂ, ಪೋರ್ತುಗೀಜ್ ಮತ್ತು ಈಸ್ಟ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಗಳ ವಕೀಲರೂ ಬಂದಿದ್ದರು. ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಸ್ಮರಣೀಯ ಸಂಗತಿಗಳೆಂದರೆ (೧) ಶಿವಪ್ರಭು ತನ್ನ ಸುವರ್ಣತುಲಾಭಾರವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಆ ಬಂಗಾರವನ್ನೆಲ್ಲ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ದಾನಮಾಡಿದನು. (೨) 'ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಶಕ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಕಾಲಗಣನೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿದನು. (೩) ರಾಯಗಡವನ್ನು ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನ ಮಂಡಲ ರಚನೆ ಮಾಡಿದನು. ಅವರಿಗೆ ಪಾರ್ಸಿ ಉರ್ದು ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಕೊಡದೆ, ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದನು. (೪) 'ಕ್ಷತ್ರಿಯಕುಲಾವತಂಸ ಶಿವಛತ್ರಪತಿ ಮಹಾರಾಜ ಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರ' ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಸರಕಾರಿ ಕಾಗದ-ಪತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ತಂದನು.

ದಕ್ಷಿಣದ ದಿಗ್ವಿಜಯ:—ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಮಲತಮ್ಮನಾದ ವೆಂಕೋಜಿಯು ತಂಜಾವರದಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಅತ್ತ ಕಡೆಗೆ ಶಿವಾಜಿಯ ಸವಾರಿ ಹೊರಟಿತು. ಮೊದಲು ಮೊಗಲ ಸರಕಾರದ ಸುಭೇದಾರ ಬಹದ್ದೂರ್

ಖಾನನ ಮೇಲೆ ಏರಿಹೋಗಿ, ಒಂದು ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನು ಸುಲಿಗೆಮಾಡಿದನು; ಅದರಂತೆ ಬಾಗಲಣ, ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಪಾರ ಸುಲಿಗೆಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಗೋವಳಕೊಂಡ ಬಾದಶಹನೊಡನೆ ಮಿತ್ರತ್ವದ ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಹಾಗೆಯೆ ಕಡಪಾ-ಕರ್ನೂಲುಗಳ ಮೇಲಿಂದ ಶ್ರೀಶೈಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ, ಅಲ್ಲೊಂದು ಧರ್ಮಶಾಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಮುಂದೆಸಾಗಿ ವಿಜಾಪುರದವರ ಜಿಂಜಿ, ವೆಲ್ಲೂರು, ತ್ರಿಚನಾಪಳ್ಳಿ, ಆರ್ಣಿ ಮುಂತಾದ ಕೋಟೆಗಳನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ತಂಜಾವರಕ್ಕೆ ಹೋದ ಮೇಲೆ ವೆಂಕೋಜಿಗೂ ಈತನಿಗೂ ರಾಜ್ಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಸುಂಟಾಯಿತು; ಆದರೂ ಅವನನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಟ್ಟು ಹೊರಟನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕೆಳದಿ, ಗೋಕರ್ಣ, ಅಂಕೋಲೆಗಳ ಸರದಾರರನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ ಕಪ್ಪವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಂಡು ಕಾರವಾರಕ್ಕೆ ಕಾಲಿಟ್ಟನು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸುಲಿಗೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸ್ವಾದಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರ, ಕೊಪ್ಪಳ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಗದುಗು, ಮುಳಗುಂದಗಳನ್ನು ಕೈವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಸಂಪಗಾವಿಯ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ರಾಜಧಾನಿಗೆ ತಿರುಗುತ್ತಿದ್ದನು.

ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಬೆಳವಡಿ ಸಂಸ್ಥಾನ ಹತ್ತಿತು. ಅಲ್ಲಿ ಶಿವಾಜಿಯ ದಂಡಿನವರು ಸುಲಿಗೆ ನಡೆಸಿದರು. ಸಂಸ್ಥಾನದ ಒಡೆಯನಾದ ಈಶಪ್ರಭು ಸೈನ್ಯ ಸಹಿತವಾಗಿ ಈ ಸುಲಿಗೆಗಾರರ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದನು; ಕಾದಾಟದಲ್ಲಿ ಮಡಿದನು! ಆ ಮೇಲೆ ಆತನ ಪತ್ನಿಯಾದ **ಮಲ್ಲಮ್ಮ** ದೇಸಾಯಿತಿ ರಣಚಂಡಿಯಂತೆ ಹೊರಬಿದ್ದು ಕಾದಹತ್ತಿದಳು. ಮರಾಠಾ ಸೈನ್ಯವು ಮೆತ್ತಗಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ದೇಸಾಯಿತಿ ಶಿವಾಜಿಯ ಸೆರೆಯಾಳಾದಳು! ಶಿವಾಜಿ ಆಕೆಯ ಶೌರ್ಯವನ್ನು ಹೊಗಳಿ ಎರಡು ಊರುಗಳನ್ನು ಆಕೆಗೆ ಉಂಬಳಿಯಾಗಿ ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಔರಂಗಜೇಬನು ವಿಜಾಪುರದವರ ಮೇಲೆ ದಿಲೇರಖಾನನನ್ನು ದಂಡೆತ್ತಿ ಕಳಿಸಿದ್ದನು. ವಿಜಾಪುರದವರ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ಶಿವಾಜಿಯು ಆ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೇರಿ ಮೊಗಲರನ್ನು ಹಣ್ಣುಹಣ್ಣು ಮಾಡಿದನು. ವಿಜಾಪುರದವರ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಯಗಡಕ್ಕೆ ಬಂದನು.

ಶಿವಾಜಿಯ ಮೃತ್ಯು:—ವಯಸ್ಸಿನ ೧೭ನೆಯ ವರ್ಷದಿಂದ ಸತತವಾಗಿ ೩೩ ವರುಷ ಹೋರಾಟ ನಡೆಸಿದುದರಿಂದ ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ಪ್ರಕೃತಿ ಅಸ್ವಸ್ಥವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ದುರ್ದೈವದಿಂದ ಅವನ ಕಾಲಿಗೆ ಮಂಡೆಯಾಯಿತು. ಅದರಿಂದಲೇ ಆ ಮಹಾಪುರುಷನ ಮೃತ್ಯುವಾಯಿತು (೧೬೮೦).

ಸ್ವಭಾವ:—ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜನ ಸಂಗ್ರಾಮದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಭಾರತದ ಇತಿಹಾಸವೇ ಸಾರುತ್ತದೆ! ಆತನ ಸ್ವಭಾವ ಮತ್ತು ಉದಾರ-ಹೃದಯಗಳ ಬಗೆಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ:

ಶಿವಪ್ರಭುವಿನಲ್ಲಿ ದೇವಭಕ್ತಿ, ಗುರುಹಿರಿಯರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ, ಸಾಹಸ, ಜನಾ-ಕರ್ಷಣಶಕ್ತಿ, ಶೌರ್ಯ, ಪ್ರತಿಭೆ, ಮನುಷ್ಯರನ್ನು ಮುಖದ ಮೇಲಿಂದಲೇ ಪರೀಕ್ಷೆಮಾಡುವ ಧೂರ್ತತನಗಳಿದ್ದುವು. ಪರಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ತನ್ನ ತಾಯಿ ತಂಗಿಯರಂತೆ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸದ್ಗುಣಗಳೆಂದರೆ ಸ್ವಧರ್ಮಾಭಿಮಾನ, ಸ್ವರಾಷ್ಟ್ರಾಭಿಮಾನ! ಈ ಗುಣಗಳಿಂದಲೇ ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪರಿಪಾಲನ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಖಂಡವಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿದನು.

ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರು:– ಸತತವಾಗಿ ರಣರಂಗದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದ ಶಿವಾಜಿಗೆ ಆಡಳಿತದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಬೇಕಾಗುವಂಥ ವಿರಾಮವು ದೊರೆಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಶಿವಾಜಿಯು ತನ್ನ ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ನೆಲೆಗೊಳಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ರೀತಿಯ ಏರ್ಪಾಡುಗಳನ್ನು ಮಾಡದೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ರಾಜ್ಯದ ಸ್ಥಿರತೆಗೆ (೧) ಗಳಿಸಿದುದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು, (೨) ಉಳಿಸಿದುದನ್ನು ಬೆಳೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಈ ಎರಡು ವಿಚಾರಗಳು ಅತಿ ಮುಖ್ಯ. ಶಿವಾಜಿಮಹಾರಾಜನು ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ (ಅ) ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರ (ಆ) ಸೈನ್ಯ (ಇ) ಕೋಟೆಗಳ ಭದ್ರತೆ (ಈ) ಭಂಡಾರದ ಭರತಿ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಭಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, **ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನ**ಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಭಾಗ (ಖಾತೆ)ಗಳನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು.

ಅಷ್ಟಪ್ರಧಾನರು ಮತ್ತು ಅವರ ಕಾರ್ಯಗಳು

೧. ಮೋರೋಪಂತ ಪಿಂಗಳೆ	ಪಂತಪ್ರಧಾನ	(ರಾಜ್ಯಕಾರಭಾರ)
೨. ಆಬಾಜಿ ಮತ್ತು ನಿಳೋಸೋನದೇವ	ಪಂತ ಅಮಾತ್ಯ	(ಕಂದಾಯ ಸಂಗ್ರಹ)
೩. ಅಣ್ಣಾಜಿ ದತ್ತೋ	ಪಂತಸಚಿವ	(ಕಾಗದಪತ್ರಗಳ ಸಂಗ್ರಹ)
೪. ದತ್ತಾಜಿಪಂತ ಬೋಕೀಲ	ಮಂತ್ರಿ	(ಸ್ವತಃದ ಕಾರಭಾರ)
೫. ಪ್ರತಾಪರಾಯ ಮತ್ತು ಹಂಬೀರರಾವ	ಸೇನಾಪತಿ	(ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರ)
೬. ಸೋಮನಾಥ ಪಂತ	ಸುಮಂತ	(ವಿದೇಶ ವ್ಯವಹಾರ)
೭. ಬಾಳಾಜಿ ಮತ್ತು ನೀರಾಜಿರಾವಜಿ	ನ್ಯಾಯಾಧೀಶ	(ನ್ಯಾಯವಿಭಾಗ)
೮. ರಘುನಾಥ ಪಂತ	ಪಂಡಿತರಾವ	(ಧರ್ಮವಿಭಾಗ)

ರಾಜ್ಯವ್ಯವಸ್ಥೆ:— ಈ ಮಂತ್ರಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಸರಕಾರದಿಂದ ಸಂಬಳವಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಗೆ ೧೫೦೦ ರೂಪಾಯಿ. ಪಂತ ಅಮಾತ್ಯನಿಗೆ ೧೨೦೦ ರೂಪಾಯಿ, ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ೧೦೦೦ ರೂಪಾಯಿ ಸಂಬಳ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹನ್ನೆರಡು ಸುಭೆಗಳು ಇದ್ದುವು. ಆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಜಹಾಗೀರನ್ನು ಕೊಡದೆ ಸಂಬಳವನ್ನು ಗೊತ್ತು ಮಾಡಿದ್ದನು. ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಬೆಳೆಯ ಐದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪಾಲು ತಕ್ಕೊಳ್ಳುತ್ತಿ

ದ್ದನು. ಹಳ್ಳಿ-ಪಳ್ಳಿಗಳಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯತೀರಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತಿಗಳು ಆರಂಭವಾಗಿದ್ದುವು. ಶಿವಾಜಿರಾಜನ ರಾಜ್ಯವು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ತಾಪೀನದಿಯಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ತುಂಗಭದ್ರೆಯ ವರೆಗೂ ಹಬ್ಬಿತ್ತು. ರಾಜ್ಯದ ಒಟ್ಟು ಉತ್ಪನ್ನವು ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂಬತ್ತು ಕೋಟಿಯಷ್ಟಿತ್ತು.

ಸೈನ್ಯ ಮತ್ತು ಹಡಗುಪಡೆ:— ಸೇನೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಳು ಮತ್ತು ರಾಹುತರು ಎಂದು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಭಾಗಗಳಿದ್ದುವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಕಾಲಾಳುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ನೂರು, ಅಯ್ದುನೂರು, ಸಾವಿರ ಕಾಲಾಳುಗಳ ಮೇಲೆ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ನಾಯಕರು. ಕಾಲ್ದಳದಲ್ಲಿ ಮಾವಳೆ ಜನರ ಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಹೆಚ್ಚು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನಿಗೂ ಕನಿಷ್ಟಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಒಂದು ಕತ್ತಿ, ಒಂದು ಢಾಲು ಇರಲೇಬೇಕು. ಇವರ ಸಂಬಳ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ ೧೨ ರೂಪಾಯಿಗಳವರೆಗೆ. ಕುದುರೆಯ ಸವಾರರಿಗೆ ಕತ್ತಿ ಢಾಲು ಭರ್ಚಿ ಭಾಲೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯ ಆಯುಧಗಳು. ಇವರ ಸಂಬಳ ೨೪ ರೂಪಾಯಿಗಳಿಂದ ೪೮ ರೂಪಾಯಿಗಳ ವರೆಗೆ. ಸೈನ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲೇದಾರ, ಸರನೌಬತ್, ಜಮೇದಾರ, ಮುಂತಾದ ಮೇಲುಮೇಲಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು. ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪರಾಕ್ರಮವನ್ನು ತೋರಿಸಿದವರಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು.

ಶಿವಾಜಿರಾಜನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಡಗುಪಡೆ ಇತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕೆಲವು ಜಲದುರ್ಗಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದನು. ಕುಲಾಬಾ ಜಿಲ್ಹೆಯು ಹಡಗುಪಡೆಯ ಮುಖ್ಯ ಸ್ಥಾನ. ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ೧೬೧ ಹಡಗುಗಳಿದ್ದುವು. ಆಂಗ್ರೆ, ದೌಲತ್‌ಖಾನ ಮೊದಲಾದವರು ಹಡಗುಪಡೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರು. ಆಫ್ರಿಕಾದಿಂದ ಬಂದು ಪಶ್ಚಿಮತೀರದ ವ್ಯಾಪಾರೀ ಹಡಗುಗಳ ಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿದ್ದ ಕಡಲುಕಳ್ಳರನ್ನು ಅವರು ಸದೆಬಡಿದರು. ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಹಡಗುಗಳನ್ನೂ ಅನೇಕ ಕಾಳಗಗಳಲ್ಲಿ ಹಿಂದಕ್ಕೋಡಿಸಿದರು.

ಕೋಟೆಗಳು:— ಶಿವರಾಜ್ಯದ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರಗಳೆಂದರೆ ಭದ್ರವಾದ ಕೋಟೆಗಳು. ಒಟ್ಟು ಮುನ್ನೂರಕ್ಕೆ ಮೇಲ್ಪಟ್ಟು ಕೋಟೆಗಳಿದ್ದುವು. ಅವೆಲ್ಲ ಬಹುತರವಾಗಿ ಗಡ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಮದ್ದು-ಗುಂಡು, ಕಾಳು-ಕಡಿ, ಮೇವು ಇವುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ಕೋಟೆಗಳೆಲ್ಲ ಕಡಿದಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದುವಾದುದರಿಂದ ವೈರಿಗಳು ಸಹಸಾ ಏರಿಬರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಭಂಡಾರದ ಭರತಿ:—ಭಂಡಾರ ಭರತಿಯಾಗುತ್ತಿದ್ದುದು ಕರ-ತೆರಿಗೆಗಳಿಂದ ಬರುವ ಹಣ ಮತ್ತು ಸುಲಿಗೆಯ ಸಂಪಾದನೆಗಳಿಂದ. ಸುಲಿಗೆಯ ಸಂಪಾದನೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆರಡು ವಿಭಾಗಗಳು: ಕಪ್ಪಗಾಣಿಕೆ ಮತ್ತು ಸುಲಿಗೆ. ಶಿವ-

ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲಾಯಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರಾಜ್ಯ ಎಂದು ಇಬ್ಭಾಗ. ಮೊಗಲಾಯಿ ಭಾಗದಲ್ಲಿ, ಬಹುಶಃ ಜಹಗೀರುದಾರರೇ ಹೆಚ್ಚು. ಅವರಿಂದ ಕಪ್ಪಗಾಣಿಕೆ ತಪ್ಪದೆ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಭಾಂಡಾರಕ್ಕೆ ಭರತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಂತೆಯೇ ಸುಲಿಗೆಯ ಹಣವು ಕಡ್ಡಾಯವಾಗಿ ಭಾಂಡಾರಕ್ಕೇ ಸೇರಬೇಕೆಂದು ಕಟ್ಟ-ಪ್ಪಣೆಯಿತ್ತು; ಒಂದು ವಿಷಯ ಆಯಾ ಹಣದಲ್ಲೆ ಆಯಾ ವೀರಾಳುಗಳಿಗೆ ತಕ್ಕ ಸಂಭಾವನೆ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಸೈನಿಕರೆಲ್ಲ ಸದಾ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು.

ಸಂಭಾಜಿ:—ಶಿವಪ್ರಭುವಿನ ತರುವಾಯ ಸಂಭಾಜಿಯು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು; ಈತನು ತಂದೆಗಿಂತ ಶೂರ; ಆದರೆ ದುಷ್ಟಮಂತ್ರಿಗಳ ಸಂಗದಲ್ಲಿ ದುರ್ಗುಣ ಗಳ ತವರುಮನೆಯಾದನು. ಕೊನೆಗೆ, ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಪ್ರಾಣವನ್ನು ನೀಗಿದನು. ಆ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟದ ಸಲುವಾಗಿ ಒಳಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿತು. ಸಾತಾರೆ-ಕೊಲ್ಲಾಪುರಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಮನೆತನದ ರಾಜ್ಯಗಳಾದುವು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಮಗನಾದ ಶಾಹುವೇ ಈ ಮನೆತನದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೆಸರಾದ ಅರಸು. ಅವನ ಕಾಲಕ್ಕೆ **ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನೆಂಬ** ಮುಖ್ಯಮಂತ್ರಿಯಿಂದ ಪೇಶ್ವಾಯಿ ಆರಂಭವಾಯಿತು.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಶಿವಾಜಿಗೆ ಕೆಳಗೆ ಕೊಟ್ಟ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಯಾರು? (ಅ) ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟವರು. (ಆ) ಜೀವದ ಗೆಳೆಯರಾದವರು. (ಇ) ಆಶೀರ್ವದಿಸಿದ ಸಾಧುಗಳು. (ಈ) ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರ. (ಉ) ಅಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನರು.

೨. ಶಿವಾಜಿಯನ್ನು ಸದೆಬಡಿಯಲು ಬಂದ ಮುಸಲ್ಮಾನ ಸರದಾರರು ಯಾರು ಯಾರು? ಅವರವರ ಗತಿ ಏನಾಯಿತು?

೩. ಶಿವಾಜಿಯ ಸೈನ್ಯ, ಹಡಗುಪಡೆ ಮತ್ತು ಭಂಡಾರ-ಭರತಿ ಇವುಗಳ ಬಗೆಗೆ ಮೂರು ಮೂರು ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

೪. ಶಿವಾಜಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಯಾವವು? ಒಂದೊಂದು ಗುಣವು ಪ್ರಕಟ ವಾದ ಮಹತ್ತ್ವದ ಒಂದೊಂದು ಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

---

೧೭. ಮೊದಲನೆಯ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಪೇಶ್ವೆಯರು

ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥ

(೧೭೧೪—೧೭೨೦)

ಪೇಶವೇಪದದ ಮೊದಲು (೧೭೧೪):—ಭೋಸಲೆ ಮನೆತನದ ಶಾಹೂ ರಾಜನು ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದನು. ಆತನನ್ನು ಬಿಡಿಸಿ ತರುವುದೂ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸುವುದೂ ಅತಿಕಠಿಣ ಕಾರ್ಯಗಳಾಗಿದ್ದುವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನು ಒಳ್ಳೇ ಜಾಣತನವನ್ನು ತೋರಿಸಿದನು. ಆಗ ಮರಾಠಾ ಸೈನ್ಯದ ಆಧಿಪತ್ಯವು **ಕಾನ್ಹೋಜಿ ಆಂಗ್ರೆ** ಎಂಬುವನ ಕಡೆಗಿತ್ತು. ಅವನು ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಪಕ್ಷವನ್ನು ವಹಿಸಿ, ಶಾಹುವಿನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಂಡಾಟಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದ್ದನು. ಇದನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಶಾಹುರಾಜನು ಬಾಳಾಜಿಯನ್ನೇ ಆಂಗ್ರೇನ ಮೇಲೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಬಾಳಾಜಿಯು ತನ್ನ ಜಾಣತನದಿಂದ ಯುದ್ಧವನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದನು. ಆಂಗ್ರೇನನ್ನು ಶಾಹುವಿನ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ತಿರುಗಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ತನ್ನ ಶೌರ್ಯ-ಮುತ್ಸದ್ದಿತನಗಳಿಂದ ಶಾಹುವಿನ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಎತ್ತಿಹಿಡಿದನು. ಅದರಿಂದ ಶಾಹೂಮಹಾರಾಜನು ಈತನನ್ನೇ ಪೇಶವೆಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು (೧೭೧೪).

ಪೇಶವೆಯ ಪ್ರಭುತ್ವ:—ಬಾಳಾಜಿಯು ಮಂತ್ರಿಯಾದ ಮೇಲೆ ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಯುಗವೇ ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಏಕೆಂದರೆ ಶಾಹು ದೊರೆಯು ಚಿಕ್ಕಂದಿನಿಂದಲೂ ಔರಂಗಜೇಬನ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ವಿಲಾಸ-ವೈಭವಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಲ ಕಳೆಯಲು ಕಲಿತಿದ್ದನು. ರಾಜಕಾರಣದ ಚಟುವಟಿಕೆಗಳೆಂದರೆ ತಲೆಬೇಸರು ಅವನಿಗೆ. ಯಾರೊಬ್ಬರಿಗೆ ಅದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸಿ ಕಾಲವನ್ನು ಕಳೆಯಬೇಕೆಂದು ಅವನ ಇಚ್ಛೆ. ಸುದೈವದಿಂದ ಬಾಳಾಜಿಯಂತಹ ಶೂರ ಮುತ್ಸದ್ದಿಯು ಪೇಶವೆಯಾಗಿ ದೊರೆತನು. ಕಾರಭಾರವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಈತನಿಗೇ ಒಪ್ಪಿಸಿ ಶಾಹು ನಿಶ್ಚಿಂತನಾದನು! ಮುಂದಿನ ಮರಾಠಾ ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಪೇಶವಾಯಿ ಪ್ರಭುತ್ವವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಮತ್ತೆ ಸುದಿನಗಳು:—ಪೇಶವೆಯರ ಆಳಿಕೆಯಿಂದ ಮರಾಠರಿಗೆ ಮತ್ತೆ ಭಾಗ್ಯೋದಯಕಾಲ ಬಂದಿತು. ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಮೊಗಲರಾಜ್ಯ ಇಳಿಮುಖವಾಗಿತ್ತು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಆಸ್ಥಾನವು ಅಂತಃಕಲಹಗಳ ನೆಲೆವೀಡಾಗಿತ್ತು. ಫರೂಕ್‌ಶಿಅರನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಾಳಾಜಿಯು ಖಂಡೇರಾವ್ ಸೇನಾಪತಿ ಸಹಿತವಾಗಿ ದಂಡೆತ್ತಿಹೋಗಿ, ಮೊಗಲರ ಗುಜರಾಥ, ವರ್‍ಹಾಡ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನು

ಗೆದ್ದನು. ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರಜಪೂತ ಸರದಾರರನ್ನು ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಡಿಸಿದನು.

ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಲಹೆಗಾರ:—ಬಾಳಾಜಿಯ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಎರಡು ಮುಖ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳೆಂದರೆ: ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ಮೊಗಲರ ಮನವೊಲಿಸಿದುದು, ಮತ್ತು ಕಂದಾಯಭಾಗದ ಬಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ತಾವು ಪಡೆದುದು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಜಹಂದರ ಬಾದಶಹನಿಗೂ ವಜೀರರಾದ ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ಜಗಳ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಬಾಳಾಜಿಯು ದಿಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಸಹಾಯ ಮಾಡಿದನು. ಇದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಬಾದಶಹನಾದ ಮುಹಮ್ಮದಶಹನಿಂದ ಆತನ ರಾಜ್ಯದ ದಕ್ಷಿಣಭಾಗದೊಳಗೆ ಎಂದರೆ ನರ್ಮದಾನದಿಯ ತೆಂಕಣಭಾಗದಲ್ಲಿಯ ದಕ್ಷಿಣಭಾರತ, ಕರ್ನಾಟಕ, ಮೈಸೂರು ಈ ಪ್ರಾಂತಗಳಲ್ಲಿ **ಚೌಥಾಯಿ, ಸರದೇಶಮುಖಿ** ಎಂಬ ಎರಡು ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ಸಾರೋದ್ಧಾರವಾಗಿ ಪಡೆಯುವ ಹಕ್ಕು ಮರಾಠರಿಗೆ ಸಿಕ್ಕುವು. ಚೌಥಾಯಿಯೆಂದರೆ ಕಂದಾಯದ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ, ಸರದೇಶಮುಖಿಯೆಂದರೆ, ಕಂದಾಯದ ಹತ್ತರಲ್ಲಿ ಒಂದು ಭಾಗ. ಇಷ್ಟಲ್ಲದೆ, ಶಾಹೂ ರಾಜನು ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯದ ಅಧಿಪತಿಯೆಂಬುದನ್ನು ಮೊಗಲರು ಒಪ್ಪಿದರು. ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ವರಾಜ್ಯವೆಂದು ಘೋಷಿಸಲಾಯಿತು.

ಬಾಳಾಜಿಯ ಸನ್ಮಾನ:—ಈ ಪ್ರಸಂಗದಲ್ಲಿ ಬಾಳಾಜಿಗೆ ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳಿಂದ ಎಂಬತ್ತು ಲಕ್ಷ ವರಹಗಳು ದೊರೆತುವು. ಶಾಹೂರಾಜನೂ ಸಂತೋಷಪಟ್ಟು ಹೊಸ ಜಹಗೀರಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟನು. ಹೀಗೆ ಬಾಳಾಜಿಯು ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮೇಲೆತ್ತಿದನು; ಅದರೊಡನೆ ಪೇಶವಾಯಿಯ ಹಕ್ಕು ವಂಶಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ನಡೆದು ಬಂದಿತು.

ಮರಣ:—ಬಾಳಾಜಿ ಇನ್ನೂ ಕೆಲಕಾಲ ಬದುಕಿದ್ದರೆ, ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವು ಮತ್ತಿಷ್ಟು ವೈಭವಶಾಲಿಯಾಗಬಹುದಿತ್ತು; ಆದರೆ ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ತಿರುಗಿದ ಮರುವರುಷವೇ ೧೭೨೦ರಲ್ಲಿ ಮರಣಹೊಂದಿದನು.

ಬಾಳಾಜಿಯ ಯೋಗ್ಯತೆ ಮತ್ತು ಮಹತ್ಕಾರ್ಯ:—ಬಾಳಾಜಿಯು ಶೂರನು, ರಾಜಕಾರಣ ಕುಶಲನು, ಕರ್ತವ್ಯದಕ್ಷನು, ಏಕನಿಷ್ಠ ಸೇವಕನು. ಒಡೆಯನ ಹಿತಚಿಂತನೆಯೇ ಈತನ ಹಿರಿಯ ಗುಣ. ರಾಜ್ಯವು ಸುವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸಾಗಬೇಕೆಂದು ಜಹಗೀರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಆರಂಭಮಾಡಿದನು. ಇದರಿಂದ ಆತನ ಮರಣದ ತರುವಾಯವೂ ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವು ಏಳ್ಗೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಉಳಿಯುವಂತಾಯಿತು.

ಜಹಗೀರಿ ಪದ್ಧತಿ:– ಜಹಗೀರಿ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನೇ **ಸರಂಜಾಮಿ** ಪದ್ಧತಿಯೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೂರರಾದವರನ್ನು ಆಯ್ದು ಅವರಿಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಕೆಲವೊಂದು ಭಾಗದ ಒಡೆತನವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವುದು. ಅಷ್ಟಕ್ಕೆ ಅವರು ಅರಸರಂತಿದ್ದರೂ, ಮೂಲ ಮಹಾರಾಜನಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಂಕಿತರು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ (೧) ಜಹಗೀರುದಾರರು ತಮ್ಮ ಜಹಗೀರಿಯನ್ನು ಸರ್ವರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಸಂರಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಉತ್ಪನ್ನದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಭಾಗವನ್ನು ಛತ್ರಪತಿಗೆ ಪ್ರತಿವರುಷವೂ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು. (೨) ಛತ್ರಪತಿಯ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸಲಿಕ್ಕೆ ಸಹಾಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. (೩) ತಮ್ಮ ಜಹಗೀರಿಯ ಆಯ-ವ್ಯಯಗಳನ್ನು ಮರಾಠಾ ಸರಕಾರಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪಿಸಬೇಕು. ಈ ಕರಾರುಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದನು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಸರದಾರರೆಲ್ಲರೂ ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯದ ಭದ್ರತೆಯ ಸಲುವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ ಹಿಡಿಯುವಂತಾಯಿತು.

ಮೊದಲನೆಯ ಬಾಜೀರಾವ ಪೇಶವೆ

(೧೭೨೦ – ೧೭೪೦)

ಬಾಜೀರಾಯನ ಬಾಲ್ಯ:– ಬಾಳಾಜಿ ಪೇಶವೆಯ ಹಿರಿಯ ಮಗನು ವಿಸಾಜಿ ಅಥವಾ ಬಾಜೀರಾಯ. ಈತನು ೧೬೯೮ರಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ತಂದೆಯ ಸಕಲ ಗುಣಗಳೂ ಈತನಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿದ್ದುವು. ಇದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಒಳ್ಳೆಯ ಶಿಕ್ಷಣವೂ ಸಿಕ್ಕಿತು. ತುಸು ದೊಡ್ಡವನಾದ ಮೇಲೆ, ತಂದೆಯೊಡನೆ ರಣ-ರಂಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದನು. ಶೌರ್ಯದಿಂದ ಕಾದಾಡುತ್ತಿದ್ದನು; ಮತ್ತು ಎಷ್ಟೋ ಚರ್ಚಾಪ್ರಸಂಗಗಳಲ್ಲಿ ತಂದೆಯೊಡನೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ಇವನು ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಜಾಣತನವನ್ನೂ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ಇದೆಲ್ಲವೂ ಶಾಹೂರಾಜನಿಗೆ ಗೊತ್ತಿತ್ತು.

ಬಾಜೀರಾವ ಪೇಶವೆ:– ಬಾಳಾಜಿಯ ಮರಣದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಾಜೀ-ರಾಯನಿಗೆ ೨೨ ವರುಷಗಳ ಸಣ್ಣ ವಯಸ್ಸು; ಆದರೆ ಇವನ ಯೋಗ್ಯತೆ ಬಲು ದೊಡ್ಡದು. ಅದರಿಂದ ಶಾಹೂಛತ್ರಪತಿಯು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೇ ಪೇಶವೆ ಪದವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ೧೭೨೦ನೆಯ ವರುಷದಿಂದಲೇ ಬಾಜೀ-ರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದನು.

ಏರಾಟದ ಇಚ್ಛೆ:– ಬಾಜೀರಾಯನು ಹೆಸರಾದ ವೀರಾಳು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಮೊಗಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವು ಸಂಪುಷ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದಿತ್ತು. ಈಗ ಏರಾಟವನ್ನು ನಡೆಸಿ ಪುನಃ ಹಿಂದೂಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆತನ ಬಯಕೆಯಿದ್ದಿತು.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮರಾಠಾ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಂಘಟಿಸಿ, ಸೈನಿಕರಿಗೆಲ್ಲ ಹೆಚ್ಚು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಟ್ಟು, ಸಿದ್ಧನಾದನು.

ಬಾಜೀರಾವ ಪೇಶವೆ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ:—ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮುಲ್ಕನ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹಾಳುಮಾಡುವುದು ಬಾಜೀರಾಯನ ಮೊದಲನೆಯ ಕೆಲಸವಾಯಿತು. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಶಾಹುವಿಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ಆಸೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬಾಜೀರಾಯನು ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಯಿಟ್ಟನು. ಈತನು ೧೭೨೮ರಲ್ಲಿ ನಿಜಾಮನ ಊರುಗಳನ್ನು ಗೆಲ್ಲುತ್ತ ಕಲಬುರ್ಗಿ, ಹನುಮಸಾಗರ, ಕೊಪ್ಪಳಗಳ ಮಾರ್ಗವಾಗಿ ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಮದಕರಿನಾಯಕನಿಂದ ಕಪ್ಪಗಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಮುಂದೆ ಶ್ರೀರಂಗಪಟ್ಟಣಕ್ಕೆ ನಡೆದನು. ಆಗ ದೊಡ್ಡ ಕೃಷ್ಣರಾಜ ಒಡೆಯರ ಆಳಿಕೆಯಿತ್ತು. ಕನ್ನಡಿಗರ ಆ ಪ್ರಚಂಡಶಕ್ತಿಗೆ ಮರಾಠರು ಈಡಾಗಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆಯೇ ಹಿಂತಿರುಗಿ ಬಿದನೂರು, ಸ್ವಾದಿ, ಸುರಪುರ, ಗದುಗು, ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರಗಳ ನಾಯಕರಿಂದ ಬಾಜೀರಾಯನು ಕಪ್ಪವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಧಾರವಾಡದ ವರೆಗಿನ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದನು.

ಬಾಳಾಪುರ ಯುದ್ಧ (೧೭೨೦):—ದಿಲ್ಲಿಯ ರಾಜ್ಯಚಾಲಕರಾದ ಸಯ್ಯದ ಬಂಧುಗಳಿಗೂ ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮುಲ್ಕನಿಗೂ ಬಾಳಾಪುರದ ಹತ್ತಿರ ಆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಬಾಜೀರಾಯನ ನೆರವಿನಿಂದ ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮುಲ್ಕನಿಗೆ ಗೆಲುವಾಯಿತು. ಅವನು ಔರಂಗಬಾದದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಸಿಂಹಾಸನವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ, ಮೊಗಲರಾಜ್ಯದ

ಭಾಗವನ್ನೆಲ್ಲ ಆಳಹತ್ತಿದನು; ಮತ್ತು ತನ್ನ ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಚೌಥಾಯಿ-ಸರದೇಶಮುಖಿ ಒಡೆತನಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದನು. ಈ ಯುದ್ಧದಿಂದ ಮರಾಠರಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೊಗಲರ ಕಾಟ ತಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಇತ್ತ ನಿಜಾಮು-ಉಲ್ಮುಲ್ಕನು ದಿಲ್ಲಿಯ ವಜೀರನಾಗಿ ಮೆರೆದನು.

ನಿಜಾಮನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ:– ದಿಲ್ಲಿಯ ವಜೀರನಾದ ಮೇಲೆ, ಆ ಮೊದಲು ಮರಾಠರು ಮಾಡಿದ ಸಹಾಯವನ್ನು ನಿಜಾಮನು ಮರೆತನು. ಅವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಚೌಥಾಯಿ-ಸರದೇಶಮುಖಿಗಳ ಹಕ್ಕನ್ನು ಹಾರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೊಂಚು-ಹಾಕಿದನು. ರಾಜ್ಯದ ಆಸೆ ಹಚ್ಚಿ ರಾಜಾರಾಮನ ಎರಡನೆಯ ಮಗನಾದ ಸಂಭಾಜಿಯನ್ನು ತನ್ನ ಕಡೆಗೆ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡನು. ಈ ದುರುದ್ದೇಶವು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ತಾನಾಗಿಯೇ ಕಾಲುಕೆದರಬೇಕೆಂದು, ನಿಜಾಮನಿಗೆ ತನ್ನ ಚೌಥಾಯಿ-ಸರದೇಶಮುಖಿಯ ಹಣವನ್ನು ಕೊಡಲು ಕೇಳಿದನು. ನಿಜಾಮನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಲೇ ಬಾಜೀರಾಯನು ಸೈನ್ಯಸಹಿತ ವಾಗಿ ಏರಿಹೋದನು; **ಪಾಲಖೇಡ** ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣ ಸೋಲಿಸಿದನು. ಆಗ ನಿಜಾಮನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಕಂದಾಯಭಾಗದ ಬಾಧ್ಯತೆ ಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಮತ್ತೆ ಆರು ಸುಭೆಗಳನ್ನೂ ಕೆಲವು ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ ಮರಾಠರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಮಾಳವದ ಮುತ್ತಿಗೆ:– ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ಹೇಗಾ ದರೂ ವಿಸ್ತರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲವಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸೈನ್ಯಸಮೇತನಾಗಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಹೊರಟನು. ಎಷ್ಟೋ ಭಾಗಗಳು ಅನಾಯಾಸವಾಗಿಯೇ ಈತನ ಕೈಸೇರಿದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಮಾಳವಕ್ಕೆ ಮುತ್ತಿಗೆಹಾಕಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯಾದ ರಾಜಾ ಗಿರಿಧರಬಹದ್ದೂರನು ಒಳ್ಳೆ ಕಲಿತನದಿಂದ ಕಾದಿದನು; ಆದರೂ ಮರಾಠರ ವೀರಾವೇಶಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಲಿಲ್ಲ. ಸೋತು ಮರಾಠರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾದನು. ಈ ಜಯದಿಂದ ನಿಜಾಮನಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ದಾರಿ ಕಟ್ಟಾಯಿತು. ದಳಪತಿಗಳಾದ ಸಿಂಧೆ-ಹೋಳಕರರು ಗ್ವಾಲ್ಹೇರ-ಇಂದೂರುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರಭಾರ ಮಾಡಹತ್ತಿದರು.

ಬುಂದೇಲಖಂಡದ ಒಪ್ಪಂದ:— ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಬುಂದೇಲಖಂಡದಲ್ಲಿ ರಾಜಾ ಛತ್ರಸಾಲನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈತನಿಗೂ ಮಹಮ್ಮದ ಬಾದಶಹ ನಿಗೂ ಕಾಳಗ ನಡೆಯಿತು. ಬಾಜೀರಾಯನು ಬುಂದೇಲಖಂಡದವರ ಪಕ್ಷ ವನ್ನು ವಹಿಸಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದನು. ಕೃತಜ್ಞನಾದ ಛತ್ರಸಾಲನು, ೩೦ ಲಕ್ಷ ಉತ್ಪನ್ನದ ಸೀಮೆಯನ್ನು ಮರಾಠರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಭೋಪಾಳದ ಯುದ್ಧ:— ಇನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆತನವನ್ನು ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದೊಂದೇ ಬಾಜೀರಾವನ ಹವಣಿಕೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೋದನು. ಆರಸನಾದ ಮುಹಮ್ಮದಶಹನು ನಿಜಾಮನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳಿಸಿದನು. ಭೋಪಾಳದ ಹತ್ತಿರವೇ ನಿಜಾಮನಿಗೂ ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೂ ಕೈಗೆ ಕೈಹತ್ತಿತು. ನಿಜಾಮನಿಗೆ ಅಪಜಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಂದವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ನರ್ಮದಾ ಚಂಬಳಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಸೀಮೆ ಮರಾಠರಿಗೆ ದಕ್ಕಿತು; ಬಾದಶಹನ ಕಡೆಯಿಂದ ೫೦ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕೊಡಿಸಲು ನಿಜಾಮನಿಂದ ವಚನವೂ ಸಿಕ್ಕಿತು.

ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಪರಾಭವ:— ಭಾರತದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಈ ಹೋರಾಟಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ಹೊರನಾಡಿನಿಂದ ಬಂದ ಪೋರ್ತುಗೀಜರೂ ತಮ್ಮ ಠಾಣ್ಯಗಳನ್ನು ಭದ್ರಗೊಳಿಸಲು ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಸಜ್ಜುಗೊಳಿಸಿದರು. ಬಾಜೀರಾಯನ ತಮ್ಮ **ಚಿಮಾಜಿಯು** ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಹೋಗಿ ಕೊಂಕಣ, ವಸಯಿಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು-ಕೊಂಡನು. ಪೋರ್ತುಗೀಜರ ಪರಾಭವವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವು ಬಾಜೀರಾಯನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಕ್ಕೂ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೂ ದೂರದವರೆಗೆ ಬೆಳೆಯಿತು.

ಮರಣ:— ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇರಾಣದ ನಾದಿರಶಹನು ದಾಳಿಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ಭಾರತವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಅವನನ್ನು ಇದಿರಿಸಲು ಬಾಜೀರಾಯನು ಹೊರಟನು. ಆದರೆ, ಪ್ರಯಾಣದಲ್ಲಿರುವಾಗಲೇ ರಾವೇರ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಜ್ವರ ಬಂದು, ಆತನ ಅಂತ್ಯವಾಯಿತು (೧೭೪೦). ತರುವಾಯ ಹಿರಿಯ ಮಗ ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶ್ವೆಯಾದನು.

ಗುಣ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯ:— ಮೊದಲನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶವೇ ವಂಶದಲ್ಲಿಯೇ ಮಿಗಿಲಾದವನು. ಈತನ ಶೌರ್ಯ, ಚಾತುರ್ಯ, ಸಾಹಸ, ಪ್ರಸಂಗಾವ-ಧಾನಗಳು ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಒಳ್ಳೆ ಪೋಷಕವಾದುವು. ಈತನಲ್ಲಿ ಗುಣಿಗಳನ್ನು ಗೌರವಿಸುವ ದೊಡ್ಡತನವಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಈತನ ಆಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೆ ಹೋಳಕರ ಮೊದಲಾದ ಮರಾಠಾವೀರರು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದರು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ತಮ್ಮ ಕಾವಿಯ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಹೆಬ್ಬಯಕೆ ಮಾತ್ರ ಈತನಿಂದ ಈಡೇರಲಿಲ್ಲ! ಪುಣೆ ಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇಕ್ಷ-ಣೀಯವಾಗಿರುವ ಶನಿವಾರವಾಡೆಯನ್ನು ಈತನೇ ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಅದೀಗ ಬಹುಮಟ್ಟಿಗೆ ಹಾಳಾಗಿದೆ.

ನಾನಾಸಾಹೇಬ (ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾವ) ಪೇಶವೆ

(೧೭೪೦—೧೭೬೦)

ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆ:—ಬಾಜೀರಾವ ಪೇಶವೆನಿಗೆ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು. ಅವರಲ್ಲಿ ಬಾಳಾಜಿ ಬಾಜೀರಾಯನು ಹಿರಿಯ ಮಗನು. ಈತನು ಸಾತಾರೆಯಲ್ಲಿ ಶಾಹೂರಾಜನೊಡನೆಯೇ ಕಾಲ ಕಳೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅದರಿಂದ ರಾಜನಿಗೆ ಈತನ ಬಗೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಗನಷ್ಟು ಪ್ರೇಮವಿತ್ತು. ಬಾಜೀ-ರಾಯನು ಸತ್ತಾಗ ಬಾಳಾಜಿಗೆ ೧೮ ವರುಷ ಮಾತ್ರ; ಆದುದರಿಂದ ರಘೂಜಿ ಭೋಸಲೆ ಮೊದಲಾದವರು, ಬೇರೊಬ್ಬರನ್ನು ಪೇಶವೆ ಪದಕ್ಕೆ ಮುಂದೆ ಮಾಡಿದರು; ಆದರೆ, ಶಾಹೂರಾಜನ ಪ್ರೀತಿಯು ಇದಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ ಬಾಳಾಜಿಯು ಬುದ್ಧಿವಂತ, ಶೂರ, ಸಾಹಸಿ. ಆದುದರಿಂದ ಶಾಹೂರಾಜನು ಈತನಿಗೇ ಪೇಶವೆಯ ಪಟ್ಟಕಟ್ಟಿದನು. ಮುಂದೆ ಬಾಳಾಜಿಯು **ನಾನಾ ಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆ** ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದನು.

ಪೇಶವೆಗೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ:—೧೭೪೯ರಲ್ಲಿ ಶಾಹೂರಾಜನ ಮರಣವಾಯಿತು. ಆತನಿಗೆ ಮಕ್ಕಳಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ 'ತನ್ನ ತರುವಾಯ ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ರಾಜಾರಾಮನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕು, ಪೇಶವೆಯು ಎಲ್ಲ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನೋಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು' ಎಂದು ಶಾಹೂರಾಜನು ತಿಳಿಸಿದ್ದನು; ಆದರೆ, ತಾರಾಬಾಯಿಯು ಪೇಶವೆಯನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ ತಾನೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಣಿಯಾಗಬೇಕೆಂದು, ಗಾಯಕವಾಡ ಮೊದಲಾದ ಸರದಾರರ ಬೆಂಬಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದಳು. ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಸೋಲಿಸಿ ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಟ್ಟನು. ಪುಣೆಯನ್ನೇ ತನ್ನ ರಾಜಧಾನಿಯನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ಅಂದಿನಿಂದ ಪೇಶವೆಗೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವು ದೊರೆಯಿತು.

ಉತ್ತರಹಿಂದುಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಚೌಥಾಯಿಯ ಬಾಧ್ಯತೆ:—(೧೭೫೦) ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧೆ ಹೋಳಕರ ಮೊದಲಾದ ವೀರರು ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸುತ್ತ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸಮೀಪಕ್ಕೆ ಹೋದರು. ಮರಾಠರು ಬಂಗಾಲದ ನವಾಬನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ಅವನಿಂದ ಒಡಿಸಾ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ಪಡೆದರು. ಬಂಗಾಲ-ಬಿಹಾರ ಪ್ರಾಂತಗಳಿಂದಲೂ ಚೌಥಾಯಿ ಹಣ ಸಲ್ಲುವಂತೆ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇರಾಣದ **ಅಹಮ್ಮದಶಹ ಅಬದಾಲಿಯು** ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡುವನೆಂದು ಸುದ್ದಿ ಬಂದಿತು. ಆಗ ನಿಜಾಮುಉಲ್ಮುಲ್ಕನ ಮಗನಾದ ಗಾಝೀಉದ್ದೀನನು ವಜೀರನಾಗಿದ್ದನು. ಅವನು

ಅಬದಾಲಿಗೆ ಹೆದರಿ ಮರಾಠರ ಮಿತ್ರತ್ವವನ್ನು ಬಯಸಿದ್ದನು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮರಾಠರಿಗೆ, ಉತ್ತರಭಾರತದಲ್ಲಿ ಸಿಂಧುನದಿಯ ವರೆಗಿನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಚೌಥಾಯಿಯ ಬಾಧ್ಯತೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು.

ಪಂಜಾಬದಲ್ಲಿ (೧೭೫೮):— ಈ ಹೊತ್ತಿಗಾಗಲೇ ಅಬದಾಲಿ ಅಹಮ್ಮದ ಶಹನು ದಿಲ್ಲಿಯನ್ನು ಗೆದ್ದು, ಮಥುರೆಯನ್ನು ಸುಲಿದು, ದೇವಸ್ಥಾನಗಳ ಧನ-ವನ್ನೆಲ್ಲ ದೋಚಿಕೊಂಡು ಹೋಗಿದ್ದನು. ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಬ್ಬ ಸುಭೇದಾರನನ್ನಿಟ್ಟನು. ಈ ಸುದ್ದಿಯು ನಾನಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತಲೇ ರಘುನಾಥರಾವ ಸೇನಾಪತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಆತನು ಅಬದಾಲಿಯ ಸುಭೇದಾರನನ್ನು ಓಡಿಸಿ, ಅಟಕ ಪಟ್ಟಣದ ಮೇಲೆ ಮರಾಠರ ಕಾವೀಬಣ್ಣದ ಧ್ವಜವನ್ನು ಹಾರಿಸಿದನು. ಇದು ದಿಲ್ಲಿಯ ವಜೀರ ನಜೀಬಖಾನ ರೋಹಿಲೆಗೆ ಹೊಟ್ಟೆಯುರಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಿತು. ಅವನು ಅಬದಾಲಿಯನ್ನು ಮರಾಠರ ವಿರುದ್ಧ ಹುರಿದುಂಬಿಸಲು ಪತ್ರವನ್ನು ಬರೆದನು.

ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ:—(೧೭೪೬-೧೭೫೭) ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಯಶಸ್ಸಿನಿಂದ ಮತ್ತೆ ನಾನಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ ಕನ್ನಡನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲುಚಾಚಬೇಕೆಂಬ ಹುಮ್ಮಸು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಗ ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿದ್ದ ಸಂಸ್ಥಾನಗಳೆಲ್ಲ ಸಣ್ಣವು. ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯ ದೊಡ್ಡದಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ನಾನಾಸಾಹೇಬನು ಬಾಗಿಲುಕೋಟೆ, ಸವಣೂರು, ಧಾರವಾಡ, ಬಹದ್ದೂರ್‌ಬಂಡೆ, ಕಡಪಾ, ಕರ್ನೂಲುಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿಯೇ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡನು; ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ಟಂಕಸಾಲೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಸಿದನು. ಇದರಂತೆ ಬೆಂಗಳೂರನ್ನು ಮುತ್ತಿ, ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜರ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಹೈದರಅಲಿಯನ್ನು ಸೋಲಿಸಿದನು; ಅವರ ಕಡೆಯಿಂದ ೭೬ ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕಪ್ಪಗಾಣಿಕೆಯನ್ನು ಪಡೆದನು.

ಉದಯಗಿರಿಯ ಕಾಳಗ:— (೧೭೬೦) ನಿಜಾಮನಿಗೂ ಮರಾಠರಿಗೂ ಎಂದಿನಿಂದಲೂ ಸೇಡು ಸುಳಿದಾಡುತ್ತಿತ್ತು. ನಿಜಾಮಉಲ್ಮುಲ್ಕನ ಮರಣ (೧೭೪೮)ದ ತರುವಾಯ ಆತನ ಆರು ಜನ ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಳಜಗಳವೆದ್ದಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಸಲಾಬತಜಂಗನು ಪಟ್ಟವೇರಿದನು. ಇವನು ಉದಯಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಆಳುತ್ತಿದ್ದನು. ನಾನಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ, ಹಿಂದೆ ಸಿಂದಖೇಡ ಒಪ್ಪಂದದಂತೆ ನಿಜಾಮನಿಂದ ಬರತಕ್ಕ ಸೀಮೆಕೋಟೆಗಳು ಕೈಸೇರಿರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಅವುಗಳನ್ನು ಕೇಳುವುದಕ್ಕೆ ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ನಿಜಾಮನಲ್ಲಿಗೆ ಕಳಿಸಿದನು. ಸಲಾಬತಜಂಗನು ಯುದ್ಧಕ್ಕೇ ನಿಂತನು. ಆದರೆ ಅವನ ಕಡೆಗೆ ಫ್ರೆಂಚರಾಗಲಿ ಬೇರೆ ಮುಸಲ್ಮಾನ ವೀರಾಳುಗಳಾಗಲಿ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಸೋತು ಒಪ್ಪಂದಮಾಡಿಕೊಂಡನು. ದೌಲತಾಬಾದ, ಅಶೀರಗಡ, ಬರ್ಹಾಣಪುರ

ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ ನಾಂದೇಡ, ಅಂಬೇಡ, ವಿಜಾಪುರ ಮುಂತಾದ ಕರ್ನಾಟಕ ಪ್ರಾಂತಗಳನ್ನೂ ಪೇಶವೆಗೆ ಕೊಟ್ಟನು.

ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ:— ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ, ಉತ್ತರದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ವಿರುದ್ಧ ವಾಗಿ ವಿರೋಧದ ಗಾಳಿ ಬೀಸತೊಡಗಿತು. ಅಫಗಾನರ ಮುಖಂಡರು ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ದಾಳಿಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಅಬದಾಲಿಗೆ ಪತ್ರ ಬರೆದರು. ಅದ ರಂತೆ ಅವನು ಸುಸಜ್ಜಿತ ಸೈನ್ಯದೊಡನೆ ಭಾರತವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಲಾಹೋರ ದಲ್ಲಿದ್ದ ಪೇಶವೆಯ ಸುಭೇದಾರನನ್ನು ಓಡಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಮರಾಠರಿಗೆ ಕಣ್ಣು ಕೆಂಪಗಾದುವು. ದತ್ತಾಜಿ ಸಿಂಧೆ ಒಬ್ಬನೇ ಸೈನ್ಯಸಹಿತನಾಗಿ ಅಬದಾಲಿಗೆ ಇದಿರಾದನು. ಆತ ಕಾದಾಡುತ್ತ ಕಾದಾಡುತ್ತ ವೀರಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಆಮೇಲೆ ಅಬದಾಲಿಯು ದಿಲ್ಲಿಯ ನೆರೆಯಲ್ಲಿಯೇ ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಂತನು.

ಸೈನ್ಯಸೌರಣೆ:— ಈಗ ಮರಾಠರು ಕಣ್ಣು ತೆರೆದರು. ೩೦ ಸಾವಿರ ಸೈನ್ಯದ ಸೌರಣೆ ಮಾಡಿದರು. ಸದಾಶಿವರಾಯನೆಂಬ ಶೂರನು ಸೈನ್ಯಾಧಿಪತ್ಯವನ್ನು ವಹಿಸಿದನು. ಆತನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ಮಗ ವಿಶ್ವಾಸರಾಯನೂ ಪುರಂದರೆ, ಮೆಹಂದಳೆ, ಚಿಟಣೀಸ ಮುಂತಾದ ವೀರರೂ ಸಾಗಿದರು. ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರ- ಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಹೇರಳವಾಗಿತ್ತು. ಆ ಮೇಲೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಸುರಜಮಲ್ಲ ಜಾಟ ಮೊದಲಾದ ಶೂರರನ್ನು ಕೂಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಅಬದಾಲಿಯ ಸೈನ್ಯದ ಸುತ್ತಲೂ ಛಾವಣಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದನು; ಅಬದಾಲಿಗೆ ಅನ್ನ ನೀರು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ಕೊಳ್ಳೆಹೊಡೆಯಲು ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಕೊಟ್ಟನು. ಸಿಂಧೆ-ಹೋಳಕರರನ್ನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿಸಿದನು.

ಅಬದಾಲಿಯ ತಂತ್ರ:— ದಿಲ್ಲಿಯು ಪೇಶವೆಯರ ವಶವಾಯಿತು. ಸದಾಶಿವ ರಾಯನು ದಿಲ್ಲಿಯ ಬೊಕ್ಕಸವನ್ನು ಬರಿದುಮಾಡಿ ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಹಂಚಿದನು. ಆ ಆರ್ಭಟೆಯನ್ನು ಕಂಡು ಅಬದಾಲಿಯು ಅಂಜಿದನು; ಆದರೂ ಮರಾಠ ರನ್ನು ಹಣಿಯುವ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಮರಾಠಾ ಸೈನಿಕರು ಮುನ್ನಡೆ ಯುತ್ತ ಪಾನಿಪತ್ ರಣಭೂಮಿಗೆ ಬಂದನು. ಅಬದಾಲಿಯ ತಂತ್ರಗಳಿಂದ ಮರಾಠಾಸೈನ್ಯಕ್ಕೆ ಹೊರಗಿನ ಯಾವ ನೆರವೂ ಸಿಕ್ಕದಂತಾಯಿತು; ಕೂಳು- ನೀರುಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ ತೀರಿತು! ಇನ್ನು ಹೊರಬಿದ್ದು ಕಾದಾಡದೆ ಗತ್ಯಂತ ರವೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಪಾನಿಪತದ ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧ:— ೧೭೬೧ನೆಯ ಇಸವಿಯ ಜನವರಿ ನಾಲ್ಕನೆಯ ದಿನಾಂಕ ಬೆಳಗ್ಗೆ, ಮರಾಠಾ ಸೈನ್ಯವು ಸಮರಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ ನಿಂತಿತು. ಸದಾಶಿವರಾವ-ವಿಶ್ವಾಸರಾಯರು ಸೈನಿಕರನ್ನೂ ಸರದಾರರನ್ನೂ 'ಗೆಲವು ಇಲ್ಲವೆ ಸಾವು' ಎರಡಕ್ಕೂ ಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕೆಂದು ಹುರಿದುಂಬಿಸಿದರು!

ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮುಂದೆ ತೋಫಖಾನೆ ಸಹಿತವಾಗಿ ಇಬ್ರಾಹಿಮಖಾನನು ನಿಂತನು; ನಡುವೆ ಸದಾಶಿವರಾವ-ವಿಶ್ವಾಸರಾಯರು ಆನೆಗಳ ಮೇಲೆ, ಅವರ ಬಲಕ್ಕೆ ಸಿಂಧೆ, ಹೋಳಕರ, ಎಡಕ್ಕೆ ಪವಾರ, ವಿಂಚೂರಕರ ಮತ್ತು ಸಮಶೇರ ಬಹಾದ್ದೂರ ಗಾಯಕವಾಡರು. ಸೈನ್ಯವೆಲ್ಲ ಮುನ್ನಡೆಯಿತು. ಅಬದಾಲಿಯೂ ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಪಾನಿಪತದಲ್ಲಿ ಇದಿರಾದನು.

ಎರಡೂ ಕಡೆಗಳಿಂದಲೂ ತೋಫುಗಳು ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಕಾರಹತ್ತಿದುವು! ಮರಾಠರ ಮೊದಲ ಹೊಡೆತಕ್ಕೇ ಅಬದಾಲಿಯ ಸೈನ್ಯ ಪಟಪಟ ನೆಲಕ್ಕೆ ಬೀಳ ಹತ್ತಿತು! ಮರಾಠರ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಹರಹರ ಮಹಾದೇವ’ ಜಯಘೋಷ ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಆಗ, ಅಬದಾಲಿ ದೂರದಿಂದಲೇ ಹದ್ದಿನಂತೆ ಎರಗಿ ಮರಾಠಾ ಸೈನ್ಯವನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಮಧ್ಯಾಹ್ನದ ಬಿಸಿಲಿನಲ್ಲಿ ಖಡ್ಗಗಳ ಝಣಝಣಾಟ, ತೋಫುಗಳ ಬೆಂಕಿಯ ಕಾರಾಟ! ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಂದಲೋ ಒಂದು ಗುಂಡು ಬಂದು ಆನೆಯ ಮೇಲಿದ್ದ ವಿಶ್ವಾಸರಾಯನಿಗೆ ತಾಗಿತು; ಅವನು ಗಾಯಾಳುವಾದನು. ಸದಾಶಿವರಾಯನು ಮಿಂಚಿನ ವೇಗದಿಂದ ಬಂದು ಅವನ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ನಿಂತನು. ಕಾಲಭೈರವನಂತೆ ಕಾದಹತ್ತಿದನು! ಇಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನರು ಸದಾಶಿವರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಹಿಡಿದು ಕೊಂದರು. ಮರಾಠಾವೀರರೂ ಸೈನಿಕರೂ ರಣಭೂಮಿಯಿಂದ ಕಾಲುಕಿತ್ತಿದರು. ಅಬ-ದಾಲಿಯ ಅಬ್ಬರಕ್ಕೆ ಗಗನವೆಲ್ಲ ಪ್ರತಿಧ್ವನಿಗುಡಹತ್ತಿತು.

ನಾನಾಸಾಹೇಬನ ಮರಣ:— ಮಗನ ಮರಣದ ಸುದ್ದಿ ನಾನಾಸಾಹೇಬನಿಗೆ ನಡುದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಅವನು ಹಾಗೆಯೆ ಪುಣೆಗೆ ಹಿಂದಿರುಗಿದನು; ಇದೇ ಎದೆಯೊಡಿಕೆಯಿಂದಲೇ ಆತನು ಶೀವ್ರದಲ್ಲಿಯೇ (೧೭೬೧ರಲ್ಲಿ) ಸತ್ತನು.

ಮರಾಠರು ಸೋತುದೇಕೆ?— ಮರಾಠರಿಗೆ ಹಿಂದಿನ ಹಲವು ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಗೆಲವುಗಳಿಂದ ಜೊಳ್ಳು ಹೆಮ್ಮೆ ಹುಟ್ಟಿತ್ತು; ಅದರಿಂದ ಯಾರನ್ನು ಇದಿರಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಇದ್ದ ಸ್ಥಿತಿಯೇ ಸಾಕೆನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸಾಕಷ್ಟು ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡಲಿಲ್ಲ; ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಸಂಗ್ರಹವು ಇವರ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಹೇರಳವಾಗಿರಬಹುದು; ಆದರೆ, ಇದಿರಾಳಿನ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಕಡಮೆಯೇ ಇತ್ತು. ಅಬದಾಲಿಯನ್ನು ಬೇಗನೆ ಅಡಗಿಸುವೆವೆಂಬ ಹೆಮ್ಮೆಯಿಂದ ಸಾಕಷ್ಟು ಅನ್ನಸಂಗ್ರಹವನ್ನೂ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲ. ಅಬದಾಲಿಯು ಇವರ ಸಹಾಯದ ಹಾದಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಲೇ, ಮರಾಠರಿಗೆ ಹೊರಗಿನದೇನೂ ಸಿಕ್ಕದಂತಾಯಿತು; ಇದ್ದುದು ಸಾಲಲಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಅನ್ನಸಾಮಗ್ರಿಯಿಲ್ಲ. ಹೊಸ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅಬದಾಲಿಯು ಯುದ್ಧದ ಮುತ್ಸದ್ದಿತನವನ್ನು ಬಲ್ಲನು. ಮರಾಠರ

ಮುಂದಾಳುಗಳೇ ಮುಂದಾಗಿ ಕಾದತೊಡಗಿದಂತೆ, ಅವನೇನೂ ಒಮ್ಮೆಲೆ ಕಣಕ್ಕಿಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಮರಾಠರು ಸೋಲಲು ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಮರಾಠರ ಕಸುವು ಕುಂದಿತು.

ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ಪೇಶವೆ ಪಟ್ಟ:—ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆಗೆ ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳು: ವಿಶ್ವಾಸರಾವ, ಮಾಧವರಾವ, ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣ ರಾವ. ಹಿರಿಯ ಮಗನು ಪಾನಿಪತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದುದರಿಂದ ಮಾಧವ ರಾಯನಿಗೆ ಪೇಶವೆ ಪಟ್ಟವು ಬರಬೇಕಾಯಿತು. ಆಗ ಆತನಿಗೆ ಹದಿನಾರು ವರುಷ ಮಾತ್ರ. ಆತನ ಚಿಕ್ಕಪ್ಪ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಸಾತಾರೆಯ ರಾಮು-ರಾಜನಿಂದ ಆತನಿಗೇ ಪೇಶವೆ ಪಟ್ಟವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿದನು; ತಾನು ಹಿರಿಯನಾಗಿ ಕಾರಭಾರವನ್ನು ಕೈಯಲ್ಲಿ ತಕ್ಕೊಂಡನು.

ಕಲಹದ ಬೀಗೆ:—ಮಾಧವರಾಯನು ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಿಕ್ಕವನಿದ್ದರೂ ಪೇಶವೆ ಪಟ್ಟದ ಅನುಭವ ಆತನಿಗಿತ್ತು. ತಂದೆಯ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಹಲವು ಅನುಭವಗಳನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದನು; ಆದರೂ ಕಕ್ಕನ ಸಲುವಾಗಿ ಕೆಲವು ದಿನ ಸುಮ್ಮನಿದ್ದನು. ಮುಂದೆ ರಘುನಾಥರಾಯನ ಹಿಡಿತವಿಲ್ಲದ ಆಳಿಕೆಯು ಆತನ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಅದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮಹತ್ತ್ವದ ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ತನಗೆ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಕಕ್ಕನನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಅಲ್ಲಿಯೇ ಕಲಹದ ಕಿಡಿ ಎದ್ದಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೆ ಅರಸೊತ್ತಿಗೆಯ ಹುಚ್ಚು ತಲೆಗೇರಿತ್ತು. ಮಾಧವರಾಯನ ಮಾತಿನಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೂ ಆತನ ಆಲೋಚಕ ನಾದ **ಸಖಾರಾಮ ಬಾಪುವಿಗೂ**, ಕೋಪಬಂದಿತು. ಎಲ್ಲ ಕಾರಭಾರವನ್ನೂ ತಿರುಗಿ ಒಪ್ಪಿಸಿಬಿಟ್ಟರು. ಮಾಧವರಾಯನು **ನಾನಾಫಡಣವೀಸ** ಮತ್ತು **ಹರಿಪಂತರಿಗೆ** ಕಾರ್ಯಭಾರವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ತಾನು ಆ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ರಾಜ್ಯರಥವು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗಿತು.

ರಘುನಾಥರಾಯನ ಸೆರೆ:—ರಘುನಾಥರಾಯನು ತನ್ನ ಹೊರತು ಏನೂ ನಡೆಯಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದನು. ಈಗ ಸರಾಗವಾಗಿ ಸಾಗಿದುದನ್ನು ನೋಡ ದಾದನು. ಅದರಿಂದ ತನ್ನ ಬೆಂಬಲಕ್ಕೆ ಬರಬೇಕೆಂದು ನಿಜಾಮನಿಗೆ ತಿಳಿಸಿ ದನು; ಹಿಂದೆ ಗೆದ್ದುಕೊಂಡ ಪ್ರದೇಶಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡುವುದಾಗಿ ಆಸೆ ಹಚ್ಚಿದನು. ಇದು ಮಾಧವರಾಯನಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿಡಬೇಕೆನ್ನುವಾಗ ಅವನು ಓಡಿಹೋದನು.

ರಾಕ್ಷಸಭುವನ ಕಾಳಗ:—(೧೭೬೩) ಈಗ ಪೇಶವೆಯ ಮನೆತನ ಲ್ಲಿಯೇ ಒಡಕುಹುಟ್ಟಿತು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಮರಾಠಾಸರದಾರರಿಗೆ ತಂತ್ರರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲು ಹತ್ತಿತು. ಅದೇ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ರಾಘೋಬನು,

ನಿಜಾಮನನ್ನು ಸಹಾಯಕ್ಕೆ ಕರೆದುಕೊಂಡು ಏರಿ ಬಂದನು. ರಾಕ್ಷಸ-ಭುವನದ ಹತ್ತಿರ ಕಾಳಗವಾಯಿತು. ಮಾಧವರಾಯನು ನಿಜಾಮನ ದಂಡನ್ನು ಪೂರಾ ಮೆತ್ತಿಗೆ ಮಾಡಿದನು. ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟನು. ನಿಜಾಮನು ಹೆದರಿ ಒಪ್ಪಂದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಹೈದರ ಅಲಿ:—ಹೈದರ ಅಲಿಯು ಫತ್ತೆಮಹಮೂದ್ ಎಂಬ ಸಣ್ಣ ಜಹ-ಗೀರದಾರನ ಮಗ. ವಿದ್ಯಾವಂತನಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಬಹು ಗಟ್ಟಿಗನು. ಮೊದ-ಮೊದಲು ಇವನು ಮೈಸೂರು ದಂಡಿನಲ್ಲಿ ಸಿಪಾಯಿಯಾಗಿ ಸೇರಿಕೊಂಡ. ಮೈಸೂರು ದಳವಾಯಿ ನಂಜರಾಜಯ್ಯನು ದೇವನಹಳ್ಳಿಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದಾಗ, ಇವನು ಒಳ್ಳೇ ಕಲಿತನದಿಂದ ಕಾದಿದನು. ಅದರಿಂದ ನಂಜರಾಜಯ್ಯನು ಹೈದರನಿಗೆ ನಾಯಕ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಈ ನಾಯಕನು ಹಾಗೆಯೇ ಮುಂದೆ ಮುಂದೆ ಏರುತ್ತ, ಮೈಸೂರಿನ ಸೇನಾಪತಿಯಾದನು. ಆ ಮೇಲೆ ರಾಜಮನೆತನದವರನ್ನೂ ಲೆಕ್ಕಿಸದಂತಾದನು. ಆಗ, ಇವನನ್ನು ಬಗ್ಗುಬಡಿಯಲು ಮೈಸೂರರಸು ಇಮ್ಮಡಿ ಕೃಷ್ಣರಾಜನು, ಪೇಶವೆಯರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಕೇಳಿದನು. ಇದು ಹೈದರ ಅಲಿಗೆ ತಿಳಿಯಿತು. ಕೂಡಲೇ ಅರಸನನ್ನು ಬದಿಗಿರಿಸಿ, ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿ ತಾನೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಯಾದನು (೧೭೬೧).

ಹೈದರ ಅಲಿ

ಹೈದರ ಅಲಿಯು ಕರ್ನಾಟಕವನ್ನೆಲ್ಲ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ದಂಡೆತ್ತಿ ಹೊರಟನು. ಸ್ವಾದಿ, ಕೆಳದಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ, ಸವಣೂರುಗಳನ್ನು ಗೆದ್ದು ಧಾರವಾಡದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದನು. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿ ಮಾಧವರಾಯನು ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದು, ಹೈದರನನ್ನು ಬೆನ್ನಟ್ಟಿದನು. ಹೈದರನು ಹೆದರಿ ಕೃಷ್ಣಾ-ತುಂಗಾ ನದಿಗಳ ನಡುವಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಯುದ್ಧದ ಖರ್ಚಿಗೆಂದು ಮೂವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡನು.

ಇಷ್ಟಾದರೂ ಹೈದರ ಅಲಿಯು ತನ್ನ ಪುಂಡತನವನ್ನು ಬಿಡಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೆ ಮೈಸೂರು ಅರಸನನ್ನು ಕಾಡಿಸಹತ್ತಿದನು. ಈಗ ಪೇಶವೆಯು ನಿಜಾಮನನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಹೈದರನ ಮೇಲೆ ಸಾಗಿಬಂದನು. ಹೈದರನು ಆ ಎರಡೂ ಸೈನ್ಯಗಳಿಗೂ ಕುಡಿಯಲು ನೀರು ಸಿಕ್ಕದಂತೆ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯ ಜಲಾಶಯ

ಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷವನ್ನು ಕೂಡಿಸಿದ್ದನು. ಆದರೂ ಅವರು ಮುನ್ನಡೆದು ಬಂದರು. ಹೈದರನು ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೇಶವೆಗೆ ಕೆಲವು ಕೋಟೆಗಳನ್ನೂ ಯುದ್ಧದ ಖರ್ಚಿಗೆ ಐವತ್ತು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಟ್ಟನು. ಅಲ್ಲದೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಕಾಣಿಕೆ ಕೊಡಲೊಪ್ಪಿದನು.

ಮರಾಠರ ಕೈಯಲ್ಲಿ ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೂತ್ರಗಳು:— ಪೇಶವೆಗೆ ಮತ್ತೆ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಬೆಳೆಸುವ ಹವ್ಯಾಸ ಹುಟ್ಟಿತು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಾಹಿ ಮನೆತನದ **ಶಹಾ ಆಲಮನು** ಪಟ್ಟವಿಲ್ಲದೆ ಅಲೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಅಯೋಧ್ಯೆಯ ನವಾಬ ಸುಜಾ ಉದ್ದೌಲನು ಅವನಿಗೆ ಅಲ್ಪ ಸ್ವಲ್ಪ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದನು; ಆದರೆ ದೊರೆತನವನ್ನು ಕೊಡಿಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸುರಜಮಲ್ಲ ಜಾಟ ಮತ್ತು ರೋಹಿಲೆಯರು ಪ್ರಬಲರಾಗಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ದಿಲ್ಲಿಯ ಮೇಲೆ ಕಣ್ಣು. ಮುಂದಾಗುವ ಧೈರ್ಯ ಮಾತ್ರ ಯಾರಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಈಗ ಶಹಾ ಆಲಮನನ್ನೇ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಿದರೆ ಪೇಶವೆಯ ಹಂಬಲು ಕೈಗೂಡಬಹುದಾಗಿತ್ತು. ಈ ಕೆಲಸಕ್ಕೆ, ಸಿಂಧೆ, ಹೋಳಕರ, ವಿಸಾಜಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಕಳಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಳ್ಳೆ ಸಾಹಸದಿಂದ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಹಾಆಲಮನ ಸಿಂಹಾಸನಾರೋಹಣಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದರು. ಇದರಿಂದ ದಿಲ್ಲಿಯ ಬಾದಶಹನು ಪೇಶವೆಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಮತ್ತು ಮೀರತ ಮೊದಲಾದ ಗ್ರಾಮಗಳ ಸನದನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ದಿಲ್ಲಿಯ ಸೂತ್ರವೆಲ್ಲ ಮರಾಠರ ಕೈಸೇರಿತು. ಆಮೇಲೆ ಮರಾಠಾ ಶೂರ ಸರದಾರರೆಲ್ಲ ರೋಹಿಲಖಂಡವನ್ನು ಹೊಕ್ಕರು. ಪಾನಿಪತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅಬದಾಲಿಯು ತಮಗೆ ಮಾಡಿದ ಹಾನಿಯ ಸೇಡನ್ನು ತೀರಿಸಿಕೊಂಡರು.

ಮಾಧವರಾಯನ ಮರಣ:— ಈ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಮಾಧವರಾಯನು ಬೇನೆಯಿಂದ ಹಾಸಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದನು. ಬದುಕುವ ಲಕ್ಷಣ ತೋರಲಿಲ್ಲ. ಅವನು 'ನಾರಾಯಣರಾಯನನ್ನು ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಕುಳ್ಳಿರಿಸಬೇಕು; ಮತ್ತು ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರವನ್ನೆಲ್ಲ ನೀವೇ ಸಾಗಿಸಬೇಕು' ಎಂದು ನಾನಾಫಡಣವೀಸ ಮತ್ತು ಹರಿಪಂತ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಹೇಳಿದನು. ರಘುನಾಥರಾಯನನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಹೊರಗೆ ಬಿಟ್ಟನು. ೧೭೭೨ರಲ್ಲಿ ಮಾಧವರಾಯನ ಮರಣವಾಯಿತು. ಆತನ ಹೆಂಡತಿ ಸತಿಹೋದಳು.

ಮಾಧವರಾಯನ ಹಿರಿಮೆ:— ಮಾಧವರಾಯನು ಪೇಶ್ವೆಯರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಎಳೆಯತನದಲ್ಲಿಯೇ ಪೇಶವೆಸೂತ್ರವನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ಸಾಗಿಸಿದನು. ಬಾಳಿದುದು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಟೇ ವರುಷವಾದರೂ, ಮಲೆತು ನಿಂತ ಮಹಾ ವೀರನನ್ನು ಸೋಲಿಸಿ, ತುಂಗಭದ್ರಾ ನದಿಯಿಂದ ಗಂಗಾನದಿಯ

ವರೆಗೆ ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದನು; ಮತ್ತು ದಿಲ್ಲಿಯ ದೊರೆಯನ್ನು ಪದರಿನಲ್ಲಿ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯದ ಉತ್ಪನ್ನವು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಮಾಡಿದನು. ಇದಕ್ಕೆಲ್ಲ ಈತನ ಶ್ರೇಷ್ಠ ವ್ಯಕ್ತಿತ್ವವೇ ಕಾರಣ. ಈತನ ಮುಖದ ತೇಜಸ್ಸು ಯಾರನ್ನೂ ಸೆಳೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಧೈರ್ಯ, ಶೌರ್ಯ, ಪ್ರಸಂಗಾವಧಾನ, ನ್ಯಾಯನಿಷ್ಠುರತೆ, ಗುಣಕ್ಕೆ ಮನ್ನಣೆ ಮೊದಲಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳಿದ್ದುವು. ಇವೆಲ್ಲಕ್ಕೂ ಮಿಗಿಲಾಗಿ ‹ಅರಸನೆಂದರೆ ಜನಸೇವಕ› ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಅವನಲ್ಲಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೆಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಕ್ಷಮರಾಗುವಂತೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಪ್ರಭುಣೆ ರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿಯು ಒಳ್ಳೆಯ ನ್ಯಾಯಾಧೀಶನೆಂದು ಹೆಸರಾದನು.

ಅಭ್ಯಾಸನಗಳು

೧. ನೀವು ಓದಿದ ನಾಲ್ವರು ಪೇಶ್ವೆಯರಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ದೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪೇಶ್ವೆಯು ಯಾರು? ಉಳಿದ ಮೂವರಿಗಿಂತ ಯಾವ ಹೆಚ್ಚಿನ ಕೃತಿಗಳನ್ನು ಅವನು ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ?

೨. ಕೆಳಗೆ ಕಾಣಿಸಿದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಬಗೆಗೆ ನೀವು ಓದಿದ ಒಂದೊಂದು ಮಹತ್ವದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಬರೆಯಿರಿ.

ಕಾನ್ಹೋಜಿ ಆಂಗ್ರೆ, ನಿಜಾಮ ಉಲ್ಮುಲ್ಕ್, ಚಿಮಾಜಿ, ರಘುನಾಥರಾಯ, ರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ ಪ್ರಭುಣೆ.

೩. ಪಾನಿಪತ್ತದ ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ಸೋಲು ಏಕೆ ಉಂಟಾಯಿತು?

೪. ಸರದೇಶಮುಖಿ, ಚೌಥಾಯಿ, ಸರಂಜಾಮಿ ಪದ್ಧತಿ—ಇವುಗಳ ಅರ್ಥವೇನು? ಮೊತ್ತಮೊದಲು ಅವನ್ನು ಯಾರು ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ತಂದರು?

೧೮. ಮರಾಠರ ಅವನತಿ

ಅರಾಜಕಸ್ಥಿತಿ:—ಮುಂದೆ ನಾರಾಯಣರಾಯನು ಪೇಶ್ವೆಯಾದನು. ಅವನ ಅವಿವೇಕತನದಿಂದ ರಘುನಾಥರಾಯನಿಗೂ ಅವನಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಸು ಬೆಳೆಯಿತು. ಕೈಕೆಳಗಿನ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕೆಟ್ಟತನದಿಂದ ನಡೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದನು. ರಘುನಾಥರಾಯನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಆನಂದೀಬಾಯಿಯು ಮಹತ್ತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷಿಣಿ; ಸೇಡಿನ ಸ್ವಭಾವದವಳು. ಇವೆಲ್ಲ ಒಟ್ಟಾಗಿ ನಾರಾಯಣರಾಯನ ವಿರುದ್ಧ ಬಲವಾದ ಸಂಚು ನಡೆಯಿತು. ಇದರಿಂದಲೇ ಅವನ ಕೊಲೆಯೂ ಆಯಿತು.

ಆ ಮೇಲೆ ರಘುನಾಥರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದನು. ಅವನ ಅವಿವೇಕದ ಆಳಿಕೆಯು ದುಸ್ಸಹವಾಯಿತು; ಮತ್ತು ನಾರಾಯಣರಾಯನ ಕೊಲೆಯ ಆರೋಪವು ಬಹಿರಂಗವಾಗಿ ರಘುನಾಥರಾಯನ ಮೇಲೆಯೇ ಬಂದಿತು. ಅದರಿಂದ ನ್ಯಾಯಾಲಯದಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ ದೇಹಾಂತಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಯಿತು; ಆದರೆ ಅವನು ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಂಡು ಹೋದನು. ಅವನ ಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ಕಠಿನ ಶಿಕ್ಷೆಗಳಾದುವು.

ನಾನಾಫಡಣವೀಸ

ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ನಾರಾಯಣರಾಯನ ಹೆಂಡತಿ ಗಂಡುಮಗುವನ್ನು ಹೆತ್ತಳು. ನಾಲ್ವತ್ತು ದಿವಸಗಳ ಕೂಸಿಗೆ ಪೇಶ್ವೆಪಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದರು; ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯನೆಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟರು. ನಾನಾಫಡಣವೀಸ ಮುಂತಾದ ಮಂತ್ರಿಗಳು ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠೆಯಿಂದ ರಾಜ್ಯಸೂತ್ರ ವಹಿಸಿದರು.

ಸುತ್ತಲಿನ ಸಂಕಟಗಳು:—ಪೇಶವೆ ರಾಜ್ಯದ ಒಡಕು-ತೊಡಕುಗಳು ಸುತ್ತಲಿನ ಸರದಾರರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುವ ಹವ್ಯಾಸವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದುವು; ಪರಕೀಯರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಹಾದಿಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಟ್ಟುವು. ಈ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷ್ ಕಂಪನಿಯ ಸರಕಾರವು ಆಳಿಕೆಯನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿತ್ತು; ಪ್ರಬಲವಾದ ಸೇನೆಯನ್ನು ಸಜ್ಜುಮಾಡಿಕೊಂಡಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ಅವರ ಪಕ್ಷ; ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಇವರ ಪಕ್ಷ ಹೀಗೆ ಒಲೆದಾಡಿ, ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳನ್ನು ಹಣ್ಣಿಗೆ ತರುವ ಬ್ರಿಟಿಶ್ ಭೇದನೀತಿಯು ಆಗಲೇ ಆರಂಭವಾಗಿತ್ತು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿದು ರಾಘೋಬನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಬೆನ್ನುಬಿದ್ದನು. ಅವರು ಸುರತದಲ್ಲಿ ಅವನೊಡನೆ ಒಪ್ಪಂದ

ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೇಶವಾಯಿ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲುಚಾಚಿದರು. ಇದೇ ಕಾಲಕ್ಕೆ, ಹೈದರಅಲಿಯು ಮತ್ತೆ ಮರಾಠರ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದನು. ಸಣ್ಣ ಪುಟ್ಟ ಪಾಳೆಯಗಾರರೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಹತ್ತಿದರು. ನಿಜಾಮನೂ ಕಾಲು-ಕೆದರಿ ಜಗಳವನ್ನು ತೆಗೆದನು. ನಾನಾಫಡಣವೀಸ ಮೊದಲಾದವರು ಎಷ್ಟು ಸಾಹಸ-ಪ್ರಯತ್ನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ಸುತ್ತಲಿನ ಸಂಕಟಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಸಾಲಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟರಲ್ಲಿ ಹರಿಪಂತ ಫಡಕೆ, ರಾಮಶಾಸ್ತ್ರಿ, ತುಕೋಜಿ ಹೋಳಕರ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಾಮಿನಿಷ್ಠರು ತೀರಿಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ ಪೇಶವಾಯಿಯ ಪುಣ್ಯ ಮುಗಿಯುತ್ತಲೇ ಬಂದಂತಾಗಿತ್ತು. ಕೊನೆಗೆ ಸವಾಯಿಮಾಧವರಾಯನು ಅಪಮೃತ್ಯುವಿನಿಂದ ತೀರಿಕೊಂಡನು.

ಎರಡನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯ:—(೧೭೯೬-೧೮೧೮) ಆ ಮೇಲೆ ಎರಡನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶವೆಯಾದನು. ಈತನು ಆನಂದೀಬಾಯಿಯ ಮಗ. ತಾಯಿಯ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆ-ದುರಾಸೆಗಳೆಲ್ಲ ಈತನಲ್ಲಿ ಮನೆಮಾಡಿದ್ದುವು, ಆದರೆ ತಿಂದುಂಡು ಕಾಲ ಕಳೆಯುವುದಷ್ಟೇ ಈತನಿಗೆ ಬೇಕಾದುದು. ಈ ಕಾಲಕ್ಕೆ ನಾನಾಫಡಣವೀಸನು ಪೇಶವೆರಾಜ್ಯದ ವೈಭವವನ್ನುಳಿಸಬೇಕೆಂದು ಎಷ್ಟೋ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿದನು. ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಕಡೆಗೆ ೧೮೦೦ರಲ್ಲಿ ಆತನೇ ಮರಣಪಟ್ಟನು. ಆಮೇಲೆ ಬಾಜೀರಾಯನ ಅವಿವೇಕಕ್ಕೆ ಅಂಕೆಯೇ ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಆಗ ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುಂಡರ ಹಾವಳಿಯೂ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೆ ಒಬ್ಬರನ್ನೊಬ್ಬರು ಚೆಂಡಾಡಹತ್ತಿದರು. ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯೂ

೨ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯ

ಧುಂಡಜಿವಾಘನೆಂಬವನ ಹಾವಳಿಯು ಹೇಳಕೂಡದಷ್ಟಾಯಿತು! ಈ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಿ, ಹಿಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಒಕ್ಕಟ್ಟನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಬೇಕೆಂದು ಕನ್ನಡನಾಡಿನ ಸಾಧುಪುರುಷರೊಬ್ಬರು ಶ್ರೀವಿದ್ಯಾರಣ್ಯರಂತೆ ರಾಜಕೀಯ ಸಾಹಸವನ್ನು ಸಾಗಿಸಿದರು. ಅವರೇ ಮುರಗೋಡದ **ಶ್ರೀಚಿದಂಬರದೀಕ್ಷಿತರು.** ಅವರು ಮಹಾ ಸತ್ಪುರುಷರು. ಪೇಶವೆ ಮತ್ತು ಬೇರೆ ಅರಸುಗಳಿಗೆ ಕುಲಗುರುಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಬಾಜೀರಾಯನು ಇವರ ದರ್ಶನಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ, ಅನೇಕ

ರಾಜಕೀಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟರು; ಆದರೆ, ಆ ಅವಿವೇಕಿಯು ಅವರ ಸಲಹೆಯಂತೆ ನಡೆಯಲಿಲ್ಲ.

ಬಾಜೀರಾಯನ ಕಾರಭಾರ:—ಬಾಜೀರಾಯನ ಆಡಳಿತವೆಂದರೆ, ರಘುನಾಥರಾಯನ ಪುನರಾವೃತ್ತಿಯೇ ಸರಿ. ಬುದ್ಧಿವಂತರಿಗೂ ಶೂರರಿಗೂ ಅವನಾಳಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಣ್ಣಪುಟ್ಟ ತಪ್ಪುಗಳನ್ನು ಹೊರಿಸಿ ಅನುಭವಿಕರನ್ನೆಲ್ಲ ಮನೆಗೆ ಕಳಿಸಿಬಿಟ್ಟನು; ಕೆಲವರನ್ನು ಕೊಲ್ಲಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದ ಹೋಳಕರ ಮೊದಲಾದವರು ಸಿಟ್ಟಾಗಿ, ಪುಣೆಯ ಮೇಲೆ ದಂಡೆತ್ತಿ ಬಂದರು. ಆಗ ಬಾಜೀರಾಯನು ವಸಯಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಮೊರೆ-ಹೊಕ್ಕನು; ಪೇಶವೆಯ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಗ್ರಹಣವನ್ನು ಹಿಡಿಸುವ ಮನೆಮುರುಕ ಕರಾರುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅವರ ಆಶ್ರಯದಲ್ಲಿ ನಿಂತನು. ಮುಂದೆ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮಾಂಡಲಿಕನಾಗಿ ಪುಣೆಯ ಪೇಶವೆಯಾದನು.

ಮರಾಠಾ-ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮೂರನೆಯ ಯುದ್ಧ:—ಇಷ್ಟಾದರೂ ಬಾಜೀರಾಯನು ಇಂಗ್ಲಿಷರೊಡನೆಯೂ ಸ್ನೇಹದಿಂದ ಸಾಗಲಿಲ್ಲ; ಮತ್ತೆ ಮರಾಠಾ ಸರದಾರರನ್ನು ಕೂಡಿಕೊಂಡು ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಹಣಿಯುವ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಡೆಸಿದನು. ಕೋರೆಗಾಂವ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಪೇಶವೆಯರಿಗೆ ಪೂರ್ಣ ಪರಾಭವವಾಯಿತು! ಇಂಗ್ಲಿಷರು ಬಾಜೀರಾಯನಿಗೆ ವರ್ಷಕ್ಕೆ ಎಂಟು ಲಕ್ಷ ರೂಪಾಯಿ ಉಂಬಳಿಯನ್ನು ಗೊತ್ತುಮಾಡಿದರು; ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಾವರ್ತದಲ್ಲಿಟ್ಟರು (೧೮೧೮). ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೈವಶಮಾಡಿಕೊಂಡರು. ಇದರಿಂದ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತವೆಲ್ಲ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ವಶವಾಯಿತು. ಬಾಜೀರಾಯನಿಂದಲೇ ಪೇಶವಾಯಿಯು ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿ ಹೊಂದಿತು.

ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯದ ಏರು-ಇಳಿವು:—ಶಿವಾಜಿರಾಜನು ಬಲಾಢ್ಯ ಮೊಗಲ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಎದುರಿಸಿ, ದಕ್ಷಿಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದನು; ಗೋ-ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರತಿಪಾಲಕ ಎಂಬ ಬಿರುದನ್ನು ಪಡೆದನು. ಆದರೆ, ಆತನು ಅರ್ಧಾಯುಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ತೀರಿಕೊಂಡನು. ನೆಟ್ಟ ಸಸಿಯನ್ನು ಹೆಮ್ಮರವಾಗುವಂತೆ ಬೆಳೆಸುವುದಕ್ಕೆ ಅವನಿಗೆ ಅವಧಿ ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ; ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರಬಲನಾದ ಅಲಂಗೀರನು ಅರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಆಗಾಗ ಯತ್ನಿಸುತ್ತಲೇ ಇದ್ದನು. ಸಂಭಾಜಿಯ ಅವಿವೇಕತನದಿಂದ ಮೊಗಲರ ಕಾರಸ್ಥಾನಕ್ಕೆ ಕಳೆಯೂ ಕಟ್ಟಿತು! ಸಂಭಾಜಿಯ ಮರಣದನಂತರ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಳಜಗಳಗಳು ಹುಟ್ಟಿದುವು. ರಾಜಧಾನಿಗಳು ಒಡೆದು ಎರಡು ಛತ್ರಪತಿ ರಾಜ್ಯಗಳಾದುವು. ಮುಂದೆ ಸಮರ್ಥರಾರೂ ಸಿಂಹಾಸನಕ್ಕೆ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ರಾಜರಾಗಿ ಪೇಶವೆಯರ ಕೈಯಲ್ಲಿಯೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರವನ್ನು

ಕೊಟ್ಟರು. ಒಬ್ಬಿಬ್ಬರು ಪೇಶ್ವೆಯರು ಅದನ್ನು ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಗೆ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರೂ, ಮುಂದೆ ಅವರ ಒಳಜಗಳವೆ ರಾಜ್ಯದ ಅಳಿಗಾಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರದ ಮೂಡು-ಮುಳುಗು ಸುಮಾರು ಒಂದೂಮುಕ್ಕಾಲು ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮುಗಿದುಹೋದುವು.

ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವು ಮುಳುಗಿದುದೇಕೆ? (೧) ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ:— ಪಾನಿಪತ್ತ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮರಾಠಾಸೈನಿಕರಿಗೆ ಸೋಲುಂಟಾದುದೇಕೆ? ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸರದಾರರಲ್ಲಿದ್ದ ಅನೈಕ್ಯಭಾವವೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಒಡೆದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ, ಅದಿನ್ನೂ ಆರಂಭದ ಸ್ಥಿತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮುಂದೆಯಂತೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಉಳಿಯಲೇ ಇಲ್ಲ. ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಉಳಿಯಬೇಕಾದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎರಡು ಸಂಗತಿಗಳು ಅವಶ್ಯ. (೧) ಕೇಂದ್ರಸರಕಾರ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರಬೇಕು. (೨) ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸದಭಿಮಾನವಿರಬೇಕು. ಮೊದಲಿನ ಮೂವರು ಪೇಶವೆಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಕೇಂದ್ರಸರಕಾರವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿಯೇ ಇತ್ತು. ಅದರೆದುರಿಗೆ ಯಾವ ಸರದಾರನೂ ತಲೆಯನ್ನು ತಗ್ಗಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಎಲ್ಲರೂ ಒಕ್ಕಟ್ಟಾಗಿಯೇ ಉಳಿದರು. ಅದರಂತೆ ಶಿವಾಜಿ-ಸಂಭಾಜಿಯರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಅಭಿಮಾನವು ಉಕ್ಕುತ್ತಿತ್ತು. ಅದರಿಂದಲೂ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವು ಉಳಿಯಿತು. ಮುಂದೆ ಮೊದಲನೆಯ ಮಾಧವರಾಯನ ತರುವಾಯ, ಕೇಂದ್ರ ಸರಕಾರದಲ್ಲಿ ಸತ್ತ್ವವು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಮರಾಠಾ ರಾಜರೂ ಹಾಗೂ ಪೇಶವೆಯರು ವಿಲಾಸಿಗಳಾದುದರಿಂದ, ಸ್ವರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಸ್ವಾರ್ಥ ಹೆಚ್ಚಿತು; ಒಕ್ಕಟ್ಟು ಒಡೆದು ಅನೇಕ ಪಂಗಡಗಳಾದುವು; ತಮ್ಮತಮ್ಮೊಳಗೇ ಮೇಲಾಟಗಳು ಸಾಗಿದುವು. ಯಾದವೀ ಯುದ್ಧಗಳೂ ನಡೆದುವು. ಮರಾಠಾ ರಾಜ್ಯವು ಮುಳುಗುವುದಕ್ಕೆ ಇದೇ ಮೊದಲನೆಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

(೨) **ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸದಭಿಮಾನವಿರಲಿಲ್ಲ:—** ಮೊದಲು ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ರಾಷ್ಟ್ರೀಯ ಭಾವನೆಯು ಜಾಗೃತವಾಗಿತ್ತು. ಅಂತೆಯೇ ಶಿವಾಜಿರಾಜನಿಗೆ ಕೇವಲ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಜನರಿಂದಲೇ ಮೊಗಲಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕಿದಿರಾಗಿ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು; ಮತ್ತು ಆಗಿನ ಅಷ್ಟ ಪ್ರಧಾನ ಮಂಡಲದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದಲೂ, ಸಾಧು-ಸಂತರ ಸದುಪದೇಶದಿಂದಲೂ ಆಳಿನಿಂದ ಹಿಡಿದು ಅರಸನವರೆಗೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸದಭಿಮಾನವಿತ್ತು. ಮುಂದೆ ರಾಜಾರಾಮನ ಮರಣದ ನಂತರ ಸರಂಜಾಮ ಪದ್ಧತಿಯು ಆರಂಭವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಕೆಲವು ಸರದಾರರಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗಲು ಹಾದಿಸಿಕ್ಕಂತಾಯಿತು.

ಆದರೆ, ಮೇಲಿನ ರಾಜನು ಬಲಿಷ್ಠನಿದ್ದರೆ, ಸರದಾರರೇನೂ ಸ್ವತಂತ್ರರಾಗುತ್ತಿದ್ದಿಲ್ಲ. ಮುಂದಿನ ಅರಸರೂ ವಿಲಾಸಿಗಳಾದರು. ಇದರಿಂದ ಆ ಸರಂಜಾಮಿ ತುಂಡುಗಳೇ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದುವು. ಅವರಿಗೆ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸದಭಿಮಾನವು ಉಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿರಲಿಲ್ಲ. ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವು ಮುಳುಗುವುದಕ್ಕೆ ಇದು ಎರಡನೆಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

(೩) **ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ಆಡಳಿತ:**— ಸ್ವರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸುವ ಬಗೆಗೆ ಮರಾಠರಲ್ಲಿ ಮೀರಿದ ಶಕ್ತಿ-ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳಿದ್ದುವು, ಅದರಂತೆ ಸ್ಥಾಪನೆಯೂ ಆಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯವಿರುವವರೆಗೆ ಹಾಗೂ ಸ್ವರಾಜ್ಯದ ಸದಭಿಮಾನವಿರುವವರೆಗೆ, ರಾಜ್ಯವೂ ಬೆಳೆಯಿತು; ಆದರೆ ಬೆಳೆದುದನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಸರಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಗೆದ್ದ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕಪ್ಪಗಾಣಿಕೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು, ಹಿಂದಿರುಗುವದು; ಅಲ್ಲಿಯ ಆಡಳಿತದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಅಂಗವನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಹಗೆಗಳೇ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೀಗಾಗಿ, ಒಮ್ಮೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದವರೊಡನೆ ಮತ್ತೆಮತ್ತೆಯೂ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಕ್ಕೆ ನಿಜಾಮು, ಹೈದರಅಲಿ ಅವರ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ಈ ಅದೂರದೃಷ್ಟಿಯ ಆಡಳಿತವು ಮೂರನೆಯ ಕಾರಣವಾಯಿತು.

(೪) **ದುರ್ದೈವ:**— ಎಂಟು-ಹತ್ತು ವರುಷಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾದಾಜಿ ಸಿಂದೆ, ತುಕೋಜಿ ಹೋಳಕರ, ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾವ, ನಾನಾಫಡಣೀಸ, ಪರಶುರಾಮ ಭಾವು ಮುಂತಾದ ವೀರರೂ ರಾಜಕಾರಣಪಟುಗಳೂ ಒಬ್ಬರ ಹಿಂದೊಬ್ಬರು ಮರಣಹೊಂದಿದರು. ಸಾವು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಿದ್ಧ! ಆದರೆ, ಈ ಅಲ್ಪಕಾಲದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ನೆನೆಸಿದರೆ, ದೈವವೂ ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಮುಳುಗುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

(೫) **ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಸಂಘಟನೆಗಳಿರಲಿಲ್ಲ:**— ಮರಾಠರು ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಯುದ್ಧ (ಗನಿಮಿ ಕಾವಾ) ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರು. ಅಲ್ಲಿಯ ಗುಡ್ಡಗಾಡು ಪ್ರದೇಶವೆಲ್ಲ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತು. ಸಮಯ ಸಿಕ್ಕುವ ವರೆಗೆ ಅಡಗಿಕುಳಿತು, ಆಮೇಲೆ ಏರಿಬಿದ್ದು ವೈರಿಗಳನ್ನು ಹಣ್ಣುಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಪಳಗಿದವರು. ಹೋಳಕರನಂತೂ ಈ ಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಎತ್ತಿದ ಕೈ. ಮುಂದೆ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರಕ್ಕಾಗಿ ಬಯಲಿಗೆ ಬಿದ್ದಮೇಲೆ, ಇದಿರಿಗೆ ನಿಂತೇ ಕಾದಬೇಕಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಅವರ ತಂತ್ರಗಾರಿಕೆಯ ಯುದ್ಧಪದ್ಧತಿಯು ಉಪಯೋಗ ಬೀಳಲಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟು ಹೊತ್ತಿಗೆ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಫ್ರೆಂಚರು ಸೈನ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ತಳವೂರಿದ್ದರು. ಅವರ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಮರಾಠರು

ಕಲಿಯತೊಡಗಿದರು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಇಂಗ್ರೇಜಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿಕೊಂಡರು. ಅವರು ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ತಮ್ಮ ನಿಜವಾದ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ; ಒಂದು, ಮರಾಠರು ತಮ್ಮವರೆಂಬ ಅಭಿಮಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಎರಡು, ಮುಂದೆ ಮರಾಠರು ತಮ್ಮ ಮೇಲೆಯೇ ತಿರುಗಿ ಬಿದ್ದರೆ ಹೇಗೆ-ಎಂಬ ಸಂಶಯ. ಇದರಿಂದಾಗಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ಹೊಸ ಸೈನ್ಯಶಿಕ್ಷಣವು ಸಿಕ್ಕಲಿಲ್ಲ; ತಮ್ಮ ರೀತಿಯು ಕೆಲಸಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತಾಗಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಅರ್ಧಮರ್ಧ ಶಿಕ್ಷಣದಿಂದ ಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತು ಉಳಿಯಲಿಲ್ಲ.

ಇದಲ್ಲದೆ, ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಮರಾಠಾಸೈನ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಬರೂ ಹಬಸಿಯರೂ ಸೇರಿಕೊಂಡಿದ್ದರು. ಅವರು ಹೊಟ್ಟೆಯ ಮಟ್ಟಿಗೆ ಮಾತ್ರ ದುಡಿಯುವವರು. ಇದಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ವೈಮನಸ್ಯವಿದ್ದುದರಿಂದ, ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎಂಬ ಭಾವನೆ ಬರುವಂತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇದರಿಂದ ಸಂಘಟನೆಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇರಲಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತೊಂದು ಮಾತೆಂದರೆ: ಮರಾಠರಿಗೆ ಗೆಲ್ಲುವುದು ಇಲ್ಲವೆ ಸಾಯುವುದು—ಇಷ್ಟೇ ಗೊತ್ತು. ಸೋಲುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬಂದಾಗ ಸಾವಧಾನದಿಂದ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ಸರಿಯುವುದಾಗಲಿ ಮತ್ತೆ ಸಂಘಟಿಸಿಕೊಂಡು ಮುಂದುವರಿಯುವುದಾಗಲಿ ಅವರಿಗೆ ಗೊತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಇವರು ಫ್ರೆಂಚರ ನೆರವನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೆ, ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಅನುಕೂಲವಾಗಬಹುದಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ, ಅವರು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕಡುಹಗೆಗಳಾಗಿದ್ದರು. ಮರಾಠರು ಅದನ್ನೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

(೬) **ಪರಕೀಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ:**—ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವು ಸರದಾರರಲ್ಲಿ ಹರಿದು ಹಂಚಿಹೋಯಿತು; ಸಂಘಟನೆಯು ಕಡಮೆಯಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಇವರನ್ನು ಮೆತ್ತಗೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಪರಕೀಯರ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವೇ ಕಾರಣವಾಯಿತು. ಇವರಲ್ಲಿ ಮುಸಲ್ಮಾನ-ಫ್ರೆಂಚ-ಇಂಗ್ಲಿಷರನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹೊರನಾಡಿನವರು. ಆದರೆ ಭಾರತವನ್ನು ಬಿಟ್ಟೋಡುವುದಕ್ಕೆ ಮನಸ್ಸಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಹೋರಾಟದ ಹಟದಿಂದಲೇ ಅವರು ನೆಲೆಯೂರಿ ನಿಂತರು. ದಿನ-ದಿನಕ್ಕೆ ಇಳಿಮುಖವಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯವು ಪರಕೀಯ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಕ್ಕೆ ಈಡಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಮರಾಠರಿಗೆ ಪಾನಿಪತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪೆಟ್ಟು ಬಿದ್ದಿತು. ಆಮೇಲಂತೂ ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಮಹತ್ವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯ ಮಹಾಸಾಗರದ ತೆರೆಗಳು ಏರಿಬರಹತ್ತಿದುವು. ಕೊನೆಗೆ ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಮುಳುಗಿಸಿಯೇ ಬಿಟ್ಟುವು!

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯ ಸಮಾಲೋಚನೆ:—

ಸಾಮಾಜಿಕ ಸ್ಥಿತಿ:— ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕಾಲವೆಲ್ಲ ಬಹುತರವಾಗಿ ಕಾಳಗದಲ್ಲಿಯೇ ಕಳೆದುಹೋಯಿತೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಮೊದ-ಮೊದಲು ರಾಜ್ಯಸ್ಥಾಪನೆಯ ಬಗೆಗೆ ಕಾಳಗಗಳಾದುವು. ಶಾಹುವಿನ ತರುವಾಯ ರಾಜ್ಯವಿಸ್ತಾರವು ಸಾಗಿತು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಮನೆಮನೆಗೆ ವೀರರಿರುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು; ಆದರೂ ಒಕ್ಕಲುತನಕ್ಕಾಗಿ ದುಡಿಯುವ ಜನರು ಅದನ್ನು ಸಾಗಿಸಿಯೇ ಇದ್ದರು. ಆಗ ಹೊಟ್ಟೆಬಟ್ಟೆಗಳ ವೆಚ್ಚವೂ ತೀರ ತುಟ್ಟಿಯಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಸಿಕ್ಕುತ್ತಿದ್ದುವು.

ವ್ಯಾಪಾರ:— ವ್ಯಾಪಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎತ್ತು-ಒಂಟೆಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರು; ಆದರೆ ಮನೆಬಿಟ್ಟು ಹೊರಡುವ ಮುಂದೆ ಹೆಂಡತಿ-ಮಕ್ಕಳಿಗೆ ಹೇಳಿಕೇಳಿಯೇ ಹೊರಡಬೇಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದು ಸುಲಿಗೆ-ಕೊಲೆಗಳ ಕಾಲ!

ಧಾರ್ಮಿಕ ಸ್ಥಿತಿ: ಬಹುಶಃ ಜಾತಿಯ ಕೀಳು-ಮೇಲು ಕಟುತರವಾಗಿಯೇ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸಾಧು-ಸಂತರು ಜಾತಿಭೇದವನ್ನು ಮುರಿಯಲು ಬಹಳ ಪ್ರಯತ್ನಪಡಬೇಕಾಯಿತು. ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಂಬಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿತ್ತು. ಅದರಿಂದ ಫಲಜ್ಯೋತಿಷ, ಶಕುನ, ಸಾಮುದ್ರಿಕ, ವ್ರತ, ಉಪವಾಸಗಳು ಬಹಳವಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಬಂದುವು.

ಕೈಗಾರಿಕೆ:— ಒಕ್ಕಲುತನ, ನೇಕಾರಿಕೆ ಇವೆರಡೇ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿ ಇದ್ದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ನಾಗಪುರ, ಅಷ್ಟೇ, ಮಾಹೇಶ್ವರಿ, ಬಾಂದವಾಡ, ಸೋಲಾಪುರದಲ್ಲಿ ಬಟ್ಟೆಯ ಕಾರಖಾನೆಗಳಿದ್ದುವು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನಯವಾದ ಮತ್ತು ಬೆಲೆಯುಳ್ಳ ಬಟ್ಟೆಗಳು ತಯಾರಾಗುತ್ತಿದ್ದುವು.

ನ್ಯಾಯನೀತಿ:— ಮರಾಠಾರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ತುರಂಗಗಳು ಕೇವಲ ರಾಜಕೀಯ ಕೈದಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಅಪರಾಧಿಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ದಂಡವೇ ಸರಿ. ಅದನ್ನು ಕೂಡ ಗ್ರಾಮಪಂಚರೇ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದು. ಆಳಿನ ಮೇಲೆ ಒಡೆಯನಿಗೆ ಪೂರಾ ಅಧಿಕಾರವಿತ್ತು. ಆತನೇ ಅವನ ನ್ಯಾಯಾನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ವಿಚಾರಿಸಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಸಾಮಾಜಿಕಜೀವನದಲ್ಲಿ ಸುಖ-ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುವೆಂದು ಹೇಳಲುಬಾರದು; ಏಕೆಂದರೆ, ಎಂದೋ ಕಣ್ಮರೆಯಾದ ಹಿಂದೂ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ ಕಾಲವದು! ಎಂದಮೇಲೆ ರಾಜ-ಪ್ರಜೆಗಳಿಬ್ಬರ ಆಯುಷ್ಯವೂ ಹೋರಾಟದಲ್ಲಿಯೇ ಹೋಗಬೇಕಾದುದು ಅನಿವಾರ್ಯ; ಆದರೆ, ಮರಾಠರ ಶಕ್ತಿ

ಸಾಹಸಗಳಿಂದಲೇ ಹಿಂದುಗಳೂ ಹಿಂದೂಧರ್ಮವೂ ಮುಂದೆ ಬಾಳಿ ಬೆಳೆಯಲು ಅನುಕೂಲವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಮರೆಯುವಂತಿಲ್ಲ.

ಅಭ್ಯಸನಗಳು

೧. ಮರಾಠರ ಅವನತಿಯ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರಿ.

೨. ಅವನತಿಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಮರಾಠರ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಉಳಿಸಲು ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟವರು ಯಾರು ಯಾರು?

೩. ಎರಡನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನು ಇಂಗ್ಲಿಷರ ಕೂಡ ವಸಯಿಯಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಂದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ, ಅವನಿಗೆ ೧ನೆಯ ಬಾಜೀರಾಯನಾಗಲಿ ಇಲ್ಲವೆ ಶಿವಾಜಿಯಾಗಲಿ ಕನಸಿನಲ್ಲಿ ಭೆಟ್ಟಿಯಾದನೆಂದು ತಿಳಿಯಿರಿ. ಆಗ ಅವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂಭಾಷಣೆ ನಡೆಯಬಹುದು? (ಶಿಕ್ಷಕರು ಅದರ ನಾಟ್ಯಾಭಿನಯ ಮಾಡಿಸಬೇಕು.)

ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ

ಪ್ರಮಾಣ: □ = ೧೦ ವರ್ಷಗಳು

ಕ್ರಿಸ್ತಶಕ ೧೬೦೦

೧೬೨೭ ಶಿವಾಜಿಯ ಜನನ

ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಶಹಜಿಯ ಏರಿಕೆ { ೧೬೩೬ – ೧೬೪೯ }

೧೬೪೬ ಶಿವಾಜಿಯು ತೋರಣಕೋಟೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದದ್ದು

೧೬೪೭ ದಾದಾಜಿಕೊಂಡದೇವನ ಮರಣ

ಶಿವಾಜಿಯು ಅಫಜಲಖಾನನನ್ನು ಕೊಂದದ್ದು ೧೬೫೯

೧೬೫೬ ಜಾವಳಿಪ್ರಾಂತದ ಆಕ್ರಮಣ

ಸೂರತದ ಸುಲಿಗೆ ೧೬೬೪

೧೬೬೩ ಶಾಹಿಸ್ತಖಾನನನ್ನು ಸಾಯಗೊಳಿಸಿದ್ದು

೧೬೬೫ { ಪುರಂಧರದ ಒಪ್ಪಂದ; ಶಿವಾಜಿ - ಔರಂಗಜೇಬರ ಭೆಟ್ಟಿ }

ಶಿವಾಜಿಯ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ೧೬೭೪

ಶಿವಾಜಿಯ ಮರಣ ೧೬೮೦

೧೬೭೬ ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ

ಜಿಂಜಿಯಲ್ಲಿ ರಾಜಾರಾಮನು ನಿಂತದ್ದು ೧೬೯೮

೧೬೮೯ { ಸಂಭಾಜಿಯ ಕೊಲೆ; ಮರಾಠಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಯುದ್ಧ }

ತಾರಾಬಾಯಿಯ ಆಳಿಕೆ-ಮರಾಠರ ಪ್ರಗತಿ ೧೭೦೦

೧೭೦೦ ರಾಜಾರಾಮನ ಮರಣ

ದಿಲ್ಲಿಯಿಂದ ಶಾಹುರಾಜನ ಬಿಡುಗಡೆ ೧೭೦೭

೧೭೧೩ { ಬಾಳಾಜಿ ವಿಶ್ವನಾಥನು ಪೇಶ್ವೆಯಾದದ್ದು; ಪೇಶವೆಯರ ಪ್ರಗತಿ }

ಬಾಜಿರಾಯ ಪೇಶವೆ ೧೭೨೦

೧೭೨೩ ಬಾಳಾಪುರದ ಯುದ್ಧ

ಕರ್ನಾಟಕದ ಮೇಲೆ ದಾಳಿ ೧೭೨೬

೧೭೨೮ ನಿಜಾಮನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ

ಭೋಪಾಳದ ಒಪ್ಪಂದ; ದಿಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ ಮರಾಠರ ಏರಿಕೆ } ೧೭೩೬

೧೭೪೦ ಬಾಜೀರಾಯನ ಮರಣ

ಶಾಹುರಾಜನ ಮರಣ; ಪೇಶವೆಯರ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರ } ೧೭೪೯

೧೭೫೮ { ಅಟಕದಮೇಲೆ ದಾಳಿ; ಮರಾಠಾ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಅತ್ಯುಚ್ಚ ಶಿಖರ }

ರಾಕ್ಷಸಭುವನ ಕಾಳಗ - ಪೇಶವೆ ಮಾಧವರಾಯನ ಮುನ್ನಡೆ - ಹೈದರನ ಸೋಲು } ೧೭೬೩

೧೭೬೧ ೩ನೆಯ ಪಾಣಿಪತದ ಯುದ್ಧ

ಮೊದಲನೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಮರಾಠಾ ಯುದ್ಧ { ೧೭೭೫

ಸಾಲ್ಬಾಯಿ ಒಪ್ಪಂದ { ೧೭೮೨

೧೭೭೨ { ಮಾಧವರಾಯನ ಮರಣ; ನಾರಾಯಣರಾಯನ ಕೊಲೆ; ಬಾರಾಭಾಯಿ ಮಂತ್ರಿಮಂಡಳ }

ಸವಾಯಿ ಮಾಧವರಾಯ ಪೇಶ್ವೆಯ ಮರಣ; ಎರಡನೇ ಬಾಜೀರಾಯನು ಪೇಶ್ವೆಯಾದದ್ದು } ೧೭೯೫

೧೭೯೪ ಮಹದಾಜಿ ಸಿಂಧೆಯ ಮರಣ

೧೮೦೦ ನಾನಾಫಡ್ನವೀಸನ ಮರಣ

ವಸಯಿ ಒಪ್ಪಂದ ೧೮೦೨

೧೮೦೩ – ೧೮೦೫ } ಎರಡನೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಮರಾಠಾ ಯುದ್ಧ

ಮೂರನೆಯ ಇಂಗ್ಲಿಷ-ಮರಾಠಾ ಯುದ್ಧ { ೧೮೧೭

ಮರಾಠರ ಅವನತಿ { ೧೮೧೮

೧೮೫೭ ನಾನಾಸಾಹೇಬ ಪೇಶವೆಯ ಮರಣ

೧೯೦೦

[illegible]

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಹೊಸ ಪುಸ್ತಕಗಳು

೧. ಭಾರತ ಇತಿಹಾಸ ಬೋಧಿನಿ ಭಾಗ ೧ (೫ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

೨. ,, ,, ,, ,, ೨ (೬ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

೩. ,, ,, ,, ,, ೩ (೭ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

೪. ಭೂಮಂಡಲ ಬೋಧಿನಿ ಭಾಗ ೧ (೪ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

೫. ,, ,, ,, ೨ (೫ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

೬. ,, ,, ,, ೩ (೬ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

೭. ,, ,, ,, ೪ (೭ನೆಯ ತರಗತಿಗೆ)

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಶಂಭುಲಿಂಗಪ್ಪ ಶಿವರುದ್ರಪ್ಪ ಕುಲಕರಣಿ,

ಧಾರವಾಡ